DUKLA VEČNE ŽIVÁ

Zborník spomienok účastníkov
Karpatsko-dukelskej operácie

Dukelské múzeum vo Svidníku
1969

© Dukelské múzeum Svidník 1969

Úvod

Dukla večne živá — zborník spomienok účastníkov Karpatsko-dukelskej operácie vychádza z iniciatívy odborných pracovníkov Dukelského múzea vo Svidníku k jubilejnému 25. výročiu bojov o Duklu.

Zostavovatelia tohto zborníka si vytýčili za úlohu zozbierať a spracovať spomienky účastníkov operácie ako živých svedkov tejto významnej historickej udalosti.

Zborník má byť skromným príspevkom k dejinám protifašistického a národnooslobodzovacieho boja v Československu. I keď nie je v ňom zahrnutý všetok spomienkový materiál, môžeme ho smelo považovať za živé svedectvo toho, čo Dukla v histórii boja nášho ľudu za oslobodenie znamená, koľko obetí priniesli sovietske a československé vojská v boji proti dobre vyzbrojeným nemeckým 18 elitným divíziám zo skupiny armád „Heinrici", určeným na potlačenie Slovenského národného povstania.

Dukelskí bojovníci vo svojich príspevkoch spomínajú na ťažké boje, hrdinstvo i na smrť svojich bojových druhov—kamarátov, čím sa snažia uviesť čitateľa do atmosféry skutočného boja i bežného frontového života.

V oživených spomienkach vystupujú účastníci takmer všetkých bojových vojenských útvarov; príslušníci pechoty, tankisti, delostrelci, ženisti, spojári, zdravotníci — teda všetci tí, ktorí bojovali proti spoločnému nepriateľovi — nemeckému fašizmu.

Tohoto významného boja sa aktívne zúčastnili i volynskí Česi z USSR, ktorí po boku Rusov, Ukrajincov, Čechov, Slovákov a príslušníkov ostatných národností bojovali za oslobodenie Československa.

Na naše požiadanie do zborníka prispel i veliteľ 1. ukrajinského frontu maršal Konev, ktorý túto operáciu spolu so štábom pripravoval, a veliteľ 38. sovietskej armády generálplukovník (dnes maršal) Moskalenko. Po boku Sovietskej armády úspešne bojoval i náš 1. čs. armádny zbor v ZSSR, na ktorý vo svojom príspevku spomína i jeho veliteľ, armádny generál Ludvík Svoboda, prezident ČSSR.

Autori jednotlivých príspevkov sa usilovali ukázať boj českosloven-

ských vojakov v najťažšej bitke na poľsko-československom pohraničí — v Dukelskom priesmyku, odkiaľ sa začína priame oslobodzovanie našej vlasti.

Zborník okrem príspevkov obsahuje 53 dokumentárnych fotografií veliteľov, vojakov, frontových záberov, ako aj schémy bojových operácií zozbierané od účastníkov a vo vojenských archívoch.

Oživené spomienky na ťažké dukelské boje nech pripomínajú ďalším pokoleniam, ako ťažko sa rodila na Dukle naša sloboda.

Všetkým tým, ktorí svojimi spomienkami i dokumentárnym materiálom prispeli k vydaniu tohto zborníka, vyjadrujeme srdečnú vďaku.

Ivan Mindoš

Vážení přátelé!

Dukelský průsmyk, do jehož prostoru denně vstupují stovky lidí, patří k historickým, posvátným, krví posvěceným místům v naší vlasti, která jsou a zůstanou všemu československému lidu navždy nezapomenutelná a drahá.

S Duklou je nerozlučně spjata naše nedávná historie, vítězný boj za osvobození republiky z šestileté nacistické poroby.

Po zradě západních velmocí v Mnichově přišel 14. březen 1939, kdy se v Bratislavě za pomoci Hitlera utvořila slovenská tisovsko-tukovská zrádcovská vláda, která rozbila naši jednotnou republiku. Následujícího dne, 15. března 1939, Hitler okupoval české území. Krátce poté okupovalo Maďarsko Podkarpatskou Rus.

Ihned po okupaci náš lid ukázal před celým světem, že se nesmířil se ztrátou svobody, a okamžitě zahájil těžký, nerovný boj na život a na smrt proti okupantům, za obnovu svého samostatného, nezávislého státu. Již na jaře 1939 velký počet Čechů, Slováků a zakarpatských Ukrajinců přechází tajně za hranice a vstupuje do československých jednotek, které se organizují postupně v Polsku, ve Francii, v Anglii, na Středním východě i v Sovětském svazu. Ty pak bojují po boku spojenců proti německým fašistům až do konečného vítězství.

Tisova vláda dovršila svou zradu tím, že po přepadení Sovětského svazu poslala na frontu proti vůli slovenského národa dvě divize, aby bojovaly po boku hitlerovských vojsk proti bratrským sovětským armádám. Vojáci obou divizí, tak zvané Zajišťovací na Ukrajině a Rychlé divize na Kavkaze, využívali všech příležitostí k tomu, aby přešli na druhou stranu a v Sovětském svazu vstoupili do československých vojenských jednotek, které se tam již organizovaly.

Ti, kteří přešli ze Zajišťovací divize, zakládají a organizují partyzánský oddíl, který bojuje pod velením kapitána Nálepky u skupiny generála Saburova na Bělorusi. Ti, kteří přeběhli na Kavkaze, vstupují do 2. paradesantní brigády, kde tvoří většinu.

Československé vojenské jednotky v SSSR bojují úspěšně již v březnu 1943 v Sokolově u Charkova, v listopadu 1943 se účastní bojů za osvobození hlavního města Ukrajiny Kyjeva a dalších bojů jižně od tohoto města, bijí se u Vasilkova, Rudy, Bílé Cerkve a Žaškova, kde bo-

jují proti hitlerovským vojskům, která chtěla osvobodit 12 obklíčených německých divizí v korsuň-ševčenkovské operaci.

V polovině roku 1944, kdy bylo skončeno formování 1. čs. armádního sboru, účastnila se naša vojska spolu se Sovětskou armádou dalšího postupu na západ a tak se přibližovala k československým hranicím.

Bylo to 30. srpna 1944 — byli jsme právě západně od Lvova, před Přemyšlem — když jsme se dověděli z banskobystrického rozhlasu o tom, že vypuklo historické Slovenské národní povstání. Tehdy slovenský národ povstal a zahájil hrdinný boj proti německému fašismu a své zrádcovské vládě za novou Československou republiku, republiku dvou rovnoprávných národů — Čechů a Slováků.

Vzpomínám si, s jakou velikou radostí a nadšením přijali vojáci 1. čs. armádního sboru tuto zprávu. Chlapci se radostí objímali, blahopřáli jsme především Slovákům, blahopřáli jsme si navzájem a nescházely ani slzy radosti. Při tom nadšení, které nebralo konce, zároveň jsme si však uvědomili, že je před námi nová veliká a odpovědná úloha — co nejrychleji pomoci Slovenskému národnímu povstání. Obávali jsme se, aby Hitler svými divizemi neudusil v krvi Slovenské národní povstání, které právě začalo.

Za této situace celý Československý armádní sbor v SSSR žádá, aby byl ihned desantován na Slovensko a mohl co nejdříve pomoci slovenským povstalcům. Bohužel, nebylo v té době k dispozici dostatek techniky, aby se tento plán mohl ihned realizovat. Sovětská vláda však již třetího dne po zahájení povstání na žádost našeho velvyslance Fierlingra a soudruha Gottwalda rozhodla o tom, že slovenským povstaleckým vojskům se dostane okamžité pomoci. Uložila maršálu Koněvovi, aby v nejkratší lhůtě podal návrh operačního plánu. Sovětská vláda Koněvův plán schválila a uložila mu, aby organizoval operační skupinu z vojsk 1. ukrajinského frontu a bez prodlení aby přikročil k provedení plánu.

Operační skupina, složená z vojsk sovětské 38. armády a 1. čs. armádního sboru, byla během pěti dnů soustředěna v prostoru Krosna a připravena k útoku. Operační skupině velel generálplukovník Moskalenko, velitel sovětské 38. armády.

5. září 1944 vydávají velitel 1. ukrajinského frontu maršál Koněv a generálplukovník Moskalenko vojskům 38. armády a 1. čs. armádního sboru rozkazy a směrnice k útoku. Úkol zněl: Rychlým útokem ve směru Krosno — Dukelský průsmyk se probít přes Karpaty a dosáhnout města Prešova.

Maršál Koněv nám oznámil, že s námi budou v této operaci spolupracovat dvě slovenské divize, které jsou umístěny v prostoru Bardejov — Prešov — Medzilaborce. V závěru nám přál plného úspěchu a prohlásil: „Buď Karpaty přejdeme, nebo na nich padneme." Toto heslo vzali za své všichni sovětští i českoslovenští vojáci. Útok byl zahájen

8. září 1944. Proti naší operační skupině se v době zahájení útoku nacházely tři fašistické divize; avšak během operací se podařilo německému velení soustředit proti nám 18 divizí. Fašisté měli čtvrtým dnem boje síly vyrovnány a šestým dnem boje dosáhl nepřítel již převahu. Na boj v horách byli fašisté dobře připraveni. Obranná postavení měli předem, dobře a důmyslně vybudována, v důležitých místech měli opevnění zesílena železobetonovými střílnami. Všude tam, kde bylo možno projet, položili protitankové miny a tam, kde bylo možno projít, protipěchotní miny. Statisíce jich tam byly rozmístěny.

Ani to však fašistům nepomohlo. Přes dobře připravenou obranu v horách a převahu sil i prostředků po zahájení útoku 8. září 1944 padalo jejich obranné postavení jedno za druhým. Nepřítel ztratil hory, prohrál bitvu a my jsme po 29 dnech těžkých bojů 6. října 1944 překročili poprvé po šesti letech československé hranice a stanuli zatím na nevelkém, ale již osvobozeném území naší vlasti. Prešova jsme však dosáhli o tři měsíce později, než bylo plánováno.

Jednou z hlavních příčin, proč se dukelská operace zpozdila, byly dvě slovenské divize, které nesplnily předpokládaný úkol — obsadit Lupkovský a Dukelský průsmyk a zabránit fašistům, aby těchto průsmyků použili k soustředění svých sil a prostředků proti naší operační skupině. Stalo se tak hlavně vinou jejich velitele, který, ačkoliv se podpisem zavázal povstaleckému velení ke spolupráci, úkoly po vyhlášení Povstání nesplnil a naopak uposlechl výzvy generála Čatloše, odletěl do Bratislavy a odtud přesvědčoval vojska, která se připojila k povstalcům, že Povstání je předčasné, a vyzval je, aby se vrátila do kasáren. Fašisté potom snadno obě slovenské divize odzbrojili a jen menší části z nich se podařilo přejít k partyzánským oddílům.

Moskalenkova operační skupina sovětských a československých vojsk svůj úkol — pomoci Slovenskému národnímu povstání — splnila, neboť na sebe soustředila sílu 18 německých divizí, které by jinak byly nasazeny proti bojovníkům Slovenského národního povstání.

Po zahájení dukelské operace maršál Koněv poslal na pomoc Slovensku 1. čs. stíhací letecký pluk a 2. čs. paradesantní brigádu. Obě jednotky tam bojovaly velmi úspěšně.

Dukelská operace přinesla Slovenskému národnímu povstání značný prospěch, byla však zaplacena krví našich i sovětských vojáků. Náš sbor utrpěl v těchto těžkých, ale vítězných bojích — od Krosna až na řeku Ondavu — což představuje 70 km — za tři měsíce bojů ztráty 6500 mužů, z toho 1162 padlých. Všeobecné ztráty sovětských vojsk činily za tutéž dobu na 50 000 vojáků, z toho bylo přes 12 000 padlých.

Podle zákona války útočník má mít třikrát až čtyřikrát větší ztráty než obránce. Na Dukle tomu však bylo obráceně. Hitlerovská vojska, ačkoliv byla v obraně, měla jen na úseku proti našemu sboru přes 17 000 ztrát, tedy téměř třikrát více než my. To je nejlepším důkazem

toho, že na Dukle bojovali naši chlapci dobře. Ztráty byly jen úměrné těžkým podmínkám, které jsme museli překonávat v útočných bojích v horách.

Šestý říjen 1944, den, kdy 1. čs. armádní sbor v SSSR po těžkých, ale vítězných bojích v Karpatech překročil poprvé po šestileté okupaci hranice Československé republiky, se stal v upomínku na tuto slavnou a historickou událost Dnem Československé lidové armády.

Dobytím Dukelského průsmyku byla především díky sovětským vojskům brána na Slovensko otevřena; na osvobozeném území se do našich jednotek denně hlásily stovky nových dobrovolníků. V dalších bojích pokračoval 1. čs. armádní sbor podél Váhu, přes Žilinu a Moravu až do Prahy. 9. května zrána byla Praha sovětskými tankovými armádami generálů Rybalka a Leljušenka osvobozena. Osvobozením Prahy skončila druhá světová válka v Evropě.

Boj o Duklu, jeden z největších, kterým československá jednotka v SSSR za druhé světové války prošla, zůstane pro nás navždy symbolem statečnosti a obětavosti našeho lidu, jakož i symbolem československo-sovětské bojové družby.

ARM. GEN. LUDVÍK SVOBODA

„... Robíte vďačnú vec, keď otvárate múzeum zasvätené Dukelskej operácii. Táto operácia je jasnou stránkou našej bojovej družby, spevnenej krvou našich hrdinských vojakov Sovietskeho zväzu a Československa. Dukelskú operáciu pripravili vojská 1. Ukrajinského frontu sovietskej armády roku 1944 z toho dovodu, aby bezprostredne pomohli Slovenskému národnému povstaniu.

Sovietske vojská v tejto operácii priniesli veľké obete pri prebíjaní sa cez vrchy k svojim druhom, súdruhom, ktorí povstali proti hitlerovským okupantom. Tieto obete však neboli zbytočné — naveky upevnili našu družbu medzi národmi Československa a Sovietskeho zväzu.

Skláňame hlavy pred pamiatkou padlých! Večná sláva vojakom, účastníkom Dukelskej operácie!

Najvyšší veliteľ vojsk
1. ukrajinského frontu
Maršal Sovietskeho zväzu

I. KONEV

Vojská 38. armády v zložení troch streleckých, jedného jazdeckého, jedného tankového zboru a tiež jedného československého zboru, posilnené delostreleckou divíziou a časťami—jednotkami iných druhov vojsk, za podpory letectva na úsvite 8. septembra 1944 prešli do útoku od hranice (línie): Vojašuvka, Odžikoň, severne od Krosna, Gačuv, Zaršin, Sanoček smerom na juhozápad cez Duklu s tým, aby sa dostali do Československa a pomohli slovenským jednotkám a partizánskym oddielom.

Prvé dva dni vojská armády úspešne prešli rovinatým terénom predhorí Karpát a prešli do horských oblastí, kde narazili na úporný odpor nepriateľa. Každú vyvýšeninu, každý výstup, každý priechod v horách nepriateľ húževnato bránil.

Celé pohorie Východných Beskýd bolo za pochodu vojsk premenené na hlboko členenú, silne spevnenú obranu o celkovej hĺbke 50 kilometrov.

V dôsledku úporných bojov, ktoré trvali tri dni, v noci z 10. na 11. september 1944 vojská armády obsadili Krosno a 12. septembra sa dostali na líniu: Šebne, Umešč, Glinik—Polski, Lajsce, vých. Lysa—Gura, Glojsce, les sev. Dukly, Ruvne, Ivonič.

Od 12. do 19. septembra sa viedli úporné boje s protiútočiacim nepriateľom a súčasne sa sústredilo úderné zoskupenie na prerazenie obrany protivníka na úseku Rymanuv—Odžechova. Po ťažkých tankových bojoch v úzkych lesných prechodoch vojská armády prelomili obranu nepriateľa na horskom sedle v oblasti južne od Seňavy. V tom čase na pravom krídle a v strede odrazili vojská všetky protiútoky nepriateľa a po zničení veľkého počtu živej sily a techniky nepriateľa 20. septembra obsadili oporný bod Ivľa, Teodorovku a Duklu. S výpadom na líniu Gyrova, Mšana a Tyľava a po preskupení svojich síl hlavný úder sa upriamuje na juhozápad na Oľchovec, Gutu Poľansku a od 8. októbra obracia svoje základné sily na juh, v smere na Kapišov.

Nezabudnuteľný pre nás všetkých bol deň 6. október 1944, keď jednotky 67. streleckého a 1. československého armádneho zboru podporované tankami obsadili Dukelský priesmyk a vstúpili na územie Čes-

koslovenska, kde nás miestni obyvatelia privítali radostne a s jasotom. Mnohí občania Československa nám ponúkli svoju pomoc a služby.

Ťažká a zložitá bola cesta sovietskych a československých vojsk cez Karpaty. Museli zviesť urputné, kruté boje v lesoch a horských masívoch, keď priam doslova sa „prehrýzali" obranou protivníka a odrážali jeho nespočetné protiútoky. V tom čase, najmä v októbri—novembri, v Karpatoch skoro neprestajne pršalo a dážď zmenil hlinitú pôdu na lepkavú masu, riečky a potôčiky sa rozvodnili a premenili na divoké horské toky, na vážne prekážky pre útočiace vojská. Záporne sa odrážala na činnosť tankov a najmä delostrelectva nedostatočne rozvinutá cestná sieť, husté hmly, nízka oblačnosť a ako dôsledok slabá viditeľnosť krajne obmedzovala použitie letectva. Nehľadiac na zložitosť podmienok, v ktorých sa viedol útok a na veľmi silné zoskupenie nepriateľa — v pásme iba 38. armády pôsobilo asi 18 hitlerovských divízií, z toho tri tankové a dve motorizované, — armádne vojská krok za krokom napredovali a 31. októbra sa dostali dopredu do hĺbky až 45—50 km, rozšírili front prelomu až do 80 km. Za toto obdobie sa oslobodilo 245 osád, medzi nimi aj Krosno.

Potom jednotky vojsk armády po prelomení obrany hitlerovcov na úseku Krajná Bystrá, Obšar prerezali hradskú Hunkovce—Bodružal, spôsobili protivníkovi značné straty a dostali ho do ťažkej situácie. Protivník zo strachu z možného obkľúčenia 24.—25. novembra začal ustupovať smerom na juhozápad.

Armádne jednotky prenasledovali ustupujúceho nepriateľa a 28. novembra sa dostali na severovýchodný breh rieky Ondavy na úseku Nižný Orlík, Nižný Svidník, Stročín, Duplín, Stropkov.

Karpatsko-dukelská operácia bola vážnou pomocou pre Slovenské národné povstanie. Fašistické velenie bolo prinútené premiestniť do pásma pôsobenia armádnych vojsk v Karpatoch zo Slovenska mnoho jednotiek, ktoré viedli trestné výpravy proti slovenským partizánom. Toto uľahčilo situáciu slovenských povstalcov a umožnilo im aktivizovať svoju činnosť.

Po krátkej operatívnej prestávke vojská 38. armády znova pokračovali vo svojich útočných operáciách, aby oslobodili nám spriatelené Československo.

Maršal Sovietskeho zväzu
K. MOSKALENKO

MARIE PÁNKOVÁ

Radostná zpráva

Bylo léto roku 1944. V té době jsem byla radistkou osvěty 1. čs. brigády. Naše práce vypadala jinak než služba radistů u ostatních útvarů. Zatímco oni obstarávali spojení mezi jednotlivými složkami armády, naším úkolem byl poslech a přesné zachytávání zpráv, a to jak spojenců, tak i nepřátel. Redaktoři časopisu „Naše vojsko v SSSR" pak tyto informace zpracovávali pro uveřejnění v tisku. Byla to velmi zajímavá práce, neboť jsme vlastně byli jedni z prvních, kteří se dovídali ty nejčerstvější zprávy jak z fronty, tak i ze zázemí.

Střídali jsme se ve směnách u staré bedničky, která po celých čtyřiadvacet hodin nevychládala. Mimo pravidelných českých a slovenských relací z Moskvy a Londýna, jakož i nočního ruského diktátu zpráv TASSu jsme neustále lovili v éteru každou zprávu, a to v kterémkoliv nám srozumitelném jazyce.

Po přesunu z Bukoviny, kde náš sbor prodělával tříměsíční intenzívní výcvik, jsme se 18. srpna 1944 umístili nedaleko Přemyšlu, v malé obci Gdeszyce.

Ve vzpomínkách se mi mlhavě vybavuje malá selská jizbička a na prostém, dřevěném stole naše neodlučná radiobednička, na níž jsme byli nejednou doslova přilepeni, jen abychom uslyšeli Moskvu nebo Londýn.

Toho památného dne 30. srpna 1944 jsem měla ranní službu. Bylo kolem poledne. Sluneční paprsky pronikaly malým venkovským okénkem dovnitř a stíny mi malovaly na sešitě veselé obrazce, které od pohybujících se větví před oknem neustále měnily svou podobu. Snad právě toto ozářené dopoledne bylo předzvěstí něčeho radostného, překvapivě pěkného.

Nevím proč, avšak zprávy ze Slovenska se mi nejlépe chytaly na vlnách Banské Bystrice, zatímco ostatní radisté dávali přednost Bratislavě. Tak také toho dne jsem vyladila banskobystrickou vysílačku. Píseň, jejíž slova bych na této vlně nikdy nečekala, zbystřila mou pozornost. Hudba ztichla, z ampliónu se ozval vzrušený, slavnostní hlas, vyzývající všechny slovenské vlastence do boje proti fašismu, za obnovení svobodné Československé republiky.

Překvapením jsem přestala vnímat okolí, jen srdce se mi nějak divně rozbušilo, snad radostí, snad obavou, zda neslyším pouze inscenaci ně-

jaké divadelní hry... Vzchopila jsem se. Tužka se mi bleskurychle rozeběhla po papíře, abych zachytila co najpřesněji vše, co jsem slyšela. Vtom jsem zahlédla svého spolupracovníka — radistu Václava Širce. „Utíkej rychle pro podporučíka Mareše, mám úžasné zprávy ze Slovenska," volala jsem na něho. V několika minutách byla místnost přeplněna pracovníky osvěty. Nebylo pochyb. Na Slovensku vypuklo národní povstání.

Jan Mareš předal ihned toto důležité hlášení veliteli naší brigády generálu Svobodovi. Zpráva se bleskurychle šířila mezi jednotkami. Všechny nás ovládla vlna dojetí a radosti, ale i hrdosti nad těmi tam doma. Mezi příslušníky našeho sboru vznikaly sice bouřlivé diskuse a různé dohady, které však splývaly v jedno velké, všeobecné přání: Jít na pomoc povstalcům, a to co najdříve, ihned.

PETR BLIML

Mlhy nad průsmykem

Mlhy se nad lesy těžce válí,
dělostřeleckou palbu je slyšet v dáli.
To v Karpatech, v Dukelském průsmyku
pálí tisíce děl v ranním úsvitu.

To děla potomků ruských bohatýrů pálí
a ranní mlhy se v polesích válí.
Toť začátek boje v průsmyku,
tam odplácí křivdu i potomci husitů.

V ohni se křtili u Sokolova,
teď na hranicích stojí znova.
Je úsvit, mlhy se po horách válí,
dlaň pušku svírá... a pálí.

Dukelský průsmyku! Zvolená bráno domů,
před tebou hřmí rachot válečného hromu.
Jak kdyby peklo své lůno odkrylo,
tam tisíce hrdinů život svůj ztratilo.

Nepřítel z doupat kulomety štěká,
marně se brání a marně se vzteká.
I nad Tatrou se v červáncích blýská
to znamení, že svoboda vlasti je blízká.

A potom... když nastal den,
kdy nepřítel tvrdě byl z průsmyku vypuzen,
kdy všichni radostně jásali...
tu se mlhy nad průsmykem zvedaly.

Podporučík Slávek Svítek

VÁCLAV ŠIRC

Deníček psaný krví

Deníček podporučíka Slávka Svítka . . .

Listuji v malém deníčku z roku 1944. Malý zažloutlý deníček v polotvrdých deskách, ohmataný a odřený dlouhým nošením v kapse. Podle rumunského nápisu zřejmě koupený v Černovicích. Jeho stránky jsou hustě popsány nevypsanou rukou, s množstvím pravopisných chyb. Jakýpak div, vždyť jeho pisatel nikdy nechodil do české školy. Narodil se a vyrostl v cizině, na vzdálené Volyni, kam cizácká rozpínavost a stísněné hospodářské poměry vyhnaly z rodné země jeho děda. Odešel z rodného domku, shrbeného v rokli ve Veltěžích u Loun, hledat si větší kus chleba v cizině. Našel jej tam . . .

Slávek Svítek se narodil a vyrostl v obci České Noviny v době polského panství na Volyni. Chodil do místní polské školy. Češtině se učil jen jako předmětu — dvě hodiny týdně, a to jen po čtyři roky. Od dětství zakoušel těžkou dřinu na usedlosti svého otce. Jeho mládí ochudila válka a německá okupace Volyně. Byla jen práce a starost o den zítřejší, kdy tě fašističtí pochopové odvlečou na nucenou robotu do rajchu, do bombardovaných továren. Slávkovo srdce bilo hluboko láskou ke staré vlasti jeho předků, láskou, která jej po osvobození Volyně Sovětskou armádou v březnu 1944 přivedla do řad 1. československého armádního sboru v SSSR. Nepodléhal mobilizaci, nebylo mu ještě osmnáct.

Osmnáct let — dnes si v nich mladí lidé tvoří plány do bodoucna, stojí na prahu života, který je před nimi otevřen dokořán. Mohou dosáhnout i nejvyšších cílů, o kterých se nám dříve ani nesnilo, dovedou-li za nimi vytrvale a odhodlaně jít.

Tehdy však bylo nutno za dnešek bojovat. Bojovat se zbraní v ruce! Slávek přinesl v oběti svůj mladý život a ne sám. Takových Slávků byly na Volyni stovky. V osmnácti se chce žít a milovat a ne umírat!

Vidím v duchu Slávka jako dnes. Takový malý, drobný chlapec s jiskrnýma černýma očima a černými vlasy, pohyblivý a živý jako rtuť. Všude ho bylo plno.

Jakýpak div, že byl v Rovně odveden a zařazen k praporu samopalníků, kam byla zařazena většina jeho kamarádů z jeho rodné obce, o kterých se pak několikrát zmiňuje ve svém deníčku. Praporu samo-

palníků velel hrdina Sovětského svazu nadporučík Antonín Sochor. Byl to morální a fyzický výkvět české volyňské mládeže. Pak následoval tvrdý výcvik tankových výsadkářů — samopalníků, maximálně přiblížený skutečným bojovým podmínkám. Výcvik v kiwereckých lesích na Volyni, lesích Bukoviny a karpatských předhoří, spojený s trvalým ubytováním v lese, které vojákům zajistilo otužení a přípravu pro boj, v němž pak mohli dokázat přímo neuvěřitelnou odolnost a vytrvalost.

Po ukončení výcviku nastoupil 1. čs. armádní sbor k pochodu na Moravskou bránu. V okolí Přemyšlu jej zastihlo Slovenské národní povstání. Slovenský lid volal o pomoc. Bylo možno jeho volání nevyslyšet a pomoc neposkytnout?

Proto došlo ke změně sovětských i našich plánů vojenských operací. 38. armáda generála Moskalenka a 1. čs. sbor nastoupily k Dukelskému průsmyku, na pomoc bojujícímu slovenskému lidu.

Podívejte se se mnou do Slávkova deníčku doslova tak, jak byl napsán, a pokusme se jeho vzpomínky vysvětlit v širší souvislosti s ostatními událostmi, než jak je tehdy mohl vidět Slávek na svém omezeném bojovém úseku:

7. září 1944 před Krosnem. Večer před útokem jsme nastoupili na louce u lesa, tankový prapor, náš prapor samopalníků a SPO.

V rozkaze nám generál Svoboda prohlásil, že v několika hodinách budeme stát jako jedni z prvních na půdě naší drahé vlasti. Nadšení vojáků neznalo mezí, i když většina z nás, narozených v cizině, znala Československo, lépe řečeno jen Čechy pouze z čítanek, českých novin a z vyprávění babiček a prababiček. Těšili jsme se na návrat do osvobozené staré vlasti.

8. září ráno jsme se přesunuli do jiného lesíka. Záhy nato započala dělostřelecká příprava, která trvala přes dvě hodiny.

Náš prapor samopalníků přidělili k sovětským tankům. Jakmile příprava skončila, nasedli jsme na tanky a vyrazili k útoku. Jaký to však byl útok? Chlapci hráli na kytary a harmoniky. České vojenské písně, zvláště pak „Přes spáleniště, přes krvavé řeky“ se střídaly s ruskou Kaťušou a Jermakem i s polskou „Jak to na wojence ladnie“ . . .

Nenarazili jsme vůbec na odpor. Dělostřelectvo promíchalo se zemí celou první německou obrannou linii. Zachránili se odtud zřejmě jen ti, kteří včas ustoupili ještě před zahájením přípravy. Rychle jsme postupovali vpřed. Kolem poledne jsme byli u polského města Krosna, kde dosud zuřil boj.

Po poledni jsme pokračovali jako průzkumná tykadla našich armád. Přijeli jsme do vesnice Machnówky, kde po levé straně kolem nás postupovalo sovětské motorizované dělostřelectvo. Na okraji vesnice vystoupil z tanku sovětský plukovník. Obrátil se k nám se slovy: „Rebjata! Jeděm osvobožďať Čechoslovakiju! No něznajem, čto pered nami v peredi. Kto pojedět s nami na razvědku?“

Přihlásili jsme se všichni. Vzali však pouze první četu rotmistra Michala Švajky. Jeli jsme na průzkum na třech tancích. Před námi se táhla silnice rovná jako stůl, osázená po obou stranách javory. Před námi byla asi dvoukilometrová rovina. Rychle jsme po ní vyrazili vpřed. Po dvou kilometrech se před námi objevilo táhlé návrší. Jel jsem na prvním tanku a upřeně sledoval terén před sebou. Asi dvě stě metrů před námi jsem najednou zahlédl kopečky jako krtiny. Hlásil jsem to rotmistru Švajkovi. Tanky zastavily. Seskočili jsme z tanků na obě strany a příkopem opatrně postupovali kupředu. Ostražitost se ukázala na místě. Když jsme se ke „krtinám“ přiblížili na padesát metrů, jedna z nich se náhle pohnula. Ze zákopu vyskočil německý voják v přilbě. Přilby tedy byly ony „krtiny“!

S výkřikem „verfluchte Böhmen!“ se rozmáchl ručním granátem. Nestačil jej však už hodit. Stiskl jsem spoušť samopalu a chvastoun se poroučel k zemi, granát mu vybuchl v rukou. Byl to můj první Němec.

Tanky se zvolna hnuly vpřed a pálily přitom z děl. Jeden náš tank přejel přes vršek, byl však zapálen panzerfaustem. Došlo ke krátké přestřelce. Neměli jsme rozkaz útočit, jenom navázat dotyk s nepřítelem. Úkol byl tedy splněn. Měli jsme dva raněné. Vrátili jsme se do Machnówky, kde jsme přenocovali zakopáni vedle sovětských tanků . . . Tak vzpomíná na zahájení bojů o Duklu Vladislav Opočenský.

Machnówka a sousední Wrocanka se staly prvním krvavým bojovým křtem našich vojáků. Němci tam ráno 9. září 1944 přepadli soustředěné čs. vojenské jednotky prudkou minometnou palbou z okolních návrší. 2. pěší prapor byl zaskočen kulometnou palbou z boku. Z lesa u Bobrky zaútočily německé tanky. Byly sice odraženy palbou našich protitankových kanónů, ale způsobily našim těžké ztráty.

V ještě horší situaci se ocitl 5. prapor 3. čs. brigády ve Wrocance, složený hlavně z dosud neostřílených nováčků. Jeho velitelé padli při přepadu ze šestihlavňových minometů ve chvíli, kdy vojáci byli shromážděni u kuchyní pro snídani. Velení praporu se ujal podporučík Kilián, kterému se za pomoci sovětských jednotek podařilo pozice udržet. Němci však dále útočili. Situaci definitivně zachránil v odpoledních hodinách 3. prapor 1. brigády.

1. a 2. prapor 1. brigády za podpory dělostřelectva a tanků udeřily kolem 16.00 na Bobrku a zalesněnou výšinu jižně od ní. Po těžkém boji byla Bobrka dobyta a dosažen les jižně od ní. Celodenní postup činil sotva dva kilometry . . .

Nešťastná Machnówka a Wrocanka! Co zbytečných ztrát! Několik set mrtvých a raněných!

První dva dny nešťastných bojů podlomily bojový elán, s jakým vojáci 1. čs. armádního sboru nastupovali 8. září do bojů o Duklu. Vojáci byli připraveni přinést oběti za osvobození své vlasti, nechtěli však umírat zbytečně. A zde to bylo umírání zbytečné.

9. září 1944

Ráno jsem se probudil celý mokrý, neboť v noci silně pršelo. Od včerejší snídaně jsme dosud nejedli. Uvařili jsme si vědro brambor, do něhož jsme rozmíchali jednu masovou konzervu, darovanou nám sovětskými tankisty. Všichni jsme se najedli. Pak jsme šli poprvé do skutečného útoku. Bál jsem se, ale nechtěl jsem to před kamarády na sobě projevit. Postupovali jsme. Držel jsem se podporučíka, velitele roty. Miny vybuchovaly kolem nás, proběhli jsme šťastně palbou. Pronásledovali jsme Němce asi tři kilometry. Odpoledne jsme při přechodu silniční křižovatky dostali minometný přepad. Padl Antonín Synek a Antonín Lešák. Čest jejich památce! Ranění byli Jaroslav Synek, Jaroslav Kvarda a Rostislav Linhart.

Nikdo není rozeným hrdinou. Každý voják poznal v boji strach. Záleží na kolektivu, zvláště na příkladu starých, ostřílených vojáků a velitelů, jak kdo dovede v sobě strach překonat. Dobrý příklad velitele pomohl Slávkovi překonat strach. Všichni zde uvedení mrtví a ranění pocházeli ze Slávkovy rodné obce, Českých Novin na Volyni. Kvarda a Linhart válku přežili. Jaroslav Synek zemřel na zranění. Oba Synkové byli bratry. Rovněž třetí jejich bratr, Josef, brzy nato padl u pěchoty.

Pěchota (naše nebo sovětská?) nás dohonila. Začal první velký útok. Vytlačili jsme Němce z lesa u Kobylan. Němci tam před ústupem vyházeli do vzduchu muniční skladiště. Zanechali tam rovněž mnoho mrtvých. (Ze vzpomínek Vl. Opočenského.)

10. září 1944

Dnes jsme se přesunuli na druhý úsek, kde se chystal útok. Útočila jen 1. rota. Naše 2. rota zůstala v záloze na ochranu štábu brigády. Vykopali jsme si zákopy a sedíme v nich pod minometnou palbou, nemůžeme ani hlavu ven vystrčit.

Rota byla přidělena na ochranu štábu brigády, jelikož nepřátelští samopalníci a snajpeři prosákli minulého dne lesem (nebo snad zůstali ukryti na stromech?) a ostřelovali postavení štábu brigády. Les byl pročesán, diverzanti zneškodněni.

Dosáhli jsme silnice Teodorówka--Dukla. Přední hlídka vstoupila na most, vtom však spatřila německé tanky směřující k mostu. Jelikož nebyla vybavena protitankovými granáty, ukryla se pod mostem. Německé tanky přejely most, aniž tankisté měli tušení, že jsme pod mostem.

O ostatních jednotkách sboru dosud nic nevíme. Teprve večer se radistům podařilo navázat spojení. Dověděli jsme se, že jsme daleko vpředu před ostatními jednotkami, vklíněni do německé obrany. Dostali jsme rozkaz se zakopat a chránit levé křídlo našeho sboru.

Večer šli chlapci z SPO do Teodorówky na průzkum. Němci zde dosud zřejmě neměli tušení, že jsme pronikli jejich obranou a že jsme sotva několik set metrů od nich. Stráže nejevily ve službě nijakou horlivost. Chlapcům se podařilo proniknout na okraj vesnice. V jednom domě zastřelili německého důstojníka přímo v posteli. Na dvoře zapálili dva tanky a vrátili se zpět s ukořistěným kulometem a dvěma zajatými kulometníky, které zajal vojín Oldřich Holub z SPO. Byli to patrně první na Dukle námi zajatí Němci.
(Ze vzpomínek Vl. Opočenského.)

14. září 1944

Stále jsme ještě v ochraně štábu brigády. Ostatní roty jsou asi deset kilometrů vpředu. Dnes jsem měl radostné setkání s otcem! Šel jsem do lesa k naší kuchyni pro chléb. Kuchyň tam už nebyla. Shledání s otcem mi bylo milejší než chléb. Dal mi konzervu a bochníček chleba. Dověděl jsem se od něho, že u pěšího praporu padl otcův bratranec, strýc Josef Miler (rovněž z Českých Novin). Chudák teta!

Slávkův otec Jaroslav Svítek byl výkonným rotmistrem u SPO. Bylo to radostné shledání pro oba, zvláště když už byl v příbuzenstvu první padlý.

15. září 1944

Večer odcházíme do první linie. Asi ve 22.00 hodin zaujímáme výchozí postavení k útoku na okraji lesa. Naše druhá rota má za úkol obsadit vesnici Iwla. Vyrazili jsme do útoku. Běžel jsem spolu s velitelem roty kulometnou a minometnou palbou. Obsadili jsme několik domů dolů k silnici. Museli jsme však ustoupit, neboť Němci nás zde začali obkličovat.

Padl Liška (z Novosilek?) a Hybrant (z Moldavy u Dubna). Raněn byl Hlaváč, kterého jsem pomohl odnést na obvaziště do lesa.

16. září 1944

Zaujali jsme obranu na okraji lesa, odkud jsme včera vyrazili k útoku. Jsem s velitelem roty na SV dál v lese. Zalezl jsem do zákopu a nehledě na silnou minometnou palbu spal jsem celý den.

Jakýpak div, že Slávek dovedl spát při minometné palbě?
Voják si na ni na frontě zvykne jako na normální složku prostředí.

Odejde-li do týlu, nemůže pak první noci spát v nezvyklém tichém prostředí. Chybí mu právě ona palba. Také únava, fyzická i duševní, po nočním útoku zde zřejmě vykonala své.

17. září 1944

Dopoledne Němci útočili na našem úseku a na výšinu vlevo od nás za podpory těžké minometné palby, takže nebylo možno ze zákopů ani hlavu vystrčit. Přesto jsme útok odrazili a sami jsme přešli do protiútoku na kótu vlevo od nás, odkud na nás dobře viděli němečtí pátrači a vedli účinnou minometnou palbu. Němci nás uvítali vlastním protiútokem. Vražednou minometnou palbou nás odrazili a zahnali zpět do naší původní obrany. Asi pět metrů ode mne padl náš zdravotník Holec (z Josefína u Lucka). Mně střepina roztrhla čepici, aniž mě vůbec škrábla.

Kóta 534 — kóta smrti!

Během pěti dnů boje nesčetněkrát přešla z rukou do rukou, než byla definitivně dobyta našimi. Tvořila klíčovou pozici k dalšímu postupu na město Duklu a dále k naší státní hranici. Proto ji fašisté bránili s takovou urputností a odhodlaností.

Stala se svědkyní hrdinství podporučíka Bileje, desátníků Antonína Valenty a Ivana Klevece, svobodníka Roušara, rotného Bihara, svobodníků Dostála, Příkryla, Pekárka a Sítaře, desátníka Nedvedského, který v obklíčení raději zahynul vlastní rukou, než aby padl do zajetí, zdravotníka Jakubičky, který s nasazením vlastního života zachránil z palby dvaadvacet raněných, desátníka Juraje Bartka, který v boji muže proti muži zabil velitele roty německých samopalníků, kapitána Willibalda Boesse, vojína Mojžíše (z Ladochovky u Lucka), který s utrženou rukou doběhl do palpostů našich minometů se zprávou velitele, žádající minometnou podporu, kterou byl německý útok odražen.

Nelze ani vyčíslit jména všech hrdinů kóty 534, žijících i těch, kteří zde našli svůj hrob. Rovněž stovkám fašistů se stala kóta 534 hrobem.

Ještě jeden zajímavý příběh k dobývání kóty 534. Německý kulomet bránil postup našich samopalníků. Přitiskl je palbou k zemi a střílel při každém sebemenším pohybu. Desátníku Ant. Valentovi se podařilo obchvatem dosáhnout kulometného hnízda. Kulometník, zřejmě Sudeťák, který střílel do posledního okamžiku, byl Valentovým samopalem tak překvapen, že leknutím zvedl ruce nad hlavu a najednou kupodivu dovedl mluvit docela slušně česky: „Milost! Nestřílej! Jsem Čech . . .“

Sudeťák? Čech odpadlík? Nad tím není čas uvažovat.

Holec padl ve chvíli, kdy při německém protiútoku nakládal raněné na vůz, aby je odvezl do bezpečí. Jeho osmdesátiletá matka žije dnes v Počeradech na okrese Louny u svého ovdovělého zatě, válečného invalidy Josefa Řeháka.

18. září 1944

Dnes jsme už na jiném úseku. Včera večer jsme se přesunuli na jižní svah výšiny přiléhající k Iwle. Je zde krásně vidět přes údolí na nepřítele zakopaného na protilehlém svahu další výšiny. Oni na nás vidí stejně dobře. Přes den nelze ze zákopu ani hlavu ven vystrčit, ihned po nás střílejí němečtí snajpeři. Nejedli jsme od včerejšího oběda. Jsme hrozně hladoví. Přes den k nám s jídlem nikdo nemůže. Musíme počkat až do setmění. Nic se celkem neděje. Držíme obranu. Byl jsem určen pozorovatelem. Kontroluji dalekohledem úsek obrany před námi. Mám telefonicky hlásit na štáb každý pohyb nepřítele. Velitel roty odešel na štáb.

Takový všední frontovní den vyjádřený slovy „na frontě je klid“! Pěkný klid, když ti hlady škručí v břiše a ze zákopů nemůžeš vylézt ven ani na krok. Ještěže ti neprší na hlavu.

19. září 1944

Celý den sedíme s telefonistou Štěpánkem v zákopu na okraji lesa a čekáme na setmění, abychom mohli donést rotě do obrany chléb a konzervy, pro které jsme šli do lesa ještě před svítáním. Je vyloučeno dostat se s pytly na zádech do zákopů za denního světla. Němečtí snajpeři by nás přitom postříleli jako králíky. Ještěže máme co jíst. Kamarádi v zákopech obrany jsou na tom hůř.

Zásobování vojáků v zákopech první linie mohlo probíhat jen v noci. Kuchaři nosili teplou stravu ve várnicích na zádech. Byly případy, že přišli s várnicí proraženou po cestě střepinami min — byla prázdná.

20. září 1944

Sleduji dalekohledem úsek před naší obranou. Nic se neděje, jen občas k nám dopadne několik min nebo vznikne krátká přestřelka. Omrzelo mě už stále sedět v zákopě a dívat se dalekohledem. Unavují se oči.

Něco se děje. Rusové na sousedním úseku nastupují na Teodorówku. Dostali jsme rozkaz stáhnout se z obrany a nastoupit v lese na tanky. Útočíme směrem na město Duklu. Je hrozné vedro. Utíkal jsem k tankům v plášti. Tak jsem se zapotil a unavil, že už jsem dál nemohl. Postupovali jsme silnou minometnou palbou. Padli velitel družstva četař Mihok a desátník Kišac, raněni byli Josef Černý, Terner, Pižl (z Moskovštiny?) a náš účetní Štech (z Krasilna). Je několik nezvěstných, mezi nimi Vladimír Říha (z Českých Novin) a Podaný (z Mirohoště u Dubna). Pronásledovali jsme nepřítele až za město Duklu. Teší nás, že k naší státní hranici nám zbývá už jen čtrnáct kilometrů!

Blízkost hranic měla na vojáky fascinující účinek. Mnozí z nich bojovali s jediným přáním. Když už mám padnout, pak nechť padnu a jsem pohřben ve vlasti!

Válka není jen tvrdý výcvik a boj. Jsou zde nekonečné, často nesmyslné pochody, ležení v dešti a blátě zákopů, horko, zima, vši, žízeň a hlad. Kolik fyzické a ještě více morální vytrvalosti a síly je zapotřebí vojákovi, aby vytrval, aby si ze zoufalství nakonec neukrátil život sám. Co na tom, zemřeš-li dnes nebo zítra?

U Slávka to byla především síla a vytrvalost morální. Vždyť to byl ještě slabý chlapec.

Podaný padl, Štech zemřel na následky zranění. Říha byl raněn, dočkal se konce války.

21. září 1944

Jsme v městě Dukle ubytováni v domě, v němž je drogerie. Je zde mnoho civilů, vesměs Poláků, kteří přečkali bombardování a dělostřeleckou palbu ve sklepě. Radostně nás přivítali. Jsou šťastní, že jsme je vysvobodili od Němců. Každému z nás dali kousek masa a chléb. Kuchyň za námi dosud nepřijela, takže jsme za pohoštění opravdu vděčni.

Odpoledne jsme šli opět do útoku jako výsadkáři na tancích. Obsadili jsme výšinu nad městem, pěchota zde zaujala obranu. My jsme se stáhli s tanky zpět do Dukly, kde jsme přenocovali.

Město Dukla bylo dělostřeleckou palbou téměř úplně zničeno. Snad ani jediný dům zde nezůstal nepoškozen. Obyvatelé města, pokud z něho před frontou neuprchli, přežili dělostřelbu ve sklepích. Vylézali nyní ze sklepů a pátrali po sousedech, zda nejsou někde zasypáni pod troskami. Přesto vše byli šťastni, že jsme je osvobodili od odvěkého společného nepřítele. Z toho mála potravin, co jim zbylo, ochotně poskytli svým osvoboditelům.

V Dukle jsem se od nadlesního Adamczaka dověděl o osudu vojáků „Slovenského štátu", kteří zde dříve byli posádkou. Slovenští vojáci se připravovali otevřít frontu Rusům a čs. armádnímu sboru. Nerozhodnost a váhavost, snad i zrada velitelů východoslovenského sboru zavinily, že při vypuknutí Slovenského národního povstání nejednali rázně a poskytli tak Němcům možnost slovenské vojáky odzbrojit a odvléci přes Polsko do německých zajateckých táborů.

Kolik krve slovenské, naší i ruské mohlo být ušetřeno, kdyby velitelé východoslovenského sboru v rozhodné chvíli nezklamali.

22. září 1944

Nepřítel dosud ovládá Hyrowu horu, dominující nad městem Duklou. Má tak přísunové cesty do města pod kontrolou svých pátračů a minometů. Teprv dobytím Hyrowé budeme pány města.

Dostali jsme doplnění a u kuchyně teplý čaj. Nasedli jsme na tanky a vyrazili do útoku. Sotva jsme vyjeli k první výšině před Hyrowou, dostali jsme prudkou přehradnou palbu ze šestihlavňových minometů. Seskočili jsme a běželi za tanky. Doběhl jsem na vrchol kopce úplně vyčerpán. Zde mě dohonili Bohumil Novák (z Českých Novin) a Prošek (z Malované u Lucku). V nastalém pekle jsme nevěděli, zda naši postoupili kupředu či ne. Zpozoroval jsem, že tanky jsou už daleko vpředu. Vyrazil jsem za nimi. Byl jsem sražen k zemi minou, která vybuchla blízko mě. Vzadu jsem slyšel křik. Spěchal jsem kupředu, neboť jsem už poznal, že nejlepším únikem z minometné palby je rychle jí proběhnout. Doběhl jsem do lesa, kde jsme zaujali výchozí postavení k útoku.

Odpoledne útočilo sedm (? nečitelné číslo) tanků, s nimi samopalníci a pěchota. Dobyli jsme Hyrowu horu. Tři naše tanky byly podbity. Dva z nich v plamenech sjely neřízeny ohromnou rychlostí z výšiny do lesa. Z jednoho tanku vyskočili všichni členové osádky, vesměs těžce zranění. Z druhého se zachránil jen nadporučík Richard Tesařík. Obličej a ruce měl celé popálené a vyraženo levé oko. Dva tankisté uhořeli v tanku.

Dověděl jsem se, že Prošek a Novák, kteří mě dohnali na prvním kopci, byli tam oba zranění minami. Těžce byl raněn velitel spojčety podporučík Babic. Můj velitel roty byl lehce zraněn střepinou do stehna. Zůstal však u roty, nešel ani na ošetřovnu, kulhá. Padl starý odvážný voják Lízanec a jeden z přidělených nováčků.

Čest jejich památce!

Doplnění sestávalo ze zakarpatských Ukrajinců a Slováků, zajatců z maďarské armády, kteří se přihlásili do československé armády ze sovětského zajateckého tábora ve Stanislavi.

Prošek zemřel na následky zranění. Novák byl zraněn velkým množstvím střepin do nohou, naštěstí mu neporušily kosti. Teprve ke konci války se vrátil ze sovětské vojenské nemocnice v Astrachani. Druhý Proškův bratr padl v řadách Sovětské armády.

Útok na Hyrowu horu vypadal podle tehdejšího popisu v „Našem vojsku" takto:

Pěšáci 1. a 2. praporu se přibližovali k vrcholu lesem a roklinami. Tanky pod velením hrdiny SSSR nadporučíka Richarda Tesaříka zmáhají na plný plyn velmi obtížný terén a stoupání, blíží se k silně opevněným německým postavením. Palbou z děla umlčují kulometná hnízda a umožňují tak postup pěchoty. Němci prchají z první linie, tím zuřivěji se však brání v druhé linii. První pronikl do německých zákopů tank podporučíka Lumíra Písarského. Zničil dvě kulometná hnízda a začal „žehlit" Němce v zákopech. Jeho tank byl zasažen „panzer-

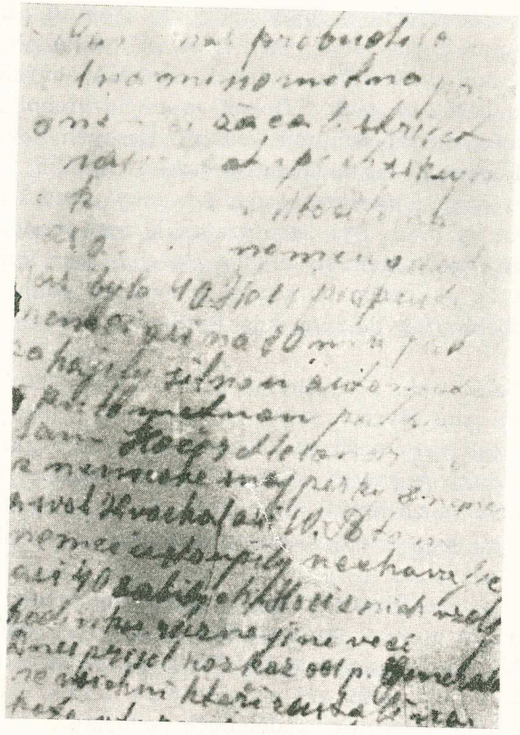

Stránka z deníčku ppor. Slávka Svítka

faustem“ a vzňal se. Posádka se zachránila. Podporučík Písarský vyvázl s lehčím zraněním.

Méně štěstí měla posádka velitelského tanku, z kterého se zachránil jedině nadporučík Tesařík. (Letecky byl dopraven do sovětské vojenské nemocnice v Moskvě, kde mu byl zachráněn život a jedno oko.)

Největších úspěchů dosáhla osádka tanku podporučíka Rudolfa Jasioka. Objevil se nad německými zákopy tak nečekaně, že Němci už nestačili utéct. Desátník Kubirja skosil ze samopalu tři. V tanku zůstal jedině řidič Ahapčuk. Systematicky drtil řetězy Němce v zákopech. Ostatní členové osádky seskočili a bojovali jako výsadkáři. Podporučík Jasiok ručními granáty a z pistole pobil osm Němců. Radista svobodník Aleksej ze samopalu pět. Zákopů bylo dobyto. Podporučík Jasiok zajistil jejich ochranu do příchodu pěchoty a vyrazil s tankem proti dalším zákopům. Útočily zde ještě další čtyři tanky, jejichž rychlost a odhodlanost otřásla morálkou německých vojáků. Ve zmatku začali prchat do blízkého lesa. Jasiok se svým tankem objel les a zaútočil na prchající Němce z týlu, čímž dotvrdil jejich zkázu.

Poručík Arnošt Steiner se svou rotou dvaapadesáti samopalníků pěšího praporu pronikl lesní úžlabinou k vrcholu hory Němcům do týlu, čímž bylo definitivně rozhodnuto o dobytí Hyrowy hory.

Na vrcholku hory padl zasažen střepinou granátu do hlavy statečný velitel 1. pěšího praporu, štábní kapitán Kholl (původem z Rakovníka).

23. září 1944

Držíme obranu na Hyrowé. S velitelem roty jsem dole na SV v zemljance. Spojka velitele roty odešla po včerejším zranění na ošetřovnu, zastávám tedy navíc i její funkci. V blízké chalupě jsem uvařil brambory a rozmíchal do nich masovou konzervu. To jsme si všichni pochutnali, já, můj podporučík i poručík Sergej Petras, velitel jiné roty samopalníků, který nás navštívil na našem SV.

S polskou hospodyní jsem vyměnil pláštěnku za slepici. Sám jsem ji podřízl, oškubal a opálil. Hospodyně mi ji vykuchala a dala vařit. Slepice už byla hotová, když za námi přijela kuchyň a přivezla horký čaj. Vypili jsme trochu čaje a pojedli chléb se sádlem. Pak jsme se pustili do slepice. Najdříve jsme snědli slepičí polévku, do níž jsem přidal několik vařených brambor. Chyběly v ní sice nudle, přesto mi chutnala líp než doma. Snědli jsme společně celou slepici.

Po obědě jsme naše SV přemístili do lesa. Je zde s námi poručík Petras se svou spojkou a radisté. Jedna četa samopalníků s rotmistrem Fuchsem (z Mizoče) odešla k tankům. Četa rotmistra Švajky zůstala v obraně na Hyrowé.

Tanky byly dnes ostřelovány z minometů. Byli raněni dva nováčci a zabit výkonný rotmistr roty Jeníček.

Můj podporučík byl dnes povýšen na poručíka.

24. září 1944

Dnes sedím s poručíkem a celým štábem na SV v lese. Na frontě se nic neděje, držíme jen obranu. Ráno jsem vyčistil samopal můj i poručíkův. Odpoledne si píšu deníček a dopisy domů, mamince.

Večer jsme se přesunuli z výšiny dolů, k samotě o čtyřech chalupách.

25. září 1944

Jsme v jedné z oněch štyř chalup pod Hyrowou. Celý den hnusně prší. Bude-li stále tak pršet, pak to bude s námi velmi zlé. Zatím jsem aspoň pod střechou a starám se o to, abychom měli co jíst. Horší je to s kamarády v zákopech. Promoknou a promrznou. V domku jsou s námi i Rusové, takže zde není ani k hnutí. Naši i Rusové se sem přicházejí ohřát a usušit promáčený oděv. Někteří si zde vaří čaj nebo brambory. Naši samopalníci jsou kdesi s tanky.

26. září 1944

Nevím, proč nás stahují z obrany do týlu, k naší kuchyni. Následovalo zde velké mytí, stříhání a holení. Nemyli jsme se a neholili už přes dva týdny, co jsme na frontě. Oholil jsem se, umyl, převlékl a vyměnil kalhoty. Cítím se znovu tak trochu jako člověk.

27. září 1944

Jsme na novém úseku v lese a čekáme na další rozkaz. Jsme asi tři kilometry od naší státní hranice. V nejbližších dnech přejdeme do útoku s cílem překročit naše státní hranice.

Dostal jsem dnes dopis z domu, adresovaný ne mně, ale tatínkovi. Spletli si to u nás na PS (sborová polní pošta, z ruštiny PS — punkt sbora doněsenij). Doma je bohudík dosud vše v pořádku.

Dnes k nám byli přiděleni dva noví podporučíci Bánský a Petryška.

Oba dva noví podporučíci přijeli ze sovětského vojenského pěšího učiliště v Rjazani, kam byli vysláni před šesti měsíci. Sovětská vláda vyšla vstříc potřebě čs. armádního sboru a umožnila vyškolení našich velitelů z řad osvědčených poddůstojníků a vojínů. Více než stovka jich absolvovala uvedené učiliště. V tehdejší situaci byli pro náš sbor cennou posilou.

Dopis z domu — svátek pro vojáka na frontě. Tím spíše zpráva, že doma je dosud vše v pořádku v době, kdy na Volyni ještě řádili banderovci. Mnozí naši krajané byli jimi oloupeni nebo i zavražděni. Stejně tak doma byl svátkem den, kdy rodina dostala dopis od otce či syna z fronty se zprávou, že je dosud živ a zdráv nebo jen zraněn. Bohužel — přicházelo v té době na Volyň mnoho truchlivých dopisů a úředních zpráv, zvláště pak do Slávkovy rodné obce Českých Novin, odkud většina mládeže sloužila u pěchoty a u tankových samopalníků, kteří měli ztráty největší.

28. září 1944

Dnes jsem se báječně vsypal, neboť jsem předtím dvě noci nespal vůbec. Ráno nám dovezli do kuchyně snídani. Znovu jsme dostali hromadu dopisů, ale pro mě tam nebyl opět žádný. Dosud jsem nedostal z domu ani jeden dopis. Odpoledne jsme prošli lesem opět o dva až tři kilometry kupředu. Dalo mi mnoho práce, než jsem vykopal zákop pro sebe a poručíka, neboť půda je zde samý kámen.

29. září 1944

Spali jsme asi hodinu, když jsme dostali rozkaz nastoupit na tanky. Na tancích jsme jeli celý večer, celou noc. Ráno jsme přijeli do lesa, kde jsme pak stáli celý den a čekali na další rozkaz.

Samopalníci spolu s tanky zaujali v lesích nad polskou pohraniční vesnicí Zyndranowou výchozí postavení k rozhodnému útoku k překročení naší státní hranice.

30. září 1944

Dnes jsme dobyli útokem jednu výšinu. Útočili jsme spolu s tanky. Do útoku jsme šli korytem potoka a úvozem, takže mám plné boty vody. Dostali jsme silnou minometnou palbu, ale dobře to dopadlo pro mě i pro poručíka. Výšina sice několikrát přecházela z rukou do rukou, až před večerem jsme ji konečně dobyli a pevně se na ní usadili. Byl to velmi těžký boj. Němci lezli k našim zákopům a útočili ručními granáty. My jsme se rovněž bránili ručními granáty. Měli jsme dva padlé a sedm raněných. Naši mají obranu na druhém svahu kopce, takže odtud už vidí na státní hranici, jsme od ní asi kilometr.

Jedná se o bezejmennou výšinu mezi Zyndranowou a Barwinkem, která tvořila klíč k naší státní hranici na hlavní silnici v Dukelském průsmyku. Slávek popsal boj o výšinu velmi stručně, tak jak jej viděl na svém úseku. Celkový jeho průběh vypadal následovně:

Jednotky 1. čs. armádního sboru spolu se Sovětskou armádou se už čtvrtý týden prodírají karpatskými horami a lesy k československé státní hranici v Dukelském průsmyku. Dobyly už desítky výšin a kót. Němci se však tvrdě brání. Každou horskou cestu a stezku mají předem zastřílenou z děl a minometů. Každý krok vpřed, každý dobytý metr půdy je zbrocen prolitou krví československou, ruskou i německou.

Výšina mezi polskými vesnicemi Zyndranowou a Barwinkem. Poslední výšina — těsně za ní už je československá státní hranice. A na výšině se upevnil nepřítel, neboť výšina je klíčem k čs. státní hranici. Je proto nutno ji dobýt za každou cenu. Řady 1. čs. armádního sboru jsou už velmi prořídlé. Výšinu nelze dobýt bez pomoci tanků, přestože terén je zde pro útok tanků naprosto nepříhodný.

Tanky nastupují do výchozích postavení úžlabinou potoka a za podpory našeho dělostřelectva vyrážejí s výsadkem samopalníků k útoku. Němci je uvítali těžkou dělostřeleckou a minometnou přehradnou palbou. Tanky s výsadkem samopalníků se přesto prodírají k vrcholu. Samopalníci seskakují s tanků. Rychle probíhají clonou přehradné palby, ne však všichni. Mrtví a ranění zůstávají na svazích výšiny.

Z výšiny se vztekle ozvaly německé kulomety. Plížením a přískoky se samopalníci za podpory tanků blíží k německým zákopům. Zalehli a vrhají do zákopů desítky ručních granátů. Než dozněly jejich výbuchy, samopalníci vyskakují ze země a vrhají se na zteč. Němci přestali střílet, vrhají se na zmatený útěk a jsou doháněni krátkými dávkami na-

šich samopalníků a palbou z jejich vlastních kulometů, které samopalníci ukořistili a obrátili proti nim.

Tanky se blíží k státní hranici. Blízko hranice je zasažen a hoří velitelský tank kapitána Vrány, který nedávno přijel z Anglie. Minulého dne převzal velení nad tankovým praporem. Kapitán Vrána vyskočil z tanku zraněn. Sáhl ještě po pistoli a bránil se obkličujícím jej Němcům do posledního náboje, do posledního dechu. Se svým tankem zahynul i hrdina od Hyrowé poručík Rudolf Jasiok. Úspěšně bojoval i velitel tanku desátník Jiří Porazík, syn Slováka, který po první světové válce zůstal jako zajatec na Volyni a oženil se tam s volyňskou Češkou. I jeho tank byl vyřazen. Osádka se však zachránila. Byl vyřazen i tank desátníka Hecka (Slovák). Desátník Hecko po tři dny bránil před Němci svůj znehybnělý tank, dokud nevystřílel veškeré dělostřelecké i kulometné střelivo. Patnáct Němců zaplatilo životem pokus o ukořistění nehybného tanku. Hrdinný tankista se po třech dnech v noci vrátil ke svým.

Všechny naše tanky, které se zúčastnily útoku, byly zde vyřazeny.

Němci využívají oslabení našeho útoku o tanky a podnikají odhodlané protiútoky, vrhají do naší obrany ruční granáty. Naši samopalníci je stejně odhodlaně odrážejí. Výšina několikrát střídá své pány. Večer je konečně pevně v našich rukou. Samopalníci se usazují v dobytých německých zákopech a bunkrech, kde ukořistili značné množství přikrývek a plášťů.

U 2. roty samopalníků, kde bojoval Slávek, měli dva padlé a sedm raněných. Těžká, krvavá bitva si vyžádala daleko méně obětí než nešťastný první den v Machnówce a Wrocance.

1. října 1944

Ráno nás probudila silná minometná palba. Němci stříleli po našich zákopech a chystali se k útoku. Útočilo na nás asi sto padesát Němců, nás bylo sotva čtyřicet. Pustili jsme je na osmdesát metrů. Pak jsme zahájili silnou palbu ze samopalů a včera ukořistěných kulometů. Jen svobodník Alexander Kačer (z Č. Novin) zastřelil z trofejní německé snajperky osm Němců a Slovák svobodník Kvačkay z ukořistěného kulometu asi deset. Němci pak ustoupili a zanechali na bojišti na štyřicet padlých.

2. října 1944

Včera jsme se přesunuli na nový úsek, do lesů a hor. Lezeš z jednoho kopce na druhý, jsi unaven a úplně vyčerpán. Na jednom kopci jsme zastavili k odpočinku. Za chvíli začaly padat poblíž nás miny. Naštěstí nikomu neublížily. Dnes jsme přesně na hranici. Je to široký průsek v lese, ohraničený betonovými sloupy. Průsekem vede cesta.

Samopalníci dosáhli hranici nad horskou slovenskou osadou Šarbovem. Hranice — pouhý širší průsek v lese. Průsek jako tisíce jiných. Pro nás v té době však drahý a vzácný. Za ním je už rodná zem, kterou Slávek dosud nikdy nespatřil. Kolik jeho méně šťastných kamarádů vykrvácelo, než bylo hranice dosaženo! Mnozí bojovali s přáním aspoň padnout a být pohřben v rodné zemi, když už jim osud nedopřeje dojít až do Prahy. Mnohým se však ani toto přání nesplnilo.

3. října 1944

Dnes máme nešťastný den. Přiletěly dvě miny. Dopadly při přesunu přímo mezi nás. Padli: Višner (z Podhajců u Dubna), rotmistr Fuchs (z Mizoče) a Markovič. Raněni byli poručík Bánský a podporučík Petryška, Marovka a tři nováčci, takže nás zůstalo ještě patnáct bojových „štyků“!

Podporučíku Petryškovi střepina vyrazila kolenní jablko. Četař Kačer je provizorně ošetřil a pomohl raněného dopravit na ošetřovnu. Petruška však ztratil mnoho krve, takže není známo, zda zranění přežil. (Ze vzpomínek Alexandra Kačera.)

Patnáct bojových „štyků“ z celého praporu samopalníků! Původně jich bylo na tři sta a byl už jednou doplněn dobrovolníky ze zajateckého tábora ve Stanislavi. Kolik morální síly muselo být v těchto lidech, že ještě vydrželi jít do dalších a dalších útoku s vedomím, že je dříve nebo později neodvratně čeká smrt. Že dovedli bojovat opravdu do posledního muže.

4. října 1944

Jsme stále v lese. Prší. Jsme úplně promáčeni a přímo obaleni blátem. Držíme obranu. Ve dne to ještě ujde. Hřejeme se u ohníčků a sušíme promáčený oděv. Večer ležíme ve vodě a bláto nám přímo zhora teče za krk.

Snad se proti nim spikla s nepřítelem i sama příroda a snaží se dorazit zbytek praporu, který dosud nezničil nepřítel. I vytrvalost vojáků má své meze. Samopalníci však vytrvali.

5. října 1944

Držíme v lese obranu společně s SPO. Dnes jsem se viděl s tatínkem. Střepinou ručního granátu byl raněn četař Kačer. Povídá se, že nás mají na tomto úseku vystřídat Rusové.

Alexander Kačer vzpomíná: Byl jsem raněn do ruky při vstupu do lesa, na jeho okraji, nedaleko Vyšného Komárníku. Němec po mně ho-

díl z lesa ruční granát. Zachránilo mě jedině to, že ve chvíli výbuchu jsem byl schýlen nad naším padlým vojákem. Padlý ještě držel v rukou samopal. Padl zde zřejmě už dříve. Sehnul jsem se nad ním podívat se, zda to není někdo známý. Nebyl. Mrtvola ležela hlavou a rameny do silničního příkopu. Granát dopadl do příkopu přímo pod mrtvolu, která mě tak svým tělem zakryla před přímým výbuchem a zachránila před jistou smrtí. Chudák, posloužil mi ještě po smrti!

6. října 1944

Včera večer nás vyměnili Rusové. Stáhli jsme se do jedné vesnice. Byli jsme tam do oběda. Po obědě jsme vyfasovali čisté prádlo, onuce a vyměnili roztrhané kalhoty a maskovací pláště. Jdeme opět kupředu. Naši překročili hranici na dukelské silnici a osvobodili několik slovenských vesnic.

V první osvobozené slovenské vesnici Vyšném Komárníku byla slavnostně vztyčena československá státní vlajka a předána do úschovy předsedovi místního národního výboru Michalu Chandogovi.

Jsme už konečně doma, v Československu! Boj však neustává. Teprve začíná čistění republiky od Němců, Maďarů a zrádců!

Ať žije svobodné Československo! Smrt vrahům a zrádcům!

Vpravdě historický okamžik, který vlil nové síly do srdcí i svalů těžce zkoušených vojáků. Jakýpak div, že požadují očistu republiky, za jejíž osvobození přinesli tolik krve a strádání? Že vyžadují potrestání těch, kteří zradili, ať už z prospěchu nebo ze zbabělosti? Že požadují zajištění republiky pro budoucnost?

První překročila hranice průzkumná hlídka samopalníků 2. pěšího praporu 1. brigády z roty podporučíka Bileje, z čety četaře Chmelíka, vedená četařem Nebeljakem, sestávající z desátníků Počila a Týrka (ze Zdolbunova) a vojínů Kučeravého, Terehaniho, Hejdy, Houboly, Nemricha a Mazura.

7. října 1944

Tábořime v lese mezi Vyšným a Nižným Komárníkem, po pravé straně silnice Dukla—Svidník. Zbytky našeho praporu samopalníků byly dnes sloučeny se zbytky SPO. Odcházíme zaujmout obranu. Při presunu byl raněn minou desátník Václav Řeháček (z Teremna u Lucku). Jinak nic nového.

Z praporu samopalníků a z SPO zbylo celkem asi třicet mužů. Ostatní padli nebo byli ranění. Proto byly obě jednotky sloučeny. Václav Řeháček přišel o nohu. Chodí o protéze a pracuje nyní v ovocné školce

státního statku v Bítozevsi u Postoloprt, jako náš opravdový člověk...

Vzpomíná: „O nohu jsem přišel vlastně zbytečně. Byl jsem raněn u Nižného Komárníku střepinou miny do kolena. Kamarádi mi poskytli první ošetření. Nohu mi těsně utáhli nad kolenem gumou, abych nevykrvácel. Naložili mě do auta, které bylo poblíž na silnici. Autem mě dopravili na ošetřovnu do Barwinku. Rána byla velmi bolestivá. Cestou mně nesmírně pálila. Prosil jsem vojáky, kteří jeli se mnou, aby mi poněkud povolili gumu nad kolenem, pod níž mě to pálilo jako oheň. Odbyli mě slovy, že v několika minutách budeme na ošetřovně, kde mi lékař ránu náležitě ošetří. Sám jsem si pomoci nemohl a to se mi stalo osudným.

Po příjezdu na ošetřovnu mě přenesli přímo na operační stůl. Noha byla pod kolenem oteklá, zmodralá až černá. Když mi povolili gumový úvazek nad kolenem, prsty nohy jsem už nepohnul. Odumřela následkem nedostatečného přívodu krve a kyslíku v krvi. Hrozila mi otrava krve a smrt. Nohu mi museli odejmout. Kdyby mi kamarádi cestou obvaz občas uvolnili a nechali odtéci trochu krve, mohla být noha zachráněna!“

8. říjen 1944

Už nejsem spojkou mého poručíka, velitele roty. Byl raněn a odsunut na ošetřovnu. Jsem teď přímo v družstvu, dokud se nevrátí z ošetřovny podporučík Peška. Pak prý budu jeho spojkou.

Včera jsem byl poprvé na průzkumu. Prošli jsme asi dva kilometry po okraji lesa. Vrátili jsme se zpět, aniž jsme narazili na nepřítele.

Dnes jsme se přesunuli do lesa těsně k německé linii obrany. Němci jsou přes cestu na okraji lesa, asi sedmdesát metrů od nás. Slyšíme je, jak mluví a porážejí stromy na stavbu bunkrů. Dokonce je i vidíme. Nemáme však rozkaz vyhledávat střetnutí.

Dnes je tomu přesně měsíc, co jsem na frontě a stále v zákopech. Za celý ten čas jsem se dvakrát pořádně umyl a převlékl.

Dnes byl raněn kulkou snajpera do nohy Josef Kaufman (z Českých Novin).

Každý den si vyžaduje novou krev o nové oběti. Josef Kaufman vzpomíná: „Po příchodu k německé obraně jsme se zakopali do osobních zákopů. Leželi jsme zticha a pozorovali, co se děje na druhé straně. Náhle jsem zahlédl, jak se přede mnou nadzvedlo suché listí, jako by pod ním proběhl krtek. Neuvědomil jsem si hned, co to bylo. Teprve podle zvuku výstřelu, který vzápětí následoval, jsem poznal, že to patrně byla kulička. Za chvíli jsem ucítil píchnutí na zadní části stehna, vzápětí jsem uslyšel výstřel. Německý snajper mě zasáhl. Volal jsem

kamarády na pomoc. Sám jsem se na nohu postavit nemohl. Vzali mě pod ramena a spěšně stáhli do blízké rokliny, kde jsme přebrodili rozvodněný potok, dopravili mě na ošetřovnu. Sami se odtud rovněž stáhli, když zjistili, že jsou ve stanovišti z nepřátelské strany nikterak chráněném, kde by je snajpeři postříleli jako králíky."

9. říjen 1944

Dnes útočila naše pěchota. Byla však odražena silnou kulometnou palbou a stáhla se zpět do svých zákopů, do obrany. My jsme se útoku nezúčastnili, jsme v záloze. Ležíme v zákopech kolem štábu a čekáme na další rozkaz.

Po překročení hranic se fronta na delší dobu opět stabilizovala, neboť nepřítel se dokonale opevnil na výšinách, jejichž dobývání nebylo snadnou záležitostí. Boje měly místní charakter. Zato probíhala intezívní průzkumná činnost, mající odhalit slabiny v nepřátelské obraně.

10. říjen 1944

Stáhli nás asi dva kilometry zpátky. Utábořili jsme se v lese a ležíme v záloze. Zakopáváme se a spolu s rotmistrem Chemyncem si stavíme zemljanku. Dnes jsem viděl Toníka Kříže (z Mlynova). Je podporučíkem, velitelem spojčety.

Podporučík Antonín Kříž se právě vrátil ze sovětského vojenského učiliště pro důstojníky — spojaře, kam byl vyslán minulého jara.

11. říjen 1944

Zatím nic nového. Sedíme v lese a odpočíváme. Topíme oheň před zemljankou a opékáme si chléb.

12. říjen 1944

Jsme stále ještě na místě a odpočíváme. Dnes jsem obdržel vyznamenání za boje o přechod hranic a zvlášť ještě za boje na jedné výšině. Je to — Čs. válečný kříž a čs. medaile Za chrabrost.

Slávek byl vyznamenán za boj na výšině mezi Zyndranowou a Barwinkem.

13. říjen 1944

Dnes jsme měli dostat důležitý úkol — proniknout bojem do týlu nepřítele. Nějak z toho zatím sešlo. Vrátili jsme se domů a sedíme dále v lese.

14. říjen 1944

Vybrali nás dvanáct samopalníků — dobrovolníků z našeho praporu, dvanáct průzkumáků z SPO a deset samopalníků z 2. pěšího praporu. Máme za úkol dostat se bojem do týlu nepřítele a zaútočit na jeho pozice z týlu. Němci jsou na kopci zakopáni v zákopech a zemljankách. My jsme měli proniknout přes cestu a přes říčku tekoucí pod kopcem. Při přechodu přes říčku jsme dostali kulometnou palbu ze všech stran. Museli jsme ustoupit do našich výchozích postavení, kde jsme zůstali přes noc.

Zvláštní úkol zničit z týlu německý bunkr uzavírající soutěsku u výšiny Obšár dal generál Svoboda poručíku Sergeji Petrasovi. Rozkaz k zničení bunkru mu generál Svoboda nedal — pouze jej úkolem pověřil, jednalo se totiž o vyloženě sebevražedný podnik. Přesto se do akce většina vojáků přihlásila dobrovolně. Úkol se bohužel nezdařil.

15. říjen 1944

Vrátili jsme se znovu zpět na naše staré místo v lese. Člověk se v těch horách jen unaví. Do zemljanky jsem se vrátil celý mokrý a slabý jako moucha. Před večerem jsem byl poslán na štáb brigády, ostatní samopalníci šli vystřídat v obraně 1. prapor. Na štábu nám řekli, že budeme mít přednášku o plynech. Zatím nás poslali do Vyšného Komárníku. Tam jsem se sešel se Sochorou, Víťou Andělem a Antonínem Drbotou. Všichni jsou u štábní roty 1. brigády. Přespal jsem tam na půdě na nějakém konopí.

U štábní roty se Slávek setkal s krajany ze své rodné obce. Sochorův táta byl kuchařem u štábní roty. Dva jeho synové Jarda a Míla sloužili u tankistů. Jarda byl těžce raněn v bojích v Zyndranowé, Míla lehce. Oba válku přežili. Táta Sochora byl později v Ladomirové raněn střepinou granátu. Zemřel následkem ne právě těžkého zranění, jelikož měl cukrovku, která znemožnila úspěšné léčení rány. Do války jít nemusel, bylo mu už padesát. Jeho zeť Víťa Anděl byl motocyklovou spojkou u štábu 1. čs. brigády. Antonín Drbota byl neschopen služby se zbraní následkem dřívějšího úrazu v hospodářství. Záhy pak byl superarbitrován pro nemoc. Brzy nato doma zemřel. Vojenskou službou se jeho zdravotní stav dále zhoršil. Válka zabíjí lidi nejenom zbraněmi.

16. říjen 1944

Dnes byla celá brigáda vybavena plynovými maskami. Zavedli nás na louku za vsí a tam nám přednášeli o plynech. Přednášel nějaký sovětský kapitán. Proslýchá se, že Němci se chystají použít plynů, proto všichni vojáci dostali plynové masky. U všech SV jsou zavěšeny dělo-

střelecké nábojnice, na něž se má zvonit v případě plynového poplachu. Všichni účastníci přednášky mají být zařazení jako plynoví pozorovatelé při SV praporů a sledovat případné použití plynů nepřítelem.

Plynová horečka vznikla, jelikož Němci na několika místech použili granátů plněných fosforem. Kromě masky každý voják u sebe musel mít dřevěný nůž, aby v případě zasažení fosforem mohl nožem setřít s oděvu nebo těla vzniklý oheň. K použití plynů však nedošlo. Němci si zřejmě uvědomili, že by byli i s celým svým zázemím vydáni na pospas odvetným plynovým útokům, čímž by nemohli nic získat, ale mnoho ztratit. Zřejmě se v nich ozval ještě zbytek zdravého rozumu.

17. říjen 1944
Nacházím se v obraně jako plynový pozorovatel. Byl jsem ve střehu po celý den a celou noc. Byli jsme s telefonistou na pozorovatelně sami dva. Celou noc jsem nespal.

18. říjen 1944
Vystřídal nás v obraně 4. prapor (anebo 1.? — nečitelné). Nás přemístili na pravé křídlo na jednu výšinu do zálohy.

19. říjen 1944
Nacházíme se stále na téže výšině a čekáme na další rozkazy. Odpoledne jsme dostali rozkaz stáhnout se do vsi. Začalo silně pršet, takže jsme přímo klouzali dolů po blátě. Sotva jsme došli do vsi, ihned jsme dostali rozkaz vrátit se zpátky na výšinu. Úplně promáčení jsme se vraceli přes řeku zpět na výšinu. Tam jsme celou noc seděli mokří pod stromem.

20. říjen 1944
Ráno jsme si nad ohněm trochu vysušili onuce a pláště. Odpoledne nás poslali znovu do obrany. Zítra má být útok.

Minulého večera průzkumná hlídka rotmistra Chemynce dostala úkol zjistit německé síly u Nižného Komárníku, kde se připravoval útok. Večer se hlídka připlížila lesem k německé obraně, kde měla nepozorovaně vyčkat dne a bezpečně zjistit nepřátelská postavení. Po rozednění zjistili, že jsou tak vklínění v německé obraně, že návrat ve dne je naprosto nemožný. Samopalníci se neviditelně ukryli v korunách stromů, kde museli bez jakéhokoliv pohybu, bez jídla a bez kouření setrvat po celý den až do setmění. Podařilo se. Němci je nezpozorovali. Večer se šťastně vrátili. Přivedli s sebou zajatého německého kulometníka a při-

nesli ukořistěný kulomet. Druhého kulometníka zastřelili. Přinesli rovněž cenné zprávy o německé obraně.

V té době samopalníci provedli řadu průzkumných akcí, v nichž se nejednou octli v nebezpečné situaci. Díky rozvaze rotmistra Chemynce vždy vyvázli se zdravou kůží. (Ze vzpomínek Josefa Hose.) Chemynec pak zahynul při nezdařeném průzkumu v prostoru Nižného Komárníku.

Téhož dne byla po krvavých třídenních bojích dobyta bezejmenná výšina 551 v prostoru Obšáru. Dobyl jí 2. a 5. pěší prapor. Byla pojmenována Hroudovou výšinou na paměť podporučíka Jiřího Hroudy (ze Zdolbunova na Volyni), který se nejvíce zasloužil o její dobytí tím, že ručním granátem zničil kulometný bunkr, jenž bránil v postupu pěšákům 2. praporu. Sám zahynul pod vrcholem hory, kde našlápl na minu. O Hroudovu výšinu se zuřivě bojovalo až do 24. října.

21. říjen 1944
Naši po delší dělostřelecké přípravě podnikli útok a jako vždycky — zůstali odraženi. Rovněž druhý náš útok byl odražen a zase jsme se vrátili do staré obrany.

Josef Holas vzpomíná: „Úkolem útoku bylo probít se do týlu a vést tam partyzánský boj. Samopalníci byli vybaveni konzervami a střelivem na několik dní. Útok ztroskotal, jelikož se nepozorovaně přiblížili tak těsně k německé obraně, že byli zasaženi spolu s Němci vlastní dělostřeleckou a minometnou přípravou."

22. říjen 1944
Přemístili jsme se znovu na jiný úsek. Pořád s námi házejí sem tam. Jenom lezeme po těch horách, že se únavou už nemohu ani hnout.

23. říjen 1944
Dostali jsme za úkol pročesat les. Došli jsme na jednu mýtinu, kde jsme se zastavili. Před námi je minové pole, za ním drátěné překážky a německá obrana . . .

24. říjen 1944
Zůstali jsme zde v obraně. Byla raněna spojka podporučíka Švajky, tak jsem nastoupil na její místo.

25. říjen 1944
Dnes měl být útok, ale nebylo z něho nic. Sotva naši zahájili delostřeleckou přípravu, Němci odpověděli zuřivou dělostřeleckou a minometnou palbou. Bili přímo do postavení naší obrany a štábu. Měli jsme mnoho mrtvých a raněných, takže z útoku sešlo. U našeho útvaru jsou tři mrtví a dva ranění, mezi nimi Josef Holas (ze Sklíně). Velké ztráty

na mrtvých a raněných byly u 1. a 2. pěšího praporu. Byl raněn do ruky Václav Vašek (můj příbuzný z Českých Novin).

26. říjen 1944
Včera večer nás stáhli z obrany. S námi i všechny tři pěší prapory. Přemístili nás na jiný úsek. Cestou blízko mě vybuchla mina. Střepina mě zranila do prstu, takže se mi špatně píše.

27. říjen 1944
Včera večer jsem byl odeslán k naší kuchyni a dnes se už nacházím na brigádní ošetřovně. Zranění je sice jen lehké, musím si ale odpočinout. Už mám až po uši toho válení v zákopech a poslouchání výbuchů min a granátů. Sešel jsem se zde s Josefem Lešákem (z Č. Novin).

28. říjen 1944
Dnes je státní svátek — 28. října. Dostali jsme po dlouhé době zas jednou bílý chléb a vodku. Večer jsme byli v biografu.

29. říjen 1944
Dnes jsme ještě na místě. Po snídani jsme šli k lékařské prohlídce. Vybrali z nás deset lehce raněných a odvezli nás nákladním autem do Barwinku, kde jsme jako saniťáci na ošetřovně. Jsem určen jejich velitelem. Byl jsem dnes také u tety. Dala mi kus husího masa, kalíšek rumu a hrnek teplého čaje, takže jsem se po delší době opět jednou bezvadně najedl. Slávkova teta Olga Svítková sloužila rovněž v armádě. Byla osobní kuchařkou generála Svobody.

30. říjen 1944
Jsem stále na ošetřovně. Nosíme raněné. Moji chlapci drží strážní službu a dělají dříví na otop.

31. říjen 1944
Stále ještě ošetřujeme raněné a odesíláme je do Jaslisek (v Polsku) na brigádní ošetřovnu.

Tímto zápisem končí první stránka posledního listu Slávkova deníčku. Na poslední straně pak je Slávkovým rukopisem zapsáno ruskou azbukou třináct jmen. Nic než pouhých třináct jmen příslušníků čs. armády v SSSR: Jančuško (nebo Jan Čuško?), Viktor Skolar, Alexandr Pitr, Mikuláš Průša, Josef Horavec, Josef Kršňák, Juraj Bartek, Vasil Chmara, Pavel Baláž, Ivan Panas, Josef Loukota, Jan Juračko, Antonín Chlouba.

Třináct jmen Čechů, Slováků a zakarpatských Ukrajinců. Třináct

jmen, která sama o sobě nic neříkají, za nimiž se však skrývá třináct těžkých osudů třinácti čs. vojáků.

Osobně z nich znám jen tři: Mikuláše Průšu, Pavla Baláže a Antonína Chloubu. Každý z nich od jiného útvaru. Kde se vzala tato jména společně ve Slávkově deníčku? Prošli patrně na ošetřovně v Barwinku Slávkovýma rukama, všichni lehčeji nebo vážněji zranění. Někteří snad i zemřeli.

Radista Mikuláš Průša (z Mirohoště u Dubna) žije dnes v Litoměřicích jako zaměstnanec tabákových skladů. Chodí o protéze. Nohu ztratil při zásahu radiostanice minou v lese poblíž Nižného Komárníku. Jeho kamarád radista Jaroslav Boček (rovněž z Mirohoště) tam zůstal... Sibiřský Čech poručík Pavel Baláž, oblíbený velitel roty ženistů, přišel o nohu při rozminovacích pracích u Porubky. Po válce se prý vrátil domů na Sibiř. Antonín Chlouba žije dnes v Bítozevsi u Žatce, kde je členem místního JZD. Byl dvakrát raněn. Slávka si však na ošetřovně v Barwinku nepamatuje, přestože už v té době byl ženat s jeho sestřenicí.

Nevím, kam osud zavál zbývající.

Tím končí zachovaný Slávkův deníček, který před odchodem z ošetřovny odevzal do uschovy tetě. Nevím, jak dlouho ještě byl Slávek na ošetřovně v Barwinku a zda si dále psal svůj deníček do nového notýsku. Patrně ano, neboť zde teprve začíná další Slávkova cesta hrdinství a slávy. Další deníček se však bohužel nezachoval.

Pokusil jsem se proto zrekonstruovat další Slávkovy osudy jednak ze vzpomínek jeho žijících kamarádů -- spolubojovníků: Mikuláše Zupky, Mikuláše Fjodorova, Vladislava Opočenského a dalších, jednak z archívu tehdejšího vojenského deníku „Za svobodné Československo", který několikrát popisuje Slávkovy bojové činy.

Po osvobození Zakarpatské Ukrajiny a východního Slovenska začal do československé armády příliv nováčků. Probíhal intenzívní vojenský výcvik. K tomu bylo zapotřebí mnoha velitelů, důstojníků a poddůstojníků, neboť mnoho jich padlo na Dukle, mnoho se jich dosud léčilo v našich i sovětských nemocnicích. Ne všichni, kteří se z nich vraceli, byli znovu schopni vojenské služby se zbraní v ruce. Bylo nezbytné doplnit velitelský sbor zkušenými vojáky a poddůstojníky, kteří v bojích na Dukle prokázali své vojenské a velitelské schopnosti. Ocitl se tak mezi nimi i četař Slávek Svítek jako velitel čety samopalníků v praporu poručíka Erika Laufra v rotě podporučíka Ivana Hundy.

Prapor byl organizován ve východoslovenské obci Ladomirové, asi pět kilometrů od předního okraje naší obrany. Nováčci zde prodělávali intenzívní bojový výcvik v podmínkách přiblížených skutečným podmínkám fronty. Německé granáty téměř denně dopadaly do Ladomirové, takže si nováčci brzy zvykli na dělostřeleckou palbu a život fronty.

Po třítýdenním tvrdém bojovém výcviku byl prapor uznán plně bojeschopný a zasazen do bojů na řece Ondavě.

Pokusme se sledovat další osudy četaře Slávka Svítka.

Armádní deník „Za svobodné Československo" ze dne 18. ledna 1945 přináší stručnou, asi o dva dny opožděnou zprávu o úspěšném průzkumu bojem přes Ondavu, kde bylo zajato několik maďarských honvédů, mezi nimi kapitán, u nichž byly nalezeny důležité plány německé obrany na Ondavě. Útok byl proveden dvěma četami, kterým veleli četař Bohuslav Svítek a četař Holý. Tolik stručná zpráva v tisku.

29. ledna 1945 při postupu na Važec vyslal velitel praporu rotu samopalníků podporučíka Ivana Hundy, posílenou četou pěšáků a družstvem protitankových pušek, nepříteli do týlu.

Po pás ve sněhu, za třicetistupňového mrazu postupovali vojáci po několik hodin noční tmou a horským lesem do nepřátelského týlu mezerou v jeho obraně. Vánice jim zaslepovala oči. Rota včas dosáhla vytčeného cíle a čekala na smluvené znamení, aby ve chvíli čelního útoku zaútočila na Važec z týlu. Smluvená hodina však minula. Na frontě vpředu proběhla krátká, ostrá přestřelka. Po ni nastal klid.

Vojáci nevěděli, že čelní útok jednotek 3. praporu, podporovaný sovětskými samochodkami, byl odražen, přičemž padl velitel 3. praporu štábní kapitán Engl. Byl zasažen do hlavy granátem odraženým po zásahu do samochodky.

Ustoupit, když se sem dostal za cenu nadlidské námahy? Očekávat nečinně smrt mrazem?

Podporučík Hunda svolal velitele čet. Rozhodli se jednat na vlastní pěst. Vyslali do Važce průzkum, který se vrátil s dobrými zprávami. Němci nečekají útok od západu. Nejsou zde zajištěni strážemi a vůbec nejsou připraveni.

Korytem potoka se přiblížili tiše k Važci. Proklouzli holou plání na okraj obce, kde se připravili k nenadálému úderu.

Podporučík Hunda vystřelil signální raketu. Samopalníci udeřili. Němci ve zmatku vbíhali samopalníkům přímo do rány, padali jako zajíci dříve, než se vůbec zmohli na odpor. V panice opouštěli kulometná hnízda a postavení minometů, marně hledajíce záchranu v útěku. Past byla dokonalá, málo se jich zachránilo. Jen několika německým tankům se podařilo zachránit únikem podél železniční trati na západ.

Podporučík Hunda zaujal ve Važci obranu a vyslal k našim spojku s hlášením o osvobození Važce.

30. ledna Važec uvítal hlavní síly 1. čs. armádního sboru.

Generál Svoboda vyznamenal podporučíka Hundu a povýšil jej na poručíka. Vyznamenal rovněž řadu dalších vojáků. Mezi vyznamenanými byl i četař Slávek Svítek. Zúčastnil se se svou četou odvážného výpadu a podílel se na jeho úspěchu.

7. 2. 1945 „Za svobodné Československo": Stručná zpráva o úspěchu

Slávkovy čety proti maďarským honvédům za postupu k Levoči. Maďaři zaujali obranu v lese, odkud vedli prudkou kulometnou palbou proti našim postupujícím oddílům. Slávek se první vrhl do lesa. Osobním příkladem za sebou strhl svou četu a vrhl se na zteč. Maďaři nevyčkali jejich přiblížení a obrátili se na útěk.

16. 2. 1945 „Za svobodné Československo": Opět stručná zmínka, že rotný Slávek Svítek se spolu s velitelem roty poručíkem Hundou zúčastnil úspěšného průzkumu (patrně v prostoru Važec — Štrba), odkud přivedli jazyka.

S dalšími boji každodenně rostly Slávkovy bojové zkušenosti a odvaha. Provázelo jej štěstí. Téměř za každým bojem či průzkumem následovalo vyznamenání. Tři Československé válečné kříže a dvě československé medaile Za chrabrost. Nejlepší životní vysvědčení a maturita vojáka! Přišlo povýšení na rotného a návrh na jmenování podporučíkem.

Slávek však nezpychl, ani nehnal své vojáky bezohledně na smrt. Klidně a rozvážně řídil boje své čety. Nikdy se nenechal unést zápalem a vrhnout se bezhlavě do nebezpečí. Přes své mládí měl všechny dobré vlastnosti velitele, osobní statečnost spojenou s klidem a rozvahou. Těm vděčil za úspěchy své čety i za své úspěchy osobní.

Tehdejší výkonný rotmistr roty Mikuláš Fjodorov vzpomíná, jak k němu Slávek přiběhl po návratu z průzkumu na kótě Iljanová u Liptovského Mikuláše. Spolu s několika zkušenými samopalníky se přihlásil na průzkum vedený velitelem jiné roty samopalníků, legendárním tehdy průzkumníkem podporučíkem Antonínem Valentou.

Valenta pocházel ze sousední české volyňské osady Moskovštiny. Byl asi stejného stáří se Slávkem, na rozdíl od něho však byl vysoký a silný. Vyznamenal se jako velitel družstva samopalníků v bojích na kótě 534 a v obci Iwla u Dukly. „Za svobodné Československo" ze dne 22. 1. 1944 přineslo o něm stručnou noticku, že už má na svém bojovém účtu více než dvanáct mrtvých Němců. U Dukly byl lehce zraněn průstřelem stehenního svalu. Utekl však z nemocnice a vrátil se znovu ke své jednotce. Proslavil se několika úspěšnými průzkumy, stal pak legendárním lovcem jazyků a byl jmenován podporučíkem.

Záhy byl raněn podruhé, tentokrát střepinou miny do nohy. Nezůstal však dlouho v nemocnici. S dosud nezahojenou, otevřenou ránou se znovu přihlásil k rotě, kde se věnoval intenzívnímu výcviku u nováčků na Slovensku. Stal se velitelem roty, s níž prodělal tažení Slovenskem k Mikuláši.

Sám bezpříkladně statečný byl svým vojákům příkladem velitele. Provedl s nimi řadu úspěšných průzkumů. S každou zdařilou akcí rostla jeho odvaha a zdravá ctižádost.

Jak vyprávějí pamětníci, předčil odvahou Slávka. Postrádal však

Slávkův klid a rozvahu, nechával se někdy slepě unést zápalem boje, což se mu stalo osudné.

Na průzkum na kótě Iljanová nad Liptovským Svätým Jánem se přihlásil dobrovolně, když všechny dosavadní pokusy o získání jazyka na tomto úseku selhaly pro neschůdný horský terén a hluboký sníh. S ním se mezi jinými přihlásil na průzkum i Slávek.

Podařilo se jim v bílých maskovacích pláštích proniknout mezerou v obraně do nepřátelského týlu a vzít zajatce. Vraceli se s ním zpět, když se vtom objevil německý koňský povoz vezoucí zásoby do přední linie. Valenta, unesen zápalem boje, se vrhl za povozem a zapomněl na opatrnost. Část samopalníků odcházela se zajatým, ostatní se vrhli za Valentou. Byli však odraženi prudkou palbou přispěchavší německé hlídky, která jim odřízla možnost přispěchat Valentovi na pomoc. Zalehli do sněhu a opětovali palbu. Odrazili útok a snažili se Valentu zachránit. Ale bezvýsledně. Valenta padl dávkou z německého samopalu. Kamarádi mu už nemohli pomoci. Nemohli ani odnést jeho mrtvolu. Museli se urychleně vrátit do svých postavení. Pokračování v boji by jim přivolalo na krk německou přesilu, která by jim snadno odřízla cestu k ústupu. Nesměli už ztrácet ani minutu. Vrátili se s jazykem, ale bez Valenty. Byli smutní, necítili žádnou radost z draze zaplaceného zajatce.

Slávek se po návratu zastavil u výkonného rotmistra roty Mikuláše Fjodorova a vyprávěl mu o tragickém průzkumu. Byl prý velmi vzrušen, kapky krve by se v něm nedořezal. Přestálé nebezpečí, únava a ztráta kamaráda na něho hluboce zapůsobily. Snad se v něm ozvala neblahá předtucha, že i jeho snad čeká podobný konec.

Rotný Slávek Svítek se svou četou pronikl nepozorovaně do obce B. (Bobrovec? Bobrovček? Beňadiková?). Honvédům tím odřízl cestu k ústupu. Sám zalehl se samopalem za vraty jedné usedlosti, odkud přivítal ustupující honvédy palbou ze samopalu. Vystřílel celý zásobník. Způsobil tak se svou četou panický zmatek. Mnoho honvédů se vzdalo.

Tolik „Za svobodné Československo“ ze dne 5 března 1945 v době bojů v prostoru Liptovského Mikuláše. Kolik statečnosti a bojového umění se však skrývá za touto stručnou zprávou!

Rozkaz 1. čs. armádního sboru v SSSR ze dne 7. března 1945 přinesl dlouhou řadu jmen nově jmenovaných podporučíků a rotmistrů. Mezi nimi i jméno Slávka (Bohuslava) Svítka.

Slávek sám se jmenování podporučíkem nedočkal.

Na jeho poslední průzkum vzpomíná jeho spolubojovník Vladislav Opočenský:

„Bojovali jsme oba jako samopalníci u Dukly, každý u jiné roty. Od Ladomirové jsme to pak táhli spolu. Měl jsem ho ze všech kamarádů nejraději pro jeho přímou, kamarádskou povahu a statečnost.

Leželi jsme tehdy v obraně na výšině západně od Smrečan, kde bylo

naše SV. Na frontě byl až na občasnou rušivou palbu německých děl a minometů celkem klid.

Spolu se Slávkem jsme 6. března dostali za úkol s několika zkušenými samopalníky přivést jazyka. Úkol i pro nás ostřílené průzkumáky ne právě příjemný.

Kolem osmé hodiny večerní přiběhla na naše SV spojka s hlášením, že padl velitel čety. Mina mu dopadla přímo na záda, jak ležel v zákopě. Zůstalo z něho jen tratoliště krve. Telefonistovi vedle něho mina utrhla obě nohy. Brzy na to zemřel vykrvácením.

Byl jsem poslán převzít funkci velitele čety. Na průzkum šli beze mne do lesíka u Okoličné (Okoličného?). Večer byl dosti světlý. Připlížili se k německým zákopům. Němci je však zpozorovali a zahájili po nich zběsilou palbu. Průzkumáci zalehli do sněhu.

Kulka zasáhla Slávku do důlku mezi klíční kostí a levým ramenem, zasáhla srdce a vyletěla ven dole bokem. Byl okamžitě mrtev, ani nehlesl!

Těžko říci, zda to byl zásah náhodný, nebo přesná rána německého snajpera. Kdoví?

Průzkumáci se vrátili bez svého oblíbeného velitele. Pro silnou palbu a blízkost německých zákopů jej nemohli odnést s sebou. Teprve po půlnoci, kdy nastala tma, se čtyři z nich připlížili k německým zákopům a přinesli jeho mrtvolu do Smrečan.

Ráno jsem přijel do vsi, kde jsem se dověděl o jeho smrti. Pohřbil jsem jej na tamním cintorínu u kostela. Bylo mi, jako bych pohřbíval vlastního bratra . . .“

Česká Volyň dala na oltář svobody staré vlasti stovky takových Slávků, Toníků i neznámých bezejmenných hrdinů, jejichž kosti dnes tlí na bojištích Sokolova, Kyjeva, Bílé Cerkve, Dukly, Slovenska, Slezska i Moravy.

Bojovali a padli za šťastný dnešek československého lidu.

Čest památce těch, kteří se osvobození staré vlasti nedožili!

Josef Helebrant (na podzim 1944 po zranění)

VÁCLAV ŠIRC

Machnówka, můj první bojový křest

Ze vzpomínek Vladimíra Kelnera, příslušníka 3. praporu

7. září 1944.

Pěkný podzimní večer nedaleko polského města Krosna zastihl náš 3. pěší prapor i ostatní útvary 1. čs. brigády nastoupeny na louce na okraji lesa. S napětím jsme poslouchali projev velitele naší brigády generála Svobody, v němž nám oznamoval, že konečně nastupujeme do rozhodných bojů za osvobození Československa od německé okupace a že záleží na každém z nás, kdy staneme v osvobozené Bratislavě a Praze a jak si náš lid uspořádá politické i sociální poměry v osvobozené vlasti.

Když na závěr projevu prohlásil k nastoupeným samopalníkům a příslušníkům SPO, že budou mít tu čest stanout v několika málo hodinách jako první na československém území, tu nadšení vojáků dostoupilo vrcholu. Nebylo rozdílu mezi Čechy z Čech, Čechy z Volyně, Slováky a zakarpatskými Ukrajinci. Všichni jsme měli jeden cíl: pomoci slovenskému lidu v jeho osudovém boji, pomoci dorazit fašistickou bestii. Odpověděli jsme generálu Svobodovi hromovým hurá a plni optimismu jsme vyrazili dál k frontě.

Příštího rána se naše dělostřelectvo spolu se sovětským zúčastnilo mohutné dvouhodinové dělostřelecké přípravy útoku. Tisíce min a granátů byly vypáleny na fašistické pozice.

Po ukončení dělostřelecké přípravy naši samopalníci na sovětských tancích a motorizované útvary SPO vyrazili do průlomu, aniž narazili na vážnější odpor. My pěšáci jsme postupovali v druhém sledu za nimi, plni optimismu z úspěšného začátku operace. Netušili jsme, jaké překvapení nám nepřítel chystá. V očekávání naší ofenzívy zanechal v první obranné linii jen menší zajišťovací oddíly, hlavní síly stáhl na druhou obrannou linii, kde se dokonale opevnil.

Naši samopalníci jedoucí jako výsadkáři na sovětských tancích dosáhli jako první vesnice Machnówky, ležící asi patnáct kilometrů za první nepřátelskou obrannou linií, kde zůstali přes noc. Vyslaný průzkum v síle tří tanků pronikl po silnici dva až tři kilometry dále dopředu, kde navázal bojový dotyk s nepřítelem, a vrátil se na noc zpět do Machnówky.

My dorazili do Machnówky v noci. Přenocovali jsme pod širým nebem, neboť Machnówka byla našimi vojsky a sovětskými tankisty úplně přecpaná. Z našich zde byla prakticky celá 1. brigáda i s dělostřelectvem, minometkou, trény, SPO a praporem tankových samopalníků. Jediné lidské mraveniště.

Do rána se spustil silný lijavec, který nás promočil na kůži. Vstávali jsme prekřehlí do mlhavého rána 9. září 1944. S netrpělivostí jsme nastupovali ke kuchyním pro kotlík horkého čaje, abychom se ohřáli. Netušili jsme, že nám za chvíli bude horko i bez čaje...

Sotva se kolem osmé hodiny ranní mlha rozplynula, rozlehlo se nad našimi hlavami svištivé aúúú! německých šestihlavňových minometů. Miny a granáty dopadly mezi vojáky nastoupené u kuchyní.

Výbuchy...

První mrtví a nářek prvních raněných...

Z lesa proti nám vyrazily nepřátelské tanky. Rozpoutalo se pravé peklo. V řadách vojáků se začal šířit zmatek. V první chvíli se zdálo, že celá brigáda se změní v bezhlavě prchající stádo.

Počáteční snadný úspěch uspal bdělost našeho i sovětského průzkumu. Nepředpokládalo se, že nepřítel je na přilehlých návrších, v těsné blízkosti, odkud nás nyní měl před sebou jako na dlani a zasypával nás celými salvami min. Machnówka byla tak přeplněna, že nemusel ani mnoho mířit.

Ihned však začal fungovat mozek i nervy armády. „Dělostřelci sem! Minometka za mnou! Samopalníci!..."

„Zakopat a vydržet!" rozkazovali důstojníci.

Protitankoví dělostřelci bleskurychle, jako při soutěži někde na cvičišti, zaujímají palebná postavení a pálí přes naše hlavy po železných obludách přímou palbou. Tanky podporované špinavě zelenými rojnicemi německé pěchoty se blíží k postavení děl. Část dělostrelců se chápe samopalů, hájí svá děla, zatímco ostatní svádějí bitvu s tanky. Nájezd železných oblud je odražen. Ustupuje i německá pěchota.

Zakopávám se v řádku brambor. Zákop pro ležícího střelce mám už téměř hotový, když ke mně přibíhá velitel našeho družstva, desátník ze Zakarpatské Ukrajiny, spolu s bývalým kuchařem kulometné roty, starším člověkem Kučerou, původem snad z Dubna. Mohlo mu být už přes čtyřicet a dost špatně mluvil česky. Po ukončeném výcviku byly kulometné roty praporů rozděleny na čety a přiděleny jednotlivým rotám. Jejich kuchaři byli zařazeni do pěších družstev.

„Vstavaj, Voloďa! Přenech zákop Kučerovi, postup kupředu a zakopej se tam! Kučera je už starší a neprodělal výcvik jako ty, dlouho by mu to trvalo!" přikázal mi desátník.

Přede mnou bylo holé strniště, v bramborách jsem byl dost dobře maskován, ze zákopu se mi příliš nechtělo. „Kučera je voják jako já, ať se zakope sám!" odsekl jsem vztekle.

„Marš! Nebo tě odstřelím jako psa!" zařval na mě desátník a sklonil samopal, míře mi do zad.

Jaká pomoc. Opustil jsem pracně vykopaný zákop, do něhož si zalehl Kučera. Přískoky jsem postoupil o čtyřicet až padesát metrů, zalehl na holém strništi a začal se znovu zakopávat. Půda byla rozvlhlá deštěm, šlo to dost dobře.

Sotva jsem se jakžtakž zakopal, asi padesát metrů přede mnou dopadla mina. Zastřelují se! — blesklo mi hlavou, jak nás tomu při výcviku učili. Druhá nebo třetí nás už zasáhne!

Nestačil jsem domyslit, když mi další mina zasvištěla nad hlavou. Ohlédl jsem se. Vybuchla vzadu za mnou, kolem mě zasvištěly střepiny; zákop však splnil svůj účel, zachránil mě bezpečně před střepinami.

„Pomoc! Pomoc!" uslyšel jsem hlas desátníka, velitele našeho družstva. Přískoky jsem doběhl k němu. Svíjel se v bolestech, krev mu tekla ze zad proudem, promáčela uniformu. Doběhli k nám saniťáci, položili jej na nosítka a odnášeli na obvaziště. Už jsem ho nespatřil, patrně zranění nepřežil...

Chtěl jsem se vrátit znovu do svého zákopu. Na místě mého prvního zákopu, který jsem postoupil Kučerovi, jsem našel díru po vybuchlé mině. Padla Kučerovi přímo do zákopu. Zbylo z něho jen tratoliště krve...

Děkoval jsem v duchu desátníkovi, že me ze zákopu vyhnal. Neměl jsem však dosud vyhráno. Němci zaútočili znovu. Naši ustupovali. Fašističtí pěšáci byli od nás sotva dvě stě metrů. S hrůzou jsem zjistil, že jsem na úseku našeho družstva zůstal sám, nikoho z našich jsem neviděl. Nezbylo mi nic jiného, než ustoupit.

Náhle na mě z jednoho zákopu někdo zavolal: „Ty kuda? Chodi ko mně!"

Ohlédl jsem se. Volal na mě starší sovětský voják ukrytý v důkladném zákopu. Poslechl jsem ho a vskočil k němu do zákopu.

„Vidím, chlapče, žes zelenáč. Dnes prvně na frontě, viď? Nic si z toho nedělej! Byl jsem už kolikrát v podobné, snad ještě horší situaci. Hlavně zachovej klid a nevystrkuj zbytečně hlavu ze zákopu. Nemáš machorku? Dej mi zakouřit!"

Nasypal jsem mu hrst machorky. Zabalil ji do novinového papíru, se stoickým klidem si zapálil, labužnicky kouřil a nic se neohlížel na vybuchující miny a bzučící střely, jako by byl někde v hlubokém týlu nebo doma na zahradě.

K prachu jsem přičichl dnes poprvé. Bylo mi osmnáct, cítil jsem se proto všelijak, jen dobře ne. Jeho klid mi imponoval. Postupně se přenesl i na mě. Cítil jsem se u něho v bezpečí, i když kolem nás bouřilo peklo. Jednu chvíli se palba pěších zbraní přiblížila k našemu zákopu.

„Nu, připravme se!" řekl voják a chopil se samopalu, když náš zákop začal ostřelovat nepřátelský kulomet. „Jsou příliš drzí, musíme jim dát

po nose!“ prohlásil a zahájil palbu, aniž by se sám příliš vystavoval nad zákop. Chopil jsem se své desetiranové poloautomatické pušky, vystrčil hlaveň na předprseň zákopu, bleskurychle vykoukl, zamířil, stiskl spoušť a vypálil naráz celý zásobník. Kulomet ztichl a víc se už neozval...

„Moloděc! Bude z tebe ještě dobrý voják!“ usoudil můj ochránce a uznale mě poklepal po ramenu. Ale nevím, zda jsem někoho zasáhl, nebo jen donutil kulometníka změnit stanoviště.

Německý útok byl před večerem definitivně odražen. Chtěl jsem jít hledat naše. Rudoarmejec mě však zadržel: „Nechoď nikam! Držíme zde obranu a basta! Nemáš něco k snědku?“

„Mám jedině železnou zásobu konzerv, které nesmíme sníst bez povolení velitele.“

„Jdi, blázínku, tys mi ale ještě hlupáček, zelenáč! Nevíš, zda dožiješ rána, a bojíš se sníst konzervu! O hladu se, golubčíku, špatně bojuje a nevím, kdy zas dostaneme nějaký přísun bašty!“

Rozdělil jsem se s ním o železnou zásobu konzerv. Pojedli jsme s chutí, neměli jsme v ústech od včerejšího odpoledne.

„Tak, a teď drž hlídku! Já se trochu vyspím. Za dvě hodiny mě vzbuď, vystřídám tě. Nesmíme spát oba, aby nám fricové nezakroutili krkem!“ řekl mi a učinil významný posuněk po krku. Přehrnul si přes hlavu pláštěnku a za chvíli jsem slyšel jen jeho pravidelný dech a hlasité chrápání.

Byl jsem ve střehu, nechtěl jsem ho budit. Noc probíhala poměrně klidně, až na občasnou rušivou palbu nepřátelských minometů nebo krátkou přestřelku z ručních zbraní. Po půlnoci se rudoarmejec probudil a šel jsem spát zase já. Dlouho jsem nemohl usnout. Přestálé nebezpečí a vzrušení minulého dne, záchrana života podivným řízením osudu a přepjaté nervy mi nedávaly usnout. Teprve k ránu jsem usnul hlubokým spánkem, který mě hodně osvěžil.

Před úsvitem mě rudoarmejec vzbudil. Dojedli jsme zbývající konzervu z mé železné zásoby a klidně očekávali věci příští. Následoval nový, tentokrát dobře připravený útok našich, který definitivně vypudil nepřítele z lesnatých výšin nad Bobrkou. Rojnice našich útočících vojáků míjela náš zákop. Jeden z nich se nad námi zastavil: „Vlaďko, co tu děláš?“

Poznal jsem hlas velitele naší čety, rotmistra Kostaňuka.

„Děržim oboronu!“ odpověděl rudoarmejec.

„Vy jste včera neustoupili?“ tázal se udiveně rotmistr.

„Jak vidíte, pane rotmistře!“ odpověděl jsem.

„Vždyť vám mohli Němci v noci zakroutit krkem! Zůstali jste zde sami dva!“

„Nezakroutili, dali jsme si pozor. Ten zelenáč včera umlčel kulomet!“ odpověděl rotmistrovi rudoarmejec.

„Pojď s námi?“ řekl mi rotmistr Kostaňuk.

Rozloučil jsem se s rudoarmejcem, políbil jsem ho na zarostlou neholenou tvář jako vlastního tátu.

Když jsme se shromáždili k přesunu na nový úsek ve směru na Kobylany, zjistil jsem, že z deseti příslušníků našeho pěšího družstva jsme zůstali u útvaru pouze tři. Ostatní padli nebo byli raněni...

Ani u ostatních útvarů nebyla situace o nic lepší. Nešťastná Machnówka si vyžádala několik stovek zbytečně padlých a raněných. Padli dříve, než vůbec uzřeli nepřítele, než si proti němu mohli vystřelit. Jakýpak div, že jsme měli po náladě?

Další krvavé boje u Frankowa, kde jsme bezvýsledně útočili třikrát až čtyřikrát denně, pokleslou náladu nikterak nezlepšily. Teprve první větší úspěch, dobytí Dukly, zlepšil naši bojovou morálku. Zbyla nás sice jen hrstka, ale zocelených, ostřílených už vojáků.

Úkol dosáhnout v pěti dnech Prešova splněn nebyl. Nebylo to naší vinou. Úkol byl nad naše síly...

Josef Helebrant (na podzim 1945 po vyléčení)

VÁCLAV ŠIRC

Shledání s mrtvým

Z vyprávění Josefa Helebranta, příslušníka 3. praporu

Bylo to v září 1944 na Dukle, v době bojů před Teodorówkou. Sloužil jsem tehdy jako telefonista u 3. pěšího praporu, můj bratr Jaroslav u smíšeného průzkumného oddílu (SPO).

Naši útokem dobyli nepřátelská postavení na okraji Teodorówky, kde se dobře zakopali a dosažená postavení už trvale udrželi. My spojaři jsme za nimi natáhli telefonní linky.

Před večerem si mě zavolal náčelník štábu praporu podporučík Metoděj Lemák: „Pepíku! Máš bratra u SPO?"

„Ano, pane podporučíku," odpověděl jsem neklidně, s nejistotou.

„Zde tedy máš jeho doklady! Chceš-li, pojď, ukážu ti jeho hrob."

Podíval jsem se na bratrovy věci a nevýslovný žal mi sevřel srdce. Nebylo pochyb — bratrova náprsní taška, v ní vojenská legitimace a známá fotografie z mé rodné obce na Volyni a Válečný kříž, kterým byl bratr před několika dny vyznamenán za úspěšný průzkum...

Podporučík Lemák mě zavedl k malému vojenskému hřbitůvku v lese, kde bylo pohřbeno několik našich vojáků, a podle plánku předaného mu pohřební četou ukázal na jeden z hrobů.

Poděkoval jsem mu a dlouho zadržované slzy mi zaplavily oči. Jarda, který s takovým nadšením vstoupil do československé armády bojovat za svobodu staré vlasti, z níž cizácký útisk vyhnal do ciziny naše předky, který se tolik těšil na návrat do osvobozené země, nedošel — svou svobodnou vlast nikdy nespatří. Takový je už úděl vojáka...

Zhotovil jsem pevný březový kříž, označil jej tabulkou a jménem a postavil ho na jeho hrobě. Rodičům jsem o tom raději ani nenapsal.

Přišly další krvavé boje. Plnil jsem své úkoly tak, abych pomohl pomstít bratrovu smrt.

Krvavá bitva u Medvedzieho. Miny nám každou chvíli přerušovaly telefonní linku. Odstraňovali jsme v nepřátelské minometné palbě jednu poruchu za druhou, dokud jsem nebyl vážně zraněn střepinami miny, která vybuchla blízko mne.

Kamarádi mě odsunuli na obvaziště, odtud jsem se dostal dál do naší týlové vojenské nemocnice a nakonec až do sovětské evakuační vojenské nemocnice na Kavkaze, kde mi sovětští lékaři vrátili zdraví. Vrátil jsem se z Baku po šesti měsících, těsně před koncem války.

Po propuštění z nemocnice jsem dostal krátkou dovolenou. Zajel jsem domů k rodičům. Byli stále ještě zdrceni a hluboce zarmouceni úřední zprávou o Jardově smrti; došla jim před Novým rokem 1945. Snažil jsem se jim bolest ulehčit. Nebyli přece postiženi jen oni sami. Z naší obce bylo na dvacet padlých, mezi nimi ženatí otcové rodin, kdežto Jarda byl ještě svobodný. Mně samotnému ovšem bylo při vzpomínce na Jardu všelijak...

Po uplynutí dovolené jsem s československým vojenským transportem z Rovna odjel do Popradu, kde mě přidělili k náhradnímu pluku mezi rekonvalescenty. Tam mě také zastihl konec války.

Přišel červen 1945 a s ním pro nás Volyňáky osudové rozhodování, zda zůstat v osvobozené vlasti, pro kterou jsme přinesli tolik obětí, nebo se vrátit zpět na Volyň, která byla třem našim generacím střídavě laskavou matkou v dobách míru i zlou macechou v převratných dobách válečných.

Rozhodl jsem se zůstat v Československu a optovat pro československou státní příslušnost. Byl jsem pak odeslán do Žatce k osídlovací vojenské volyňské skupině.

Vystoupil jsem z vlaku na nádraží v Žatci a s vojenskou torbou na zádech a s kufříkem v ruce jsem šel nahoru do města hlásit se na velitelství skupiny „Žatec". Zašel jsem se podívat na náměstí, kde jsem hledal budovu velitelství.

Najednou jsem zůstal stát jako solný sloup, kufřík mi vypadl z ruky, proti mně kráčel — můj bratr Jarda!

Skutečnost, dvojník, nebo mámení smyslů?

Padli jsme si do náručí. „Kde se tu bereš, Pepo?" zvolal Jarda. Tedy skutečnost!

„Já se vracím z Kavkazu z nemocnice, ale ty, Jardo? Vždyť jsem ti postavil na hrobě u Teodorówky kříž..."

„Osudný omyl!" vysvětloval mi pak bratr v hospodě u piva. „V bojích u Teodorówky jsem byl pomocníkem kulometníka Josefa Schovánka. Němci proti nám podnikli protiútok za podpory těžké minometné palby. Němečtí samopalníci pronikli do naší bezprostřední blízkosti. Náš maxim chrlil dávku za dávkou, přibil samopalníky k zemi. Zalehli a zasypali nás hustou, ale nemířenou palbou ze samopalů. Kulky jako rozvzteklené vosy nám bzučely nad hlavami, jiné nárazem do země zvedaly pršky hlíny. Pálili jsme dál, aby se hitlerovští samopalníci nezvedli ze země, to by byla po nás veta.

Náhle maxim umlkl. Zahlédl jsem, jak se Schovánek křečovitě zachvěl a klesl k zemi. Z úst se mu řinula krev. Dostal dávku do prsou.

Je s námi konec! — blesklo mi hlavou. Chopil jsem se samopalu a vystřelil několik krátkých dávek. Zahlédl jsem, jak dva němečtí samopalníci, kteří po odmlčení našeho maxima vyskočili a vrhli se s granáty v rukou vpřed, klesli k zemi dříve, než stačili hodit granáty. V téže

chvíli jsem ucítil ostrou bolest v zápěstí, samopal mi vypadl z ruky. To třetí samopalník vypálil po mně dávku z bezprostřední blízkosti a zasáhl...

Tohle je konec — napadlo mě v tu chvíli. Samopalník se však proti mně už neobjevil, ani jeho samopal se víc neozval. Uslyšel jsem pouze jeho výkřik: Mein Gott! Patrně ho zasáhla kulka některého z mých kamarádů.

Využil jsem přechodného uklidnění na mém úseku, ovázal jsem si provizorně ruku a pokusil se poskytnout pomoc Schovánkovi. Byl těžce raněn. Trpěl nesnesitelnou bolestí. Sténal: Sbohem, Jardo! Doraz mě, ať se netrápím! Prosím tě, doraz mě!

Zachráním tě! Budeš žít! — těšil jsem ho, i když jsem viděl, že veškerá lidská pomoc je zde zbytečná. Ošetřil jsem ho, jak nejlíp jsem mohl, a pokusil jsem se ho odnést do blízkého bunkru našeho SV. Jednou rukou to však nešlo, druhou jsem měl ochromenou. Němci znovu zaútočili. Viděl jsem, že je zle. Doběhl jsem v palbě do bunkru a hlásil rotmistru Lošovi, že nepoškozený maxim zůstal bez obsluhy a že u něho leží těžce raněný kulometník Schovánek, kterého jsem nemohl odsunout do bezpečí. Ani jeho, ani maxima.

Rotmistr Loš poslal pro raněného svou spojku Tokarčíka. Ten však byl raněn dříve, než se dostal ke kulometu. Schovánek byl už mrtev, proto se raněný Tokarčík záhy vrátil zpět do bunkru. Odešli jsme spolu na praporní obvaziště, odkud nás po prvním ošetření odsunuli do nemocnice v Poljance.

Naši pod tlakem německé přesily dočasně ustoupili. Když jsem ošetřoval raněného Schovánka, ztratil jsem u něho náprsní tašku s doklady. A když příštího dne pěšáci 3. praporu dobyli novým útokem ztracenou pozici, našli moje doklady vedle mrtvého Schovánka. Aniž pak pátrali dále, pohřbili jej pod mým jménem a doklady předali na štáb praporu. Tak jsem byl prohlášen za mrtvého... —

Prošel jsem ještě vyšetřováním. Podezřívali mě, že jsem se úmyslně postřelil sám, neboť po mně bylo vystřeleno z bezprostřední blízkosti. Naštěstí jsem měl dokonalé alibi — současně s rukou mi byla prostřelena pažba samopalu. Po vyléčení jsem prodělal chemický výcvik a do konce války jsem pak sloužil u chemické čety. Tak jsem se, jak vidíš, octl dnes zde."

„Oplakal jsem tě. I rodiče tě doma oplakali, když dostali úřední zprávu o tvé smrti. Dosud tě považují za mrtvého. Proč jsi jim tedy nenapsal, že jsi živ?" vytkl jsem bratrovi.

„Abych ti řekl pravdu. Dověděl jsem se, že jsem byl prohlášen za mrtvého. Když mě tedy doma oplakali a smířili se už s tím, nač mě měli oplakávat podruhé, kdybych přece jen padl? Kde jsem měl záruku, že válku přežiju?"

Dal jsem mu za pravdu. „Měli bychom snad poslat rodičům zprávu o šťastném dnešním shledání."

„Snad telegram. Dopisem to příliš dlouho trvá. Poštovní spojení s Volyní dosud plně nefunguje," řekl mi znalecky bratr.

„Telegram? Je sice nejrychlejší a nejspolehlivější. Myslím však, že bude líp poslat dopis. Maminka má nemocné srdce. Telegram by ji mohl náhlou radostí zabít!" namítl jsem.

Souhlasil se mnou. Dopis jsme poslali ještě téhož dne.

Oldřich Holub (vpravo od harmonikáře) s čs. spojaři

VÁCLAV ŠIRC

První zajatci

(Věnováno památce četaře Oldřicha Holuba)

Duben 1944.

Kupičov — velká výstavná česká obec ztracená na sušši výspě mezi lesy a močály severozápadní Volyně, český ostrov v moři ukrajinských vesnic, svou výstavností a zahradami svítící jako maják do svého okolí, jako oáza v poušti. Náves i ulice se hemží sovětskými vojáky, místními občany i uprchlíky, občany několika menších sousedních osad, které se octly mezi frontou, v zemi nikoho. Všichni vyběhli na ulici: Čeští občané uvítat, sovětští vojáci běloruského frontu uvidět skupinu československých vojáků, o kterých leccos slyšeli, ale které dosud nespatřili. Vojáky prvního „sojuzníka", kteří bojovali na sovětském území s nimi bok po boku.

Obklopili terénní auto dodge, kterým přijel československý kapitán Dědičík, a skupinu z jezdecké eskadrony SPO. Cesta rozbahněnými polními cestami byla pro auto tak těžká a pomalá, že mu družstvo jezdců pohodlně stačilo. Kupičovští uvítali kapitána starým slovanským zvykem — chlebem a solí, místní dechová kapela pak řízným českým pochodem.

„Geněral Svoboda!" šeptali si mezi sebou sovětští vojáci, uvedení v omyl čtyřmi velkými zlatými hvězdami na náramenících kapitána Dědičíka, a obřadně jej zdravili.

Kupičovští chlapci obklopili vojáky. Kladli jim plno otázek o životě a službě v československé armádě. Konečně se dnes dočkali československé delegace, která přijela sjednat se štábem frontu a s místním vojenkomatem vstup Čechů z Kupičova a okolí do československé armády.

Odpoledne dostávají vojáci volno. Jsou společně ubytováni a zváni do jednotlivých domácností a tam hoštěni bílými českými buchtami. Pochutnávají si na mase i řízném samohonu, ale dávají přednost pobytu mezi kupičovskými děvčaty. Však zde vyrostla nejedna pěkná kráska.

Dívky, jindy obvykle tak zdrženlivé, se procházejí po ulicích s vojáky. Večer na návsi vzplanul mohutný táborák a kolem něho se rozléhají dlouho do noci za doprovodu houslí a harmonik české a slovenské národní písně. Nejednomu ze starých otrlých vojáků, kteří před pěti léty opustili své domovy v Čechách a na Slovensku, aby odešli bojovat

proti fašistickému uchvatiteli, se objevila v očích slza. Takhle nějak si představovali přivítání doma, v Čechách, na Moravě a na Slovensku... Nejeden z nich dnes zde zanechal své srdce.

Příštího dne kapitán Dědičík provádí předběžnou registraci mužů hlásících se do československé armády. Bylo jich na půldruhé stovky. Mezi nimi mladí chlapci, sotva škole odrostlí, i staří tátové s hlavami už šedinami prokvetlými. Konečný odvod a začlenění k jednotlivým útvarům bude provedeno až v Lucku.

Třetího dne u odvodů v Lucku.

Dlouhé řady Kupičovských postávají před odvodní komisí.

„Zdráv!" splývá téměř ze všech úst. Kapitán Dědičík přiděluje muže k jednotlivým útvarům. Jen málokterý, skutečně nemocný nebo invalidní se hlásí k lékařské komisi, ne však proto, aby byl zproštěn vojenské služby, ale aby byl zařazen podle svých fyzických schopností k lehčí službě a nezdržoval výcvik bojových jednotek.

„Kolik vám je let, táto?" táže se kapitán staršího udřeného rolníka.

„Dvaapadesát."

„Jděte, táto, domů! Máme dost mladších!" odbývá jej kapitán.

„To bych se na to podíval! Odvedli jste moje dva kluky, půjdu s nimi a basta!" trvá na svém táta.

„Jděte domů hospodařit. Fronta potřebuje nejen vojáky, ale i chléb, maso a další zemědělské výrobky. Někdo je musí vyrobit."

„Na to stačí doma manželka s dcerou. Jsem dosud zdráv, abych unes pušku, jsem starý voják z první světové války. Georgijevský kříž jsem si zadarmo nevysloužil!" udeřil se tatík do prsou a vypjal se po vojensku jako struna.

Kapitán se usmál. Pochopil starého vojáka. Odvedl jej a zařadil k trénu, k jeho páru koní, které i s vozem daroval československé armádě.

Po něm přichází k odvodu mladičký, rtuťnatě živý, hezký, menší chlapec, s prvním chmýřím na bradě.

„Zdráv!" hlásí lékaři a přistupuje ke kapitánovi.

„Kolik je ti let?" ptá se kapitán.

„Šestnáct."

„Jdi tedy, chlapče, domů! Přijímáme teprv od osmnácti!"

„Musíte mě odvést! Já domů nepůjdu! Jsem silný a zdravý. Dovedu už střílet ze samopalu. Dvakrát jsem se zúčastnil srážky s banderovci, když přepadli naši obec. Mám dokonce vlastní samopal. Ukořistil jsem ho při srážce s banderovci!" hájí se zoufale Olda Holub.

„Nemůžu tě odvést. Je to proti předpisům."

„Jaképak ve válce předpisy?"

„Ví o tom otec?"

„Otec dávno zemřel."

„A matka?"

„Ví!" lže statečně Olda. Utekl totiž z domu bez jejího vědomí.

„Jdi domů! Děti neodvádíme!"

Olda se vzteky rozplakal. Jakže, on že je dítě? Však jim ještě ukáže! Nevzdá se jen tak snadno.

Odpoledne se hlásí k odvodu znovu. Kapitán, kterému denně přecházejí stovky lidí před očima, jej nepoznává.

„Kolik je ti let?"

„Osmnáct."

Když osmnáct, tak osmnáct. Po dokladech se tehdy nikdo mnoho nesháněl. Olda byl odveden a stal se vojákem. Kvůli svému mládí a slabší tělesné konstrukci byl přidělen k radistům. Prodělal výcvik u radioroty. Po ukončení výcviku byl přidělen jako radista k motorotě SPO.

8. září 1944 u Krosna.

Příslušníky motoroty SPO probudila ráno ze spánku těžká dělostřelecká palba. To sovětští a s nimi českoslovenští dělostřelci připravují cestu k nástupu našich armád na pomoc bojujícímu slovenskému lidu. Dělostřelecká příprava trvala přes dvě hodiny.

Pohotovost!

SPO pod velením štábního kapitána Hynka a samopalníci hrdiny Sovětského svazu nadporučíka Sochora, jedoucí jako výsadkáři na sovětských tancích, postupují do průlomu ve směru městyse Jedlicze.

Napřed postupují tanky, za nimi bren-cariery (lehká obrněná průzkumná pásová vozidla anglické výroby). Postup uzavírají těžké motocykly se sidecary. Kolem 15.00 se blíží k Jedliczím. Na křižovatce je předjíždí sovětský jeep. Vystupuje z něho vysoký sovětský důstojník a staví postupující předvoj: „Kto vás učil takovéhle bojové sestavě? Gdě vaš komandir? Terén je zaminován, nepřítel nikde a vy riskujete tanky v prvním sledu! Přikazuji ihned změnit sestavu! Motocykly napřed! Za nimi bren-cariery a nakonec teprv tanky s desantem. Najede-li na minu motocykl, budou ztráty na životech i na technice daleko menší, než když najede na minu tank."

Naši důstojníci uposlechli. Dopustili se chyby z nedostatku bojových zkušeností. Chyby, kterou dík pohotovému zásahu sovětského důstojníka včas napravili.

Postupovalo se územím, které nepřítel opustil prakticky bez odporu, zčásti snad ještě před zahájením naší dělostřelecké přípravy. Teprve před Jedliczemi jsme měli prvního raněného. Byl jím motocyklista Vladimír Mikeš. K lehčímu zranění do ruky došlo nešťastnou náhodou, když sovětskému samopalníku jedoucímu na tanku neopatrným klepnu-

tím spustil samopal. Mikeš nezvládl řízení, motocykl se sidecarem se převrátil. Oba spolujezdci i s Mikešem vyvázli bez většího úrazu.

Na okraji Jedliczí se setkali s prvním odporem nepřítele, s kulometnou palbou. Ukázalo se, že střílí jediný kulomet, u něhož zůstal fašistický kulometník, který nemohl ustoupit pro těžké zranění do nohou, utrpěné při naší ranní dělostřelecké prípravě. Nestřílel dlouho. Zneškodnil ho četař Farník dávkou ze samopalu.

V samotných Jedliczích narazil na odpor teprve v druhé ulici. Fašisté zde zanechali pouze menší zajišťovací oddíly, které měly za úkol jen zpomalit náš postup. Motocykly vpředu projely. Za nimi jedoucí brencarier byl napaden kulometnou střelbou z domu. Další postup byl nemožný. Bren-carier zastavil, zahájil palbu z velkorážního kulometu a začal couvat, aby zbytečně nevystavoval osádku palbě. Kulomet ukrytý v zděném domků se mu nepodařilo umlčet.

Dříve než se kdo nadál, bez jakéhokoliv rozkazu, Olda Holub mrštně jako kočka vyskočil z bren-carieru a zapadl do silničního příkopu, který jej kryl před palbou kulometu. Příkopem se bleskově proplazil za domek, z kterého střílel kulomet. Přehoupl se přes plot, skočil do dvora a oknem vhodil do domku ruční granát. Sotva dozněl výbuch, vrazil dovnitř, vypálil do stropu dávku ze samopalu a vzkřikl: „Ruce vzhůru!“

Dva fašisté, chlapi jako hory, vyděšeně zvedli ruce nad hlavu. Třetí už nemohl, byl v posledním tažení.

„Kulomet na záda a hybaj přede mnou!“ křičel Olda a výmluvně doprovázel rozkaz posuňky samopalu. Kdoví, zda Němci rozuměli česky, v každém případě však rozkaz pochopili. Za chvíli si to šlapali do zajetí i s kulometem na zádech. Za nimi si po jedliczkém náměstí hrdě vykračoval Olda se samopalem zamířeným do jejich zad. David vedl dva Goliáše.

Cesta k dalšímu postupu byla volná . . .

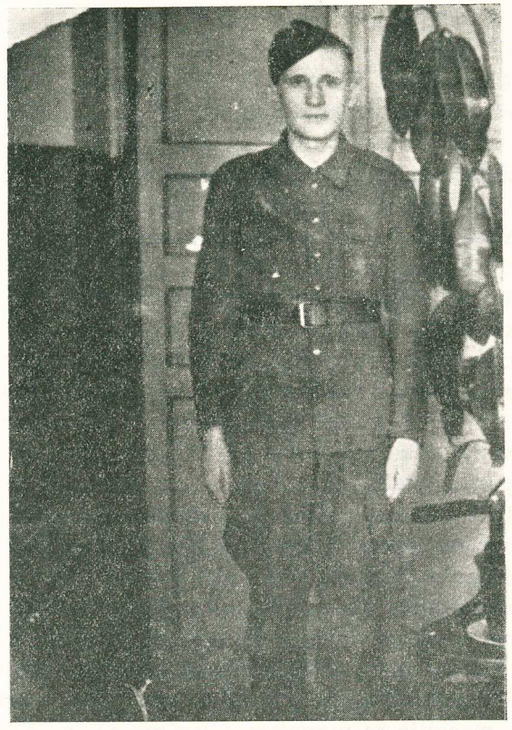

Vladimír Filípek

VÁCLAV ŠIRC

Nad zažloutlou fotografií

Vyprávění Vladimíra Filípka, příslušníka praporu samopalníků

Navštívil jsem Vláďu, starého přítele z mládí. Poseděli jsme u vína a vzpomínali. Vzpomínali na mladá léta, ošizená a okradená válkou.

Vláďa měl zvlášť tvrdý úděl. V osmnácti vstoupil spolu se svým starším bratrem Bohoušem do československé armády. Oba dva bojovali u Dukly jako samopalníci. Bohouš byl záhy raněn a těžce otřesen. Vláďa byl raněn u Medvedzieho snad jako poslední z původního mužstva praporu samopalníků, jež nastoupilo do bojů o Duklu.

Ukázal mi starou, zažloutlou fotografii z roku 1945 a začal vyprávět:

„Spolu s Bohoušem jsme prodělali těžké boje od Machnówky až po dobytí města Dukly. Zvlášť krvavé boje byly o kótu 534, klíč k městu Dukle. Vzpomínám, jak nás na jižním svahu krvavé kóty při útoku přibila k zemi palba těžkého kulometu. Nikdo nemohl ani hlavu zvednout. Pálili i po jednotlivcích, při sebemenším pohybu. Hrozilo nebezpečí, že nás postřílí všechny pěkně po pořádku, jednoho po druhém. Bohouš, který byl na levém křídle rojnice našeho družstva, vzkřikl: ‚Kluci, kryjte mě palbou! Půjdu ho dostat z boku!'

Střídavě jsme pálili po kulometu krátkými, úspornými dávkami, i když byl kulomet mimo náš účinný dostřel. Snažili jsme se palbou odlákat pozornost kulometníků od Bohouše. V duchu jsem se s ním už rozloučil. Nevěřil jsem, že se ze své odvážné výpravy vrátí. Pomalu, opatrně se plížil, maskuje se porostem a terénní vlnou. Zdálo se mi to věčností. Dosáhne vyhlédnuté pozice, z níž by měl kulomet na dosah účinné palby ze samopalu nebo na vrh granátu?

Dva krátké, suché, v ostatní palbě sotva znatelné výstřely. Kulomet ztichl. S výkřikem hurrrááá! jsme vyrazili k dalšímu útoku. Ve chvíli jsme dosáhli nepřátelských zákopů. Nepřítel před námi zmateně prchal.

Bohouš střílel ze samopalu s přesností snajpera. Dvěma jednotlivými výstřely skolil oba kulometníky. Nestřílel dávkou, aby na sebe neupozornil ostatní Němce, k nimž se nebezpečně přiblížil. Svým činem zachránil životy mnoha kamarádů, kteří jej za přesnou střelbu pokřtili čestným přídomkem Jestřáb.

Vzpomínám taky na jeden průzkum vedený rotmistrem Chemyncem ze Zakarpatské Ukrajiny. Zúčastnil jsem se ho ještě asi s deseti kamarády samopalníky.

Od velitele praporu kapitána Sochora jsme dostali rozkaz přivést jazyka. Zvečera jsme vyrazili z našich postavení vzdálených 300—500 metrů od nepřátelské obrany směrem do Kobylan k Palacówce (nebo to snad bylo už u Krajné Porúbky?). V maskovacích oděvech, tiše jako duchové, jsme proklouzli předem vyhlédnutou mezerou v nepřátelské obraně. Šťastně jsme prošli lesem, zalehli na okraji lesa a sledovali pole před námi. Ve tmě bylo vidět nezřetelné obrysy osamělé horské chalupy. K našemu sluchu se od nich nesly veselé tóny harmoniky. Že by obyvatelé horské samoty měli v tak těžké válečné době nějaký důvod k veselí?

Usoudili jsme, že ne. Že to jsou určitě frickové, kteří se tou veselou hudbou snaží nalepit náplast na rány, které se na ně nemilosrdně sesypali na Východě i na Západě. Aspoň na chvíli zapomenout na blížící se neodvratný konec jejich tisíciletého rajchu. V tom nás záhy utvrdila silueta strážného s bodákem na pušce, která se objevila před chalupou.

Pomalu, opatrně jsme se plížili k chalupě. K veselým tónům harmoniky se připojil opitý německý zpěv a jódlování. Co asi frickové oslavovali? To jsem se nikdy nedověděl . . .

Rotmistr Chemynec se tiše přikradl zezadu k strážnému. Jeden mrštný skok a sevřel hrdlo nic netušící oběti svýma silnýma rukama. Strážný padl k zemi, jen tiše zachroptěl. Po chvíli ztichl. V chalupě jeho zachroptění nemohli v hudbě a zpěvu vůbec postřehnout.

Fašističtí oficíři, vyrušeni uprostřed veselí, hleděli jako vyjevení na rotmistra Chemynce, který s ručním granátem v ruce a samopalem připraveným k palbě vrazil do dveří a zařval: ‚Ruky v věrch!'

Současně s ním jsme hlavněmi samopalů vyrazili okna chalupy. Zaskočeným oficírům spadlo srdce do kalhot, když uviděli v oknech výhrůžně namířené hlavně zbraní.

‚Odložit zbraně a po jednom ven! Heraus!'

Vycházeli poslušně jako ovce. Co však s tolika zajatci? Přes frontu jich tolik nepřevedeme. Pustit je také nelze. Poštvali by nám na krk své vojáky. Těžká rada. Jak by se k nám zachovali oni, kdyby byli na našem místě? Nepochybovali jsme o tom ani na chvíli. V dobytých postaveních jsme nacházeli zohavená těla našich umučených vojáků, kteří jim padli do zajetí. Některé z nich upálili. A přesto jsme byli na rozpacích.

Když se k tomu nikdo z nás neměl, tak je rotmistr Chemynec venku potichu ve tmě zlikvidoval. Vzali jsme do zajetí hodnostní nejvyššího důstojníka s veškerými štábními doklady. Jednalo se o štáb nějaké vyšší jednotky. S důstojníkem jsme sebrali také harmonikáře i s jeho harmonikou.

Spolu s oběma zajatci jsme se vraceli přes frontu zpět k našim. Přes veškerou snahu se nám ve tmě nepodařilo najít původní stezku, kterou jsme přišli. Narazili jsme cestou na nepřátelskou minometnou baterii. Minometníci naštěstí spali. Také strážný si na chvíli zdřímnul a už se neprobudil.

Tiše jsme proklouzli postavením minometů. Ale čert nikdy nespí. Nespal ani tentokrát. Za chvíli se za námi spustila zuřivá palba z kulometů. Nějak nás zpozorovali, naštěstí pozdě. Snad při střídání stráží, když našli mrtvého strážného. Prchali jsme z palby, zazněly výkřiky a sténání kamarádů. Zastavili jsme se a zalehli. Tři z nás byli raněni. Vzali jsme je s sebou a prchali dál.

‚Stoj! Kto iďot?' ozvalo se rusky před námi.

Ozvali jsme se na tuto noc smluveným heslem a hlásili návrat z průzkumu. Nedůvěřovali nám. Jakmile však se přesvědčili, že jsme Čechoslováci a jdeme z průzkumu s dvěma jazyky, velmi přátelsky nás přivítali, ošetřili naše raněné, pohostili nás vodkou a ukázali nám cestu k našim. K štábu praporu jsme přišli provázeni řízným pochodem, který nám vyhrával zajatý harmonikář.

Prodělal jsem všechny boje od Machnówky přes Hyrowou a Zyndranowou až k Medvedziemu, kde jsem byl raněn střepinou pod lopatku. Evakuovali mě do sovětské vojenské nemocnice v Baku.

K vánocům jsem psal domů rodičům, že moje léčení úspěšně pokračuje a že budu brzy úplně zdráv.

Za několik týdnů jsem obdržel dopis od matky: Milý synu, píšeš, že brzy budeš zas úplně zdráv. Nevěříme Ti. Tajíš před námi, že jsi zmrzačen, jako náš soused Sáša Andělů. Vrátil se z nemocnice domů bez ruky. Nevěříme v tolik štěstí, že máš všechny končetiny v pořádku. Ať už je tomu jakkoliv, děkujeme Bohu, že Tě aspoň zachoval naživu . . .

Chudák maminka . . . Jak ji uklidnit?

Nechal jsem se vyfotografovat a poslal jí tuto fotku na důkaz, že mám obě ruce i nohy . . ."

Z fotky se na mě dívá pohublá, bledá tvář mladého chlapce. Vidím v ní obraz frontových útrap, zranění a nemocnic. Chlapce, který tolikrát hleděl smrti v tvář a unikl jí jen o vlásek. Však také se ho jen tak lehce nevzdala . . .

V roce 1945 osídlil zemědělskou usedlost na Žatecku a oženil se. Manželka mu záhy zemřela na tuberkulózu. Zanechala mu malou dcerušku. Podruhé se oženil se sestrou své zemřelé manželky. Aby našel dcerušce opravdovou mámu.

Zubatá se však nevzdávala . . .

Útrapami fronty podlomený organismus přepadla zákeřnou tuberkulózou. Válka nezabíjí jen přímo na frontě. Zabíjí zákeřně ještě po mnoha, mnoha letech.

Předal usedlost státnímu statku. Lékařská péče a dravá chuť k životu nad zákeřnou nemocí konečně zvítězily.

Můžete ho dnes potkat s nerozlučným motocyklem—rikšou na některé farmě Státního statku Postoloprty jako instalatéra při opravě nebo budování nových vodovodních zařízení.

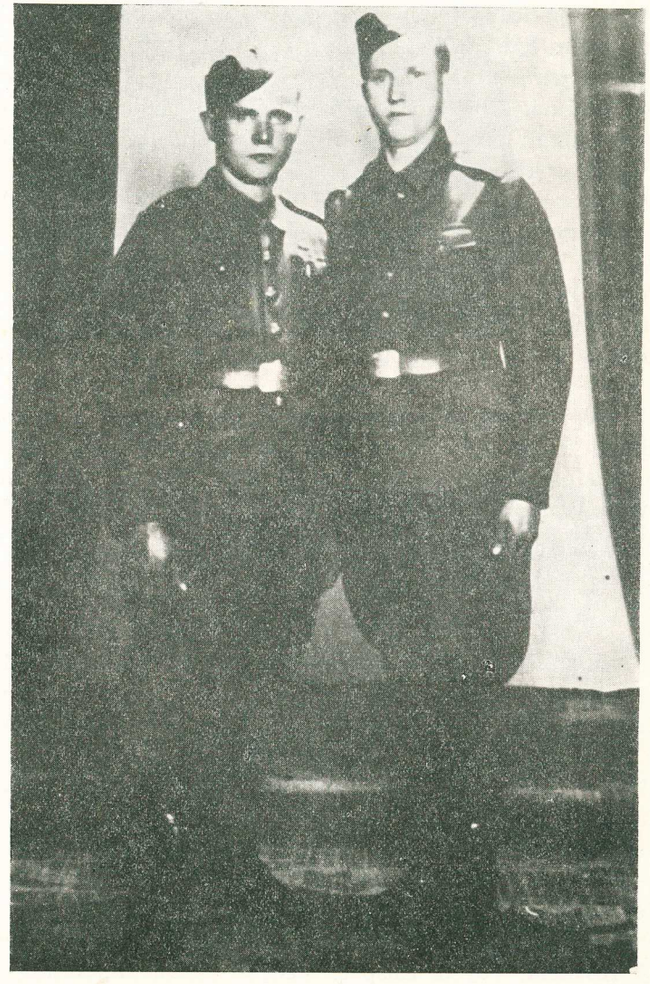

Emanuel Sova se svým bratrem

VÁCLAV ŠIRC

Průzkum

Ze vzpomínek Václava Pilaře, příslušníka SPO

Září 1944.

Už druhý týden jsme byli zasazeni v bojích u Dukly. Po prvním bojovém křtu, kdy jsme 9. září odrazili německý protiútok z lesa u Bobrky, jsme druhého dne postoupili lesem ke Kobylanům, kde se zaujala obrana. Dalšího dne jsme obsadili západní okraj Kobylan; tam jsme se udrželi přes prudký německý protiútok na Faliszówku, který nám hrozil obklíčením.

Dvanáctého září jsme dosáhli Glojsce, odkud jsme se druhého dne stáhli do prostoru Palacówky na severním úpatí kóty 534, kóty smrti, tvořící klíč k městu a průsmyku Dukle. Pokus obklíčit kótu 534 útokem na Teodorówku se Němcům podařilo odrazit.

Naše lehké obrněné průzkumné bren-cariery byly vyřazeny v bojích u Kobylan a my, průzkumníci, jsme byli zařazeni do obrany jako pěšáci.

Měl jsem už za sebou několikerý křest ohněm a několik menších průzkumných akcí, na které jsem chodil celkem rád. Tak jsem se jednoho dne na výzvu podporučíka Viléma Kahana dobrovolně přihlásil k brigádnímu průzkumu. Kamarádi se mi to snažili rozmluvit poukazováním na nebezpečí průzkumáckého řemesla. Když jsem se však přihlásil první, přihlásila se jich za mnou řada dalších.

Tohoto rozhodnutí nikdo z nás nelitoval. Nebezpečí při průzkumech bylo sice větší než v zákopech pěchoty, bylo při nich rovněž velké fyzické i nervové vypětí, ale také dostatek odpočinku a klidu v týlu po splnění průzkumných úkolů, zatímco kamarádi v zákopech pěchoty byli nepřetržitě ve dne v noci vystaveni minometné palbě, nebezpečí smrti nebo zranění a navíc ještě všem útrapám frontového života v zákopech, jaké jim karpatský podzim dovedl potměšile připravit: chlad, bláto zákopů, nedostatek teplé potravy a vši . . .

Jednoho dne jsme dostali za úkol proniknout spolu s ženisty hluboko do nepřátelského týlu a zaminovat na více místech silnici (patrně Dukla — Teodorówka).

Zvečera jsme vyrazili pod velením podporučíka Viléma Kahana: rotný Kovačík, vojíni Kašper, Vedral, Jarda Helebrant, Eman Sova a moje maličkost. Spolu s námi šest ženistů s protitankovými minami.

Václav Pilař

Emanuel Sova

Každý z nás, průzkumáků, nesl rovněž dvě protitankové miny. Za tmy, pozdě večer jsme překročili přední okraj naší obrany a opatrně, tiše jako duchové jsme vyrazili horským lesem vpřed.

Na frontě právě byla chvíle vzácného klidu, jen občas přerušená výbuchem nazdařbůh vypálené miny nebo ojedinělým výstřelem z pušky. Podařilo se nám nepozorovaně proklouznout mezerou v nepřátelské obraně a opatrně jsme pronikali nepřátelským zázemím k určenému cíli. Byli jsme však nemile překvapeni, když jsme zjistili, že náš úkol nebude nikterak snadný, jak se jevil po slibném začátku. Silnice se přímo netrhla proudem aut se zatemněnými světly i koňskými povozy, proudícími v obou směrech k frontě i z fronty.

Pod ochranou milosrdné tmy jsme se připlížili těsně k silnici, kde jsme chtěli vyčkat příhodnou chvíli k položení min, až provoz na silnici aspoň na chvíli ustane. Ruch však neustával. Slyšeli jsme zřetelně každé slovo, většina z nás bohužel neuměla německy. Jako průzkumníci jsme byli na podobné situace a výlety zvyklí. Horší to však bylo s doprovázejícími nás minéry—ženisty. Obávali se každého šustotu a šramotu. Nakonec jim povolily nervy. Když jeden z Němců na okraji silnice zastavil, ženisté nevydrželi. Opustili naše stanoviště a utíkali k lesu. Způsobeným hlukem nás málem prozradili. Štěstí, že hluk, který způsobili, byl přerušen rachotem motorů.

My jsme s minami zacházet nedovedli. Co nám tedy zbývalo, než se vrátit za našimi ženisty, aby svou nerozvážností nepřivolali na nás všechny nějakou pohromu.

Dohonili jsme je na okraji lesa. Marné byly domluvy a přesvědčování, aby se spolu s námi vrátili a ještě jednou se pokusili zaminovat silnici, až pohyb vozidel poněkud ustane. Zaminovali jedině jednu méně významnou cestu, křižující se se silnicí, na níž pohyb přechodně ustal.

Rozmrzelí neúspěchem jsme se vydali na zpáteční cestu k našim liniím. Minula půlnoc, když se nám znovu šťastně podařilo proklouznout mezerou v nepřátelské obraně. Octli jsme se v lese, patrně v zemi nikoho.

„Stoj! Kto iďot?“ ozvalo se rusky před námi. Současně jsme uslyšeli cvaknutí pojistky odjišťovaného samopalu.

Padli jsme k zemi a rovněž odjistili samopaly, připraveni na všechno. Ruština mohla znamenat jak sovětské vojáky, naše bratry a spojence, zrovna jako zrádné vlasovce, kterých zde bylo v německých službách mnoho a kterých Němci vzhledem k jejich národnosti a jazykovým znalostem často využívali k průzkumu. V prvních dnech bojů o Duklu nám takto zákeřně zastřelili a zranili několik kamarádů.

„Svoji,“ odpověděli jsme a ozvali se pro ten den smluveným heslem.

Obdrželi jsme správnou odpověď a současně další dotaz: „Kakije svoji? Krasnoarmejcy ili Čechoslovaki?“

„Svoji.“ Z opatrnosti jsme více nemluvili.

Rovněž z hlasu před námi bylo možno vycítit nedůvěru. Zřejmě se obával léčky, zda náhodou nejsme vlasovci.

„Jestli svoji, tak davajtě v perjod!“ ozvalo se znovu ze tmy před námi. Vycítili jsme, že jsme v přesile, že před námi je patrně jen jeden muž. Jeden muž nám nemohl být nebezpečný, pokud se za ním neskrývala nějaká záloha. Jistota je však jistota.

„Chodi ty k nam! Zděs Čechoslovaki,“ odpověděli jsme.

Neznámý po chvíli váhání povstal ze tmy a pokročil nedůvěřivě k nám. Byl to sovětský kapitán. Jeho nedůvěra při setkání s námi rázem zmizela. Vyptával se na terén a situaci před sebou. Požádal pak podporučíka Kahana, aby mu poskytl doprovod do předsunutých postavení sovětských vojáků, do hájovny na okraji lesa, kterou sovětští vojáci včera obsadili. Zabloudit prý nemůže, jelikož jde podle linky polního telefonu natažené do hájovny. Měl však obavu, že může cestou narazit na německý průzkum, jelikož linie fronty není nikterak ustálená ani souvislá.

Byli jsme unaveni. Noc už pokročila. Nikomu se proto nechtělo zpět do neznámého horského lesa. Čert všem věř, co kdyby to byl převlečený vlasovec. Kapitán však naléhavě prosil o doprovod. Podporučík Kahan nás vyzval, kdo půjde s kapitánem dobrovolně. Přihlásil jsem se já, Sova a Helebrant. Domluvili jsme se, že kamarádi na nás počkají. Rozložili se tedy k odpočinku.

Vyrazili jsme. Asi po půlhodině jsme se přiblížili k hájovně, kterou včera obsadili sovětští vojáci. Kapitán chtěl jít přímo do hájovny. Zadržel sem ho. Nevím, zda to už byla opatrnost, nedůvěra získaná při průzkumech, nebo nějaký ten šestý průzkumnický smysl. Rozhodli jsme se opatrně zjistit, zda v hájovně jsou opravdu sovětští vojáci.

Opatrně jsme se připlížili a zalehli nedaleko budovy, u níž jsme ve tmě spatřili nezřetelnou postavu strážného. Než i strážný nás zpozoroval: „Halt!“ ozvalo se před námi a současně jsme uslyšeli cvaknutí pojistky odjišťovaného samopalu.

Neuvažoval jsem dlouho a stiskl spoušť samopalu. Krátká dávka zblízka a strážný se skácel k zemi. Přiskočil jsem k němu, abych mu odebral doklady. Ve tmě jsem nahmatal po boku důstojnickou brašnu. Rychle jsem finským nožem přeřízl řemen brašny, strhl mu ji s ramene a skokem se vrátil ke kamarádům zalehlým poblíž.

Výstřely ze samopalu zburcovaly ostatní Němce v hájovně. Vyřítili se ven. Narazili na mrtvého strážného, zalehli a zahájili divokou palbu ze samopalů a pušek. Naštěstí pánubohu do oken. Neviděli nás. Začali opatrně prohledávat okolí. Blížili se k nám, aniž nás dosud spatřili. Kapitán chtěl zaujmout obranu a přivítat je palbou zblízka. Nesouhlasili jsme. Les je v noci zrádný. Jestliže Němci v noci znovu obsadili hájovnu, pak jich je patrně v lese víc. Mohou nás zde obklíčit a zne-

možnit ústup. Zajetí pro nás neexistuje a zbytečně riskovat život se nechce nikomu.

Kapitán uznal správnost našeho názoru a spolu s kamarády zahájil ústup. Já zalehl za stromem a kryl ústup palbou ze samopalu. Dle křiku a kleteb Němců jsem patrně opět někoho zasáhl. Kamarádi s kapitánem zalehli o kus dál a kryli palbou zase můj ústup. Němci se dál za námi do lesa neodvážili.

Šťastně jsme ustoupili. Kapitán nám děkoval za doprovod: „Sama prozřetelnost mi vás poslala do cesty. Jinak bych vpadl v hájovně fašistům do rukou, nebo bych tam padl. Kam se jen poděli naši vojáci z hájovny?"

Na to jsme mu bohužel nedovedli odpovědět. Snad ustoupili. Podle zanechaných kabelů telefonního vedení nebylo rovněž možno vyloučit, že byli zaskočeni německým průzkumem a pobiti.

Kapitán nás požádal abychom jej doprovodili na velitelství vyšší sovětské vojenské jednotky. Šli jsme tedy s ním. Byli jsme tam přátelsky uvítáni a pohoštěni s pravou ruskou upřímností a pohostinstvím, vodkou, konzervami a cigaretami. Měli jsme se však hned k odchodu. Svítalo a my chtěli dohnat kamarády, kteří na nás v lese čekali na místě, kde jsme je zanechali. Kapitán nás zdržoval: „Obožditě do utra. Zařídím pro vás vyznamenání na místě. Vyznamenání medailí Za odvahu."

Vyznamenání — pro vojáka vždy lákavá věc. Mnohý už touhu po něm zaplatil životem, aniž se ho dočkal. Ale vědomí, že v lese na nás netrpělivě čekají kamarádi, nám nedopřálo klidu. Poděkovali jsme, srdečně se rozloučili s kapitánem a vydali se na zpáteční cestu.

Za bílého dne jsme dorazili na místo, kde jsme se s kamarády rozešli a kde na nás měli počkat. Nenalezli jsme tam však nikoho. Jaké bylo jejich překvapení, když jsme se kolem desáté hodiny hlásili u svého útvaru oba živí, zdraví a s ukořistěnou brašnou. Už nás vůbec nečekali. Slyšeli přestřelku u hájovny a když jsme se odbočením na sovětské velitelství zdrželi, měli za to, že jsme vpadli do léčky, že se už nevrátíme. Proto se vrátili sami, bez nás.

Jeden z kamarádů, který po noční výpravě dosud nespal, nás radostně uvítal hurónským řevem, který vzbudil ostatní. Vstávali s kletbami na rtech, kdo že je to ruší ze zaslouženého spánku. Ztichli, jakmile nás uviděli, a sami se vrhli s jásotem k nám.

„Vracíte se, sakra, kluci, ze záhrobí. My vás už po té přestřelce nečekali!" prohlásili po pravdě. Sami se zájmem naslouchali vyprávění našeho příběhu. Ještě větší radost však měli z cigaret nalezených v brašně padlého Němce i darovaných sovětským kapitánem. Fasovali jsme v té době toliko „koryšky" — drť z tabákových lodyh, které jsme balili do novinového papíru. Cigarety byly pro nás nedostižnou pochoutkou.

Ani naše velitelství nevyšlo naprázdno. V brašně, která, jak se ukázalo, patřila německému obergefreiterovi, byly objeveny mapy se zakreslenými postaveními nepřítele a další cenné doklady.

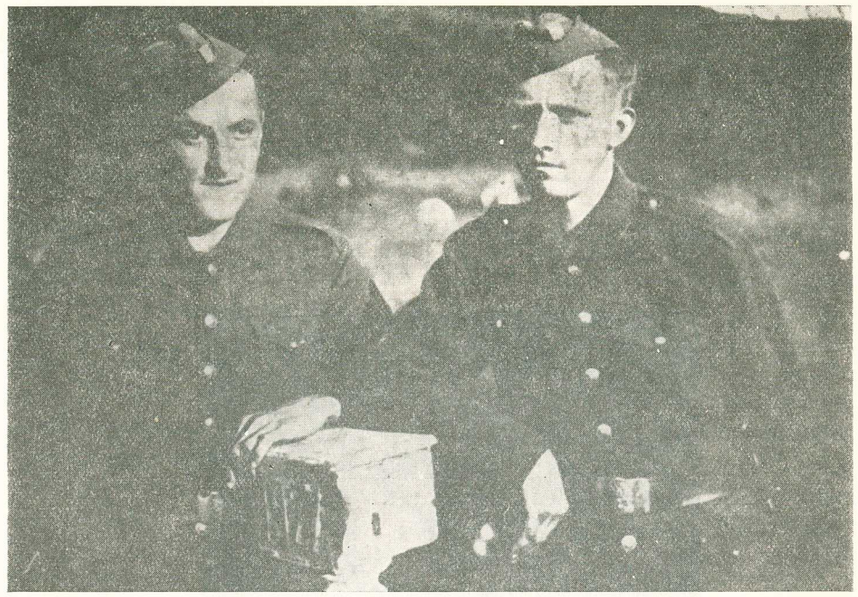

Vladimír Šenka a Emanuel Sova

Poobědvali jsme a šli spát. Po přestálé námaze a vzrušení jsme spali, jako by nás do vody hodil.

Před večerem nás vzbudil podporučík Kahan: „Kluci, vstávejte! Pojďte si pro vyznamenání!"

Ospalost z nás rázem spadla. Vyskočili jsme, oblékli se a nastoupili k vyznamenání Československým válečným křížem. Spolu s námi byl vyznamenán podporučík Kahan a ostatní účastníci průzkumu. Ukořistěná brašna s doklady se stala dokladem k vyznamenání. Náš úspěch se stal úspěchem celé naší jednotky. Šla s námi na tolik průzkumů, do toliką nebezpečí a útrap. Nám k včerejšímu úspěchu vlastně pomohla tak trochu náhoda. Litovali jsme jen, že jsme se déle nezdrželi na sovětském velitelství a nepočkali si na sovětská vyznamenání. Vědomí dobře vykonané povinnosti, že jsme pomohli bratrské Sovětské armádě, nás těšilo víc než samo vyznamenání.

Po vyznamenání jsme povečeřeli a po setmění jsme znovu vyrazili na průzkum.

Václav Krámský

VÁCLAV ŠIRC

Buďte prokleti!

Vzpomínka zesnulého Jana Krámského, zdravotníka československého náhradního pluku

Parné srpnové dny roku 1944.

Československá vojenská jednotka v SSSR, která doplněním z Volyně vzrostla na 1. československý armádní sbor, je po intenzívním výcviku připravena k odchodu na frontu.

Byl jsem v té době zdravotníkem — ošetřovatelem na ošetřovně československého náhradního pluku. Můj devatenáctiletý syn Václav sloužil jako telefonista u spojovacího praporu 1. čs. brigády. Chtěl jsem se s ním před jeho odjezdem na frontu ještě jednou uvidět.

Měli jsme v náhradním pluku mnoho nemocných, jednak rekonvalescentů po zraněních z předchozích bojů, jednak z řad zakarpatských Ukrajinců, kteří se teprve zotavovali z následků těžkých životních podmínek a útrap během předchozího pobytu v internačních táborech, do nichž byli odsouzení za ilegální překročení sovětských hranic. Vstup do československé armády jim otevřel brány táborů. Měli jsme plné ruce práce. Přesto šéflékař náhradního pluku nadporučík dr. Schlesinger mé žádosti ochotně vyhověl a poskytl mi dvoudenní dovolenou.

1. brigáda stále daleko před námi ve východní Haliči. Auta obstarávající tam spojení dojížděla k nám denně, a tak jsem se jednoho dne jedním z nich svezl k 1. brigádě. Měl jsem však také nejvyšší čas. Spojovací prapor odcházel za dvě hodiny na frontu.

Syn mi padl radostně do náručí. Chlapci jsou veselí, těší se, že už mají dost toho lenošení (bylo však možno nazvat výcvik lenošením?), že už konečně zasáhnou do boje za osvobození vlasti od nenáviděného fašistického nepřítele. Jen Václav však má stále stín smutku v očích. Nezastírá jej ani radost z nenadáleho shledání. Ptám se: „Co je ti, Venouši?“

„Nevím, tati, nemohu se zbavit takového nějakého pocitu, že nikdy v životě nespatřím Československo a Prahu. Mám takovou neblahou předtuchu, že mě čeká smrt. Tatínku, prosím vás, padnu-li před příchodem na území Československa a vy tuto válku přežijete, postarejte se, aby mé pozůstatky byly převezeny do vlasti.“

Těším jej jak mohu, ač i na mě se přenesl jeho skličující pocit, že ho snad vidím naposled.

Krátký povel k nasednutí, poslední objetí a auta odvážejí chlapce, výkvět naší mládeže, vstříc neznámé budoucnosti.

První polovice září.

Československý armádní sbor byl nasazen do bojů o Dukelský průsmyk. Nepřítel se tam dokonale opevnil. Každý metr půdy, každý krok vpřed bylo nutno dobývat těžkými boji a draze platit krví.

Na ošetřovnu náhradního pluku přivážejí naše první raněné. Dovídáme se od nich o těžkých, krvavých bojích u Dukly, o nesmírných obětech. Ve dne v noci ošetřujeme raněné. V každém novém transportu hledám syna. Po několik dnů se marně dotazuji raněných, zda něco o něm nevědí. Konečně s jedním transportem přijel jeho kamarád, který s ním sloužil.

Už syna neuvidím, padl u Kobylan, když v těžké minometné palbě odstraňoval poruchu na telefonní lince. Střepina miny jej zasáhla do břicha. Zemřel po tříhodinovém utrpení. Pokud neztratil vědomí, neustále prosil o pomoc, že chce žít.

Zoufalý smutek a žal mi rozrývá srdce. Snad ani nepřežiji tuto chvíli. Držím v ruce tubu veronalu. Jistě postačí k tomu, abych usnul a víc se už nevzbudil...

Než jsem stačil vzít veronal do úst, zavolali mě naštěstí k novému transportu raněných. Pohled na jejich utrpení mě vrátil skutečnosti a životu. Jak bych mohl zbaběle odejít z tohoto světa, když tolika chlapcům zde mohu pomoci zachránit zdraví a život? A pak, mám ještě doma manželku, dceru a stařičké rodiče. Kdožví, zda by přežili smrt nás obou...

Začal jsem opět pracovat a v práci hledal zapomenutí. V pomoci trpícím raněným jsem našel způsob, jak nejlíp uctit památku mého nezapomenutelného Václava.

Po třech měsících přicházím do Krosna, na místa prvních bojů našeho sboru. Kříže, kříže, kříže — všude jen kříže na hrobech — důkaz, jak těžce se zde bojovalo.

Mám popis místa, kde byl Václav pohřben. Marně však hledám jeho hrob. Celý den chodím uštván, ztrácím už naději, že jej kdy naleznu. Přicházím do jakési staré zahrady pod lesem. V ní osamělý hrob.

Mé tušení mě nezklamalo, je to hrob mého Václava. V jakém je pořádku! Zašlapán od pasoucích se krav. Pouze na klacku kus prkna, na něm zpola čitelný, deštěm smytý nápis inkoustovou tužkou: Vojín Václav Krámský, padl dne 10. září 1944 za vlast a svobodu československého národa.

Jsem se silami u konce. Úplně jsem se zhroutil. Jaksi podvědomě jsem se večer dovlékl do blízké podhorské vesničky Charkówky. Doptal jsem se na obecní radu a požádal o pomoc. Předseda rady se mě ochotně ujal. V chudičké, válkou vydrancované vesničce se našla prkna na rakev a polské děvuchy přinesly z lesa chvoj, uvily věnce...

Na mou prosbu předseda poslal do nedalekého Krosna posla, aby o tom zpravil mého velitele, kamarády a jednu známou polskou rodinu. Do rána je vše hotovo. Prostičká, nenatřená rakev, březový kříž, odkopán hrob a vykopán nový.

Pohřební obřad na hřbitůvku u kostela, kamarádi a několik známých z polských rodin. Kněz pronesl nad hrobem kázání o statečnosti československých vojáků, kteří v těchto místech položili své životy ve společném boji proti odvěkému nepříteli, za svobodu slovanských národů. Nakonec přál, aby jim polská, bratrská slovanská země byla lehká...

S bolestí v srdci stojím nad hrobem syna. Před třemi měsíci jsem se rozloučil se zdravým, mládím a krásou kvetoucím chlapcem a dnes z něho zbyla jen beztvará hmota. V uších mi zní jeho poslední slova, která jsem z jeho úst slyšel:

„Tatínku, prosím vás, padnu-li před příchodem na území Československa a vy tuto válku přežijete, postarejte se, aby mé pozůstatky byly převezeny do vlasti..."

VÁCLAV ŠIRC

Mezi životem a smrtí

Podle vyprávění Jaroslava Novotného, příslušníka 1. praporu

Po důkladně dělostřelecké přípravě jsme dobyli německá postavení před Teodorówkou. Nestačili jsme se ještě ani řádně zakopat, když Němci, podporováni těžkou minometnou palbou, podnikli silný protiútok. Drželi jsme se statečně. Blízko mne vybuchla mina. Tlakem vzduchu jsem byl vymrštěn vzhůru a dopadl páteří na lafetu rozbitého německého děla. Pozbyl jsem vědomí.

Probral jsem se z bezvědomí teprve v noci. Nemohl jsem se vůbec pohnout. Pádem jsem byl zraněn na páteři, kde jsem při sebemenším pohybu cítil nesnesitelnou bolest. Na stehně levé nohy jsem nahmatal ošklivou ránu. Zmocnila se mě v té chvíli nesmírná touha po životě. Ke své hrůze jsem však kolem sebe uslyšel německý hovor.

Naši ustoupili — napadlo mně. Pocítil jsem, jak mi hrůzou vstávají vlasy na hlavě. Zlý pocit bezmocnosti, kdy se nemůžeš nejen bránit, ale nemáš po ruce ani zbraň, aby sis mohl prohnat hlavou kulku.

Nedaleko mě jsem v temnotě uslyšel bolestné sténání raněného. Poznal jsem v něm kamaráda ze Zakarpatské Ukrajiny. Zpozoroval jsem ve tmě, jak se k němu sklání německý voják a přikládá mu k ústům polní láhev s vodou. Raněný se hltavě napil a prosil Němce: „Dobyj mene! Chaj nemučusja!"

„Was? Was?" ozval se Němec a spolu s dalším Němcem položili raněného na nosítka a odnášeli pryč.

Přece jen nejsou tak zlí, za jaké je považujeme. Což kdybych je rovněž požádal o vodu? — blesklo mi hlavou. Cítil jsem strašnou palčivou žízeň. Pud sebezáchovy mě však naštěstí zdržel. Nedaleko mě třetí Němec dávkou ze samopalu dobil dalšího našeho raněného. Šel pak dále od jednoho raněného k druhému a dobíjel je. Zajisté to nebyla pro všechny rána z milosti. Mnozí z nich mohli být ještě zachráněni.

Štěstí, že jsem se neozval. Kopl do mě. Ani jsem nehlesl, i když kopanec byl velmi bolestný.

„Kaput!" procedil mezi zuby a odešel dál, když jsem nejevil žádnou známku života. Štěstí, že byla tma.

Pochopil jsem. Kamaráda ze Zakarpatské Ukrajiny nezachraňovali z žádné lidumilnosti, potřebovali prostě jazyka! Otřásl jsem se hrůzou. Znovu jsem pozbyl vědomí.

Když jsem procitl, svítilo slunce. Nade mnou se skláněl náš voják, starší už tatík. „Co je s tebou? Jsi živý?"

„Snad. Dej mi napít!"

Přiložil mi ke rtům láhev s vodou. Chutnala mi jako nejlepší likér. Snad nikdy v životě jsem nepil s takovou chutí.

„Nu, máš štěstí, že jsme tu kótu znovu dobyli dřív, než tě sebrali frickové."

Teprv nyní jsem si uvědomil, že před námi zuří boj a kolem nás vybuchují miny.

Vostrý, nebo tak nějak se můj zachránce jmenoval, zavolal druhého zdravotníka. Naložili mě opatrně na nosítka a odnesli mě z palby na obvaziště umístěné v nedaleké hájovně. Kromě zraněné páteře mi ošetřili velkou tržnou ránu ve stehně levé nohy, odkud mi vyndali velkou střepinu a kusy látky z pláště, které střepina strhla s sebou do svalu. Při tomto ošetření jsem znovu omdlel bolestí. Když jsem procitl, zjistil jsem, že na obvazišti je mnoho našich i sovětských raněných. Jeden z těch našich, mladý chlapec, umíral. Byl těžce raněn do prsou. Můj zachránce v něm poznal svého syna . . .

Minometná palba nepřítele se mezitím přenesla do těsné blízkosti hájovny. Octli jsme se v bezprostředním ohrožení těžkou minometnou palbou. Zdravotníci mě spolu s dalšími pěti našimi i sovětskými raněnými naložili na sovětskou sanitní dvojkolku taženou jedním malým mongolským koníkem a odeslali nás do týlu. Koně řídil asi patnáctiletý sovětský chlapec, kozáček. Zřejmě nějaký syn pluku, jakých bylo v Sovětské armádě mnoho. Ujížděl s námi z palby hlubokou úvozovou lesní cestou. Seděl napředu dvojkolky, nohy maje svěšeny dolů přes rozporku.

Minometný přepad hájovny, od které jsme byli vzdáleni sotva dvě stě metrů. Koník se polekal. Vyskočil a řítil se krkolomnou lesní cestou co mu síly stačily. Chlapec jej ještě pobízel knutou.

Další mina vybuchla přímo v úvozové cestě, blízko za námi. Střepiny zasvištěly kolem nás, nikoho naštěstí nezasáhly. Koník se však splašil. Dvojkolka divoce poskakovala na výmolech neudržované lesní cesty. Prudký náraz na silný kořen stromu vyčnívající do cesty a chlapec spadl dolů. Dvojkolka přejela přes něho. Nevím, co se mu stalo, už jsem ho neviděl. Koník běžel splašeně dál. Byli jsme bezmocni, nikdo z nás neměl dostatek sil a možnost jej zastavit. Byla v nás malá dušička. Jeden raněný s průstřelem plic dostal od prudkých otřesů po výmolech a kořenech chrlení krve a třísnil nás krví.

Nevím, jak by tato šílená jízda pro nás skončila, kde, na kterém stromě bychom se i s dvojkolkou roztřískali. Koníka naštěstí chytili sovětští vojáci. Dopravili nás na týlovou ošetřovnu v Poljaně. Voják s průstřelem plic cestou zemřel.

Po řádném ošetření jsem byl zasádrován a odeslán do sovětské eva-

kuační nemocnice ve Lvově, kde jsem se setkal se svými dvěma bratranci. Jeden měl průstřel plic, druhý rozbitou lopatku.

Přes rok jsem strávil v různých sovětských vojenských nemocnicích a tam jsem poznal, jak přátelské city chovají sovětští lidé k československým vojákům. Byl jsem obklopen všemožnou péčí sovětských lékařů a ošetřovatelek, ba přímo hýčkán. Imponovalo jim, že přes těžká zranění jsem se silou vůle brzy postavil na nohy a belhal o berlích.

Nejdéle jsem si pobyl ve vojenské nemocnici v Baku, na kterou také mám ty nejlepší vzpomínky. Mě, řadového československého vojáka, umístili na oddělení vyhrazeném příslušníkům sovětského vyššího velitelského sboru. Byli tam se mnou sovětští důstojníci od majora výše. Chovali se ke mně přátelsky, jako k sobě rovnému.

Z Čechoslováků jsem tam byl sám. Strava byla, pravda, skromná. Jakýpak také div, když okupanti vydrancovali a takřka úplně zničili zemědělství obilnice Sovětského svazu Ukrajiny? Hlad jsem však nikdy nepocítil. Dostal jsem poštou od rodičů z Rovna nějaké peníze, a tak jsem si mohl přilepšit. Přilepšení, převážně mořské ryby „minohy", byly poměrně levné a bylo jich dost, zvláštně hladkých, bez šupin. V Ázerbájdžánu se dosud stále ještě udržel velmi silný vliv islámu a věřící moslim nikdy nejí rybu hladkou, bez šupin. Brzy se mi přejedly. Jaká však pomoc, když kromě ryb a zeleniny nebylo na bazaru nic jiného ke koupi.

Zvláště si mě zde oblíbil starý generál lékař, Gruzínec. Denně mě navštěvoval. Strávil u mne mnoho času a věnoval mi veškerou možnou lékařskou péči. Jednoho dne přivedl s sebou do nemocnice svou malou vnučku Ninočku. Chtěla uvidět Čechoslováka.

V té době jsem už dobře chodil o berlích. Ninočka byla nesmírně překvapena tím, že jsem stejně velký jako všichni ostatní lidé. Představovala si totiž Čechoslováky jako nějaké liliputány. Spletla nás zřejmě s pojmem „maleňkaja Čechoslovakija".

Na starého lékaře a jeho vnučku nezapomenu, co živ budu. Hlavně jemu vděčím za své uzdravení. Že i přes oficiální sedmdesátiprocentní invaliditu mohu žít životem platného člena naší socialistické společnosti.

VÁCLAV ŠIRC

Nedočkal se

Vzpomínky Vladimíra Kelnera, příslušníka 3. praporu, a pplk. v záloze Jaroslava Perného

Viděl jsem na frontě všelijaké náhody, dobré i špatné. Ze špatných nikdy nezapomenu na nešťastnou Machnówku. Z dobrých pak na takovou menší odplatu za ni.

Leželi jsme v obraně v horském lese. Kolmo před námi se táhla hluboká, kamenitá rokle s ostrými strmými svahy, jen zřídka porostlá stromy. Vedla až k vrcholku kopce a dobře jsme do ní viděli. Na frontě byl nezvyklý, podezřelý klid. Jen občas přiletěla nazdařbůh vypálená mina nebo padl ojedinělý výstřel z pušky. Cítili jsme, že něco visí v ovzduší. Nečekali jsme dlouho. Mezi řídkou palbou jsme uslyšeli zvuk motorů a skřípot pásů. Že by tanky? K nám se tímto terénem sotva dostanou. Napjatě jsme vyčkávali . . .

Do rokle před námi přijel obrněný transportér, z něhož vyskákala skupina fricků. Cítili se zřejmě v bezpečí, neboť si vedli jako doma. Jedli, kouřili, popíjeli.

Co asi chystají? Snad myslí, že proklouznou roklí do našeho týlu a způsobí tam paniku?

Snad, neboť transportér záhy přivezl několik dalších skupin, celkem asi třicet až čtyřicet mužů. Zřejmě nám chystají překvapení. Netuší, že je vidíme jako na dlani.

Máme rozkaz nestřílet, dokud nezazní výstřel z protitankového děla. Čekáme, až se jich shromáždí víc. Transportér se už nevrací. Znamená to, že jsou tu zřejmě všichni. Nemají však naspěch, snad chtějí v rokli vyčkat večera.

Tu zazněl výstřel z protitankového děla a za ním salva z pušek naší čety. Rozštěkaly se naše kulomety a samopaly.

Vlna špinavě zelených uniforem se vrhla k jedné stěně rokle ve snaze dostat se z pasti, do které nám sami vlezli. Na vrchol stěny se snesla přehradná palba z našich kulometů. Vlna přeběhla zpět na dno rokle a převalila se k druhé stěně, kde jí opět přehradila cestu kulometná palba. Po dně i po stěnách rokle klesali mrtví a ranění. Zbylí zoufale pobíhali roklí sem a tam, marně hledajíce únik a spásu. Východ z rokle jim uzavřeli kulometnou palbou sovětští pěšáci ze sousedního úseku.

„Tu májete za Machnówku, za padlych kamarativ!" křičel vedle mě kamarád ze Zakarpatské Ukrajiny a kosil je z lehkého kulometu.

Do toho se mísily rány z děla. Z rokle neunikl nikdo. Hned nato nás frickové zasypali minami. Zalezli jsme do svých zákopů. Kdy a kde to však bylo? — končí své vyprávění Vladimír Kelner.

„Byli jsme druhý týden v bojích," vzpomíná tehdejší náčelník štábu protitankového dělostřeleckého pluku, Jaroslav Perný.

„Na štáb našeho pluku přišel sovětský kapitán z našeho levého křídla, které navazovalo na pravé křídlo sovětské pěchoty před městem Duklou. Hledal našeho velitele čety rotného Lusku. Luska byl vpředu, v pozicích pěchoty u děl pro přímou palbu. Kapitán mě požádal o data rotného Lusky.

Proč je potřebujete? zeptal jsem se.

‚Chci navrhnout rotného Lusku k vyznamenání Leninovým řádem!' odpověděl kapitán. Skoro při tom křičel. Poznal jsem, že velmi špatně slyší. Dal jsem mu Luskova data. Začal vyplňovat návrh na vyznamenání. Vyplnil a rozhovořil se:

‚Moloděc, vaš rotnyj Luska! Bystryj pareň! Má v sobě vojenský postřeh a fortel. Tamhle ten jar (rokle) na jižním svahu kóty 534 (severně v prostoru mezi městem Duklou a Teodorówkou). Jako by to předem věděl, postavil do jeho ústí 76 mm kanón a dobře jej zamaskoval. Stýkal jsem se s ním jako se sousedem na našem pravém křídle. Vedle měl ještě pár vašich pěšáků.

Náhle za mnou přiběhl: Gospodin kapitan! Posmotritě, do rokle lezou fricové! Nechme je tam v klidu nalézt!

Pak uzavřete se svými vojáky zadní východ z rokle a vezmeme je do křížového ohně. Ani jeden nám nesmí utéct! Ale první střílím já!

Byl jsem jeho zprávou a bystrým postřehem překvapen. Přesvědčil jsem se, že má pravdu. Obdivoval jsem se jeho pohotovému a konkrétnímu rozhodnutí. Ten to jistě daleko dotáhne.

Odeslal jsem dvě kulometná družstva a půl roty pěchoty uzavřít fricům ústup z jaru. Jakmile zaujali svá místa, podal jsem o tom zprávu Luskovi, který jen stěží přemáhal svou nedočkavost.

Padla rána z Luskova protitankového děla. Současně se rozštěkaly vaše pěší zbraně. Frickové jako zajíci hledali cestu ven. Ústup z jaru jim odřízla palba mých lidí. Když poznali, že tak snadno neuniknou, pokusili se probít. Začali připravovat k palbě lehký kulomet. Ukázal jsem ho vašemu střelci z protitankové pušky. Ten marně hledal přesnou pozici pro přesný zásah. Skočil jsem k němu, sehnul se, zapřel dlaněmi do kolen a zařval: Polož mi PTR na rameno a střílej!

Udiveně na mě pohleděl. Uposlechl, pečlivě zamířil a vystřelil. Rána u ucha mě přímo ohlušila. Tři dny jsem pak vůbec neslyšel. Teď už zase začínám slyšet. Kulomet byl vyřízen. Frickové se vrhli do útoku proti mým lidem a chtěli prorazit z rokle ven. Spolu s vašimi jsme je všechny skosili. Neutekl ani jeden. Naši ani vaši neměli vůbec žádné ztráty.

Ale ta rána u ucha! Dodnes pořádně neslyším. Hlavní zásluhu na celé operaci má váš rotný Luska. Navrhuji ho proto na vyznamenání Leninovým řádem.'

Kapitán se se mnou rozloučil stiskem ruky a odešel.

Rotný Luska, Moravák, starý déleslouží cí poddůstojník československé armády. Dobrý voják. Bojoval s námi už u Sokolova. Dělo v ústí rokle umístil jen nouzově. Náhodou mu to vyšlo. Inu, náhody hrají ve válce značnou úlohu.

Navrhl jsem Lusku k vyznamenání Československým válečným křížem a zařídil mu okamžité povýšení na podporučíka. Byl velmi potěšen vyznamenáním i povýšením. Zvláště pak návrhem na vyznamenání Leninovým řádem. Jen málo vojáků se jím může pochlubit.

Po dobytí města Dukly jsme šli do dalších bojů. Rodnou Moravu Luska už nikdy nespatřil. Padl někde u Hyrowé nebo u Zyndranowé. Leninova řádu se nedočkal . . ."

VÁCLAV ŠIRC

Přežil svou smrt

Zpracováno podle deníčku a vyprávění podporučíka Viktora Janečka, příslušníka 3. praporu

Po odražení nepřátelského útoku v Machnówce jsme 10. září vyrazili po silnici Chorkówka — Kobylany. 11. září jsme byli v obraně v prostoru Leki. Odtud jsme v noci na 12. září vyrazili přes Kobylany dále na jih ve směru na Palacówku. V noci jsme dorazili jako předvoj na křižovatku silnic v Kobylanech, které byly pod rušivou palbou nepřátelských minometů.

Z rozkazu velitele praporu štábního kapitána Sedláčka jsem zde měl zanechat vojína Josefa Hlaváčka, mladého ještě chlapce, jako „reguliróvščika". Přicházející sovětské jednotky měl dirigovat na západ na Sulistrowou, náš prapor na jih, k Palacówce.

Hlaváček byl ještě mladý, neostřílený zajíc, bázlivě se krčil při svistu kdejaké miny. Štábní kapitán Sedláček proto zanechal na křižovatce mě. Mého koně Sultána, krásného vraníka s bílou hvězdou na čele, jsem předal Hlaváčkovi, který odjel s naší praporní minometkou.

K ránu, když přesun našeho praporu skončil, jsem se vydal za praporem ve směru na Palacówku. V rozplývající se mlze jsem na vysokém silničním náspu vedoucím přes louky spatřil nerozeznatelné obrysy fantastických tvarů. Uchopil jsem samopal a opatrně se k nim přiblížil. S hrůzou jsem v nich poznal minometnou palbou rozbité a rozmetané vozy naší praporní minometky. Kolem dokola zohavené mrtvoly lidí i koní.

Prvního jsem mezi nimi uviděl svého nejlepšího kamaráda, velitele praporní minometky rotmistra Vaška, ruského Čecha z Novorossijska. Byl mrtev. Vedle něho ležala mrtvola saniťáka Jardy Nájemníka. Padl ve chvíli, kdy poskytoval první ošetření rotmistru Vaškovi.

Opodál jsem poznal mrtvolu mého koně Sultána. Vyhřezla mu střeva. Vedle něho, dole pod náspem leží zohavená mrtvola, pouhý trup s utrženýma rukama i nohama. Stěží jsem v ní poznal Josefa Hlaváčka.

Slzy vzteku a bolesti mi vstoupily do očí, srdce jsem cítil bušit až v hrdle. Nenaučili jsme se dosud bojovat. Nepřítel se při ústupu zastřílel z minometů na silnici. Stačilo mu, když na ní v noci uslyšel hluk našich pochodujících jednotek, aby nám minometným přepadem způsobil těžké, zbytečné ztráty. Povozy se z vysokého náspu nemohly rozjet

do stran a zatarasily cestu ostatním, které pak nemohly z palby nikam uniknout.

Vlezli jsme znovu do pasti, jako bychom se nedokázali přesunovat v malých skupinách, které by nezpůsobily tolik hluku a spíše by za noci unikly pozornosti nepřátelských pátračů a nebyly by také tak snadno zranitelným cílem.

Jestlipak se někdy dostaneme fašistům taky takhle na kobylku?

Poznávám další naše padlé: Vladimíra z Českých Ozeran, Lněníčka, Mikuláše Savického, Vladimíra Čurdu, Josefa Krále, Rostislava Rebla, Josefa Pažouta . . .

Pohřbili jsme je poblíž místa, kde padli.

Ranění zde byli Mikuláš Vojcechovský, Richter, Václav Vohralík, Václav Mimra a Jiří Maťátko, který zůstal invalidou.

Téhož dne jsme útočili ve směru na Palacówku. Ztratili jsme další raněné, rotmistra Sanderoviče, rotného Giglána, četaře Jiřího Hroudu.

Tak tomu bylo den po dni.

14. září.

Ležíme v ochraně štábu praporu mezi Palacówkou a Helenówkou. Pekelná palba. Oboustranné letecké nálety. Před bunkrem štábu stojí u telefonu náčelník štábu praporu poručík Metoděj Lemák, civilním povoláním učitel ze Zakarpatské Ukrajiny. Telefonuje s velitelstvím 1. brigády. Náhle mu hlava klesla, ruka se sluchátkem poklesla a bez hlesu se svezl k zemi. Zbloudilá kulka jej zasáhla přímo do srdce.

22. září.

Dnes byl raněn velitel naší roty podporučík Vladimír Kužel. Ze všech velitelů jsem zůstal pouze já jako rotný a rotný Šlachta. V rotě nám zbylo pouze šestnáct mužů. Šestnáct mužů zarostlých, otrhaných, vyhladovělých, unavených, ke všemu už apatických. Těžko se s takovými lidmi bojuje . . .

26. září.

Držíme obranu ve vsi Hyrowa. Před námi neprůhledný plot, spletený z klestí. Za ním se pohybuje kupředu špička bodáku na pušce. Voják s puškou na rameni si to šine pomalu, ale klidně, jistě. Bude to asi náš . . .

Dívám se líp. Hrome, vždyť je to německý bodák!

Poslal jsem mu kluky do zad a se dvěma dalšími jsme si na něho počkali za rohem. To jste měli vidět jeho překvapenou tvář, když najednou zničehonic ucítil na prsou dva naše bodáky!

Vzdal se bez odporu. Dělostřelecký pátrač. Mladý chlapec. Spletl si cestu a namísto ke svým si to namířil přímo k nám. Odeslal jsem ho

na štáb praporu. Pro něho už válka skončila. Kdy skončí pro nás? Takhle bychom ji však ukončit nechtěli!

V noci nás na našem úseku vystřídali Rusové. Odcházíme na nový úsek, k Zyndranowé. Jdeme ocelou noc. Několikrát se brodíme přes potok. Mám plné boty vody. Zuby mi cvakají zimou. Prokleté hory! Prokletá válka. Prokletí ti, kdož jste jí vyvolali a přinutili nás tak chopit se zbraní!

Přicházejí k nám noví podporučíci z rjazaňského pěchotního učiliště. Jsem přeřazen jako velitel čety ke 2. pěší rotě, jejíž velitelem je určen „rjazančík" podporučík Michal Gošč.

29. září.

Útočili jsme. Byli jsme odraženi těžkou minometnou palbou. Stáhli jsme se do našich výchozích postavení.

30. září.

Za cenu těžkých ztrát jsme postoupili asi o tři sta metrů. Obsadili jsme nová postavení v rokli. Zakopat se nelze. Všude samý kámen. Ležíme zde celý den pod pekelnou palbou. Pozoruji úsek před námi. Dvě stodůlky, mezi nimi protitankové dělo, které neustále ostřeluje naši rokli i úsek za námi. Pro ochranu děla byla jeho obsluha vyzbrojena ještě lehkým kulometem. Nikdo z nás nesměl vystrčit hlavu z rokle, hned po něm stříleli.

Vzal jsem s sebou svého zástupce desátníka Sýkoru. Na ostatní vojáky nebylo spolehnutí. Vyrazili jsme obchvatem. Sýkora roklí, já údolím potoka, kryjíce se vrbami. Naše četa, prakticky už jen družstvo, od nás odlákala pozornost palbou. Šťastně jsme proklouzli nepřátelskou obranou, nebyla souvisle obsazena. Octli jsme se v týlu děla. Hodili jsme do palpostu rychle za sebou několik ručních granátů a pokropili je ze samopalů. Křik, sténání...

Frickové se rychle vzpamatovali a obrátili kulomet proti nám. Nestačili ještě vystřelit, když jsme mezi ně vrhli další dva ruční granáty. Kulometníci se vztyčili s rukama nad hlavou. Další tři dělostřelci leželi mrtví u svého děla.

Sýkora držel kulometníky v šachu samopalem. Já jsem vytáhl závěr z děla a rozbil zaměřovač, abych je zneškodnil.

Jeden kulometník na náš rozkaz vzal kulomet na rameno a druhý kráčel za ním. Eskortovali jsme je k naší četě. Měli však smůlu. Jakmile naši kluci uviděli Němce s kulometem na rameni, měli za to, že se jedná o německý útok. Spustili po nás palbu z pušek a samopalů. Mě a Sýkoru přehlédli. Než se mi podařilo zařídit zastavení palby, Němec s kulometem padl mrtev. Druhého jsem odeslal na štáb praporu.

V příštích dnech několik dalších, bezvýsledných útoků přímo na státní hranici.

3. října.

Prší. Sedím pod bukem přikryt pláštěnkou. Zmrzlý, nevyspalý, unavený, přímo nemocný, ke všemu už lhostejný. Jak dlouho to ještě mohu vydržet? Dříve nebo později si mě zubatá zavolá. Co na tom, bude-li to dnes nebo zítra?

V poledne další bezvýsledný útok...

Před večerem jdeme na průzkum na sousedním úseku. Dostali jsme se lesem až na jeho okraj. Jsme už v Československu. Před námi krásná, výstavná budova školy ve Vyšném Komárníku. Začíná se stmívat. Přebíháme opatrně louku směrem ke škole. Dostáváme palbu. Vracíme se. Dobíháme k spásnému okraji lesa, ještě padesát, ještě dvacet metrů a les nás milosrdně ukryje.

Ostrá bolest mi projela hlavou. Před očima se mi rozvířila červená kola. Padal jsem jako do nějaké bezedné propasti...

Procitl jsem, když už byla tma. Plazím se k našim. Nevím už jak dlouho, snad hodinu, snad dvě. Snad celou věčnost. Znovu jsem pozbyl vědomí.

Slyším nad sebou hlasy: „Ten už má dost! Průstřel hlavy! Pohřběte ho!"

Poznal jsem hlas kapitána Kosíka. Zasténal jsem. Překvapení kamarádi mě sebrali a dopravili na brigádní ošetřovnu.

Opravdu průstřel hlavy. Kulička vnikla za pravým uchem a vyletěla ven pod levým okem. Patrně snajper. Štěstí, že to byla jen obyčejná kulička. Snajpeři obvykle používali kuliček dum-dum...

Na ošetřovně mě řádně převázali a odeslali do nemocnice v Ywonieczie, pak dále do Krosna a odtud letecky do Rzeszowa a po několika dnech vlakem do Lvova.

Teprve ve Lvově jsem byl rentgenován a pinzetou, při plném vědomí, bez narkózy a jakékoliv anestéze, mi byly vyštípány a vyndány střepinky kosti z rány pod okem. Omdlel jsem bolestí.

V příštích dnech mě nesmírně potěšila několikadenní návštěva manželky, která za mnou přijela z našeho domova v Lucku.

30. listopadu jsem byl vlakem evakuován do nemocnice v Melitopoli, kam jsme přijeli 6. prosince. Po několik dnů pak trpím strašnými bolestmi hlavy. Žádné léky, žádná analgetika nepomáhají. Snad se zbláznim. Asi po týdnu bolesti polevily.

24. prosince — Štědrý den.

Je mi velmi smutno a teskně. Doma žena s dětmi sedí u večeře pod vánočním stromečkem. Já se zde mohu utrápit steskem. O Štědrém večeru zde dnes vůbec nevědí. Pokud jej slaví, pak až za čtrnáct dnů podle starého kalendáře. Píšu dopis domů...

31. prosince — oslavuji silvestra tím, že hraju s ruským důstojníkem šachy.

1. ledna 1945.

Na nemocniční poměry velkolepá oslava Nového roku. Dobrý oběd, pamlsky, dárky. Děti nám recitují a zpívají. Se slzami v očích vzpomínám na své děti. Večer opět hrajeme šachy.

12. ledna 1945.

Konečně jsem propuštěn z nemocnice do dalšího, domácího ošetřování. Odjíždím vlakem domů, do Lucka . . .

1967.

Slepý na levé oko, hluchý na pravé ucho. Invalida. Trafika v Žatci. Časté bolesti hlavy. Ostatně mohu mluvit o štěstí. Kolikpak lidí s průstřelem hlavy běhá po světě živých?

VÁCLAV ŠIRC

S lehkým kulometem

Vzpomínka svobodníka Václava Píchy příslušníka 1. praporu

Po několikatýdenním výcviku u kulometné roty jsem byl odvelen do poddůstojnického kursu. Po jeho absolvování jsem se jako svobodník vrátil zpět ke svému lehkému kulometu typu Děgťarev, s nímž jsem prodělal základní výcvik. Zvyk je železná košile. Dal jsem přednost děkťarevu před samopalem, i když samopal je lehčí a v boji pohodlnější. Věřil jsem děgťarevu pro jeho delší dostřel.

První útok od Machnówky na Bobrku a les jižně od ní. Postupoval jsem s kulometem v čele rojnice, zalehával a střílel. V zápalu boje jsem však neztrácel rozvahu a pozornost. Záhy jsem poznal, že kamarádi, kteří se za mnou v útoku opožďovali, byli na tom v přehradné palbě minometů hůř než já. Miny vybuchovaly mezi nimi, zraňovaly a zabíjely. Vpředu rojnice bylo nebezpečí minového přepadu menší. Větší však bylo nebezpečí od palby z kulometů a pěších zbraní. Zranění od nich však obvykle působilo čisté průstřely, které se hojily líp než střepinová zranění od min a dělostřeleckých granátů, znečistěná obvykle hlínou.

Hned v prvním útoku byl raněn velitel čety rotmistr Elsner. Záhy byl na jedné silniční křižovatce (snad v Kobylanech) zabit velitel roty poručík Stárek, Moravák původem.

Krvavé boje o kótu 534. Nesčetné útoky a protiútoky, boje muže proti muži. S kulometem jsem byl stále v čele rojnice, první při útoku, poslední při ústupu. Moji pomocníci se střídali jeden za druhým, Pacák z Kopče, Nepovím z Ulbarova, Najman z Krasilna . . . Ani si je všechny nepamatují. Jeden po druhém byli raněni a odsunuti na ošetřovnu. Jen já stále zůstával.

Nevím už přesně, zda to bylo 23. září u Hyrowé nebo 28. září u Zyndranowé. Při útoku jsme přebíhali napříč přes hlubokou zalesněnou rokli. Níže v rokli jsem zahlédl nějaký bunkr. Náhle odtud vyletěla ohnivá koule, patrně panzerfaust. Zasáhla poblíž mě pěšáka (Odstrčila?) a roztrhala jej na kusy. Zkrvavený cár masa z jeho těla mě udeřil přes rameno. Otřásl jsem se, přeběhl rokli a postupoval dál ve svém směru. Proběhli jsme lesem a přebíhali přes špičku pole mezi lesy. Pěšáci v patách za námi. Z levé strany jsem zahlédl štít nějaké dřevěné chalupy nebo snad hájovny, před sebou rojnici friců v protiútoku.

K palbě! dal jsem rozkaz pomocníkovi.

Sotva jsme zalehli a pokropili první dávkou rojnici a přinutili ji rovněž zalehnout, ucítil jsem prudké píchnutí pod levou paží a pod levou lopatkou. Levá ruka mi klesla od kulometu. Ústy a nosem vytryskla krev. Zleva, z budov mě zasáhl snajper pod levou paží. Kulička mi vyjela ven pod levou lopatkou. Průstřel levé plíce.

Sanitár! pokusil jsem se volat. Sotva jsem však chroptěl. Zkusil jsem se v palbě odplazit zpět. A to jsem neměl dělat. Málem jsem vykrvácel.

Sanitáci mě odsunuli na ošetřovnu. Opakovanými transfúzemi krve mi lékaři zachránili život. Byl jsem evakuován do sovětské vojenské nemocnice v Rovně, necelých padesát kilometrů od domova. Zde mě navštívili rodiče a sestry. Byli jsme šťastni, že to se mnou tak dobře dopadlo. Z Rovna jsem byl poslán do nemocnice v Přemyšlu, kde se setkala skupina asi dvanácti Čechoslováků — rekonvalescentů; někteří byli z Volyně, někteří ze Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny — vesměs starší mazáci, kteří mě přijali do svého kruhu.

V Přemyšlu jsme oslavili vánoce a hned poté jsme dostali skupinovou „komandirovku" do československého náhradního pluku v Humenném. Nebyli bychom však mazáky, abychom jí nevyužili ke krátké návštěvě domovů na Volyni. Domovů, které jsme neviděli od března 1944. K nám se připojili kamarádi z ČSR. Využili příležitosti zásobit se na Volyni potravinami a ve válce nepostradatelnou samohonkou. Místo do Humenného jsme odjeli vlakem ve směru na Humaň na Ukrajině. Sovětské nádražní velitelství a kontroly se nevyznaly mezi Humaní a Humenným. Tak jsme se dostali do Dubna a sjednali si za týden schůzku na Straklově u kamaráda Josefa Bílka. Na Nový rok 1945 jsem přišel na krátkou návštěvu domů.

Po týdnu jsme se všichni sešli na Straklově a z dubenského nádraží společně odjeli přes Lvov do Humenného. Všichni, včetně kamarádů z ČSR jsme byli dobře zásobeni potravinami a samohonkou. Sám jsem jí vezl s sebou plný kanystr.

Ve Lvově jsme byli v podnapilém stavu zadrženi sovětskou kontrolní hlídkou a předáni do sovětského náhradního (zapasnoho) pluku. Nepomohly naše protesty, že jedeme do československého náhradního pluku v Humenném. Jednou jsme sojuzníky, tak je jedno, zda budeme bojovat v československé nebo v Sovětské armádě . . .

S náhradním plukem jsme se přesunuli do Czenstochówé v Polsku. Sověti zde zařadili do svého náhradního pluku muže vracející se z nucených prací v Německu. Byli mezi nimi Rusové, Ukrajinci, Poláci i Čechoslováci. Byl jsem určen velitelem čety o 70 mužích. Cvičil jsem je v pořadovém výcviku. Šlo to s nimi všelijak. Sám jsem ruské povely řádně neznal.

Po několika týdnech nás konečně odveleli k našemu náhradnímu pluku. Spolu s námi odjelo rovněž několik Čechů z Čech, pamatuji si

z nich Fabeše a Doležala, kteří předtím byli na práci v Německu. Do Popradu jsme přijeli 10. března 1945.

Po týdenní karanténě jsem byl, zřejmě s ohledem na zdravotní stav po průstřelu plic, přidělen k ošetřování dělostřeleckých koní v Ganovcích u Popradu. U koní jsem pak zůstal až do konce války, kterého jsem se dočkal v Žilině.

Podporučík Antonín Valenta

VÁCLAV ŠIRC

Vzpomínka na podporučíka Antonína Valentu

První týden bojů o Duklu.

Lesem zbarveným podzimem do žluta se plíží hlídka československých samopalníků. Čtyři samopalníci pod velením desátníka Antonína Valenty, mladého osmnáctiletého chlapce. Ostatní samopalníci také zřejmě nejsou o mnoho starší. V pestrobarevných maskovacích oděvech splývají se žlutí podzimního lesa. Tiše a opatrně se blíží k vesnici Iwla.

„Pst!“ sykne tiše desátník a všichni okamžitě zalehnou. Desátník zalehl za borovicí. Chvíli pozoroval les před sebou.

„Kluci, pomalu za mnou!“ dává jim znamení rukou a s ručním granátem v ruce se plazí kupředu.

Ticho rozetne zlostná dávka z těžkého německého kulometu. Hitlerovci zřejmě něco zpozorovali. Na granát je to ještě daleko. Co teď? Desátník se odkulil ze svého místa poněkud stranou, za strom. Bleskurychlá dávka ze samopalu. Křik. Rychlý skok vpřed a desátník zaléhá za balvanem. Kamarádi jej následují. Pálí ze samopalů po kulometném hnízdu.

Dva výbuchy ručních granátů, jeden za druhým . . . Kulometné hnízdo mizí v kouři. Praskajícím křovím prchá deset schýlených postav. Několik dávek našich samopalníků a čtyři z nich klesají k zemi. Čtyři mizí ve vratech usedlosti na okraji vesnice Iwly. V kulometném hnízdě samopalníci nacházejí kulomet rozbitý na padrť a šest padlých. Tedy pět proti šestnácti. Opravdový úspěch. Samopalníci s ním dosud nejsou spokojeni. Pronásledují prchající do vsi. Vtrhnou za nimi do dvorku najbližší usedlosti.

„Pozor! Ať nás nezaskočí!“

Ale nikde nikdo, jen gazda opatrně vykukuje z chléva.

„Gospodarzu, niema tu Szwabów?“

„Niema, niema, panie oficer, jak Boga kocham!“

„Gdzie się podzieli? Widziałem ich wbiec na wasze podwórko . . .“

„Niewidziałem nikogo, jak Boga kocham! . . .“ drmolil gazda.

„Powiedz pravde, bo cie zastrzele, jeżeli kłamiesz!“ hrozil desátník.

„Jak Boga kocham, nikogo niewidziałem . . .“ zaklínal se gazda.

Desátník se jaksi nedůvěřivě podrbal za uchem. Vrací se ke kama-

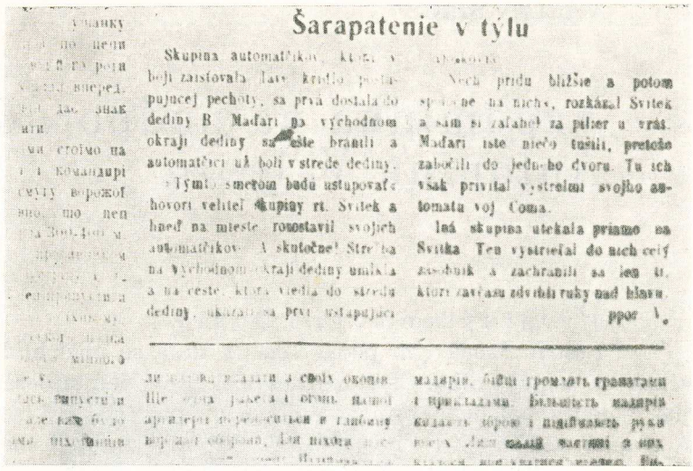

Šarapatenie v týlu

Skupina automatčikov, ktorí v boji zaisťovala lavy krídlo postupujúcej pechoty, sa prvá dostala do dediny B. Maďari na východnom okraji dediny sa ešte bránili a automatčici už boli v strede dediny.

Týmto smerom budú ustupovať hovorí veliteľ skupiny rt. Svitek a hneď na mieste rozostavil svojich automatčikov. A skutočne! Strelba na východnom okraji dediny umlkla a na ceste, ktorá viedla do stredu dediny, ukázali sa prvi ustupujúci

Nech pridu bližšie a potom spočne na nich, rozkázal Svitek a sám si zaľahol za pilier u vrát. Maďari iste niečo tušili, pretože zabočili do jedného dvoru. Tu ich však privítal výstrelmi svojho automatu voj. Coma.

Iná skupina utekala priamo na Svitka. Ten vystrieľal do nich celý zásobník a zachránili sa len ti, ktorí zavčasu zdvihli ruky nad hlavu.

ppor. V.

Článek ppor. Valenty ve frontových novinách z 5. 3. 1945

rádům ve vratech a povídá: „Co tomu říkáte, mluví ten Antek pravdu? Nějak mu nemám chuť věřit. Dvůr není průchodný, kam se tedy mohli podít? Do vzduchu se nevypařili . . .“

„No, snad by nelhal, ví přece, co by ho za to mohlo potkat . . .“

Desátník se opět vrací na dvorek. Samopalníci se samopaly připravenými k výstřelu prohledávají stáj, stodůlku, šmejdí ve všech koutech. Nikde nikdo. Desátník však zahlédne pootevřená dvířka do sklepa. Chytá gazdu za límec: „Kto jest w tej piwnicy?“

„Jak Boga kocham, nikt.“

Desátník opatrně pootevře dveře a hlbitě jako míč odskočí stranou. Jen o vlásek nikne dávce ze samopalu vypálené ze sklepa. Rychle sahá za pas a vrhá do sklepa dva ruční granáty, až se země otřásla.

„Gnade! Gnade!“ ozývá se ze sklepa. Důstojník a poddůstojník s rukama nad hlavou se objevují ve dveřích. Vzdávají se bez dalšího odporu. Čtyři další zůstali navždy ve sklepě.

„Dávejte mi sem toho zkurvysyna gazdu!“ Ten se chvěje jako osika a prosí o milost. „Gazdo, marsz do pivnicy, ale piorunem!“ houkne desátník a hlavní samopalu jej postrčí do sklepa. Krátká dávka . . . Výkřik . . . Hrobové ticho . . .

„Co se stalo?“ ptají se desátníka samopalníci.

„Mizera! Poslal jsem ho za těmi, které měl tak rád, že je před námi zapřel. Vždyť jsme na jeho lež mohli všichni doplatit životy!“

O několik dní později jsme se s četařem Valentou setkal na ošetřovně ve Świerzowé Polské. Znal jsem ho ještě z domova, z Volyně. Na kótě 534 utrpěl hladký průstřel svalu na noze. Kulhal.

Když vyprávěl tento svůj příběh dvěma starším tatínkům, konajícím pomocnou službu na ošetřovně, tu jeden z nich, pamětník bratření revolučních ruských vojáků s Němci a Rakušany na frontě v roce 1917, se zeptal: „Vždyť, krucifix, jsou to taky lidi. Cožpak se s nimi nelze domluvit po dobrém a skoncovat s tím nesmyslným vražděním?“

V duchu vidím Valentu před sebou jako dnes. Dlouho nestříhané světlé vlasy mu čouhaly zpod čepice, jeho hezká, dosud bezvousá tvář nabyla urputného výrazu, jeho šedé oči bojovně vzplály: „Domluvit se s fašisty? Nikdy! S těmi se můžeš domluvit jedině dávkou ze samopalu, pažbou do hlavy nebo granátem pod nohy!“

Četař Valenta se zúčastnil řady dalších průzkumů na Dukle. Štěstí mu přálo. Svou statečností a obratností záhy vynikl jako uznávaný, ba přímo legendární lovec jazyků. Byl několikrát vyznamenán a záhy jmenován podporučíkem. Po druhém zranění brzy utekl z nemocnice a s dosud hnisající ranou na noze se ujal výcviku roty samopalníků, nováčků ze Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny.

1. března 1945 jako zástupce velitele praporu samopalníků padl při průzkumu na kótě Iljanová u Liptovského Mikuláše.

VLADISLAV ŠMIDT

Vzpomínky na Duklu

Moje zážitky z bojů u Dukly mi i dnes defilují v paměti jako hrůzný film. Vidím kamarády, kteří v nejkrásnějším věku krváceli na kopcích Karpat a jsou nám stálou připomínkou, abychom všechny své síly věnovali obraně naší vlasti, aby už nikdy naši potomci nemuseli dobývat naše hranice. Naši padlí hrdinové své krve nelitovali a velmi draze zaplatili za naši svobodu.

Vzpomínám na četaře Fedora Bihara, jak vedl naši ztenčenou četu na průzkum obce Iwla, kde jsme narazili na rojnici asi 50 Němců. Nás bylo i s Biharem patnáct samopalníků. Využili jsme momentu překvapení a soustředěnou palbou našich automatů jsme donutili Němce vyhledat úkryty v zahradách a domcích. Poznali však brzy, že je nás málo, a zuřivě se snažili nás vytlačit do pole, kde bychom jim byli dobrými terči. Zakopali jsme se na okraji vsi a drželi obranu proti Němcům. Naše zákopy byly pod stálými přepady jejich minometů, ale měli jsme štěstí a až do pozdního odpoledne jsme se beze ztrát na životech udrželi.

K večeru se k nám z pravé strany připojili sovětští kamarádi a my jsme se už cítili pány situace. Tři sovětské tanky vnikly do Iwly z pravého křídla, ale narazily na osm německých tanků typu Tiger, kterým v nerovném boji podlehly. Nám nezbylo, než v dešti min ustoupit na výchozí stanoviště, asi dva kilometry před Iwlu. Při ústupu byl těžce raněn nebo snad zahynul vojín Josef Kozák, který byl zasažen střepinami miny.

Po několika dnech, vyplněných přesuny a střídavě menšími šarvátkami, vedl čatař Bihar naši četu do boje, který byl jeho posledním bojem. Bylo to po boji v Kobylanech nebo snad ve Wrocance, kde jsme s pěchotou mezi hořícími domky vytlačili nepřítele do okolních lesů a byli přesunuti na jakýsi hřeben, kde stálo několik horských domků. Na místo jsme dorazili za tmy a nezbylo, než si vykopat do svahu nory na spaní. Ráno jsme byli nemile vyrušeni palbou a rámusem. Před našimi nočními „ubikacemi" bylo postavení baterie lehkých minometů a Nemci se trefili do jednoho minometu, jehož obsluha zahynula. Palba se stále blížila a náhle jsme se ocitli v ohnisku boje. Němcům se podařilo vytlačit naši pěchotu ze zákopů až mezi minomety. Podporučík Peška

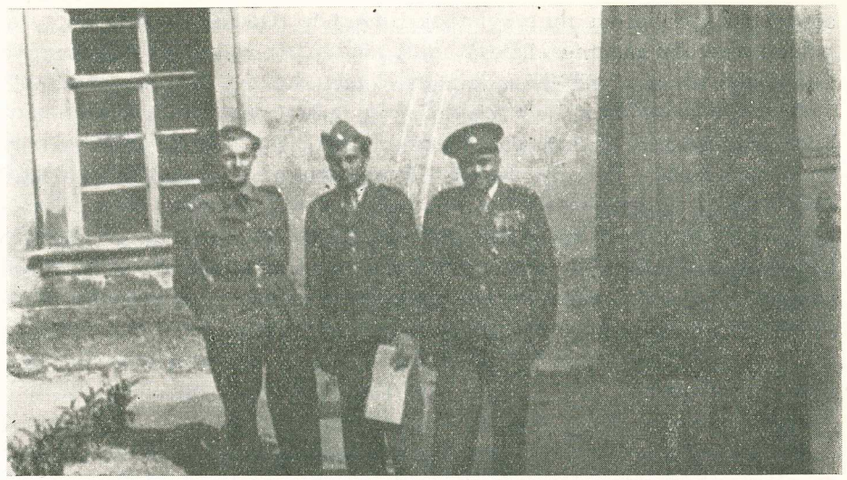

Zleva doprava rotný Šmidt, desátník Gálik a rotný Tovda ve vojenské invalidovně v Bohosudově (1946)

velel: „Automatčíci vpřed!" a my jsme vyrazili proti postupujícím Němcům. Neodolali našemu protiútoku a stáhli se do svých zákopů, přičemž ihned zasypali naše postavení deštěm min. Ani nestačili uklidit několik svých mrtvol. Z našich byl zasažen střepinami miny vojín Růžička, který byl zrovna pod stromem v zahradě, když se v jeho koruně roztrhla mina. V tomto postavení jsme drželi obranu až do příštího dne, kdy odpoledne náš levý soused, 2. prapor pěchoty, podnikl bez přípravy útok na německé zákopy. Vyrazili jsme v čele s četařem Biharem a ihned jsme se octli v pekelné palbě německých minometů. Po přeběhnutí úseku zasypaného minami jsme se dostali do vražedné palby dvou kulometů. Četař Bihar běžel asi 15 kroků vlevo ode mne, když náhle padl, setrvačností se překulil, nesrozumitelně vykřikl a zůstal nehybný. Přiskočil jsem k němu ve snaze pomoci mu do krytu, ale on už pomoci nepotřeboval. Zahynul na prahu své vlasti. Pěchota bez podpory dělostřelectva musela zpět do svých zákopů, a tak špatně připravený útok ztroskotal. Před zákopy pěchoty zůstali tři kamarádi, z nichž jeden byl těžce raněn. Nebylo však možné dostat ho zpět, protože Němci stříleli zběsile po každém, kdo se o to pokusil.

Po dobytí Dukly, kde jsme ztratili desátníka Kišiace a vojína Černého, kteří byli zasaženi střepinami miny, zaútočil náš prapor na výšiny jižně od Dukly s podporou našich tanků pod velením nadporučíka Tesaříka. Za palby vchodu dojely naše tanky až pod hřeben, kde byly německé zákopy. Bylo odtamtud slyšet řvaní nějakého feláka: „Handgranaten, Handgranaten!" — jako by se chystali k protiútoku. Asi de-

set metrů vpravo ode mne byl tank Richarda Tesaříka, který pootevřel poklop a zvolal na mne: „Desátníku, předej po rojnici, ať tam vpravo kluci schovají hlavy, blíží se k nám Němci. Já tam do nich prásknu." Práskl tam a hledal si další cíl, když tu náhle mezi mnou a jeho tankem proletěl nějaký kulatý ohnivý blesk, který zapadl mezi stromy na úpatí kopce a vybuchl. Vzápětí další takový blesk zasáhl Tesaříkův tank a ten pozpátku sjel s kopce a dole vyvrátil několik stromů. Krátce nato byly tímtéž způsobem zničeny ještě dva naše tanky. Nebylo kdy otálet. V čele s desátníkem Lízancem jsme vletěli do německých zákopů a vymlátili Němce pryč. Zůstaly tam po nich dva lehké kulomety a spousta nábojů i bedničky s granáty, pláštěnky a jiná výstroj, jakož i několik mrtvých. Z našich tam zahynul desátník Ivan Lízanec, který byl skosen dávkou z kulometu. Tesařík přišel o oko. V tomto boji Němci poprvé použili proti nám pancéřových pěstí.

Příští den ráno se k nám přišel podívat generál Svoboda, načež jsme se přesunuli do obce Hyrowa, kde jsme byli s tanky do příštího rána. Mimo občasných minometných přepadů tam byl klid. Ráno si jeden fašista spletl v mlze směr a přišel k nám na návštěvu. Byl ovšem velmi překvapen, když jsme ho přivítali po našem. Hyrowa byla už jen pár kilometrů od našich hranic a my jsme se velmi těšili na chvíli, kdy staneme na hraniční čáře. Mně však to štěstí bylo odepřeno. Z Hyrowy jsme byli i s tanky přesunuti na jiný úsek, kde končila má válečná cesta.

Poslední zářijový den roku 1944 byl slunečný a teplý jako v létě. Ráno jsme zaútočili s několika našimi tanky na kótu 460, která už párkrát šla z ruky do ruky. Tanky zůstaly s poškozenými pásy pod kopcem a nám nezbylo než spoléhat na vlastní síly. Ručními granáty jsme Němce vytloukli ze zákopu, kde jsme našli mrtvého pěšáka Kosťáka, jehož bratr byl příslušníkem mého družstva. V zákopech bylo několik Němců, z nichž jeden byl vklíněn mezi stěny s automatem u líce, jako by na nás mířil, a jen zakrvácený obličej svědčil, že už nikdy střílet nebude. Ti živí ovšem dali ihned o sobě vědět sprškou min, což bylo obvyklé. Kopec byl náš, ale bylo nás málo k jeho udržení, proto podporučík Bánský odešel pro pěchotu a my jsme měli za úkol držet dobytou pozici. Neměli jsme kulomet, jen dva pěšáci měli automatické desetirané pušky, a Němci na protějším kopci soustřeďují své síly proti nám. Nechali jsme je přiblížit a pak jim naše automaty náležitě zchladily horkou krev. Podobných útoků bylo během odpoledne několik, ale nebyly Němcům nic platné. K večeru se dostavila námi tolik očekávaná část 2. pěšího praporu. Bylo nám ihned veseleji a mně tím spíše, že jsem se setkal s mým spolužákem a sousedem Vl. Novotným.

Za tmy jsme si zákopy upravili podle svých potřeb a do rána se střídali v hlídání a spaní. Ráno bylo sychravé a mlhavé. První den října byl pravým opakem posledního dne září. V mlze nám přinesli snídani

— pšeničnou kaši, když tu náhle slyším řvaní a palbu. Němci využili mlhy a přiblížili se k našim zákopům. V nastalém zmatku jsme málem ztratili těžce dobyté postavení. Podporučík Kryško ihned zorganizoval protiútok. S granáty v rukách jsme doběhli zpět k našim zákopům, kde jsem zahlédl Němce. Vrhl jsem mezi ně svůj granát a vtom jsem ležel na zemi. Levá noha byla jako kus dřeva, pokus o vztyk se nezdařil. Naštěstí naše Němce odrazili a mě odnesli na obvaziště, kde už ležel můj soused Vl. Novotný se spoustou střepin v levé části těla. Mina vybuchla v jeho těsné blízkosti a střepiny se mu zasekly od hlavy až k patě. Za pár dní jsem se setkal na brigádní ošetřovně s podporučíkem Kryškem, který mi řekl, že kóta 460 ještě několikrát měnila majitele, než se našim podařilo Němce vyhnat s konečnou platností.

Tím končila má cesta do vlasti. Těžko lze vylíčit, jak mi to bylo líto. Raději bych dále snášel každodenní nebezpečí, hlad a ostatní válečné útrapy, jen abych mohl vstoupit do vytoužené vlasti se zbraní v ruce. Do vlasti, o které dovedl tak krásně vyprávět náš řídící učitel J. Kosek v české škole ve Zdolbunově v USSR.

Andrej Lechman

ANDREJ LECHMAN

Moja účasť v dukelských bojoch

Narodil som sa 8. 2. 1914 v Inovci, okr. Michalovce, v rodine chudobného roľníka. Už ako malý chlapec som v prvej svetovej vojne stratil otca. Postavenie našej rodiny bolo veľmi biedne. V mladých rokoch som si všímal tieto ťažkosti a všetko to zlo, čo narobila vojna, sa vo mne uchovalo, i keď som bol dospelý. Nestihli sa ani prekonať tie najťažšie obdobia veľkej hospodárskej krízy a už tu bola okupácia našej republiky Nemeckom.

Rozpadal sa spoločný štát Čechov a Slovákov, začal sa silný národnostný, ako aj sociálny útlak. Nenávisť vo mne proti fašistom čím ďalej, tým viac stúpala.

Povolali ma do armády. Náš rozkaz znel: bojovať po boku Nemcov proti národom Sovietskeho zväzu. Hneď na začiatku som sa rozhodol prejsť na stranu Červenej armády, a po jej boku bojovať proti fašistom a pomstiť sa za zlo, ktoré páchali na území Československa.

Do 1. čs. armádneho zboru, ktorý sa organizoval v ZSSR z dobrovoľníkov, čo nechceli bojovať na strane fašistického Nemecka, som vstúpil 19. 3. 1944 v Jefremove. Pridelili ma k siedmej protitankovej rote druhého práporu. S veľkou radosťou som si obliekol uniformu československého vojaka, pretože som bol v takej armáde, akú som si predstavoval. Ťažko vyjadriť pocit, ktorý som vtedy prežíval.

Po absolvovanom výcviku v Sadagure sme po prvýkrát stáli zoči-voči nepriateľovi, ktorého sme tak nenávideli a ktorému sme sa chceli pomstiť za to, čo narobil v našej vlasti. So zbraňou v rukách sme odhodlane bojovali, aby sme dokázali, že vieme čestne bojovať a tým ubezpečiť nášho spojenca Sovietsky zväz, že sme mu verní a oddaní.

Po bojovom krste našich jednotiek na území ZSSR sa jednotky 1. čs. armádneho zboru presunuli na územie Poľska, blízko mesta Krosno. Tu 8. septembra 1944 v ranných hodinách po silnej delostreleckej príprave začala sa Karpatsko-dukelská operácia. Keď sme boli v slede Červenej armády nasadení znova do boja, cieľ nám boj jasný: pomôcť Slovenskému národnému povstaniu proti nemeckej presile. Vedeli sme, že nás čaká ťažký a tvrdý boj, no nevzdávali sme sa. Verili sme, že zvíťazíme.

Úsek, ktorý sme mali zdolať, bol veľmi hornatý a obtiažny. Niekoľkokrát sme zaútočili na kótu Ivanica, až sa nám ju podarilo dobyť. Oslobodili sme dedinu Jašolku, bojovali sme o dôležité križovatky Iwľu a Teodorówku pred poľským mestečkom Dukla. V Gurawských horách naša jednotka napadla nemeckú rozviedku, ktorú úplne zničila. Dvoch Nemcov sme zajali a dopravili na vojenské veliteľstvo. Pri tomto boji zahynuli Atahol, Lednej, Šnicer, Marko a ďalší. Ja a Fraňo sme boli ranení. Odviezli nás do poľnej nemocnice. Potom som sa liečil v Rzeszówe, Ľvove a Kyjeve, kde nám poskytli všestrannú pomoc sovietski lekári, za čo im dnes zo srdca ďakujem. Starali sa o nás príkladne. Po vyliečení som sa vrátil k útvaru, odkiaľ ma poslali do vojenskej invalidovne Malá Chuchle — Praha. Po úplnom vyliečení som sa vrátil do svojej oslobodenej vlasti.

JOSEF REJZEK — VÁCLAV ŠIRC

Jeden z mnohých

Březen 1944.

V Rovně probíhají odvody volyňských Čechů do 1. československé samostatné brigády v SSSR, které velel generál Ludvík Svoboda. Hlásí se jich tisíce. Jdou všichni, muži v plné síle, staří šedovlasí tátové — veteráni první světové války, i chlapci sotva škole odrostlí. Jdou i desítky děvčat.

Na dveře hlavní kanceláře vedoucího železničních dílen ve Zdolbunově kdosi rázně zaklepal. Na zvučné „dále“ vstoupil do kanceláře mladý elektromechanik Břetislav Kučera. Smekl a uctivě pozdravil představeného.

„Zdravstvuj, moloděc! Copak mi neseš dobrého?“ přivítal ho starší pán, jenž byl ve svém úřadě sotva několik dnů, tedy od doby, kdy přišla Rudá armáda, a proto své lidi dosud ani neznal.

„Jsem elektromechanik vašeho závodu a prosím o propuštění z práce.“

Inženýr pootevřel překvapením ústa. „Ty chceš teď odejít? A co vojsko, vojna, he?“

„Vím to, soudruhu zavědujuščij, a právě proto přicházím. Vojna s Německem není ukončena a má vlast je dosud v drápech německých fašistů. Společně s Rudou armádou bojuje československá brigáda generála Svobody a já chci splnit svou národní i občanskou povinnost.“

Starý pán, na jehož kabátu bylo několik vyznamenání, najednou vstal. Přistoupil k mladému muži a poklepal mu na rameno. „Moloděc, družok! Chápu tvé nadšení, ale poslyš, co ti povím. Abychom zničili nepřítele, potřebujeme statečné a dobře vycvičené vojáky, potřebujeme děla, tanky, letadla a abychom to vše mohli dopravit na frontu, musíme mít dobré železnice, lokomotivy a vozy. A právě tak jako voják na frontě slouží vlasti, tak také zde dělník pomáhá zničit fašismus svou poctivou prací.“

„Pane řediteli, soudruhu inženýre,“ zvolal Břeťka vzrušeně, „propusťte mě, prosím vás! Náhradu za mě najdete lehce a mě volá povinnost za mými kamarády.“

„Poslyš, mladý muži, a věř mi, starému kozákovi — vojna není hračka! Nemáš ani zdání, co utrap čeká na frontě. Nebezpečí číhá na

každém kroku a nevíš, z které strany přijde. Tady to nebude zle a budeš-li se snažit, dostaneš lepší místo. Jsi ženatý, děti máš?"

„Ano, soudruhu přednosto."

„Hele, hele, a to jsi mi pěkný táta! Tady se nemáš čeho obávat a plat ti zvýšíme."

„Prosím vás, soudruhu . . ."

„Ticho! Domluvili jsme! Jdi do práce a pusť pošetilé myšlenky z hlavy. Bronirovka je bronirovka!"

Břeťka bouchl dveřmi a sklesle prošel nádvořím. V dílně hučely stroje a jemu se zdálo, že je to nemožné, aby se tam opět vrátil. Z města sem bylo slyšet pochod „Za sokolským praporem". To volynští novobranci pochodují městem . . . A on?

„A nebudu tady!" zvolal odhodlaně. „Když to nepůjde po dobrém, tak — uteču!"

V příštích týdnech už foukal baskřídlovku u hudby 1. brigády. Byl veselý hoch a svými vtipy dovedl rozptýlit i ty nejchmurnější myšlenky. Byl dobrý hudebník a často si dělal plány, jak si zařídí život v osvobozené vlasti. Vždyť v minulosti dokázal, že se života nebojí, a svého postavení dosáhl jen nezlomnou vůlí a vytrvalostí. Byl sirotkem. Otec zemřel záhy a zanechal matku v neutěšených poměrech s malými dětmi. Chlapci, sotva škole odrostli, museli do učení. Břeťka se hlásil k polské vojenské hudbě jako elév. Smluvní lhůtu však nedodržel. Nevydržel v prostředí, kde se násilím vtloukalo do hlavy cizí přesvědčení a cizí řeč. Zrušil smlouvu a odešel k matce přetížené starostmi a dřinou. Brzy našel místo v Janově Dolině, kde jako hudebník měl slušný plat. Zde se také vyučil elektromechanikem. Po několika letech se oženil. To už bylo za válečných let. Život se mu v kruhu rodinném utvářel slibně, zvlášť když pak získal zaměstnání v železničních dílnách v Zdolbunově.

Dne 22. září 1944 odpoledne hudebníci 1. čs. brigády cvičili ve stodolách obce Swierzowa Polska nedaleko za Krosnem nové pochody a těžší skladby ruských skladatelů. Kolem šestnácté hodiny přinesl výkonný rotmistr rozkaz o nasazení této hudby do boje. V několika minutách nastoupilo před svého velitele osmnáct hudebníků. Mezi nimi Břeťka i se svým starším bratrem. Krátce se rozloučili se svými kamarády stisknutím ruky a nasedali do vozu. Při odjezdu pozdravili ještě jednou své zbylé kamarády hromadnou salvou. A tak jedni odjeli na bojiště, aby se věnovali sanitní službě, druzí se zas zamlkle vraceli do svých baráků, aby se snad už zítra připravili na stejný úkol.

6. října 1944 překročily ve východním Slovensku jednotky 1. čs. armádního sboru hranice své vlasti a rozmístily se za první osvobozenou slovenskou vesnicí, Vyšným Komárníkem. Boje zuřily s neutuchající silou, neboť fašisté až dosud zaujímali výhodná postavení a měli pod postřelem jedinou dukelskou silnici.

Jedné bouřlivé noci dostala skupina zdravotníků 2. polního praporu rozkaz dostavit se na odlehlé místo, kde zůstal raněný voják.

Tmavé mraky se divoce hnaly oblohou a jen občas prokoukl měsíc. Tiše, krok za krokem postupovali zdravotníci tmavou nocí jako stíny. Šel s nimi také Břeťka. Musili být velmi opatrní, neboť tu všude bylo nastraženo v zemi plno protipěchotních min. Konečně šťastně dorazili na určené místo, kde našli na zemi schouleného mladého spojaře. Byl raněn nášlapnou minou do nohy a nemohl z místa. Rychle jej obvázali a opatrně položili na nosítka. Ještě nebyli s prací hotovi, když se ozvalo známé zlověstné táhlé zavytí a vzápětí nato zahřměl v blízkosti výbuch granátu. Tohle místo měli Němci nějak na mušce, bylo proto třeba rychle jednat. Chlapci uchopili nosítka, ale sotva udělali několik kroků, snesl se na mýtinu hotový příval dělostřeleckých granátů. Ozvalo se několik výkřiků a když potom měsíc posvítil na místo hrůzy, nosítka byla roztříštěna a na zemi nehybně ležela dvě zohavená, na kusy roztrhaná těla. U nich klečel Břeťka a plakal. Plakal jako malé dítě.

Krajina kolem obou Komárníků a nahoru podél hranice až po Krajnou Porúbku a Medvedzie dosud nese stopy krvavých bojů. Celé lesy zde byly posečeny dělovými a minometnými granáty, vypadaly jako strniska a rozrytá pole a v odlehlých místech ještě dnes číhá na chodce zákeřná nášlapná mina. U malého kostelíčka ve Vyšném Komárníku jsou vedle sebe seřazeny tři řady prostých dřevěných křížů.

Za vesnicí, kde se silnice zahýbá doprava k Vyšnému Komárníku, stál u cesty malý nedostavěný domek. Nikdo v něm nebydlel, právě tak jako v celém Vyšném Komárníku, kde se právě odehrávaly nejťažší boje. Až sem docházeli průzkumníci a za noci se spouštěli do údolí, za nímž na stráni byly již německé zákopy. Nebezpečné místo a k tomu všemu je německá baterie měla pod přímým postřelem. Bylo asi pět hodin k ránu, když se několik průzkumníků, oděných do maskovacích plášťů, plížilo k domku. Štíhlý desátník, velící této skupině, vedl si velmi obezřetně. Krok za krokem postupovali v určité vzdálenosti za sebou, s prstem na spoušti samopalu. Kdesi zadunělo dalekonosné dělo, zaštěkal kulomet, ale jinak byl na frontě klid. Desátník se zastavil, aby prozkoumal okolí. Mlha se válela v dolinách a na východě se počalo slabě rozbřeskovat. Bylo třeba jednat rychle, neboť za denního světla těmito místy neproklouzne ani myš. Průzkumná skupina dostala nesnadný úkol — usadit se v rozbitém domku a zřídit tam pozorovatelnu.

Ve zbořeništi pojednou něco zašramotilo. Chlapci okamžitě zalehli. Desátník se pak sám tiše doplížil k baráku a v malé chvíli zjistil, že se uvnitř nacházejí němečtí průzkumníci. Předešli nás — usoudil náš desátník. Nu dobrá, sebereme je a aspoň se už dovíme, co je třeba. Opatrně se zase vrátil ke svým lidem a tiše jim vysvětlil svůj plán.

„Musíme je dostat živé za každou cenu, a proto nestřílet!“ šeptem rozkazoval.

Jako stíny se doplížili k chatrči. Zatím se již značně rozednilo, avšak ranní mlhy bránily širšímu přehledu v terénu. Desátník zpozoroval u dveří Němce, snad strážného. Obešel ho a stanul za rohem. Byl od Němce tak na dva metry. Jediný skok a finský nůž se mihl vzduchem. Němec rozpřáhl ruce a s chroptěním se skácel na zem. Desatník se hnal ke dveřím chalupy, kde Němci dosud nic netušili.

„Ruce vzhůru!“ zvolal, zvedaje granát nad hlavu. Dva Němci okamžitě uposlechli, třetímu se ještě podařilo hodit ruční granát. Vybuchl, nikomu z našich však neublížil. V minutě byli fašisti svázáni, ale tu již přilétla prvá německá mina. Sotva se naši ukázali na silnici, sneslo se na návrší pravé krupobití dělostřeleckých granátů. Na okamžik vše zahalil mrak dýmu a hlíny. Současně bylo několik těl roztrháno na kusy. Desátník, ač také raněn, táhl raněného zajatce za sebou k lesu.

Zahřměla nová salva a návrší rvaly výbuchy min a granátů. Šedý dým zahalil celou výšinu a když se rozplynul, bylo vidět jen desátníka skrytého v silničním příkopě. Ze zajatce nezůstalo nic než několik krvavých hadrů.

„Čerti aby to sprali!“ láteřil velitel oddílu, jenž celý boj sledoval dalekohledem. „Toho kluka tam nemůžem nechat. Haló, saniťáci, kdo se pokusí o jeho záchranu?“

„Já, pane poručíku!“ Bez rozmýšlení se přihlásil Břeťka Kučera.

Velitel se podíval na mladého muže a tvrdý výraz v jehc obličeji změkl. „Dobrá, jdi, ale buď opatrný, není to zrovna lehký úkol.“

Od lesa bylo k místu, kde ležel raněný desátník, dobrých dvě stě metrů a tento prostor byl bedlivě střežen nepřátelskou pozorovatelnou.

Břeťka se pokřižoval a vyrazil kupředu. Šťastně doběhl až k raněnému, ale tu se již ztrhla pekelná palba. Granáty se trhaly na cestě až k lesu a vyhazovaly do vzduchu sloupy hlíny a kamení. Břeťka se sklonil k raněnému a zručně mu obvázal krvácející ránu. Potom si ho položil na záda a ubíhal k lesu. Cosi ho štíplo do ucha a teplý pramének krve mu stékal po šíji. Současně zahřměl výbuch granátu a Břeťka klesl k zemi. Přepadla ho mdloba, ale jen na okamžik. Znovu se vzchopil a otřel krvácející ruku. Hůř bylo s desátníkem. Tomu vnikla střepina do boku a hluboká rána nebezpečně krvácela. Na obvaz nebyl čas. Břeťka sebral poslední síly, uchopil omdlelého do náruče a vrhl se k nedalekému lesu. Ještě skok-dva a skryl se v lesní houšti. Pojednou zahřměl nový výbuch. Skoro současně se ozval silný výkřik. Mohutný sloup dýmu se vyvalil vysoko nad stromy a pod touto temně šedou přikrývkou klesla k zemi dvě mladá těla. Desátník byl mrtev a Břeťka se válel v kaluži krve — bez nohou.

Odtud ho sebrala sanitní služba a v bezvědomí ho dopravila na ošetřovnu.

Po válce dlouho čekal na protézy . . .

1967.

Válečný invalida Břetislav Kučera žije v Pokraticích u Litoměřic. Chodí o protézách, s pomocí hole. Jednu nohu mu amputovali nad kolenem, druhou ještě výš. Žije „v domácnosti“ z důchodu 1050 Kčs měsíčně. Namáhavě se otáčí kolem plotny. Vaří oběd pro sebe i pro manželku, která chodí do práce. Zůstali už sami dva. Syn dorostl, oženil se, zařídil si vlastní byt a domácnost.

VÁCLAV ŠIRC

Zatracená noha

Podle vyprávění desátníka praporu tankových samopalníků Václava Řeháčka

Řeháček jezdí u nás v sezóně s kultivačním traktorem. Je dovedný a svědomitý. Škoda, že má jen jednu nohu. Musí mít k sobě svědomitého, šikovného člověka na plečce, pak dovede udělat kus kvalitní práce. Bez šikovného pomocníka na plečce je to pro něho obtížná práce —" řekl správce hospodářství Státního statku v Bítozevsi u Postoloprt, Teofil Vegricht.

Jdeme za Řeháčkem na pole. Znalecky hodnotím kvalitně oplečkovaný lán řepy. Řeháček právě pomáhá pomocníkovi seřídit znovu plečku po výměně radliček. Právě dokončili. Pomalu, opatrně nastupuje na traktor. Protéza mu překáží:

„Zatracená noha!" zakleje a chce nastartovat Zetor 25 K. Vtom nás však uvidí. Zdrží se a vyčká našeho příchodu.

„Kdy skončíš plečkování?" ptá se správce, sám bývalý voják od Dukly.

„Když to trochu natáhnem, tak dnes večer," prohlašuje Řeháček.

Sestupuje pomalu s traktoru, aby si na chvíli přisedl k nám na okraj silničního příkopu.

„Zatracená noha!"

„Proč jí tolik nadáváš, když ji nemáš?" ptá se Vegricht.

„Inu, mám vztek, protéza mi stále vadí při práci. Mám vlastně zkažený život —" říká smutně Řeháček.

„Proč tedy jezdíš s traktorem? Máš přece důchod?"

„Ano, šest stovek měsíčně. Z toho bych rodinu sotva uživil. A pak, co mám dělat? Kolik bych si jinak na statku vydělal? Bez práce bych se ukousal. Mám tolik rád pole."

„Čert mě vždycky může vzít, když si vzpomenu, že jsem o tu zatracenou nohu přišel vlastně zbytečně. Pořád lepší vlastní, třeba ochromená noha než nejlepší protéza . . .

Prodělal jsem šťastně všechny boje naší roty od Machnówky až po Zyndranowou. Nikde jsem nebyl ani škrábnut. Na výšině 460 nad Zyndranowou jsme se Sašou Kačerem a Pepíkem Holasem zůstali sami v předsunutém německém bunkru, který jsme den předtím dobyli. Ostatní kamarádi před útočícími hitlerovci ustoupili do zákopů naší

Četař Alexander Kačer (po zranění na zdravotní dovolené v kruhu své rodiny)

druhé obranné linie, protože se nechtěli nechat zaživa pohřbít těžkými minami v troskách bunkrů. Masy pěších fricků se zvedly proti nám. Blížily se přískoky, střílely od boku v běhu pánubohu do oken. Miny nás začaly přeletovat, zřejmě po ústupu našich z bunkrů minomety přenesly palbu do naší druhé linie, aby nezasáhly své.

Kačer den předtím při dobytí výšiny 460 ukořistil z rukou padlého německého lékaře (na výšině byla v bunkru pod zemí nepřátelská polní nemocnice o třiceti lůžkách) belgickou poloautomatickou snajperskou pušku. Lékař v posledním okamžiku ještě rozbil optické hledí, aby se puška nedostala do našich rukou nepoškozená. Opravdový technický zázrak s neuvěřitelně přesnými zásahy, zvlášť v rukou elitního střelce, jako byl Kačer.

Plnil jsem náboji zásobníky a podával je Kačerovi. Hitlerovci se k nám nebezpečně přiblížili s připravenými granáty v rukou. Kačer střílel jako zběsilý, až mu od rozžhavené hlavně začinalo doutnat dřevo pažby. Holas střílel ze samopalu. Mrtví se kupili před námi, přes ně se však valili další a další . . .

Pot se ze mne jen lil, jak jsem se snažil postačit Kačerovi plnit zásobníky. Vždyť na tom nyní záležel náš život!

První ruční granáty vybuchly před námi. Naštěstí dost daleko. Kolem svištěly střepiny a střely. Frickové se zvedli na zteč.

Hodili jsme proti nim každý po dvou ručních granátech. Výbuchy, sténání, nadávky . . .

Zalehli, znovu zahájili palbu a znova na zteč... Naše ruční granáty je znovu odrazily.

Děj se několikrát opakoval. Kolem našeho bunkru pronikli útočníci a útočili na naši druhou linii. Byli jsme obklíčeni. Naštestí nás dobře chránil bunkr. Kolem dokola se rozběsnilo pravé peklo.

Příšerné vytí a kolem bunkru dopadly mezi útočníky miny sovětských kaťuší. Vyvolaly paniku a zmatek. Němci začali ustupovat. Kaťuše přenesly palbu dopředu a položily jim do cesty palebnou přehradu. Naši kamarádi z druhé linie přešli do protiútoku. Ruční granáty kolem jen pršely. Dávky ze samopalů kamarádů hnaly fašisty do přehradné palby kaťuší a minometů. V panice hledali spásu v opuštěných sousedních bunkrech. Dokonale jsme toho využili. Kačer je střílel před vchodem do sousedního bunkru jako figurky někde na střelnici. Já s Holasem jsme vyběhli ven z bunkru a pro zvýšení paniky jsme mezi prchající a ještě pak za nimi vyházeli plnou bedničku trofejních ručních granátů. Opodál Slovák, bývalý běloruský partyzán, svobodník Kvačkay pálil do prchajících z ukořistěného lehkého kulometu.

Toho dne naši samopalníci za podpory kaťuší odrazili útok čtyřnásobné přesily. Bylo nás asi čtyřicet proti sto šedesáti.

Téměř polovina útočníků zůstala na bojišti, nepočítaje v to raněné, které při ústupu odsunuli s sebou. Jen na úseku Kvačkayova kulometu zůstalo deset padlých. Na našem úseku třináct a přes třicet raněných.

Z takového pekla jsme všichni tři vyvázli bez jediného škrábnutí. Náš prapor ztratil pouze dva padlé a osm raněných.

Holas a já jsme byli toho dne povýšeni z vojínů na desátníky, Kačer ze svobodníka na četaře. Vyznamenali nás Československým válečným křížem. Podobně byli toho dne povýšeni a vyznamenáni všichni ostatní obhájci výšiny 460.

V příštích dnes jsme šťastně vstoupili na území Československa. Utábořili jsme se v lese mezi Vyšným a Nižným Komárníkem, po pravé straně silnice Dukla—Svidník. Zde bylo provedeno sloučení zbytku praporu samopalníků se zbytky SPO. Z původního stavu 270 mužů v praporu samopalníků a přes 200 mužů v SPO nás zbylo dohromady sotva třicet.

Na území vlasti mě štěstí opustilo. Sedmého října další přesun, blíže k Nižnímu Komárníku. Zničehonic naráz přiletělo několik min. Nepřítel byl na tuto skrytou lesní cestu zřejmě předem zastřílen. Střepinou jsem byl raněn do kolena.

Kamarádi mi poskytli první ošetření. Nohu mi nad kolenem těsně utáhli gumovým škrtidlem, abych nevykrvácel. Naložili mě do auta, které právě bylo poblíž na silnici, a dopravili mě na ošetřovnu do Barwinku.

Rána byla velmi bolestivá. Cestou mě nesmírně pálila. Prosil jsem vojáky, kteří jeli se mnou, aby mi poněkud povolili škrtidlo nad kolenem, pod nímž mě to pálilo jako oheň. Odbyli mě slovy, že v několika minutách budeme na ošetřovně, kde mi lékař ránu náležitě ošetří. Sám jsem si pomoci nemohl a to se mi stalo osudné.

Po příjezdu na ošetřovnu mě přenesli přímo na operační stůl. Noha byla pod kolenem oteklá, zmodralá, až černá. Když mi sundali škrtidlo, prsty nohy jsem už nepohnul. Noha odumřela následkem nedostatečného přívodu krve a kyslíku v krvi. Hrozila mi otrava krve a smrt. Amputovali mi nohu, aby mi zachránili život.

Kdyby mi kamarádi cestou škrtidlo občas uvolnili a nechali odtéci trochu krve, mohla být noha zachráněna..." dokončil smutně Řeháček, rozloučil se se mnou a pomalu nastoupil na traktor.

„Zatracená noha!..."

VÁCLAV ŠIRC

Hranice v dohledu

Jednotky 1. čs. armádního sboru se spolu se Sovětskou armádou už čtvrtý týden prodírají karpatskými horami a lesy k československé státní hranici v Dukelském průsmyku. Dobyly už desítky zalesněných výšin a kót. Němci se tvrdě brání. Každou horskou cestu a stezku mají předem zastřílenou z děl a minometů. Na každém kroku číhá zákeřná mina. Nepřítel vrhá do protiútoků nové a nové zálohy narychlo dopravované z pasívních úseků fronty. Každý krok vpřed, každý dobytý metr půdy je zbrocen prolitou krví, krví československou, sovětskou i nepřátelskou.

Výšina 460 mezi polskými pohraničními vesnicemi Zyndranowou a Barwinkem. Poslední výšina — za ní už je československá státní hranice. Na výšině se opevnil nepřítel, neboť výšina ovládá dukelskou silnici. Tvoří tak klíč k přechodu hranice. Proto je jí nutno dobýt za každou cenu. Řady našich vojáků jsou už velmi prořídlé. Útok pěchoty bez podpory tanků předem vylučuje jakoukoli naději na úspěch. Je nezbytné podpořit pěchotu tanky přesto, že terén je zde pro útok tanků naprosto nepříhodný, jsou tři kopce s vysokými terasovitými srázy, rozervané hlubokými roklemi, porostlé bažinatými lesy.

Tanky nastupují do výchozích postavení úžlabinou potoka. Sotva doznely poslední výbuchy naší dělostřelecké a minometné přípravy, vyrážejí s výsadkem samopalníků k útoku. Němci je uvítali těžkou dělostřeleckou a minometnou přehradnou palbou. První uvízl na mině tank podporučíka Linharta, má rozbitý pás. Znehybnělý tank však pokračoval v boji. Teprve v noci se jej Němcům podařilo zapálit.

Ostatní tanky s výsadkem pokračují v útoku. Zvlášť úspešně si vede tank desátníka Jiřího Porazíka. Skupina Němců převlečených do civilního oděvu se jej pokouší zničit ze zálohy panzerfaustem. Marně. Porazík včas poznal, s kým má tu čest. Vyřídil je dlouhou dávkou z kulometu a pokračoval v útoku, čímž umožnil zalehnuté pěchotě se zvednout a pokračovat v boji.

Útok pěchoty záhy znovu uvízl v palbě německého těžkého kulometu. Rotný Janeček a svobodník Sýkora z roty podporučíka Michala Košty pronikli obchvatem kulometu do týlu. Náhle se ocitli těsně za zády kulometníků: „Ruce vzhůru!“

Kulometníci se překvapením nezmohli na odpor. Vzdali se do zajetí. Pěchota pokračuje v útoku, podporována palbou ukořistěného těžkého kulometu.

Přes veškeré vynaložené úsilí bylo dosaženo jen částečného úspěchu. Bylo dobyto poloviny vesnice Zyndranowé až po kostel. Další postup byl zastaven silnou mlhou, která se mezitím snesla, a silnou palbou nepřítele. Bylo nutno přejít do obrany.

Velitel tankového praporu kapitán Vrána zajistil obranu a s tankem se vracel zpět do lesa, na SV sboru, sjednat další postup, neboť veškeré telefonní i rádiové spojení s SV bylo německou minometnou palbou přerušeno. V mlze však nečekaně vjel do německých postavení. Tankisté se statečně bránili. Drtili nepřítele palbou i pásy. Tank byl zasažen panzerfaustem a vzplanul. Kapitán Vrána zraněn do ruky vyskočil z tanku a s pistolí v ruce se bránil obkličující jej německé přesile. Spolu s ním se bránili i ostatní členové osádky, kterým se podařilo opustit hořící tank. Padli spolu s kapitánem Vránou. Zachránil se jedině velitel tanku desátník Petrovci. Byl zajat a zavlečen do Francie, odkud se vrátil do Československa až po válce.

Po opadnutí mlhy zbylé tanky s výsadkem samopalníků pokračovaly v útoku na výšinu 460.

Výšiny východních Karpat obsahují mnohem více rašelinišť a zrádných bažin než naše Krušné hory. Na severní straně výšiny 460 v řídkém bažinatém háji pod samým vrcholem, těsně u německých postavení uvízly v bažině dva tanky. Tank podporučíka Kohutiče a desátníka Jaroslava Sochory.

Samopalníci seskakují s tanků a rychle probíhají přehradnou palbou. Ne však všichni, mrtví a ranění zůstávají na svazích výšiny. Z vrcholu výšiny se vztekle ozvaly německé kulomety. Plížením a přískoky se samopalníci blíží k německým zákopům. Zaléhají a vrhají desítky ručních granátů. Než dozněly jejich výbuchy, vyskakují ze země a jdou na zteč. Němci přestali střílet, dali se na zmatený útěk, doháněni krátkými dávkami našich samopalníků a palbou z jejich vlastních kulometů, které samopalníci ukořistili a obrátili za nimi.

Naši se však na výšině dlouho neudrželi. Nepřítel příliš dobře zná cenu této výšiny. Během půlhodiny za podpory těžké minometné palby podnikl silný protiútok. Samopalníci posíleni pěšáky druhého praporu se statečně brání. Boj je však nerovný, neboť zde zůstali bez podpory těžkých zbraní a tanků. Nepřítel je zatlačil dolů z výšiny. Na výšině se udrželo jedině družstvo samopalníků desátníka Vladislava Šmidta s několika pěšáky 2. praporu.

Němečtí samopalníci se pokusili ukořistit nebo zničit tanky, které uvízly v bažině pod vrcholem výšiny. Krytí minometnou palbou se přiblížili na padesát, na třicet metrů. Útočí ručními granáty, ale marně. Družstva samopalníků četaře Bogoše a svobodníka Alexandra Kačera

se zakopala kolem tanků a odrazila během několika hodin řadu útoků palbou ze samopalů a ručními granáty. Uhájila tanky, dokud nebyly vyproštěny těžkým pásovým traktorem.

Odpoledne výšina několikrát změnila své pány. Došlo k těžkým bojům ručními granáty. Teprve večer po dojití posily přivedené podporučíkem Bánským se naši definitivně usadili v dobytých postaveních, která zde Němci považovali za nedobytná. Ukořistili jsme větší množství výstroje, několik kulometů se střelivem, bedny ručních granátů, jakož i celé zařízení a zásobu léků polní vojenské nemocnice umístěné v bunkru hluboko pod zemí.

Třetí rota samopalníků podporučíka Kryška ztratila dva mrtvé a sedm raněných. Druhá rota podporučíka Rudolfa Pešky jednoho padlého, samopalníka Košťáka. Nepřítel ztratil na jejím úseku sedm mrtvých. Těžká, krvavá bitva si vyžádala daleko méně obětí než první dva nešťastné dny v Machnówce a Wrocance.

Pod ochranou tmy byla obrana výšiny večer posílena pravým křídlem druhého pěšího praporu a družstvem pěších samopalníků desátníka Týrka.

Nepřítel se ani teď ještě nesmířil se ztrátou výšiny. Pokusil se jí ráno druhého dne znovu dobýt.

Za ranního rozbřesku byli samopalníci probuzeni silnou nepřátelskou minometnou palbou. Nepřítel se připravoval k útoku. Miny dopadaly salvami na nedávno dobyté bunkry druhé nepřátelské obranné linie, v nichž samopalníci přenocovali. Hlína se stropů jim začala padat na hlavy. Nevydrželi zde, nechtěli být zaživa pohřbeni pod rozvalinami bunkrů. Ustoupili do zákopů dřívější první německé obrané linie, kde zaujali obranu. Dál už ustoupit nemohli. Ústup z výšiny po odkrytém svahu znamenal pod salvami německých šestihlavňových minometů pro všechny jistou smrt, neboť svah byl v zorném poli pátračů ze sousední výšiny. V jednom z bunkrů zůstali v předsunutém postavení jen svobodník Kačer, samopalník Josef Holas a samopalník Václav Řeháček.

K zákopům se pod ochranou husté minometné palby blížily špinavě zelené masy rojnic německé pěchoty. Byly nejméně ve čtyřnásobné přesile. Velitel 2. roty samopalníků podporučík Peška se zachvěl. Vždyť tato přesila musí hrstku obránců výšiny rozdrtit. Ví však, že je živé nedostanou, a ustoupit není kam. Marně se snaží telefonicky spojit s SV praporu a vyžádat si posilu nebo aspoň podporu těžkých zbraní. Miny přervaly telefonní linku, kterou v patách za útočícími samopalníky natáhli včera spojaři. Spravit ji není čas. Každá vteřina je drahá. Rychle se rozhoduje. Volá k sobě svou spojku Vladimíra Žďarského.

„Vláďo! Zde máš na mapě zakreslený směr německého postupu. Doběhni rychle dolů na SV praporu, ať ihned vyžádá palbu sovětských

kaťuší na odvrácený svah výšiny! A dej na sebe pozor! Padnem zde všichni, nedoručíš-li vzkaz!“

„Rozkaz, pane podporučíku!“ a vojín Žďárský pelášil dolů z výšiny, seč mu nohy stačily.

Neuběhl ještě ani dvě stě metů, když poblíž něho dopadla první německá mina. Po ní druhá a vzápětí se jich kolem něho snesla celá prška. Uviděl ho německý pátrač ze sousední výšiny, zřejmě pochopil, že se jedná o důležitou spojku, a nařídil za ním palbu. Jinak by tolik neplýtvali salvami po jediném člověku.

Žďárský byl už zkoušený, ostřílený voják, zvyklý denně pohlížet smrti do očí a rvát se s ní o život. Dovedně padal, kličkoval a kulil se s kopce dolů jako míč. Miny mu však byly neustále v patách, vybuchovaly kolem něho, naštěstí ho žádná z nich dosud nezranila. Běžel ze všech sil, dech mu docházel, srdce divě bušilo, pot mu zaléval oči.

Zrádná myšlenka ho sváděla zapadnout a ukrýt se před minami v některé roklině, přečkat tam palbu, nebo se už vůbec nekrýt, nechat se zabít. Stejně tě to dříve neb později nemine! . . . Budeš mít dříve konec utrpení a strádání . . .

Uvědomil si však povinnost donést vzkaz stůj co stůj! Úkol musí splnit, jinak tam nahoře všichni zahynou.

Jeho soused z domova Kačer, táta dvou dětí, i jeho synovec Slávek Svítek . . . Vždyť je to ještě skoro dítě, je mu sotva osmnáct . . . I veselý harmonikář Jožka Kaufman i podporučík Peška, který mu je spíše kamarádem než velitelem. Zahynou všichni! Jejich životy jsou v mých rukou, či vlastně v nohou!

Co když už zahynuli? Zachraň se aspoň ty! — vtírá se opět myšlenka.

Při hvizdu salvy min zapadl znovu k zemi. Vybuchy blízko něho. V levém předloktí ucítil ostrou bolest. Ruka mu klesla bez vlády, z rukávu se řinula krev.

Přece jen mě, čerti, dostali! křikl zoufale a narychlo si ovázal ránu. Z výšiny k němu dolehl zlostný štěkot samopalů jeho kamarádů. Zná jej dobře, je odlišný od německých . . .

Žijí dosud, je jim ale horko! Zahynou všichni, nedonesu-li vzkaz veliteli praporu . . . blesklo mu hlavou.

Vzchopil se, vyskočil a běží dál, přemáhaje bolest a únavu.

Bože! Jak ta cesta pomalu ubíhá! Vždyť je to celá věčnost, co mě podporučík Peška poslal dolů se vzkazem . . .

Tmí se mu před očima. Odhodil samopal, nemá už sílu jej unést, překáží mu v běhu. Ještě dvě stě, ještě sto metrů! Doběhne? Vydrží pekelný závod s německými minami? Pronásledují ho neustále, vybuchují za ním. Konečně doběhl do lesa, který jej milosrdně ukryl před zraky německého pátrače. Byl zachráněn.

Doběhl na SV praporu, předal veliteli mapu se vzkazem a zhroutil se k zemi, vyčerpán divokým během, bolestí a ztrátou krve.

Velitel praporu přeběhl očima vzkaz. Skočil k telefonu a zoufale telefonoval. Neuteklo však ani pět minut, když přes hlavy obránců výšiny zavyly první miny sovětských kaťuší. Jejich výbuchy položily útočníkům v cestě clonu ohně a železa.

Obráncům výšiny bylo horko. Bylo jich asi čtyřicet, útočníků kolem dvou set. Němci, rozkuráženi počátečním úspěchem, kdy samopalníci opustili bunkry bývalé druhé německé obranné linie, vrhli se na zteč. Samopalníci je k sobě pustili na osmdesát metrů, pak je uvítali palbou ze samopalů a kulometů včera ukořistěných. Němci se s granáty v rukou vrhli proti naší obraně. Zatlačili samopalníky až k velitelskému bunkru, který našim sloužil současně za obvaziště. Samopalníci podporučíka Kryška přešli do protiútoku. Ručními granáty odrazili německý útok. Němci nevydrželi kanonádu ručních granátů a vražednou palbu zblízka, zakolísali a začali ustupovat. Přehradná palba kaťuší jim odřízla cestu k ústupu i k přísunu dalších posil. Ve zmatku se snažili ukrýt v bunkrech druhé linie, které ráno opustili naši samopalníci. U vchodů do bunkrů se stali dobrým terčem ukořistěného kulometu svobodníka Kvačkaye a ukořistěné belgické poloautomatické snajperské pušky svobodníka Kačera, ukořistěné včera při dobytí výšiny.

Jen na úseku, který hájil spolu se Řeháčkem a Holasem, zůstalo třináct padlých a osmatřicet raněných nepřátel. Kromě palby použili bednu trofejních ručních granátů.

Němci zmateně prchali a zanechali na bojišti desítky padlých. Samopalníci ztratili osm raněných, mezi nimi byli rotmistr Petr Vaňous, svobodník Vladislav Šmidt, svobodník Kvačkay, svobodník Levický a četař Hegeduš.

Večer po boji rotmistr Chemynec a četař Hegeduš přivedli z průzkumu dva zajatce. Byli to Poláci z tehdejšího německého Slezska, kde před válkou žilo na dva milióny Poláků. Jako němečtí státní občané byli odvedeni do německé armády. Při ústupu zalezli do jednoho prázdného bunkru a vzdali se bez odporu. Byli rádi, že vyvázli se zdravou kůží. Podle jejich výpovědí se Němců z útoku vrátila sotva polovina.

Generál Svoboda vyznamenal a povýšil všechny obránce výšiny, kteří v kritické chvíli setrvali na výšině, vojíny na desátníky, svobodníky a desátníky na četaře a četaře na rotné. Dověděli se o tom večer rádiem.

VÁCLAV ŠIRC

Trestanci

Příběhy Františka Krupky

Po osvobození Volyně Sovětskou armádou v únoru 1944 a po příchodu 1. čs. samostatné brigády v SSSR na Volyň v březnu 1944 jsem vstoupil do československé armády. S přílivem volyňských Čechů začalo formování dalších nových vojenských jednotek a přípravy k vytvoření 1. čs. armádního sboru v SSSR.

Záhy se projevil nedostatek důstojníků. Sovětské vojenské orgány nám vyšly vstříc tím, že umožnily příslušníkům československé armády absolvování sovětských důstojnických učilišť hlavních druhů zbraní. Tak jsem se v dubnu 1944 spolu s asi stovkou dalších kamarádů ocitl v pěším vojenském učilišti v starobylé ruské Rjazani. Byli mezi námi Češi, Slováci i zakarpatští Ukrajinci, staří poddůstojníci, ostřílení v bojích u Sokolova, Kyjeva a Bílé Cerkve, i nedávno narukovavší nováčci.

Tvořili jsme tři samostatné školní roty. Školili nás zkušení sovětští důstojníci. Výcvik byl tvrdý a strava dosti skromná. Jakýpak div, když Ukrajina, obilnice SSSR, byla okupanty vydrancována.

My nováčci jsme měli co dělat, abychom ve výcviku stačili ostříleným vojákům. Základy a taktika pěšího boje, ovládání kulometů, minometů a polních děl. Dále pak základy ženijního výcviku, zvláště rozminování a kladení min a také nezbytná topografie. Cvičili a studovali jsme vojenskou vědu s takovým elánem, že jsme byli nejlepší rotou v školním běhu, i když většina z nás měla jen neúplné středoškolské vzdělání.

Po absolvování učiliště jsme byli 8. září 1944 pod velením sovětského kapitána Valkina odesláni vlakem k 1. čs. armádnímu sboru.

Cesta vedla přes Volyň. Příležitost podívat se na skok domů. Snad ještě naposled uvidět rodiče, sourozence, svou milou a také se z domu zásobit potravinami a samohonkou. Aspoň na den, dva. Vždyť transport dohoníme dřív, než dojede ke sboru. A když ne, co se nám pro den či dva může stát?

Zbrklé, ukvapené mládí. Od slov k činu nemáš nikdy daleko, nedovedeš však bohužel domyslet následky. Následky, které mnohé z nás zbytečně stály život.

Tak se stalo, že asi dvacet z nás si skutečně samovolně, bez svolení

kapitána Valkina odskočilo na několik hodin domů. S některými odskočili i jejich slovenští a ukrajinští kamarádi z učiliště.

Ke sboru jsme přijeli 26. září, s dvoudenním zpožděním za naším transportem. Hned jsme poznali, že je s námi zle. Zatímco ostatní kamarádi byli už jmenováni podporučíky pěchoty v záloze, my jsme dekrety neobdrželi. Byli jsme postaveni před volbu buď se dobrovolně přihlásit ke generálnímu průzkumu u 3. brigády, nebo budeme zařazeni do trestanecké roty, v obou případech jako vojíni bez hodnosti. Většina z nás se přihlásila k průzkumu.

Na první průzkum jsme šli s podplukovníkem Fantou. Odpoledne jsme vyrazili ze Zyndranowé směrem k československé státní hranici u Vyšného Komárníku. V patách za námi šlo dvanáct kamarádů, nových podporučíků. Podplukovník Fanta je rozváděl k přiděleným četám a rotám. Většinou byli zařazeni do funkce velitelů čet, zkušenější pak do funkce velitelů rot nebo jejich zástupců.

Šli jsme tiše, ve stísněné náladě, věděli jsme, že jde do tuhého. Najednou se za námi ozval silný výbuch. Za ním několik dalších. Sotva dozněly, bylo slyšet bolestné výkřiky a nářek. Noví podporučíci, kteří šli za námi přesně v našich stopách, způsobili výbuch minového pole, kterým jsme my šťastně prošli, aniž bychom o něm věděli. Polovina z nich zahynula nebo byla zraněna. Ošetřili jsme raněné a pohřbili naše první mrtvé absolventy rjazaňského učiliště.

Miny — zákeřná, pekelná zbraň.

Podplukovník Fanta rozvedl zbylé podporučíky k jejich útvarům. Pod jeho vedením jsme pak překročili přední okraj naší obrany a horským lesem vyrazili na průzkum. Dosáhli jsme silnici Barwinek — Vyšný Komárník. Silnice byla postřelována z kulometu i z pušek nepřátelských snajperů. Zalehli jsme v silničním příkopu. Podplukovník Fanta mi dal rozkaz přeběhnout silnici. Vystrčil jsem na hlavni samopalu čepici za patník a bzzz... — provrtala ji snajperova kulička.

„To je nesmysl chtít přeběhnout silnici, pane podplukovníku! Proplazím se příkopem k můstku a bezpečně podlezu na druhou stranu pod můstkem."

„Marš! Nebo tě odstřelím jako psa!"

Něco se v nás vzbouřilo. Dovedeme přece taky střílet!

„Zbabělci! Za mnou!" vykřikl podplukovník a vyskočil na silnici.

Bzzz... zabzučela snajperova kulička. Podplukovník zaúpěl a chytil se za nos. Pak dal rozkaz k návratu.

V příštích dnech jsme prodělali řadu nočních průzkumů v prostoru Vyšného Komárníku a mezi oběma Komárníky. Při jednom z nich se nám ztratili dva kamarádi. Marně jsme po nich pátrali. Teprve po válce jsem se dověděl, že ve škole ve Vyšném Komárníku objevili staré československé školní razítko s československým lvem a prázdné tiskopisy s úřední hlavičkou školy. Jeden si na nich rusky vyplnil propustky na

zdravotní dovolenou a spolu s tím druhým zběhl na Volyň, kde s takto padělanými doklady přežili konec války. Pro sovětské orgány postačilo československé razítko s „sobačkoj". Jediný případ, kdy rjazaňčici zklamali.

Při jednom průzkumu jsme zalehli v záloze u silnice mezi Komárníky. Čekali jsme na příležitost získat jazyka. Němci nás však nějak vyčenichali, nepozorovaně nás obklíčili a přepadli. Došlo k prudké přestřelce a nakonec k boji zblízka. Pomocí ručních granátů jsme se probili. Ztratili jsme bohužel dva kamarády. Jenda Pospíšil dostal kulku do hlavy a mladičký Tolja Omelčuk, který přežil zkázu svého rodného Českého Malína, ji dostal do břicha.

V dalších dnech poblíž osudného místa padl při průzkumu další z Malínských, Václav Kubíček. V Českém Malíně mu fašisté upálili manželku a dva malé synky. Hnán touhou po odplatě zapomněl na opatrnost.

Po překročení československé státní hranice jsme byli postaveni před polní soud pro zběhnutí před nepřítelem, i když se o zběhnutí ve skutečnosti vůbec nejednalo. Veškerá naše obhajoba byla marná. Soud vynesl rozsudek: Neuznat hodnosti, zařadit do trestanecké roty jako vojíny!

Trestanecká rota — pěší rota jako každá jiná — jen s tím rozdílem, že stretanci v ní bojovali pod dozorem polních četníků a vymetli nejhorší úseky fronty. Železná kázeň se v ní udržovala klackem a samopalem. Před námi to snad jinak ani nešlo, neboť v ní byli zadrženi skuteční zběhové, vojáci odsouzení polním soudem za různé přestupky, za sebezranění, kterým se říkalo SS (samostřel), zkrátka různá čeládka. S naším příchodem se z ní rázem stala elitní rota, která v bojích v prostoru od Komárníků až po Hunkovce a Medvedzie mnohdy vydala za celý prapor. Vzpomínám, že jsme za jediný den prodělali osm útoků.

Velitel roty podporučík Teodor Bojko, starý voják, který to bez školy dotáhl z vojína na podporučíka, záhy poznal, že jej svými taktickými znalostmi předčíme. Ponechal nám proto na vůli způsob taktického provedení rozkazu. Vždy jsme se sami mezi sebou dohodli na postupu, kdo s kým půjde a jak bude kdo koho zajišťovat. Vládl mezi námi tvrdý nepsaný zákon chlapského kamarádství, přátelství na život a na smrt. Mohli jsme se jeden na druhého spolehnout. Pro zbabělce nebylo mezi námi místa. Byla pro něho jen kulka ze samopalu. Tím jsme s sebou strhli a ovládli i ostatní příslušníky trestanecké roty.

Vysvobodit nás odtud mohla jen smrt nebo zranění, v nejlepším případě vyznamenání za statečnost v boji. Nejčajstěji to však bylo zranění nebo smrt. Vyznamenání se obvykle dostalo až později. Pokud se pamatuji, v trestanecké rotě padli dále Josef Umlauf, Mareš a Tomeš.

22. listopadu 1944 za bojů u Medvedzieho jsem spolu s rjazančikem Leonem Kolářem a dalším trestancem, Slovákem, jehož jméno jsem už

zapomněl, dostal rozkaz zneškodnit kulomet, který kryl bok nepřátelské obrany. Tím jsme měli rotě umožnit boční útok.

První vyrazil Kolář obchvatem z boku. Snažil se proniknout do mrtvého pole kulometu a zneškodnit jej granáty. Z druhé strany šel Slovák. Já jsem měl od nich odlákat pozornost palbou a krýt jejich postup. Před námi byla rozsáhlá lesní paseka s řadou pokácených stromů a vysokých pařezů.

Vyrazili jsme krátkými přískoky, kryjíce se za stromy a pařezy. Kulomet zlostně skropil paseku. Zahlédl jsem, jak Kolář padl s ustřeleným temenem hlavy. Záhy umlkl také samopal Slováka. Snajperová kulka zasáhla slovenského kamaráda do hlavy.

Zpozoroval jsem odstřelovače na stromě a vypálil po něm dávku ze samopalu. Byl však bohužel mimo můj účinný dostřel.

Bzzz . . . kulka mi zasvištěla kolem hlavy.

Bleskově jsem zapadl za vysoký, silný pařez, odkud jsem se chtěl pokusit o ústup. Snajper mi jej však znemožnil nepřetržitým postřelem. Kulky se zavrtávaly do pařezu, který mi poskytoval jakýstakýs úkryt. Ustoupit nebo zneškodnit snajpera ani pomyšlení. Tiskl jsem se zoufale za pařezem k zemi a kryl si především hlavu. Ostrá bolest mi projela tělem, střela provrtala pařez a zasáhla mě vzadu do stehna. Ucítil jsem, jak mi krev promáčí kalhoty.

Konec! Neuniknu! Zde mě už dostanou! Nikdo mi nemůže pomoci. Každého, kdo by se o to pokusil, snajper dostane — blesklo mi hlavou . . . Nu, děj se vůle boží . . .

Zůstal jsem nehybně ležet za pařezem. Snajper mi už nevěnoval pozornost. Považoval mě za vyřízeného.

Záhy nato nazačala naše dělostřelecká příprava k útoku. Umlčela palbu německých pěších zbraní. Kulometníci i snajper zřejmě zalezli do krytů. Útok naší roty a sousedního pěšího praporu záhy uvízl v palbě německých děl a minometů. Naši se opět stáhli do zákopů na okraji lesa.

Pokusil jsem se odplazit dřív, než odstřelovač opět zaujme své stanoviště. Noha děsně bolela. Nemohl jsem se na ni postavit. Asi přetržené šlachy. Začal jsem se plížit zpět k našim zákopům a pomáhal jsem si při plížení lokty. Čas se mi zdál věčností. Ucítil jsem bolest v loktech — plášť, kabát uniformy i košili jsem při plížení úplně prodřel. Lokty jsem si rozedřel do krve.

Jaká pomoc, chci-li se zachránit, musím se plížit dál.

Touha po životě byla silnější než bolest. Dosáhl jsem okraje lesa. Kamarádi mě odtud odvlekli do zákopu a poskytli první pomoc. Byl jsem zachráněn.

Přes čtyři měsíce jsem pobyl ve vojenských nemocnicích v Přemyšlu, Lvově, Sanoku a Humenném. Lékařům se podařilo správně sešít šlachy a pozdější operací odstranit i jizvu, která mi překážela v chůzi.

Do trestanecké roty jsem se už nevrátil. U Liptovského Mikuláše jsem bojoval jako četař a velitel pěší čety.

Ostatní kamarádi rjazaňčici, mezi nimi, pokud se pamatuji, Josef Popek, Václav Mašek, Jan Oliva, Vladimír (?) Ledvina, Vladimír Šáňa a Bílek, byli v trestanecké rotě všichni raněni. Mnozí z nich zůstali invalidy. Důstojnické hodnosti nám byly vráceny až po válce. Mnozí jsme jich dosáhli prakticky znovu od píky. Padlým byly hodnosti dodatečně uznány in memoriam.

Když se dnes ve vzpomínkách ohlédnu do té těžké doby našeho života a bez zaujetí posuzuji naše tehdejší provinění a trest, vidím, že byl neúměrný. Lze jej snad odůvodnit tehdejším morálním stavem vojáků 1. armádního sboru. Naše zařazení do trestanecké roty však přineslo víc škody než užitku. Při nedostatku schopných, školených důstojníků bychom jako velitelé čet nebo jejich zástupci rozhodně byli větším přínosem než jako řadoví vojáci v trestanecké rotě.

JOSEF MLEJNEK

Vzpomínky na dukelské boje

Bylo to dva dny před přechodem státních hranic. O čtvrté hodině ráno telefonoval štábní kapitán Stav, velitel praporu, abych si přišel pro rozkaz: Provedete průzkum bojem; za svítání se dostanete do Zyndranowé, projdete vlevo — je tam rokle — zakopáte se v ní, potom vystřelíte světlici a zahájíte palbu... Cestu máte volnou, vše bylo zjištěno a zajištěno nočním průzkumem.

Vzhledem k důležitosti celé akce jsem se rozhodl, že půjdu s pětičlennou skupinou v čele a že můj zástupce půjde s ostatními několik minut za námi; jít s celou rotou by bylo dost neuvážené a nebezpečné; nebylo by nijak těžké vklouznout do nepřátelské pasti... Vyrazili jsme před rozedněním. Šli jsme potokem za husté mlhy; k ránu jsme byli u Zyndranowé. Ale sotva jsme se dostali do vesnice, byli jsme zpozorováni nepřátelskou hlídkou; padl výstřel a hned se spustila zběsilá, ale naštěstí zmatená palba z každého stavení. Ihned jsem dal rozkaz vrátit se zpět do potoka. Potokem jsme měli zabezpečenou cestu zpět, ale ozvaly se kulomety z protisměru. V první chvíli jsem si myslel, co to naši blbnou, vždyť o nás vědí. Díky mlze a šeru jsme se však dostali do svízelné situace: prešli jsme totiž celou nepřátelskou linii! Teď se zdálo být jen otázkou času, kdy budeme likvidováni — pro možnost probít se zpět k našim zbývala jenom nepatrná naděje. Potokem, po čtyřech nebo po kolenou, jsme se snažili dostat se zpět. Podařilo se nám zneškodnit německého kulometníka, který pozoroval místo, kde jsme zmizeli, ale v téže chvíli jsme dostali palbu z protější strany a jeden z našich byl zasažen do zad.

Snažil jsem se zpozorovat, odkud ta dávka přišla, a tu se už v olších u potoka k nám začali přibližovat přískoky automatčíci. Už jsme byli vzadu jenom dva; jakmile jsem desátníkovi řekl o automatech, které se k nám blížily, řekl jenom: Pryč! a domnívaje se, že jej následuji, zmizel. Když jsem chtěl za ním, bylo už pozdě; cestu mi zkřížila nepřátelská palba; přede mnou byl stržen břeh, což nepříteli dovolovalo dávkou za dávkou kontrolovat prostor. A to se už začaly ozývat ohavné výkřiky: Hände hoch! Hände hoch! Byl to strašlivý okamžik; nevím už, co mi všechno proběhlo hlavou, jenom to, že nesmím padnout nepříteli do rukou živý.

Pro nejhorší jsem měl ještě náboje v pistoli, proto jsem pustil kolem sebe celou dávku ze samopalu — nepřítel se musel na chvíli kryt, ta chvíle mi musela stačit na to, abych se dostal z dosahu jejich palby. To už taky zasáhla naše rota.

Teprve když jsem byl už v bezpečí, zhroutil jsem se a vědomí jsem nabyl až na pozorovatelně sboru, kde velel generál Klapálek.

Poslední noc na polském území mi byl přidělen předsunutý úsek — hájenka v Zyndranowé. Neustále jsme byli pronásledováni kulometnou a minometnou palbou a až teprve k ránu se nám podařilo vyrazit vpřed. To se nepřítel po malé přestřelce dal na ústup. Na praporu jsem dostal rozkaz pronásledovat jej až do Komárníku a čekat na další pokyny. Tam jsme se slavně setkali s příslušníky 1. brigády; radostí jsme se objímali: byli jsme doma a já jsem stál poprvé na území naší vlasti. Radost však netrvala dlouho; před našima očima tragicky zahynul generál Sázavský, neboť jeho automobil najel na minu, a hned spustila nepřátelská palba; jednotka před námi postupovala k lesu. Zásah byl přímý, na cestě zůstali ležet mrtví a ranění, ti kteří se chtěli skrýt v lese, narazili na minové pole. Bylo slyšet jednotlivé výbuchy.

Z 24. na 25. října 1944 se naše jednotka přesunula do prostoru Vyšná Pisaná a Medvedzie a ráno jsme zaujali obranné postavení jako záloha pro útočící 1. brigádu. Po několika nezdařených útocích 1. brigády jsme dostali rozkaz z velitelství sboru přejít do útoku. Před desátou začala osmdesátiminutová dělostřelecká příprava za součinnosti sovětských kaťuší. Zdálo se, že tato palba dokonale vyklidila prostor, takže jsme vyrazili. Němci byli zakopáni v kopcích, a to v několika liniích, což bylo pro ně velmi výhodné: když jsme rozbili jeden obranný val, hned jsme narazili na druhý. V odpoledních hodinách jsme se dostali asi do poloviny kopce, kde nás zastihla křížová palba tří těžkých kulometů, takže další postup byl nemožný. Výhodná nepřátelská postavení a opevnění nám prostor uzavřela skoro neprodyšně. Nepřítel zesílil palbu. Zezula, moje spojka, byl zasažen šikmo přes lícní kost. Na první pohled to vypadalo velmi zle — křičel: Budu umírat, budu umírat! — ale rána byla víc ošklivá než nebezpečná, stačil jsem ho obvázat a poslat na ošetřovnu. Náš úkol dobýt kótu 536 (Javira) zůstával nesplněn. Museli jsme doplňovat mužstvo a střelivo. Rozdělil jsem rotu do dvou skupin, jedna měla soustředit na sebe palbou pozornost německých kulometů, druhá postupovat. Ale ani tento manévr se nezdařil. Pomohla nám náhoda. Našli jsme odhozenou protitankovou pušku PTRZ — upozornil mě na ni jeden z poddůstojníků, který doplňoval stav. Vyhledali jsme si výhodné postavení a po třetí vypálené ráně se jeden z kulometů odmlčel, po dalších výstřelech přestal i druhý kulomet. Byla to injekce pro ostatní; už bez rozkazu vyrazili. Jedni pálili, druzí se plížili až k bunkru s posledním kulometem. Nikdo z obránců bunkru nezůstal naživu. Hlásil jsem dobytí kóty na velitelství praporu a zá-

roveň žádal posily a střelivo — zbylo mi jen 16 mužů a nábojů jen na několik dávek. A bylo pravděpodobné, že se nepřítel pokusí znovu zaútočit. Obranu jsem zformoval ve tvaru podkovy, útok se dal očekávat ze stran. Střed obrany byl na tom nejhůře, byl vystaven neustálé palbě, ale obrana mohla být účinná jen z těchto míst, takticky výhodných. Při kontrole pozic jsem si ale neuvědomil, že mě tma nekryje všude; jakmile jsem se ukázal proti obzoru, Němci spustili kulometnou palbu. Byl jsem zraněn do pravé ruky a nadloktí. Ošetřili mě až na praporu — velitel štábní kapitán Stav mi řekl: „Za 14 dní se vrátíš, všechno bude v pořádku, za dobytí kóty dostaneš povýšení a vyznamenání." Jenže zranění bylo horší, než se předpokládalo, průstřel mi přetrhl i nervy. Na frontu jsem se už nedostal.

VÁCLAV ŠIRC

Moje první dny v Československu

Ze vzpomínek válečného dopisovatele

V životě každého člověka jsou chvíle, na které nezapomene až do smrti. Chvíle těžké i radostné vracejí se mimoděk ve vzpomínkách, často tehdy, kdy se toho nejméně nadějeme.

Vracejí se mi často dvě vzpomínky na první dny, které jsem prožil na osvobozeném území Slovenska počátkem listopadu 1944. Zvláště pak na první noc, kterou jsem strávil v lesích nad Šarbovem.

Sloužil jsem v té době jako frontový dopisovatel deníku „Za svobodné Československo". Byla to služba zajímavá, na první pohled lehká, opravňující k volnému pohybu v prostoru celého 1. armádního sboru, přičemž jsem byl odkázán především na autostop. Ve skutečnosti to však nebyl žádný med ani ulejvka, jak sami z tohoto vyprávění poznáte.

Když se koncem října 1944 očekávalo překročení československé státní hranice v prostoru Zyndranowé, dostal jsem rozkaz připojit se ke štábu pěšího praporu štábního kapitána Sedláčka místo nemocného osvětového důstojníka poručíka Jaroslava Dostála a pořídit reportáž z přechodu hranice. Z pozorovatelny praporu jsem sledoval útok našich a sovětských vojáků v nesmírně těžkém horském terénu. V rokli kolem pozorovatelny ležela záloha našich ženistů a spojařů.

Přes naše hlavy střílelo německé těžké dělostřelectvo po našich tancích sjíždějících z výšin k výchozímu postavení k útoku. Střepiny dopadaly kolem nás. Dva ženisté byli zraněni. Naštěstí na výšině za námi bylo rašeliniště, takže většina granátů dopadajících do rašeliny nevybuchovala.

Teprve v příštích dnech jsem zjistil, že jsme na pozorovatelně měli z pekla štěstí, že nás němečtí dělostřelečtí pátrači přehlédli. Z dobytých německých zákopů na druhé straně nad Zyndranowou bylo v lese dobře vidět pouhým okem stříšku lesní boudy, která nám dříve sloužila za pozorovatelnu.

Útok tanků na podporu pěchoty se v nesmírně těžkém horském terénu nepodařilo rozvinout. Bylo dosaženo pouze částečného úspěchu, který se nepodařilo dále využít.

Očekávaného přechodu hranice dosaženo nebylo. Zatím už po mně nastala sháňka z redakce armádního tisku, jelikož přes týden jsem ne-

Václav Širc

poslal žádné zprávy. Teprve když mě velitel praporu ujistil, že přechod hranice nelze očekávat v nejbližších dvou dnech, odjel jsem autostopem do redakce odvezdat pořízené reportáže a vyfasovat v kuchyni suchý proviant na další týden. Dojel jsem pozdě večer.

V noci však došlo k neočakávanému postupu na úseku západně od Barwinku a ráno byla dosažena československá státní hranice hlídkou četaře Nebeljaka. Časně ráno jsem obdržel rozkaz ihned odjet do úseku Barwinku, vyhledat důstojníka, jehož jméno si už nepamatuji, a převzít od něho dokumentární fotomateriál o přechodu hranic, aby byl zachován pro dějiny.

Najít někoho při postupu útvaru vpřed není lehký úkol. Prapor postoupil za kótu přes 700 m vysokou, tzv. Studený vrch. Sám výstup na vrchol byl ztížen nočním deštěm. Strmé svahy bylo možno zdolat jedině přidržováním se lana napjatého podél horské stezky našimi ženisty. Do tohoto svahu bylo nutno dopravit minomety, miny, střelivo i potraviny, většinou na zádech lidí a na soumarech. Válka není jen triumfální pochod nebo nelítostný boj, ale i nelidská Sisyfova dřina... Po dosažení vrcholu a náhorních planin jsem sháněl směr postupu daného praporu. Nějaký vyšší důstojník mě odkázal na záložní rotu samopalníků nadporučíka Predmierského, která postupovala jako posila za praporem. Připojil jsem se tedy k nim. Pro jistotu jsem cestou sebral pohozenou ohnutou pěšáckou lopatku.

Náhorní rovina byla rozryta četnými roklemi a potůčky, jež nesmírně ztěžovaly pochod vpřed. Za soumraku jsme zastavili a utábořili se v lese na noc. Les byl prostřelován palbou německých minometů, které nás přenášely asi o tři sta metrů, patrně tam byly zastříleny na horskou cestu. Občas střepiny zarachotily kolem nás v korunách stromů. Nadporučík Predmierský postavil vpředu zajišťovací hlídky. Nevěděl jsem, jak daleko je naše přední linie a zda v ní někde nejsou mezery, kterými by nás nepřítel mohl překvapit. Dále dal rozkaz zakopat se proti střepinám min a zakázal kladení ohňů.

Lopatku jsem vyrovnal mezi dvěma kameny a začal se zakopávat. — Šlo to v kamenitém terénu velmi pomalu. Konečně jsem se však zakopal. Nařezal jsem nožem tenké větve, zabalil se do pláštěnky a uložil ke spánku, abych strávil ve vlasti první noc ve svém životě. Únavou jsem usnul hlubokým spánkem beze snu.

O druhé hodině po půlnoci jsem byl probuzen deštěm. Avšak příliš pozdě, abych nebyl ze zákopu vyplaven vodou stékající po svahu. Pěkné uvítání! Na další spánek nebylo pomyšlení. Posadil jsem se na pařezu a čekal do rána. Pláštěnka a plášť mě od podmáčení neuchránily. Nitka snad na mně nebyla suchá. Roztřásal mě chlad. Noc byla do rána velmi dlouhá. Chudáci vojáci v zákopech!

Všechno má svůj konec, i déšť a tato noc. Ráno nám bylo povoleno založit menší ohníčky a osušit oděv. Po snídani sestávající z chleba

a konzerv jsme postupovali dál za praporem. Chůzí jsem se rozehřál a cítil se líp. K poledni jsme dosáhli SV praporu. Měl jsem zde více štěstí, než jsem očekával. Zastihl jsem na SV hledaného důstojníka, převzal od něho fotomateriál a nastoupil zpáteční cestu.

Zpáteční cesta nebyla o nic lehčí než ranní cesta kupředu. Byl jsem unaven, roztřasala mě zimnice a horečka. A ke všemu nesmírný pocit osamocení v pustém ponurém podzimním lese, místy rozedraném výbuchy min. Kdyby mě zde zranila střepina zbloudilé miny, kterých tolik dopadalo po lese, stěží bych se dočkal nějaké pomoci. Nechtěl jsem na to myslet. Spěchal jsem, abych před setměním dosáhl SV ženijního praporu pod vrcholkem kóty. Podařilo se mi to. Na SV jsem nalezl kamaráda, který v té době vykonával funkci náčelníka štábu praporu. Povečeřel jsem s ním a u kamínek v zemljance osušil oděv. Horečka i mrazení pominuly. Tak jsem strávil druhou noc ve vlasti.

Ráno jsem se snadno dostal s kóty dolů k silnici, autostopem se vrátil do redakce a předal historický fotomateriál.

Příští den jsem obdržel rozkaz odjet ihned do první osvobozené vesnice, Vyšného Komárníku. Stopnul jsem na silnici naše vojenské nákladní auto a dostal se s ním k Barwinku. Zde jsem se poprvé seznámil s nástražnými německými minami v masovém množství. Při cestě na lukách, kde se objížděl vyhozený silniční most, vyletělo před námi na protitankové mině auto s našimi polními četníky; pokusilo se totiž předjet ostatní auta a uhnulo z vyjeté cesty. Čekali jsme, až se cesta uvolnila, abychom nemusili uhnout z vyjeté stopy. Zastavili jsme se v Barwinku, malé, rozstřílené polské obci, necelý kilometr od naší státní hranice na dukelské silnici. Silnice před námi byla zatarasena naším dělostřelectvem.

Můj pohled padl na malý vojenský hřbitůvek. Přemohl mě smutek, když jsem tam nalezl jméno kamaráda z Volyně, dělostřelce četaře Pavla Hany. Jak jsem se dověděl, padl zde za přesunu minulého dne, když Němci spustili minometný přepad na silnici.

Dověděli jsme se, že další postup vozidel tu byl zastaven, jelikož na slovenské straně hranice najelo na fugas (výbušnou nálož zakopanou v zemi) auto generála Vedrala-Sázavského. Generál zahynul.

Nečekal jsem už a vydal se pěšky do Vyšného Komárníku. S pohnutím jsem stanul na hranicích země, kterou jsme ještě po třech generacích života v cizině nazývali svou vlastí, pro níž jsme šli do války, aniž je většina z nás v životě vůbec viděla a znala. Vzpomínal jsem méně šťastných kamarádů, kteří s námi nedošli . . .

Prošel jsem lesem na náhorní planinu. Na silnici jsem narazil na rozbité auto generála Sázavského a trychtýř po výbuchu nálože. Zjistil jsem, že po silnici se do Komárníku nedostanu. Němci měli na silnici zastříleny minomety a pálili salvami i po jednotlivcích.

Našel jsem údolí podél potoka vedoucího do vsi. Věděl jsem už, že

vše je zamořeno minami, tak jsem neuhnul z pěšiny ani na krok. Šťastně jsem se dostal do vsi. U kostelíčka jsem našel na náhrobním kříži jméno Mikuláše Styblíka, řezníka z Dubna na Volyni. Znal jsem ho, jeho manželka byla z naší obce. Zůstaly po něm čtyři děti.

Ve vsi byli naši vojáci radostně uvítáni většinou ukrajinským obyvatelstvem, které konečně svobodně vydechlo. Pořídil jsem menší reportáž a pomýšlel na návrat do redakce, když jsem se vtom setkal s nadřízeným důstojníkem z redakce. Dostal jsem rozkaz projít dále ve směru na Nižný Komárník, najít na přední linii rotného Radačovského, který minulé noci přivedl jazyka, a napsat s ním o tom reportáž.

Předal jsem materiál pro redakci a pustil se dolů podél potoka, jelikož silnice byla neustále pod palbou. Dostal jsem se šťastně k hromadě klád, nachystaných kdysi u silnice k odvozu na pilu. U spojařů jsem pak zjistil další směr cesty lesem.

Potkal jsem skupinu našich ženistů. Nesli na nosítkách kamaráda zraněného nášlapnou minou při odminování cesty. Opatrně jsem se jim uhnul z pěšiny, abych uvolnil cestu pro nosítka. Vynadali mi, že mohu strhnout další minu a zranit sebe i je.

Po několika minutách další opatrné chůze jsem našel SV hledaného praporu. Můj známý, poručík Infner, mi přesně naznačil další směr cesty vedoucí lesní pěšinou podél telefonního kabelu s tím, že nesmím uhnout z pěšiny. Jedině pěšina prý je zaručeně bez min.

Prošel jsem dalších 300—400 metrů, když jsem narazil na zákop s praporní rádiostanicí. Radisté mě volali mým jménem. Vlezl jsem k nim do zákopu a našel v něm staré známé, Jardu Bočka a Mikuláše Průšu z Mirohoště u Dubna. Oba měli dobrou náladu. Těšili se z toho, že už jsme na našem území.

Přední linie byla asi o 200—300 metrů vpřed. Když jsem k ní došel, byla ostřelovaná rušivou minometnou palbou z výšin na druhé straně nad Nižným Komárníkem. Naši vojáci se teprve zakopávali. Rotného Radačovského jsem nalezl snadno. Naše řady tehdy už byly velmi prořídlé. Zakopával svého maxima a hloubil osobní zákop. Vyprávěl mi ochotně, jak přivedl v noci z průzkumu jazyka, jehož výpověď umožnila přechod hranic na hlavní silnici a obsazení Vyšného Komárníku. Radačovský měl radost z Válečného kříže, který ráno dostal, i z toho, že se jeho jméno objeví v armádním tisku.

Než jsem si pořídil poznámky, dostali jsme minometný přepad. Tiskli jsme se spolu do nedokončeného zákopu. Miny nás naštěstí nezasáhly.

Po ukončení reportáže jsem se vracel zpět po známé už pěšině. Několikrát jsem byl nucen zalehnout před letícími minami. Voják na frontě, pokud není raněn nebo nepadne brzy po příchodu na frontu dříve než se ostřílí, už to obvykle vydrží delší dobu. Přímo pudově vystihne okamžiky, kdy se krýt k zemi před minami. Jeho organismus pracuje s přesností stroje.

Sotva jsem dopadl k zemi, ozvala se ohlušující detonace. Kolem dopadaly střepiny, hlína a kamení. Vyskočil jsem a s radostí zjistil, že až na šos pláště roztržený střepinou nejsem nikde zasažen. Spěchal jsem k radiostanici, do zákopu k známým radistům. Strávil jsem s nimi v přátelské besedě přes hodinu. Na přední linii to bylo stále stejné — pěší zbraně mlčely, jen občas se ozvala rušivá minometná palba.

Před večerem jsem se s radisty rozloučil s naším obvyklým přáním shledání v Praze. Šel jsem přenocovat do Vyšného Komárníku. V uších mi zvonilo od výbuchu ještě několik dní.

Ráno jsem se dověděl, že brzy po mém odchodu mina zasáhla přímo okraj zákopu radiostanice. Jarda Boček tam zůstal. S Průšou jsem se setkal po válce v Litoměřicích. Chodí o protéze. Nechal tam jednu nohu.

VÁCLAV ŠIRC

Vzpomínka na desátníka Žiroše

Podle vyprávění desátníka Antonína Čapka, příslušníka 3. praporu.

Navždy mi zůstaly v paměti dvě události spojené s jménem desátníka Žiroše, původem z Lipšavy na Zakarpatské Ukrajině. Byl to odvážný, zkušený, ostřílený voják z předchozích bojů 1. brigády. Při výcviku nikomu nic neslevil, cvičil nás pro boj podle svých vlastních bojových zkušeností. Často jsme mu v duchu nadávali a později v bojích zase blahořečili. Nejednomu z nás tvrdý výcvik Žirošovy školy pomohl zachránit v bojích život.

Odpustil jsem mu už první den bojů. Ráno jsme odráželi německý útok u Machnówky. Záhy jsme byli posláni vlevo, ve směru k Wrocance navázat styk s 3. brigádou. Prošli jsme nějakým lesíkem a opatrně pokračovali hustou mlhou vpřed. Bylo vidět sotva na pár kroků. Čert té mlze věř.

Dosáhli jsme místa, kde jsme předpokládali postavení 3. brigády, když náhle proťala vzduch silná palba z kulometů a pěchotních zbraní. Kulky nám zasvištěly kolem uší. Naštěstí nikoho nezasáhly. Zalehli jsme a začali křičet: „Sakra, kluci, neblbněte! To jsme my, z první brigády!“

Palba ztichla. Sotva jsme se zvedli a popošli dva tři kroky, dostali jsme palbu znovu.

„Jste, k čertu, hluší, vy pitomci, že po nás střílíte?“

Palba opět ztichla, ale nedostali jsme žádnou odpověď. Sotva jsme se pohnuli, začala znovu. V mlze jsme nic neviděli. Nevěděli jsme, koho vlastně máme před sebou, zda Němce nebo příslušníky 3. brigády, kteří střílí, protože nám nevěří. Na frontě není pro vojáka nic horšího než podobný pocit nejistoty, který drásá nervy a deprimuje. Nestříleli jsme, stále jsme věřili, že před námi je 3. brigáda a že se jedná o omyl, který se brzy vysvětlí.

Žiroš se v mlze opatrně plížil kupředu zjistit situaci. Připlížil se těsně k předpokládaným postavením 3. brigády. Uslyšeli jsme výbuch ručního granátu a jeho výkřik: „Němci! Za mnou! Uurrááá!“

Vyrazili jsme za ním na zteč. Vrhli jsme před sebe ruční granáty. Měly silný psychologický účinek. Němci, ač byli skoro v trojnásobné přesile, zmateně prchali. Zahnali jsme je z první i druhé obranné linie. Ztratili jsme při tom jen jediného padlého, vojína Svítka, který

se oddělil od čety a bojoval na vlastní pěst. Zastřelil ho poslední Němec, který ještě zbyl v zákopu. Za námi přišly přivolané posily. Podařilo se nám zastavit tlak nepřítele na 5. prapor 3. brigády, umožnit jeho přeskupení a přejít do útoku.

Dále mi utkvěl v paměti nocleh naší skupiny průzkumníků ve Vyšném Komárníku (nebo snad v Nižném?). Podzim v Karpatech, vlhký a studený. Hledali jsme nocleh. Všude ve všech chalupách bylo plno vojáků, nikde ani místečka. Nechtělo se nám zůstat venku na dešti. Nakonec jsme byli nuceni přenocovat v chlívku společně s kozou. Jeden z kamarádů, snad desátník Stanek, podojil kozu do kotlíku. Dojil prvně v životě. Dobře, že koza stála. Zůstala zřejmě opuštěna majiteli a tlačilo ji mléko ve vemeni. Stanek měl mléko všude, v kotlíku, v rukávech, na zemi i na kolenou, ale jak nám všem po dlouhé době zas chutnalo.

Koza byla ustájena na hluboké podestýlce. Mělo to pro ni tu výhodu, že spala v teple a toto teplé lože přišlo vhod i nám. Tísnili jsme se v chlívku spolu jako slanečci, ale libovali jsme si, jak je tu příjemně sucho a teplo. Dlouho jsme už tak dobře nespali.

Vždycky si na to dnes vzpomenu při sklizni chmele. Přijíždějí k nám do JZD stovky mladých česáčů. Postavili jsme pro ně krásné ubytovny s elektrickým osvětlením, postelemi, tekoucí vodou, umývárnami a kuchyní. Před sklizní přijíždějí četné hygienické a zdravotní komise. Hledají kdejakou maličkost, sepisují rozsáhlé protokoly a přikazují nápravná opatření. Vyhrožují, že nedostaneme česáče . . .

Nepřeji naší dnešní mládeži, aby musela prožít, co jsme prožívali my v Karpatech. Obávám se však, že ji příliš hýčkáme a rozmazlujeme. Jak by pak asi obstála v osudové zkoušce, kdyby byla před ní postavena?

Než vraťme se znovu k Žirošovi. Ve všech bojích strhával ostatní svou odvahou a statečností. Počátkem listopadu jsme dobyli svahy kóty 481, Kobylacký vrch. Na vrchol zalesněné výšiny jsme se však nedostali. Byli jsme odraženi palbou těžkého kulometu z dobře vybudovaného kulometného hnízda. Zalehli jsme. Boj kolem nás pokračoval. Naše zalehnutí ohrožovalo útok sousedních jednotek. Velitel praporu štábní kapitán Sedláček nás vyzval: „Kdo zničí kulomet, dostane na místě Válečný kříž!“

Přihlásil se Žiroš: „Abo hruď v chrestach, abo v kuskach! Raz maty rodyla . . .“

Vzal si od kamarádů několik ručních granátů. Své už předtím použil. Se samopalem v rukou se plížil od stromu ke stromu. Dovedně se kryl a my ho zajišťovali palbou. Dosáhne cíle?

Výbuchy dvou ručních granátů těsně za sebou. Kulomet ztichl.

Žiroš se vracel mezi nás. Přebíhal mezi jednotlivými stromy, kryl se za jejich kmeny. Ústup zpět je za podobné situace horší než postup kupředu. Při postupu vpřed vidíš před sebou postavení nepřítele a hledíš, aby tě před ním kryly kmeny stromů. Při ústupu zpět nemáš přehled o krytí. To se stalo Žirošovi osudné. V polovině cesty klesl k zemi, patrně zasažen kulkou snajpera. Podařilo se nám přinést jen jeho mrtvolu.

Výšina 481 byla pojmenována výšinou Žirošovou. Jmenuje se tak ještě dnes?

se oddělil od čety a bojoval na vlastní pěst. Zastřelil ho poslední Němec, který ještě zbyl v zákopu. Za námi přišly přivolané posily. Podařilo se nám zastavit tlak nepřítele na 5. prapor 3. brigády, umožnit jeho přeskupení a přejít do útoku.

Dále mi utkvěl v paměti nocleh naší skupiny průzkumníků ve Vyšném Komárníku (nebo snad v Nižném?). Podzim v Karpatech, vlhký a studený. Hledali jsme nocleh. Všude ve všech chalupách bylo plno vojáků, nikde ani místečka. Nechtělo se nám zůstat venku na dešti. Nakonec jsme byli nuceni přenocovat v chlívku společně s kozou. Jeden z kamarádů, snad desátník Stanek, podojil kozu do kotlíku. Dojil prvně v životě. Dobře, že koza stála. Zůstala zřejmě opuštěna majiteli a tlačilo ji mléko ve vemeni. Stanek měl mléko všude, v kotlíku, v rukávech, na zemi i na kolenou, ale jak nám všem po dlouhé době zas chutnalo.

Koza byla ustájena na hluboké podestýlce. Mělo to pro ni tu výhodu, že spala v teple a toto teplé lože přišlo vhod i nám. Tísnili jsme se v chlívku spolu jako slanečci, ale libovali jsme si, jak je tu příjemně sucho a teplo. Dlouho jsme už tak dobře nespali.

Vždycky si na to dnes vzpomenu při sklizni chmele. Přijíždějí k nám do JZD stovky mladých česáčů. Postavili jsme pro ně krásné ubytovny s elektrickým osvětlením, postelemi, tekoucí vodou, umývárnami a kuchyní. Před sklizní přijíždějí četné hygienické a zdravotní komise. Hledají kdejakou maličkost, sepisují rozsáhlé protokoly a přikazují nápravná opatření. Vyhrožují, že nedostaneme česáče . . .

Nepřeji naší dnešní mládeži, aby musela prožít, co jsme prožívali my v Karpatech. Obávám se však, že ji příliš hýčkáme a rozmazlujeme. Jak by pak asi obstála v osudové zkoušce, kdyby byla před ní postavena?

Než vraťme se znovu k Žirošovi. Ve všech bojích strhával ostatní svou odvahou a statečností. Počátkem listopadu jsme dobyli svahy kóty 481, Kobylacký vrch. Na vrchol zalesněné výšiny jsme se však nedostali. Byli jsme odraženi palbou těžkého kulometu z dobře vybudovaného kulometného hnízda. Zalehli jsme. Boj kolem nás pokračoval. Naše zalehnutí ohrožovalo útok sousedních jednotek. Velitel praporu štábní kapitán Sedláček nás vyzval: „Kdo zničí kulomet, dostane na místě Válečný kříž!“

Přihlásil se Žiroš: „Abo hruď v chrestach, abo v kuskach! Raz maty rodyla . . .“

Vzal si od kamarádů několik ručních granátů. Své už předtím použil. Se samopalem v rukou se plížil od stromu ke stromu. Dovedně se kryl a my ho zajišťovali palbou. Dosáhne cíle?

Výbuchy dvou ručních granátů těsně za sebou. Kulomet ztichl.

Žiroš se vracel mezi nás. Přebíhal mezi jednotlivými stromy, kryl se za jejich kmeny. Ústup zpět je za podobné situace horší než postup kupředu. Při postupu vpřed vidíš před sebou postavení nepřítele a hledíš, aby tě před ním kryly kmeny stromů. Při ústupu zpět nemáš přehled o krytí. To se stalo Žirošovi osudné. V polovině cesty klesl k zemi, patrně zasažen kulkou snajpera. Podařilo se nám přinést jen jeho mrtvolu.

Výšina 481 byla pojmenována výšinou Žirošovou. Jmenuje se tak ještě dnes?

MICHAL KUDZEJ

Z frontových dní

Bol som príslušníkom I. čs. samostatnej tankovej brigády. Naším osvetovým dôstojníkom bol Čeněk Hruška, komunista, jeden zo zakladateľov Komunistickej strany Československa, aktívny účastník Veľkej októbrovej revolúcie.

Októbrové dni roku 1944 boli chladné a veľmi daždivé. Tanková brigáda bola z bojov takmer vyradená. Stanovište brigády bolo vo Woli Visrnej v Poľsku. Bol som príslušníkom veliteľskej roty, ktorej veliteľom bol kpt. Šmulovič. Zaradený som bol spolu s rotným Jánom Hrušeckým, bývalým bieloruským partizánom, rodákom z Holiča pri Morave, desatnikom Vasilom Pastyľakom z Kamenice nad Uhom, slobodníkom Rastislavom Hruškom, bývalým príslušníkom Sovietskej armády a desiatnikom Vendelínom Črtkovským z Prahy. Všetci piati sme boli považovaní za skúsených vojakov. Traja, pred tým než sme prišli k tankovej brigáde, sme boli partizánmi, dvaja slúžili v Sovietskej armáde a zúčastnili sa bojov na Kurskej Dúhe. Pred bojmi sme robili prieskum, po bojoch sme zachraňovali tankové osádky, ktoré nestihli opustiť z boja vyradené tanky.

Keďže tanková brigáda bola z boja takmer vyradená, ostatné brigády, t. j. prvú a tretiu brigádu nebolo kým doplňovať. Veliteľstvo zboru sa preto rozhodlo doplniť ich príslušníkmi tylových vojsk a tankovej brigády. Takto z tankovej brigády odvelili k tretej brigáde nadp. Grigera, podporučíka Jozefa Kohutiča, rotného Jána Hrušeckého, desiatnika Vendelína Črtkovského, desiatnika Vasila Pastiľaka, slobodníka Rastislava Hrušku, vojakov Raka, Potockého, Hasina, Papouška a iných. Mne zverili úlohu veliteľa čaty. Naša rota, ktorej velil podporučík Jozef Kohutič, mala svoj úsek frontu na kóte 544. Jej pravé krídlo končilo nad dreveným kostolíkom v Nižnom Komárniku a v tomto úseku bola aj brigádna pozorovateľňa. V druhej polovici októbra 1944 sme na tomto úseku takmer neútočili, iba sme odrážali časté nočné prepady Nemcov.

Medzi 15. a 20. októbrom boli tieto nočné prepady pravidelné. V jednu daždivú noc väčšia skupina Nemcov prepadla ľavý okraj obrany našej roty. Tento úsek nášho palebného postavenia chránilo družstvo desiatnika Črtkovského, v ktorom boli vojaci Rak, Potocký, Hasin a slobodník Hruška. Prepady Nemcov vždy úspešne odrážali a spôsobovali

im značné straty. Po poslednom prepade asi 20. októbra 1944 nechali Nemci tento úsek asi 4 dni na pokoji. Ako sa ukázalo v noci 26. októbra, týmto chceli oslabiť bdelosť na tomto úseku a nečakane prepadnúť zákopy družstva desiatnika Črtkovského, aby sa im pomstili za predchádzajúce neúspešné prepady a straty. Nepozorovane, ticho a opatrne sa priblížili na vzdialenosť asi 25 metrov od zákopu, v ktorom boli Rak a Potocký, a začali hádzať ručné granáty. Potocký nestihol ani vystreliť a už bol ranený do predlaktia pravej ruky. Rakovi sa podarilo zaľahnúť za ľahký guľomet a spustiť paľbu. Vystrieľal dva zásobníky, keď pred zákopom vybuchol granát. Črtkovskému hlina zasypala oči. Tento, mysliac si, že je slepý, rozhodol sa usmrtiť vlastným granátom, ktorý už odisťoval. Keď to zbadal vojak Rak, granát mu vytrhol a vyhodil na Nemcov. Črtkovského „ako slepého" prinútil plniť zásobníky a on guľometnou paľbou odrážal Nemcov. Neviem, koľko zásobníkov vystrieľal, no bránil svoj úsek hrdinsky. Zasiahlo ho však niekoľko plných dávok z nepriateľského automatu. Takto navždy vyhasol mladý život vojaka — hrdinu. Bol to vojak veľmi odvážny, všetci sme ho mali radi, sme naňho hrdí. Je pochovaný na Dukle. Plne si zaslúži, aby si ho vážila a bola naňho hrdá jeho rodná dedina Hostovice v okrese Humenné, v ktorej sa narodil a vyrástol.

Nižný Komárnik bol oslobodený. Bol však akoby v neutrálnom pásme, lebo na hornom konci dediny na kóte 544 bola naša obrana a na dolnom konci na kóte 532, zvanej Obšar, bola obrana nepriateľa.

Písal sa 28. október 1944. Bol štátny sviatok, Deň slobody. Rotného Jána Hrušeckého, mňa a slobodníka Rastislava Hrušku o 7.00 hodine ráno zavolali na veliteľstvo práporu, k veliteľovi nadporučíkovi Grigerovi. Nadporučík Grigera nám za prítomnosti náčelníka štábu práporu nadporučíka Neuschlosa oznámil, že naše jednotky v smere Nižný Komárnik, Šarbov a Pisaná prelomili v skorých ranných hodinách nepriateľskú obranu a prešli do útoku. Nepriateľa prinútili ustúpiť. V smere Nižný Komárnik prešli cez kamenný most a dostali sa na okraj dediny Krajná Poľana. Dal nám k dispozícii 16 chlapov, rotného Jána Hrušeckého poveril funkciou veliteľa čaty a mňa menoval jeho zástupcom. Úlohou našej čaty bolo dostať sa ku kamennému mostu a ako druhý sled pechoty zaujať obranné postavenie, aby sme boli schopní odraziť prípadný protiútok nepriateľa.

Po zoznámení sa s bojovou úlohou, asi o 8.00 hodine ráno, sme sa dostali do obce Nižný Komárnik k budove ľudovej školy. Cestou sme stretli miestnych obyvateľov — rodinu Sičáka, Chochoľaka, Derca a ďalších, ktorí sa skrývali v pivniciach pod spálenými chalupami. Bolo nám podozrivé, že v dedine je pomerný pokoj a vôbec se nazdalo, žeby na tomto úseku bol uskutočnený útok. Cítil som, že tu nie je všetko v poriadku. Bojovú úlohu však bolo treba splniť. Vojaci šli dopredu

veľmi nesmelo a neochotne. Myslel som si, že preto, lebo rotný Hrušecký a ja šli sme poslední, vzadu. Rozhodli sme sa preto, že pôjdeme ako prví. Takto sme sa dostali až na koniec dediny, k drevenému mostu vzdialenému od kamenného mosta cca 250 m. Jedno družstvo sme nechali za dedinou a druhé sme nechali pod dreveným mostom v takom bojovom usporiadaní, aby v prípade potreby mohlo účinne zasiahnuť. Rotný Hrušecký a ja sme šli ďalej ku kamennému mostu. Keď sme sa priblížili asi na 80 m k cieľu, Nemci spustili na nás paľbu; podľa všetkého to boli ostrostrelci. Okamžite sme zaľahli a plazili sme sa k vŕbam. Len čo som sa priplazil k vŕbe, dostal som zásah priamo do záveru automatu. Týmto bol automat vyradený; ostali mi len tri granáty. Vtedy som si uvedomil, že sme hlboko v nepriateľskej obrane a že naše jednotky v Krajnej Poľane nie sú. Uvedomil som si aj to, že strieľajú po nás „schneiperi", že sme pod ich dohľadom. Preto som začal predstierať, že som ťažko ranený. Pomalý som sa takto plazil k potoku. Tento zámer chcel uskutočniť aj rotný Hrušecký. Chybu však urobil v tom, že sa k potoku chcel dostať veľmi rýchlo a nemaskujúc sa, bol zasiahnutý celou guľometnou dávkou do chrbta a na mieste usmrtený. Takto 28. októbra 1944 hrdinsky padol bieloruský partizán, obetavý, ľudský a úprimný vojak, rotný Ján Hrušecký z Holiča pri Morave. Miloval svoju vlasť, svoj ľud, z ktorého vyšiel. Nadovšetko miloval život, túžil po poznaní sveta, preto ho v jednotke prezývali Vasco de Gama.

Mne sa podarilo priplaziť k potoku. Už som si aj vybral miesto pre úkryt, no nedostal sam sa ta, lebo Nemci znovu začali po mne strieľať. Uvedomil som si, že sa nesmiem pohnúť z miesta a musím predstierať, že som mŕtvy. Takto po krk vo vode som nehybne ležal od 9. hodiny ráno do večera, kým sa úplne nezotmelo.

Ležiac vo vode, nič som si neželal, len aby som ostal nažive do oslobodenia mojej rodnej dediny Ňagov, ktorá je od Nižného Komárnika vzdialená asi 50 km. Veľmi som túžil uvidieť ešte raz matku a súrodencov, a po stretnutí s nimi nebolo by mi ľúto v boji padnúť.

Vo veľmi nebezpečnom položení bolo aj druhé družstvo. Toto bolo pod paľbou nemeckých peších zbraní a pod paľbou nášho delostrelectva, ktoré nám chcelo umožniť ústup. Vzhľadom na to, že sme boli hlboko v nemeckej obrane, naša delostrelecká paľba nám pomôcť nemohla a ústup nám sťažovala.

Do našej obrany sme sa vrátili až neskoro večer. Okrem rotného Hrušeckého padli ešte dvaja vojaci, volynskí Česi, a traja boli ľahšie zranení.

Včasráno, ešte za tmy 17. novembra 1944, ma zavolali na veliteľstvo práporu. Okrem mňa zavolali aj veliteľov čiat čatárov Michala Pekára a Ivana Soskydu. Veliteľ práporu nadporučík Grigera nám oznámil, že v noci zo 17. na 18. novembra sa naše jednotky stiahnu z úseku Nižný

Komárnik a presunú sa na úsek Šarbov—Pisaná, aby doplnili prvú brigádu. Na doterajší náš úsek frontu mali byť nasadené jednotky Sovietskej armády.

V boji platia určité pravidlá. Jedno z nich je to, že pri výmene jednotiek sa musí úsek odovzdať „čistý", to je s maximálne pravdivou informáciou o stave nepriateľskej obrany. Ako som už uviedol, bojová činnosť nepriateľa na tomto úseku sa obmedzovala na nočné prepady. V dôsledku toho sme nemali presný prehľad o nepriateľskej obrane, pokiaľ ide o palebné postavenie diel, ťažkých guľometov, mínometov atď. Dostali sme preto za úlohu, aby dve čaty vyprovokovali paľbu nepriateľa takzvaným maskovaným útokom. Operácia sa mala začať o 9. hodine ráno.

Po návrate do obrany oboznámil som veliteľov družstiev s bojovou úlohou a to isté urobil aj čatár Pekár, veliteľ druhej čaty. Každý vojak vyfasoval viac nábojov do automatov, guľometov a pušiek ako obyčajne. Každý dostal 5 ručných granátov, z toho jeden protitankový. O pol deviatej sme nepozorovane opustili naše obranné postavenie a stiahli sme sa do neutrálneho pásma, celkom blízko k nemeckej obrane a zaujali palebné postavenie. Kopať zákopy alebo niečo podobné nebolo treba, bolo ich tu dosť po vojakoch dvoch divízií bývalej slovenskej armády, ktorí robili pre Nemcov opevnenia v Karpatoch.

Presne o 9. hodine sa začala naša delostrelecká paľba a hneď po nej sme začali strieľať z ľahkých zbraní aj my. Hádzali sme granáty a mohutnými výkrikmi hurá-á-á sme predstierali útok.

Podľa všetkého Nemci uverili, že ide o útok, začali paľbu opätovať zo všetkých zbraní, aké na tomto úseku mali. Ja a čatár Pekár sme zakresľovali do špeciálok, z ktorých smerov paľba na nás ide a kde sú približne guľometné hniezda, delá, a mínomety. Splnenie úlohy, ktorú sme dostali, netrvalo viac ako 30 minút. No paľba Nemcov na naše obranné postavenie trvala približne pol druhej hodiny. Vysunutí pred našou obrannou čiarou boli sme nútení čakať, pokiaľ nepriateľská paľba neprestane, aby sme sa mohli vrátiť. Vrátili sme sa okolo 11. hodiny. Naše obranné postavenia boli veľmi poškodené delostreleckými zásahmi. Mali sme aj ranených. Ľahko ranený do nohy bol aj veliteľ roty podporučík Jozef Kohutič. Z bunkru veliteľa roty na štáb sa nedalo telefonovať, nakoľko telefónne vedenie bolo na viacerých miestach poškodené. Rozhodli sme sa odísť na štáb a osobne zahlásiť výsledky splnenia bojovej úlohy a zároveň dopraviť na ošetrovňu podporučíka Kohutiča.

Len čo sme vyšli z bunkrov, v blízkosti vybuchol delostrelecký granát. Jeho črepiny zasiahli čatára Soskydu. Následkom ťažkého zranenia podľahol na brigádnej ošetrovni v Jasliskách. Veliteľ roty podporučík Jozef Kohutič dostal zásah do hlavy, ktorému na mieste podľahol. Ja som dostal tri zásahy, a to do ľavého a pravého ramena a do predlaktia

pravej ruky. Prvú pomoc mi poskytol môj kamarát slobodník Rastislav Hruška. Po obviazaní rán ma zdravotníci odniesli do Vyšného Komárnika a odtiaľ sanitným autom na brigádnu ošetrovňu v Jasliskách.

V 1. čs. armádnom zbore slúžil aj môj otec. Ako komunista musel emigrovať v roku 1939 do ZSSR. Slúžil v Zbore na veliteľstve tylu 3. brigády a bol veliteľom pohrebnej jednotky. Vedeli sme o sebe, že slúžime v čs. armádnom zbore, no nestretli sme sa.

Naše prvé stretnutie sa uskutočnilo až 17. novembra 1944, keď som ležal na operačnom stole.

Toto stretnutie s otcom po piatich rokoch a za takých okolností čitateľovi môže pripadať ako rozprávka, je to však viac ako svätá pravda.

Vybral som zo svojich spomienok len dva dni a jednu frontovú noc.

VÁCLAV ŠIRC

Hroudova výšina

Podle vzpomínek podporučíka Josefa Rejzka a rotmistra Vladislava Opočenského

Četaře Jiřího Hroudu, původem ze Zdolbunova, jsem poznal v kursu velitelů čet ve Stecové. Byl to hezký, veselý chlapec, dobrý kamarád. Mohlo mu být dvaadvacet let.

Hned v prvních dnech bojů byl u Palacówky raněn střepinou miny do nohy a odsunuli ho do vojenské nemocnice v Rusku. Byli jsme velmi překvapeni, když v říjnu dohonil náš trén za přesunu takřka přímo na státni hranici v Barwinku. S nohou omotanou hadry, nemohl na ni dosud obout botu, se šoural o holi. Nohu tahal za sebou. Na náramenících měl podporučické hvězdy.

Shledání jsme oslavili. Pohostil nás domácím uzeným, které za ním do nemocnice přivezla jeho matka. Zapili jsme je vodkou, kterou odněkud vyšťáral výkonný rotmistr Hovorka.

Viděl jsem pak Hroudu, jak dlouho v zamyšlení stál na hranici na čestném hřbitově našich vojáků. Stál se smeknutou čepicí v ruce a pozorně četl na křížích jména padlých kamarádů . . .

U terénu pobyl sotva dva dny. Třetího dne odešel s výkonným rotmistrem a s kuchaři nesoucími stravu do zákopů. Víc už se k trénu nevrátil. Zůstal u 3. praporu jako zpravodajský důstojník.

15. listopadu, po krátkém odpočinku 3. praporu a reorganizaci jednotek v Jasliskách, odešel se zbylými třiačtyřiceti bojeschopnými muži (vše, co zbylo z 3. praporu) k 2. praporu, kterému v té době velel bývalý velitel 3. praporu štábní kapitán Sedláček. Byl zde opět zařazen na funkci zpravodajského důstojníka.

V té době se urputně bojovalo o Bezejmennou výšinu jižně od Nižného Komárníku. Nepřítel se na ní velmi silně opevnil a bránil zuby nehty.

17. listopadu se připravoval na výšinu rozhodný útok. Podporučík Hrouda před útokem přišel do zákopů mezi staré kamarády. Nohu měl stále ještě omotanou hadry. „Jdu se na vás před útokem ještě podívat."

Po dělostřelecké přípravě se 2. prapor vrhl do útoku. Spolu s ním veškeré dosažitelné poslední zálohy, ženisté, spojaři, vozkové i kuchaři a s nimi i velitel praporu štábní kapitán Sedláček. Hrouda to nevydržel. I se zraněnou nohou se postavil do čela rojnice.

Přiblížili se k nepřátelským zákopům a octli se v prudké palbě kulometů a samopalů. Na obou stranách vybuchovaly ruční granáty. Zvlášť nebezpečný pro další postup byl těžký kulomet střílející z bunkru vytesaného ve skále. Pěšáci zalehli. Kulometník si začal vybírat a odstřelovat jednotlivé zalehlé vojáky. Zdálo se, že útočníci budou opět krvavě odraženi.

Hrouda se plížením přiblížil k bunkru. Kulometník zaujatý jiným cílem jej nepostřehl.

Musím se trefit přímo do střílny, jinak tu ruční granát nic nezmůže... blesklo Hroudovi hlavou. Chvíli ležel jako padlý, potřeboval nabrat dech. Připravil si granát, prudce se vymrštil a hodil. Trefil se, kulomet rázem zmlkl.

S výkřikem „urrrrá!" se vrhl kupředu. Vojáci za ním. Vtrhli do nepřátelských zákopů, odkud nepřítel zmateně prchal. Ukořistili značné množství zbraní a střeliva. Výšina byla naše.

Hrouda sám už dobytí výšiny nespatřil. Pod vrcholkem našlápl na protipěchotní minu, která mu utrhla nohu. Ztratil mnoho krve. Přes okamžitou pomoc a odsun na ošetřovnu v Barwinku příštího dne zemřel.

Tak vzpomíná Josef Rejzek.

Vladislav Opočenský se rovněž zúčastnil útoku na výšinu, ale zřejmě na jiném, sousedním úseku, vyprávěl:

16. října 1944 jsme dostali rozkaz provést průzkum palebných postavení nepřítele v lesích východně od Nižného Komárníku. Velel jsem pěti našim průzkumníkům od brigádního průzkumu. Během průzkumu jsme se několikrát dostali do kulometné palby. Naštěstí jsme z ní vyvázli bez pohromy. Postačilo nám to pro zpřesnění a zakreslení kulometných hnízd nepřítele. Vrátili jsme se k Nižnému Komárníku, kde jsme přenocovali v opuštěných nepřátelských bunkrech. Asi dvě stě metrů za námi bylo SV 2. praporu.

Noc proběhla klidně. K ránu nás probudila prudká palba z kulometů a samopalů. Hitlerovci se prý pokusili přepadnout SV 2. praporu. Vrátili jsme se tedy ke spojařům na SV. Po odražení přepadu podniknutého nepřátelským průzkumem se tři členové mé hlídky vrátili do Vyšného Komárníku. Já se Šobkem a ještě jedním kamarádem jsme zůstali na SV.

Do Nižného Komárníku přijely naše tři tanky a spolu s naším dělostřelectvem provedly dělostřeleckou přípravu, pro hustou mlhu a špatnou viditelnost ne však zrovna přesnou. V zemi nikoho padlo mnoho zpřerážených stromů, které pak ztěžovaly postup. Pěchota vyrazila do útoku, ale dostala se do kulometné palby a zalehla.

Štábní kapitán Sedláček zavolal nás tři, abychom pěšákům pomohli. Nepodléhali jsme mu, příliš se nám do toho nechtělo. Ale jaká pomoc, v kritické situaci rozkaz je rozkaz.

Předběhli jsme zalehlou pěchotu a odbočili od ní doprava. Byla tam mýtina, na níž trčely jen seřazené pařezy a jen několik málo zpřerážených smrků. Nebyly zde husté překážky z poražených stromů jako před pěchotou.

Kolem hlavy mi náhle zasvištěla dávka ze samopalu. Mrštil jsem sebou za vysoký pařez, vytáhl z torny dva ruční granáty a rychle za sebou je hodil ve směru, odkud po mne bylo vystřeleno ze samopalu. Dva výbuchy. V rozváté mlze jsem zahlédl, jak se frickové zvedli ze zákopů a dali na útěk. Zřejmě byly zásahy dobré, otřásly jejich morálkou. Využili jsme okamžiku jejich psychologické deprese, přeskočil jsem několik poražených smrků a vpadl do jejich zákopů. Oba kamarádi mě následovali.

Na zákopu ležela otevřená bedna ručních granátů podobných husím vejcům, s modrým knoflíkem na jednom konci. Viděl jsem ten vzor poprvé. Dlouho jsem však neuvažoval. Vytrhl jsem knoflík z jednoho granátu, uslyšel cvaknutí rozbušky, prudce jsem se rozmáchl a hodil granát za prchajícími nepřáteli. Vybuchl.

Zahájili jsme tedy kanonádu ukořistěnými ručními granáty a vpadli do druhých zákopů. Ležel v něm voják s hlavou rozbitou ručním granátem. Odebral jsem mu pušku a pálil z ní za prchajícími, kteří už byli mimo účinný dostřel ze samopalu. Podle křiku jsem ještě asi někoho zasáhl.

Volali jsme o pomoc zajistit dobyté zákopy. První k nám doběhl štábní kapitán Sedláček. Poklepal nás po ramenou, blahopřál k úspěchu a říkal: „Jste sekáči! Sekáči!" Za ním dobíhala pěchota a mezi pěšáky podporučík Hrouda. Našlápl minu, která mu utrhla nohu...

Zježily se mi hrůzou vlasy na hlavě, když jsem si uvědomil, jakým nebezpečným úsekem jsme proběhli bez nehody. Ženisté zde vybrali a zneškodnili celou hromadu min.

Nepřítel se se ztrátou výšiny nesmířil. Za podpory dělostřelecké a minometné palby záhy podnikl prudký protiútok. Byli jsme už pevně usazeni v jeho předem dokonale vybudovaných zákopech. Uvítali jsme je vražednou palbou, nevydrželi v ní a dali se na útěk. Na bojišti zanechali mnoho padlých.

Byli jsme navrženi na sovětský odznak „Otličnyj razvědčik". Záhy jsem byl přeložen k jinému útvaru. Odznak jsem však nikdy nedostal.

Opočenský tedy nebyl svědkem Hroudova hrdinského činu, zničení bunkru, které je autenticky prokázáno svědectvím štábního kapitána Sedláčka. Opočenský se nezúčastnil počáteční fáze útoku. Hrouda patrně zničil bunkr hned v počáteční fázi útoku. Pěchota pak postoupila a byla znovu nucena zalehnout v palbě. Opočenskému s oběma dalšími průzkumníky se podařilo vybít nepřítele z jeho postavení a umožnit tak další postup pěchoty. Nezdá se však pravděpodobné, že by průzkumní-

ci už dále nepostupovali, zatímco Hrouda s pěšáky šel ještě kupředu, kde teprv zničil bunkr a nalezl svou smrt.

Nejpravděpodobněji průzkumníci útočili na sousedním, pravém křídle pěchoty, takže nemohli vidět současně probíhající Hroudův čin. Každý voják i nižší důstojník má v boji přehled jen o svém úzkém úseku. Neví a nemůže vědět, co se právě děje na úseku sousedním.

Bezejmenná výšina byla právem pojmenovaná výšinou Hroudovou, který za její dobytí obětoval svůj život a zachránil tak životy mnoha kamarádů.

Hroudovi rodiče se v roce 1947 do Čech nevrátili. Prý byli jedním z československých členů reemigrační komise uraženi ve svých citech ke staré vlasti, za niž jejich syn obětoval svůj život. Zůstali ve Zdolbunově.

Jmenuje se Bezejmenná výšina dnes ještě vůbec Hroudovou? Nebo podobná pojmenování měla za války sloužit jen k zvýšení bojové morálky ostatních vojáků?

VÁCLAV ŠIRC

Nevydařený průzkum

Příběh Vladislava Opočenského

Průzkumnické řemeslo je ve válce jedním z nejtěžších. Vyžaduje stoprocentních chlapů. Stoprocentních nejen fyzickou zdatností a odvahou, ale i pevných nervů, klidných a rozvážných, kteří se dovedou ovládnout v každé situaci, dovedou bystře a logicky myslit. K tomu ještě musí mít nějaký ten šestý smysl pro vycítění skutečného nebezpečí.

Ten, kdo některou z těchto vlastností postrádá, nestane se nikdy dorým průzkumníkem. Dříve než se jím stane, zůstane obvykle s prostřileným tělem někde před předsunutým postavením nepřítele. I skutečně dobrý průzkumník tam někdy zůstane nebo se stane jazykem, nemá-li notnou dávku štěstí.

Sešel jsem se po letech s přítelem Vláďou, který před lety prodělal řadu úspěšných průzkumů na Dukle. Klidný a vyrovnaný jako vždy, měl všechny vlastnosti dobrého průzkumníka. Vyvázl proto se zdravou kůží, i když ne tak docela. Dostal to teprve později v bojích o Malou Fatru a Polom na výšině 812. Při likvidaci obklíčené německé skupiny mu snajper prostřelil obě ruce. Šťastně se však vyléčil.

Při shledání jsme se vrátili ve vzpomínkách na Duklu a porovnávali dnešní vývoj v NDR a v NSR. Vláďa prohlásil:

„Pravdu měl Klement Gottwald, když prohlásil, že není Němec jako Němec, i když to někteří z nás dosud nechápou. Já jsem to pochopil už na Dukle, na podzim 1944. Jinak bych zde už nebyl.

Bylo to v druhé polovině října 1944. Po překročení našich státních hranic jsme přes týden neúspěšně bojovali v prostoru Nižného Komárníku. Osmnáctého října jsme se přesunuli na nový úsek, Medvedzie — Vyšná Pisaná, kde jsme vystřídali sovětskou 359. divizi. Rozpoutaly se těžké krvavé boje o výšiny Javiru a Hrabov.

Byl jsem tehdy u brigádního průzkumu spolu s několika dalšími kamarády, kteří dosud zbyli z praporu samopalníků.

Jednoho dne jsme dostali rozkaz zjistit obranná postavení Němců v lese za Medvedzím a přivést jazyka.

Vedl nás starý vlk, zkušený, ostřílený voják, rotmistr Chemynec ze Zakarpatské Ukrajiny, který prodělal řadu úspešných průzkumů. Já jako četař jsem byl jeho zástupcem.

Rotmistr Opočenský (první vpředu) ve vojenské nemocnici

Odpoledne jsme vyrazili. K večeru jsme přišli na okraj lesa, kde jsme narazili na bunkry obsazené našimi vojáky. Ti nás informovali, že zákopy naší první obranné linie jsou několik set metrů před námi v lese. Šli jsme tedy dál hustým horským lesem, rozeklaným nesčetnými horskými roklinami a stržemi. Zatím se setmělo. Les zalehla hustá podzimní mlha. V mlze jsme objevili zákopy patrně naší první obranné linie, ale prázdné. Našli jsme v nich stopy krve a další bezpečné známky, že se zde bojovalo. Usoudili jsme tedy, že naše pěchota postoupila kupředu. Mlha zatím ještě zhoustla, nastoupila naprostá bílá tma, kdy nebylo vidět ani na deset kroků před sebe. Postupovali jsme opatrně. Což

kdybychom se uchýlili ze správného směru a minuli v mlze zákopy naší pěchoty?

I když podobné počasí bylo pro lov jazyka příznivé, bylo to i na nás ostřílené vojáky přece jen trochu přespříliš. Při vší opatrnosti jsme mohli minout jak zákopy naší pěchoty, tak i předsunuté hlídky nepřítele, narazit nečekaně na hlavní obrannou linii a octnout se tváří v tvář přesile. Nejenomže bychom nesehnali jazyka, naopak sami bychom se pak mohli stát jazyky nebo zaplatit vlastní kůží. Při případném nezdaru nebo hluku by nám předsunuté nepřátelské hlídky mohly snadno odříznout ústup. Sdělil jsem tyto své obavy rotmistru Chemyncovi. Abychom všichni nevlezli někam do pasti, rozhodli jsme se rozdělit se na dvě menší skupiny a postupovat souběžně dále kupředu ve vzdálenosti asi dvou set metrů od sebe tak, abychom se v případě potřeby mohli vzájemně podporovat palbou ze samopalů. V jedné rokli jsme si sjednali místo setkání při návratu.

Kráčel jsem dál kupředu hustým podrostem. Byla to nepříjemná překážka, jelikož nebylo možno samopal odjistit, aby náhodou nespustil při zachycení o větev. Výstřel by nás prozradil a znemožnil by další průzkum. Za mnou kráčeli ostatní kamarádi z mé skupiny. Nechovali jsme se zvlášť opatrně. Co se může stát, když jsme dosud nepřekročili přední okraj naší pěchoty?

Ušli jsme tak dalších tři sta až čtyři sta metrů, když jsem se naprosto neočekávaně ocitl přímo nad zákopem, bohužel ne naší, ale německé pěchoty, ve vzdálenosti sotva několika kroků před německým strážným se samopalem na prsou.

Minuli jsme v mlze zákopy vlastní pěchoty i předsunuté hlídky nepřítele! — hleslo mi hlavou.

Němec mě patrně spatřil dřív než já jeho. Naše překvapené pohledy se střetly. Nevím už přesně, jak se to sběhlo.

Strážný mi pokynul rukou, abych se vrátil zpět. Nesáhl vůbec po samopalu. Nesáhl jsem po něm ani já. Nějaký ten šestý smysl mi napověděl, že je nutno uposlechnout. Za ním se táhly zákopy první německé obranné linie. Každý pokus o vzetí jazyka nebo použití samopalu byl by v těchto podmínkách sebevraždou. Zastřelil by mě dřív, než bych stačil odjistit samopal. Navíc bych přivolal kamarádům na krk celou smečku Němců. Neubránili bychom se přesile. To vše jsem si uvědomil v zlomku jedné vteřiny. Několika hbitými kroky jsem zmizel v mlze. Čekal jsem při tom, že mi vpálí dávku do zad. Neučinil tak.

Další pokus o získání jazyka byl dnes za těchto okolností nemyslitelný. Stáhl jsem proto svou skupinu na smluvené místo v rokli, kde jsme očekávali návrat skupiny rotmistra Chemynce. Snad oni budou mít víc štěstí . . . Neměli.

Za chvíli jsme uslyšeli zvuk dávky z německého samopalu. Po něm

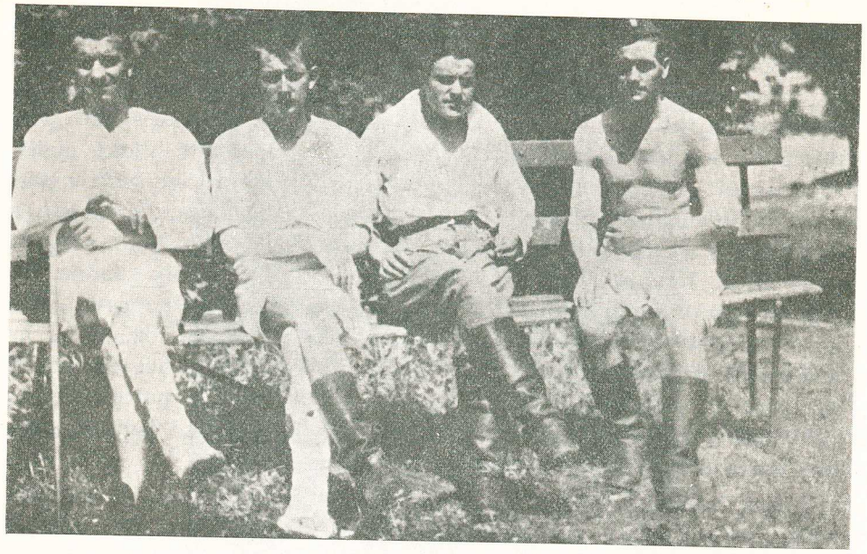

Rotmistr Vladislav Opočenský (první zprava) s rekonvalescenty

krátce zaštěkly samopaly našich kamarádů a tu se ozvaly jejich rychlé kroky, jak se úprkem vraceli zpět.

Nedaleko od nás v mlze zaštěkal kulomet německé předsunuté hlídky, kterou dříve v mlze minuli. Kulomet zlostně střílel ve směru hluku způsobeného ustupující Chemyncovou skupinou. Zamířili jsme na místo, odkud střílel, několik dlouhých dávek ze samopalů, a hodili tím směrem dva ruční granáty. Kulomet ztichl. Kamarádi k nám doběhli.

„Rotmistr kaput!“ ozvali se sborem.

Rychle jsme prchali dolů po svahu zpět k našim. Němci za námi spustili naslepo zuřivou kulometnou a minometnou palbu. Střepiny min a střely rachotily kolem nás ve větvích stromů. Všichni jsme se šťastně vrátili až na rotmistra Chemynce.

Z vyprávění vojáka, který šel za ním v čele hlídky, jsem se dověděl, že se náhle a nečekaně octli v podobné situaci jako já. Měli však smůlu, nesetkali se s dobrým člověkem, jako jsem se setkal já. Moment překvapení se obrátil proti nim, Němec vypálil dávku ze samopalu, sotva Chemynce spatřil, dřív než Chemynec stačil odjistit samopal nebo ustoupit. Dávka do prsou jej úplně přeťala. Vojáka, který ho doprovázel, zachránila mlha a hustý porost.

Hlídkující Němec byl proti nim ve výhodě, že měl odjištěný samopal a byl ve střehu, zatímco my, vzhledem k hustému porostu a v klamném vědomí, že před námi jsou zákopy naší pěchoty, jsme postupovali se zajištěnými samopaly.

Smutně, s prázdnýma rukama jsme se vrátili z průzkumu. Ztratili jsme oblíbeného rotmistra Chemynce, který nás svou odvahou a rozvahou několikrát zachránil ze zdánlivě bezvýchodných situací, v jakých jsme se při průzkumech nejednou octli. Tak už to ve válce bývá...

Když si na ten průzkum vzpomenu, vždycky vzpomínám na onoho německého vojáka, jistě dobrého člověka. Mohl mi vpálit do těla dávku ze samopalu, tak jako o kus dál některý z jeho kamarádů to udělal rotmistru Chemyncovi. Netoužil zřejmě po prolévání krve ani po Železném kříži. Chtěl snad taky jenom žít... Nebo snad byl uvědomělým antifašistou? Proč však v tom případě nevyužil příležitosti a neodešel se mnou do zajetí? Nic mu v tom v tu chvíli patrně nebránilo. Kdoví?

Ať už tomu bylo jakkoliv, důležité je, že jsem dnes naživu. Rád bych však věděl, zda i onen německý voják je dnes rovněž ještě živ. Je-li živ, rád bych se s ním setkal jako s přítelem a připil si s ním na mír a bratrství mezi národy a v celém světě.

VÁCLAV ŠIRC

Přeneste palbu na vlastní pozorovatelnu

Podle výprávění desátníka Josefa Re, pátrače 6. minometného oddílu 1. dělostřeleckého pluku

Pěšáci nám v bojích často záviděli, že nemusíme přímo do útoku. Nejednou jsme slyšeli nemístné narážky o ulejvácích. Být dělostřeleckým pátračem nebyla žádná slast ani ulejvka. Nemuseli jsme, pravda, přímo do útoků. Zatímco pěšáci v obraně se kryli před minometnou a dělostřeleckou palbou v zákopech, my jsme na pozorovatelnách, umístěných těsně za předním okrajem pěchoty, nebo dokonce přímo mezi pěšáky, po celý den dalekohledy sledovali postavení nepřítele a zanášeli do map jeho hnízda odporu a vyhledávali cíle pro naši minometku, až nás z toho bolely oči. Přitom jsme se nesměli prozradit sebemenším neopatrným pohybem ani zábleskem skel dalekohledu. Hned po nás prali salvami z minometů.

Nepřítel měl při ústupu tu výhodu, že ustupoval výše do hor. Předem si připravil výhodné pozorovatelny a při nich důkladné kryty. Zastřílel se na důležité taktické body a komunikace.

My jsme měli k pozorování daleko horší podmínky. Pozorovatelny jsme museli na vyhlédnutých místech vybudovat vždy v noci. Na stavbu bezpečných krytů obvykle nebyl dostatek času. Půda všude samý kámen, těžko bylo vyhloubit díry pro kryty. Ke všemu v hloubce padesáti až šedesáti centimetrů už byla mnohde spodní voda. Často jsme v ní museli proležet celé dny.

Vzpomínám, jak se kamarádům jednou podařilo odhalit nepřátelského pátrače, dovedně zamaskovaného nedaleko od naší pozorovatelny v zemi nikoho. Tušili jsme, že je někde nablízku, neboť při sebemenším pohybu v našich zákopech jsme ihned dostali minometnou palbu. Způsobil našim vojákům citelné ztráty. Ne a ne ho však najít. Až jednou kamarád uviděl proti slunci krátkodobý, několikavteřinový záblesk. Nějaký lesklý předmět pomalu přeletěl dlouhým obloukem od nepřátelských zákopů. V místě jeho dopadu jsme při pečlivém zkoumání zjistili poněkud odlišnou barvu země, kterou jsme dříve nepostřehli. To nám pak stačilo, abychom bezpečně zjistili dovedně maskovaný úkryt pátrače. To Němci hodili svému pátrači konzervu. Její záblesk se mu stal osudným. Naše těžké 120 mm minomety srovnaly jeho pozorovatelnu se zemí. Mohli jsme opět klidněji vystrčit hlavu.

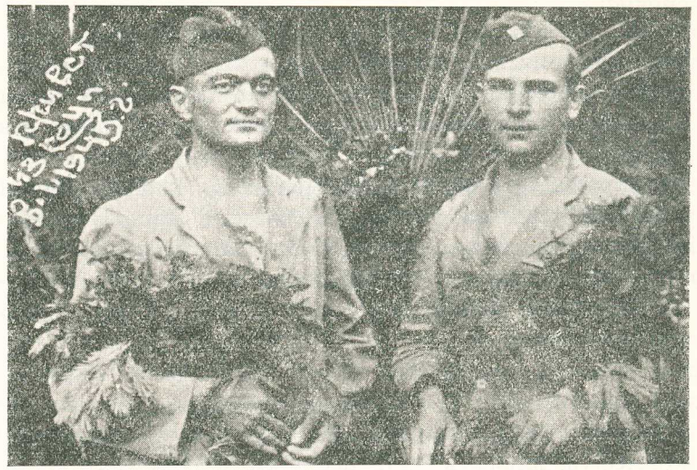

Samopalník Vladimír Žďárský (vlevo) a pátrač Josef Re

Počínaje nešťastnou Machnówkou jsme pak byli neustále v bojích. Příslovi, že „pot dělostřelců šetří krev pěšáků" není frází. Jak v bojích řídly řady pěchoty, tak vzrůstal podíl dělostřelectva a minometů při odrážení nepřátelských protiútoků: potlačovaly minomety a kulometná hnízda nepřítele před útokem vlastní pěchoty a palebnou přehradou chránily pěchotu před nepřátelskými protiútoky.

Často se stávalo, že pěchota před námi při nepřátelském protiútoku ustoupila. Ocitali jsme se pak přímo v první linii, tváří v tvář nepříteli, navíc ještě někdy nechráněnými křídly. Museli jsme s tím počítat, proto byla ochrana pozorovatelny doplněna lehkým kulometem typu Děkťarev .

Nejhorší chvíle jsme zažili na pozorovatelně na jižním úpatí kóty 534 v prostoru mezi Iwlou a Teodorówkou. Pěchota před námi ustoupila. Octli jsme se přímo tváří v tvář protiútočícím Němcům. Velitel oddílu kapitán František Bedřich neztratil svůj bohorovný klid a rozvahu. Pálili jsme ze samopalu a vztekle štěkal i děgťarev. Před námi padali mrtví a ranění. Za nimi se však hrnuli noví a noví útočníci jako kobylky. Před námi vybuchly první ruční granáty. Odpověděli jsme rovněž ručními granáty. Ustoupit jsme nemohli. Postříleli by nás jako králíky, jakmile bychom opustili naše poměrně dobré kryty, rozložené kolem velitelského bunkru, kde byl telefon. Drželi jsme se. Jak dlouho se však může udržet hrstka pátračů proti několikanásobné přesile?

Zdálo se, že se blíží náš neodvratný konec.

Telefonní spojení naštěstí ještě fungovalo. Kapitán Bedřich dal minometným bateriím příkaz: „Přeložte palbu přímo na vlastní pozorovatelnu!"

Buď, anebo!

V několika minutách naše miny vybuchovaly bezprostředně kolem nás, přímo mezi útočníky. Situace se obrátila. Zatímco my byli v našich zákopech v poměrném bezpečí (kromě přímého zásahu do zákopu), miny rozsévaly smrt a zkázu mezi nechráněnými útočníky. Zakolísali a začali prchat.

„Přeneste palbu kupředu!" velel telefonicky kapitán Bedřich.

Miny rozprášily zbytek prchajících útočníků. Zahnaly je do palby sovětské pěchoty na našem levém křídle. Jen málo se jich z útoku vrátilo. Byli jsme zachráněni. Na jak dlouho?

Ztratili jsme však několik telefonistů. Z pátračů byli raněni Emil Svěcený a Jarda Novák.

Za bojů v horách nebyla linie fronty nikdy jasně zřejmá. Někdy jsme měli pozorovatelnu tak blízko nepřátelských postavení, že jsme byli v nebezpečí zásahů vlastního dělostřelectva nebo spojeneckého sovětského letectva. Mnoho k tomu nechybělo u Hyrowé...

Spolu s dalšími pátrači, bratry Antonínem a Jaroslavem Kelnerovými, Jaroslavem Žitným, Antonínem Duškem, Jaroslavem Hokešem, Mikuláškem a několika dalšími kamarády, jsme prodělali všechny boje od Krosna až po Medvedzie.

3. listopadu 1944 jsme byli na pozorovatelně někde v lesním prostoru u Medvedzieho. Začala naše a sovětská dělostřelecká příprava k útoku. Přes naše hlavy přeletěly ohnivé chvosty min sovětských kaťuší a způsobily zkázu v nepřátelské obraně. V odvetu se ozvaly německé šestihlavňové minomety. Nevím, proč jsme jim říkali „vaňuše". Salva z nich dopadla přímo na naši pozorovatelnu. Měl jsem pocit, že se s námi boří svět. Hlína se stropu krytu se nám sypala na hlavy, strop se rozkýval a povážlivě poklesl. Vchod do krytu byl z poloviny zasypán.

Pohřbí nás za živa! uvažoval jsem nad svým osudem.

Pokusil jsem se prohrabat ven. Nešlo to. Pravá ruka odmítla poslouchat. Teprve při pohledu na krev řinoucí se proudem z rukávu jsem pocítil bolest. Střepina mi přerazila ruku k předloktí. Vedle naříkal kamarád ze Zakarpatské Ukrajiny, zasažený pod lopatku. Mikulášek byl minou úplně rozerván. Dokola byla rozházena jeho vyhřezlá střeva.

Zbylí kamarádi mě a Ukrajince ošetřili a dopravili na obvaziště. Někteří mi záviděli zranění: „Máš to jako na objednávku! O ruku nepřijdeš. Než tě vyléčí, bude konec války. My zde zatím skapeme!"

V nemocnici v Rzeszowě jsem se po několika dnech setkal s Duškem. Ubožák našlápl na minu a utrhla mu obě nohy. Vyprávěl mi, že asi druhý den po mém zranění našlápl na minu. Hokeš, který šel s ním, se výbuchu polekal. Instinktivně odskočil stranou a našlápl na další minu. Rovněž přišel o obě nohy. Dušek zranění přežil, Hokeš za několik dní zemřel v nemocnici. Z původního mužstva pátračů nezbyl u minometného oddílu téměř nikdo.

V nemocnici ve Lvově jsem se setkal se svým příbuzným Vladimírem Žďárským, příslušníkem praporu samopalníků. Koncem září byl raněn v Barwinku. Střepina mu přerazila levou ruku v předloktí. Drželi jsme se spolu. Měli jsme stejný druh zranění. Při třídění do specializovaných nemocnic v SSSR jsme se spolu dostali do Soči. Byli jsme rádi, že jsme spolu — aspoň dva Češi, navíc ještě příbuzní.

Krásy subtropické přírody, příznivé klima a péče sovětských lékařů a ošetřovatelek nám brzy zahojily rány. Nedokázaly však odstranit jejich následky. Zůstali jsme oba válečnými invalidy. Ostatně, žádná tragédie. Lepší vlastní ruka, byť částečně ochromená, než sebedokonalejší protéza.

VÁCLAV ŠIRC

V minovém poli

Příběh Václava Brdičky, příslušníka ženijního praporu 3. čs. brigády

Podzim 1944 v Dukelském průsmyku.

Moře bláta, plískanice, déšť a sníh. Psa bys v takovém počasí ven nevyhnal.

V ranním šeru jednoho takového dne opustila skupina československých ženistů sklep pod rozbitým domkem ve vsi Príkra, kde přespali minulou noc. Dvanáct mužů — zbytek ženijní roty kapitána Chlubny. Ostatní padli nebo byli ranění v nepřetržitých dvouměsíčních bojích u Dukly a při rozminovacích pracích v prostoru Vyšného a Nižného Komárníku.

V psím počasí, dešti a sněhu se vydali horským lesem vstříc novému nebezpečí — rozminovat a upravit cesty, aby mohla projet děla a zásoby do přední linie. Těžká a nevděčná práce. Hrdinství pěšáka a dělostřelce lze hodnotit počtem pobitých nepřátel a zničených tanků. Hrdinství ženistů nelze měřit stejným měřítkem. Jeho mírou je počet vykopaných krychlových metrů půdy, vystavěných mostů a krytů, pozorovatelen a zneškodněných nepřátelských min. Hrdinství potu a práce, při níž jsou vydáni nemenšímu nebezpečí než pěšáci v první linii. Často konají svou práci pod nepřátelským postřelem a nemají ani vteřinu jistoty, že je v příštím okamžiku neroznese nějaká zákeřná nástraha nepřítele.

Zmrzlí, promočení a unavení konečně došli k rozvodněnému potoku, který překročili po kmeni stromu, jenž přeražen minou padl napříč potoka. Zde kapitán Chlubna rozdělil rotu na dvě skupiny. Šest mužů zůstalo upravovat nesjízdnou lesní cestu vedoucí souběžně s potokem, aby tudy mohla projet nákladní auta. Se šesti zbývajícími muži se kapitán Chlubna ubíral dále lesem. Po chvíli namáhavé chůze k jejich sluchu dolehl zvuk silného výbuchu. Vzápětí za ním bolestný nářek a volání o pomoc.

Dali se ostražitě tím směrem. Po několika dalších minutách se jejich zrakům objevila tolikrát už známá hrůzná podívaná. Československé vojenské auto zde najelo na protitankovou minu. V troskách auta našli mrtvolu neznámého poručíka od dělostřelců a dva raněné vojáky — dělostřelce. Poskytli jim první pomoc. Jednomu už zbytečně, zemřel jim v rukou. Druhého odvezlo nákladní auto na ošetřovnu. Na místě

neštěstí pak ženisté vybrali a zneškodnili patnáct protitankových min.

Vyšli z lesa. Ve strništi na poli zjistili koleje po německém tanku. Sledovali je pečlivě, neboť znali hitlerovskou zákeřnost.

Koleje projeté tankem byly léčkou na naše vozidla. Měly oklamat naše řidiče, působit dojmem, že cesta není zaminovaná, když zde projel tank, aby se naši dali touto cestou a najeli tak na miny, které zde němečtí ženisté později zakopali. Našly se zde miny protitankové i protipěchotní, takzvané S-miny (sprengminy), které po našlápnutí pero vymrští do výše jednoho metru, kde vybuchují a rozsévají kolem zkázu velkým množstvím střepin. Byly velmi pečlivě a dovedně zamaskovány, takže je bylo velmi nesnadné najít a zneškodnit. Vyčnívaly z nich ze země jen tři drátky tvaru ježkových bodlin, ve strništi se k nerozeznání ztrácející.

Ženisté přistoupili opatrně k rozminování. Nebyla to věru nikterak bezpečná práce a k tomu ještě ženisté byli unaveni a promočeni. V promáčených botách zábly nohy. Prsty rukou zábly od práce s ledově chladnou, rozblácenou zemí. Každou minu bylo nutno pečlivě odhrabat rukama, prostrčit hřebík dírkou v krčku miny a zajistit tak její rozbušku před úderem jehlice, pak vyšroubovat rozbušku, zjistit, zda mina není vespod spojena drátem s další minou, aby při odstraňování první miny nevybuchla mina další, a pak neškodnou už minu odložit stranou.

K ženistům se při jejich práci připojili dva důstojníci, poručík a podporučík od pěší jednotky, která ležela poblíž v obraně, aby se naučili zneškodňovat miny. Zvědavě sledovali práci ženistů, kteří si přes všechny potíže vedli znamenitě, zvláště pak volyňský Čech Koubek a Slovák Kačica, starý zkušený minér.

Tu se ke kapitánu Chlubnovi hlásil vojín Václav Brdička: „Pane kapitáne, hlásim, že jsem s takovými minami dosud nepracoval a neumím to s nimi!“

„Kačico! Ty to umíš znamenitě! Ukaž Brdičkovi, jak se to dělá, ať nás to tady ještě neroznese!“ nařídil kapitán.

Kačica pečlivě poučil Brdičku a zneškodnil před ním dvě miny. Brdička se ukázal být chápavým žákem. Odhrabal a samostatně zneškodnil minu a chystal se zneškodnit další. Kapitán Chlubna a důstojníci od pěchoty bedlivě sledovali jeho práci.

„Počkej, Brdičko, děláš to příliš rychle!“ ozval se kapitán Chlubna. „A ty, Kačico, ukaž mu to ještě jednou!“

Brdička sedě na bobku zvedl hlavu a pohlížel na Kačicu, který poblíž odhrabával další minu, když tu nastal obrovský výbuch. Když dozněl, Brdička shledal, že stojí v pozoru asi pět metrů od místa, kde předtím seděl na bobku.

Kolem ležely trosky roztrhaných těl jeho kamarádů. Koubek, Kačica, oba neznámí důstojníci od pěchoty a všichni ostatní byli mrtví. Kapitán Chlubna se svíjel v poslední, předsmrtelné křeči.

Brdička se díval nechápavě kolem. Nevěděl, zda se má radovat ze svého opravdu zázračného zachránění, nebo závidět padlým kamarádům, že jejich strádání už skončilo.

Dodnes si nedovede vysvětlit, co se vlastně stalo. Patrně někomu vybuchla mina v rukou, nebo na ni někdo našláp. Výbuch patrně strhl další miny.

Inu, ženista se může zmýlit jen jednou . . .

VÁCLAV ŠIRC

Otec a syn aneb nečekané shledání

Z vyprávění Josefa Helebranta

Podzim 1944.

Sovětská armáda a vojáci 1. čs. armádního sboru už druhý měsíc bojují o přechody Karpat v Dukelském průsmyku. Fašisté zuřivě brání každou výšinu, každý náš krok vpřed, ale marně. Krok za krokem a metr za metrem dobýváme za nesmírných obětí jednu výšinu po druhé.

Sloužil jsem v té době jako telefonista u 3. pěšího praporu. Bylo to pořád lepší než v první linii u pěchoty, i když to nebyl žádný med tahat se s bubny kabelů na zádech a s dráty po rozmoklých výšinách a lesích a odstraňovat v minometné palbě poruchy na telefonních linkách. Na frontě si věru mnoho nevybereš.

Naše jednotky úzce spolupracovaly na svém úseku s jednotkami Sovětské armády a pomáhaly si navzájem, často v nejobtížnějších situacích. Mnohdy jsme mívali společné pozorovatelny se sousedními sovětskými útvary a tam jsem také zažil tuto vzrušující příhodu.

Bylo to v lesích u Medvedzieho. Naši ženisté dostali úkol vybudovat na jedné výšině pozorovatelnu a my spojaři jsme měli zajistit její telefonické spojení s SV. Za večerního soumraku jsme přišli na určené místo. K našemu překvapení tam už zařizovali pozorovatelnu sovětští vojáci. Vyzvali nás, abychom jim pomohli, že budeme moci používat pozorovatelnu společně s nimi. Nabídku jsme rádi přijali a s naší pomocí byla pozorovatelna i kryty brzy hotovy. Natáhli jsme pak telefonní linku a zajistili spojení s naším SV.

Na pozorovatelně se usadili vyšší sovětští důstojníci, údajně ze štábu 4. ukrajinského frontu, a spolu s nimi naši pátrači a pozorovatelé. Sovětští důstojníci byli s námi, československými vojáky brzy jako jedna rodina.

Noc uplynula klidně. K ránu jsme uslyšeli ve směru od přední linie kroky několika lidí. Kroky jednoho z nich se zdály zvlášť těžké. Patrně to byl nějaký velký člověk. Vyskočili jsme a instinktivně se chopili samopalů. Že by německý průzkum? Ti by si snad počínali opatrněji.

Jeden sovětský důstojník nás zadržel: „Ničevo, rebjata. Eto naš Ser-

gej Michajlovič vozvraščajetsa iz razvědky. Pošli na razvědku ješčo do vašeho prichoda. Navěrno vozvraščajutsa s jazykom."

Skutečně. V malé chvilce se objevili tři sovětští vojáci — rozvědčíci. Jeden z nich nesl na zádech v žoku těžké břemeno, proto jsme slyšeli jeho těžké kroky. Ihned jsme poznali, že je to onen Sergej Michajlovič, o němž mluvil důstojník. Nemladý už, statný seržant, dobře kolem padesátky, s mohutným kozáckým knírem. Na hrudi, pod rozhaleným maskovacím pláštěm jsem mu kromě Řádu slávy zahlédl rovněž staré carské georgijevské kříže z první světové války. Inu, starý sekáč od průzkumu štábu 4. ukrajinského frontu.

Sergej Michajlovič donesl své břímě ke vchodu do krytu a shodil je na zem, jen to žuchlo. Z žoku se ozval slabý sten.

„Priněsli frica?" otázal se jeden z důstojníků.

„Priněsli, tovarišč polkovnik!" hlásil Sergej Michajlovič, otíraje si čepicí zpocené čelo.

„Blagodarju vas, Sergej Michajlovič! Znaju, čto na vas možno sdaťsja s polnym dověrijem," poklepal mu na rameno plukovník a podal každému z průzkumníků po krabičce cigaret.

Sergej Michajlovič si labužnicky zakouřil a začal vyprávět, jak Němce dostal. Poslouchali jsme.

Rozvědčíci v noční temnotě pronikli do předních postavení nepřítele. Sergej Michajlovič se připlížil beprostředně k strážnému, který si zdříml, stiskl mu hrdlo a s pomocí kamarádů mu vrazil roubík do úst a spoutal ruce. Vše se odehrálo tak rychle, že přepadený nestačil vykřiknout ani sáhnout po zbrani.

„Molodcy rebjata!" prohlásil plukovník.

„K nagradě predložu! A sejčas pokažitě vaševo frica, uvidim, čto nam spojot!"

Sergej Michajlovič rozvázal žok a s pomocí kamarádů vysypal zajatce na zem, rozvázal mu ruce a vyndal z úst roubík. Zajatci se se země jaksi nechtělo. Když se konečně za chvíli postavil na nohy, uviděli jsme, že je to pěkně urostlý mladík, něco málo přes dvacet. V obličeji byl umazaný od hlíny. Rozhlížel se nechápavě a ustrašeně kolem sebe. Když před sebou uviděl skupinu vyšších sovětských důstojníků, začal se po celém těle třást jako osika. Plukovník na něho promluvil německy. Neodpovídal. Vtom se jeho pohled střetl s pohledem Sergeje Michajloviče: „Papa!" vydralo se mu z hrdla. Padl Sergeji Michajloviči kolem krku a roztřásl se pláčem.

Sergej Michajlovič i my všichni kolem jsme užasli.

„Kolja! Synu můj!" splynulo mu bolestně se rtů. Poznal dávno oplakaného syna po hlase. Bylo by to zajisté radostné shledání na jiném místě a za jiných okolností.

„Kolja! Nikdy jsem se nenadál, že se takhle shledáme. Ty! Vlasovec

v německé uniformě? Proč jen jsem tě raději neuškrtil před hodinou na místě, dříve než jsem tě poznal?

Proč jen se na stará kolena musím dožít té hanby? Už jsem tě jednou oplakal, v jedenačtyřicátém, a bylo by myslím líp, kdybychom se byli víc neshledali, než když se takhle shledáváme!" a Sergej Michajlovič se rovněž roztřásl pláčem a nakonec, přemožen otcovským citem, objal syna.

Přítomní sovětští důstojníci mezi sebou vyměňovali rozpačité, později významné pohledy a nakonec se mezi sebou tiše dohadovali, takže jsme jim nerozuměli. Byli jsme zvědaví, jak naloží se zajatcem. Se zajatými vlasovci se jako s vlastizrádci nedělaly obvykle žádné okolky.

Jeden z důstojníků je přerušil a zahájil před námi výslech zajatce, který se zatím uklidnil. Z jeho vyprávění jsme se dověděli, že Kolja Sergejevič byl začátkem Vlastenecké války v roce 1941 na hranicích raněn a zajat. Příběh tehdy zcela běžný a obvyklý, jakých jsme na Volyni poznali mnoho. Peklo fašistických zajateckých táborů, hlad, zima a tyfus z hladu zkosily životy statisíců sovětských zajatců. Koljovi bylo tehdy dvacet let. Chtělo se mu žít. Když se v zajateckém táboře objevili emisaři zrádného generála Vlasova a nabízeli zajatcům zas jednou vyhlídky na lepší život a stravu, tu se kromě zarytých nepřátel SSSR z řad deklasovaných živlů v zoufalství přihlásilo mnoho poctivých sovětských zajatců do řad Vlasovovy armády. Mezi nimi i Kolja s tajnou nadějí, že se mu jednou zas podaří dostat zpět ke svým a odplatit fašistům za utrpěná příkoří a strádání.

Němci je pak přinutili bojovat proti svým. Vlasovci z řad deklasovaných živlů bojovali se zoufalým fanatismem a hlídali ostatní svedené kamarády, aby nemohli zběhnout zpět přes frontu.

„Tak tys, golubčík, do svých bratří a do svého otce střílel!" vmetl mu do tváře důstojník.

Zajatec se znovu roztřásl.

„Jej bohu, že jsem proti našim nevypálil jedinou mířenou ránu! Střílel jsem vždy jen tak, do vzduchu . . ." zaúpěl.

„Jak dlouho jsi na frontě?" tázal se důstojník.

„Zde v Karpatech druhý měsíc."

„Proč jsi tedy sám dosud nenalezl cestu zpět, k našim?"

„Hlídají nás. Mnoho kamarádů by se rádo vrátilo. Nenávidí Germány, ale bojí se, vy prý zajaté vlasovce střílíte. Vím, co mě čeká. Nu, sám jsem vinen. Zbytečně tedy neotálejte a ukončete moje duševní utrpení!" dokončil sklesle.

„Milost, soudruhu plukovníku. Milost prosím pro mého syna!" zvolal Sergej Michajlovič a vrhl se plukovníkovi k nohám.

„Dovolte mu odčinit jeho velikou vinu!"

Očekávali jsme s napětím, jak se celá záležitost vyřeší, zda v duchu

mrtvé litery zákona, tvrdého zákona války, nebo nějak rozumněji, lidsky. Očekával jsem spíše to druhé a také jsem se nezklamal.

Plukovník pokynul Sergeji Michajlovičovi, aby povstal, a pak prohlásil: „Vzhledem k mládí vašeho syna a vašim zásluhám, Sergeji Michajloviči, udělíme vašemu synovi milost a dáme mu možnost odčinit jeho vinu!"

„Umíš německy?" otázal se zajatce.

„Naučil jsem se v zajetí."

„Dobře, to se nám hodí. Budeš chodit s otcem na rozvědku. Vyznáš se na druhé straně, tam u nich. Přiveď zpět naše pobloudilé lidi, udělíme milost všem, kdo se dobrovolně sami vrátí," pravil plukovník.

„Spasibo, tovarišč polkovnik!" zvolali současně jakoby jedněmi ústy otec i syn a šťastně si padli do náručí.

„Tak zajděte se synem vyfasovat pro něho uniformu a pak si běžte odpočinout, abyste večer mohli opět na rozvědku."

Večer jsme byli stále ještě na téže pozorovatelně. Po setmění kolem nás přešla kupředu, do předního okraje postavení sovětské pěchoty malá skupinka sovětských rozvědčíků, vedená Sergejem Michajlovičem. Kolja šel s nimi.

Noc proběhla klidně. K ránu byl očekáván návrat rozvědky. Průzkumníci se však nevrátili. Někdo vyslovil pochybnost, zda se ještě vůbec vrátí, zda Kolja znovu nezradil. Těžko věřit tomu, kdo už jednou zradil. Že by však byl schopen zradit svého otce? Zrada Sergeje Michajloviče nepřicházela vůbec v úvahu.

I příští den uplynul na frontě v klidu. Rozvědčíci se však nevrátili ani příští noci. Obavy a podezření sílily.

Konečně třetí noci jsme byli probuzeni hlukem kroků mnoha lidí, jdoucích zřejmě jistě a bezstarostně. Po chvíli přišli k nám. V čele šel Sergej Michajlovič se svým šťastně nalezeným synem a za nimi několik desítek lidí v německých uniformách, v plné polní výzbroji, se zbraní na ramenou.

Ruce nám mimoděk sjely k samopalům. Sergej Michajlovič nás však uklidnil svým: „Vsjo v porjadke!"

Kolja nejenže nezradil, ale vykonal mezi vlasovci kus záslužné práce. Převedl zpět ke svým celou rotu vlasovců, připravených odčinit své dosavadní poblouzení a vinu.

Nedobrovolně, v poutech s nimi přišel i německý poručík, velitel roty.

VÁCLAV ŠIRC

Štědrý den 1944 v týlu u trénu

Z vyprávění Vladimíra Kelnera, příslušníka 3., později 2. pěšího praporu

Štědrý den jsme trávili v Ladomirové, asi jeden až půldruhého kilometru za předním okrajem naší obrany. Mohli jsme být spokojeni. Po dlouhé době jsme byli zase jednou ubytováni pod střechou. Domky byly malé, světničky těsné. Tabulky v oknech většinou vysypané, zatlučené prkny, zalepené papírem. Vesnice byla totiž značně poškozena dělostřeleckou palbou.

Tísnilo se nás v malé světničce šest vozků. Já, Mála, Mandík, Ledvina, Campr a Palažinec. Vesměs staří tátové z Volyně, Palažinec ze Zakarpatské Ukrajiny. Já byl z nich nejmladší. K trénu jsem přišel poslední, teprve před nedávnem, když už po útrapách fronty mezi pěšáky jsem sotva chodil. Místo domů na zdravotní dovolenou jsem raději zůstal u trénu, kde byl můj starší bratr Josef výkonným rotmistrem. Přes polovinu svetničky zabralo naše společné lůžko, sestávající z několika otepí slámy zastlané pláštěnkami. Proti ubytování pod širákem v karpatských lesích, které jsme sdíleli přes tři měsíce, úplný komfort a luxus, když ti neprší na hlavu, neteče za límec, nemáš promáčené šaty a boty. Když spíš v suchém lůžku. Když si máš možnost zatopit, vyprat a usušit prádlo, zbavit se vší. (DDT jsme tehdy ještě neznali.) Když můžeš spát svlečený do prádla a vyzutý z bot. Konečně zasloužený odpočinek . . .

Také naši koníci, kteří za poslední tři měsíce v Karpatech zkusili víc než za svůj celý předchozí život, se zotavovali z válečných útrap. Stáli pod střechou, když ne v teplých, tedy aspoň v suchých, provizorně upravených maštalích. Díky péči svědomitých vozků—ošetřovatelů se jim pomalu zakrývala vystouplá žebra.

Jakýpak div, že se nás odpoledne zmocnila nálada Štědrého dne? Válečného Štědrého dne, daleko od domova, daleko od rodin. Zvláště starší tátové se roztesknili při vzpomínkách na své ženy a děti.

Ledvina někde vyšťáral prázdné lístky německé polní pošty. Kreslil na nich a barevně vybarvoval pastelkovými tužkami štědrovečerní scénky a krajinky kolem Ladomirové. Nakonec nám ukázal své „umělecké" dílo. V dané chvíli se nám jeho naivní kresby velmi líbily. Připsal k nim vánoční a novoroční pozdravy své manželce a dětem.

Mála z Ivanovky se ho pokoušel napodobit. Kresbičky se mu nedařily. Poprosil Ledvinu, aby mu na několik lístků něco nakreslil. Ledvina mu ochotně vyhověl, byli to staří kamarádi. Zatímco Ledvina kreslil, Mála vytáhl fotky své ženy a dvou svých chlapců, Jardy a Toníka. Dlouho si je teskně prohlížel. Líbal jejich podobenky. V očích se mu leskly slzy. Odvrátil se od nás, styděl se za své city.

Když byl Ledvina s kresbami hotov, Mála napsal na „pohlednice" svůj vánoční a novoroční pozdrav. Sebral pak své i Ledvinovy „pohlednice" a odnesl je na polní poštu. Záhy se vrátil.

Zapadalo slunce. Vyšli jsme ven nakrmit koně na noc. Jen Mála zůstal ve světničce. Stlal naše společné lože a uklízel.

Před námi, proti polorozbořenému železnému mostu přes Ondavu stála v palebních postaveních baterie našich 45 mm protitankových děl. Vypálila salvu na nepřátelská postavení, za ní hned druhou.

„Posílají frickům štědrovečerní nadílku!" řekl Palažinec.

„Jen aby ji frickové neposlali nám..." odpověděl jsem.

„Kde zůstal pokoj lidem dobré vůle? Proč jim aspoň dnes nedopřejeme klid? Vždyť tam jsou také lidé..." mudroval Mandík.

„Jsou fašisti ještě vůbec lidi?" opáčil Palažinec. Ještě nedořekl, když vzduchem zasvištěly německé miny a granáty. Odpověď na salvu našich pětačtyřicítek. Dopadlo jich do vsi asi šedesát. Baterii pětačtyřicítek přenesly. Jeden granát vybuchl přímo u prahu našeho domku. Tlak vzduchu vyvrátil dveře i s veřejemi.

Nářek a sténání kamarádů mě vzpamatovaly. Spolu s Palažincem jsme se vrhli poskytnout jim první pomoc. Ledvinovi střepina vytrhla kus svalstva na ruce. Camprovi přerazila nohu. V tratolišti krve se svíjel Mandík. Pomoc všem už byla nad naše síly. Zavolal jsem z nedaleké školy zdravotníky. Přijeli sanitním autem a ošetřili raněné.

Mandík byl střepinou těžce raněn do zad. Z ran se mu řinula zpěněná krev. Do rána zemřel.

Mála měl nepatrnou ranku na prsou. Vyteklo z ní jen pár kapek krve, asi jako píchnutí špenlíkem. Nezdálo se to být vážne. „Moje ženo! Moje děti!" zasténal a v několika minutách skonal. Rána byla zřejmě hluboká. Patrně způsobila vnitřní krvácení.

Když paní Málová dostala lístky s vánočními pozdravy, ještě netušila, že její manžel už nežije. Zemřel snad ve chvíli, kdy se doma chystala zasednout s dětmi k štědrovečerní večeři...

S Camprem jsem se setkal záhy po válce u vojenské skupiny „Žatec" v Žatci. Byl vyléčen celkem dobře, bez zjevných následků. S Ledvinou jsem se shledal až za mnoho let o dočesné v Žatci. Ruku mu sice zachránili, zůstala však chromá.

Plukovník v záloze

JAROSLAV PERNÝ

Kanadský žert

Po vyjití z Dukelského průsmyku jsme dorazili k Ondavě. Náš 2. dělostřelecký protitankový pluk zaujal nová palebná postavení. Štáb pluku a jeho týlové útvary jsem ubytoval v Ladomirové.

Proti dosavadnímu ubytování v karpatských lesích a rozstřílených chudičkých horských vesničkách to byl úplný luxus být opět pod střechou, moci si v místnosti zatopit, vyprat a usušit prádlo. Po dlouhé době se opět napít trochu mléka...

Naše radost netrvala dlouho. Do Ladomirové přijelo velitelství dělostřelectva 1. brigády. Velitel brigádního dělostřelectva major Otakar Rytíř mi dal jednoduše rozkaz uvolnit obsazené domy pro velitelství dělostřelectva a přestěhovat se do sousední vesnice Vagrinec.

Na moje námitky, že Vagrinec je plně obsazen sovětskými jednotkami a 1. dělostřeleckým plukem štábního kapitána Josefa Rady, odpověděl, že nám štábní kapitán Rada uvolní dva domy. Příliš jsem tomu nevěřil. Ale jaká pomoc. Rozkaz je rozkaz.

Uvolnili jsme pro velitelství dělostřelectva brigády dosud obsazené domy a přesunuli se do Vagrince, malé vesničky ležící v hlubokém údolí poblíž lesa.

Velitelství 1. dělostřeleckého pluku jsem našel ubytované na faře. Na mou žádost o ubytování velitelství a týlu našeho pluku mi nějaký poručík jménem štábního kapitána Rady jednoduše odpověděl: „Nemáme! Nedáme!"

Na dotaz, kam se tedy máme podít, mi „moudře" poradil: „Vykopejte si u lesa zemljanky!"

Začali jsme v rokli u lesa kopat zemljanky. Šlo to v kamenité půdě velmi těžce, pomalu. Do večera jsme s nimi nebyli hotovi. Noc jsme strávili ve stanech a u ohňů pod širákem. V tomto ročním období žádná slast. Déšť se sněhem, zima...

Na kost promrzlý jsem přišel na šibeniční nápad: „To by v tom musel být čert, aby nám Rada ubytování nedal!"

V té době byla u nás v kursu takzvaná kočující děla. Proč bychom toho nevyužili pro získání střechy nad hlavou?

Ráno jsem dal rozkaz postavit jedno dělo nedaleko za farou. Odtud

jsme zahájili intenzívni rušivou palbu na nepřátelská postavení. Němci si to nenechali dlouho líbit. Ihned naši palbu opětovali. Kostelní věž jim sloužila jako orientační bod. Jejich granáty začaly dopadat kolem fary. Nám to nikterak nevadilo, to jsem právě chtěl. Pálili jsme vesele dál.

Odpoledne v mé zemljance zabzučel polní telefon. Zvedl jsem sluchátko.

„Jak dlouho ještě budete z toho pitomého děla střílet?“ ozval se mi ve sluchátku hlas štábního kapitána Rady.

„Dokud si to situace bude vyžadovat —“ odpověděl jsem.

„Ty liško podšitá, kolik domů potřebuješ?“ ptal se štábní kapitán Rada. Pochopil, oč jde.

„Dva.“

„Budeš je mít. Dělo si ihned odstěhuj dřív, než nám frickové rozstřílejí faru! Jsme rádi pod střechou.“

„Uhodl jsi! My taky!“

Večer jsme už strávili pod střechou.

Plukovník v záloze

JAROSLAV PERNÝ

Dělostřelci ve Svidníku

Po těžkých bojích o východ z Dukelského průsmyku jsme spolu se Sovětskou armádou konečně dosáhli Svidníku. Každý krok jsme platili krví a mrtvými. Nejen od nepřátelských min, granátů a kulí, ale i od zbraně nejzákeřnější — nástražných min, které v lesích tohoto kraje zabíjely a mrzačily ještě dlouhá léta po válce. Zákeřná smrt se tam leckde skrývá ještě dnes.

Nic jsme nezůstali nepříteli dlužni. Každou ránu jsme opláceli ranou. Za naše mrtvé a krev platil nepřítel svými mrtvými a svou krví. Neúprosně jsme ho tlačili z Karpat, pomalu, ale jistě.

Do Svidníku jsme vstoupili odpoledne. Někde před námi prý byla naše pěchota. Řady pěšáků byly v té době katastrofálně prořídlé. Z praporů pomaly zbyly čety, z rot družstva. Nebylo dostatek pěšáků pro souvislé obsazení obrany.

Baterie zkušeného starého španěláka, podporučíka Karla Krejčího zaujala palebná postavení ve městě. Ondava, mělká a kamenitá, ležela mezi námi a nepřítelem.

Vybrali jsme vhodná palebná postavení mezi rozstřílenými domy. Pro první dělo, postavené ve zbořeném domě, jsme probourali pro výstřel otvor ve zdi. Zbytek zdi sloužil jako kryt děla a sklep domu sloužil obsluze jako kryt. Podobně se zařídily i obsluhy ostatních děl.

Podzimní noc, studená a deštivá. Dělostřelci zalezli do sklepů. Z každé obsluhy bděli pouze dva strážní, kteří se střídali vždy po dvou hodinách. I když před námi byla pěchota, ostražitost byla nanejvýš nutná. Nepřátelský průzkum mohl mezi zříceninami snadno proniknout a vpadnout dělostřelcům do zad.

Minula půlnoc. Stráže se vystřídaly. U prvního děla právě nastoupil do stráže starý, šedovlasý táta, mohlo mu být přes padesát. V civilu mistr krejčí, který zaměnil jehlu za zbraň a dobrovolně vstoupil do armády. Spolu s ním nastoupil kamarád ze Zakarpatské Ukrajiny. Jektali zuby, roztřásal je chlad. V syrovém sklepě bylo přece jen tepleji.

Táta se postavil u děla, kryje se zdí proti studeném větru. Zdálo se mu, jako by slyšel od Ondavy nějaké kroky. Nebo to jen vítr?

Vykoukl přes zeď. Zahlédl řadu vojáků jdoucích ve spořádaném tvaru od Ondavy s nějakým nákladem na zádech. Nosiči jídla jdou od pě-

choty s várnicemi na zádech. Taky to není žádný med, pomyslil si a uklidnil se.

Přiblížili se k němu. „Stůj! Heslo!“ vzkřikl táta.

Stíny se zarazily, ale jen na okamžik. Neodpověděly. Začaly ho půlkruhem obkličovat, tiše a opatrně se blížily k němu.

Táta ucítil, jak mu na čele vyvstal studený pot a vlasy se mu zježily. U Machnówky i v dalších bojích se držel statečně. Jako dělostřelec dosud nikdy nestál přímo tváří v tvář nepříteli.

„Stůj! Ruki v věrch!“ vzkřikl, zamířil samopal a stiskl spoušť. Rána nevyšla. Snad zapomněl odjistit. Byl tím tak šokován, že vzal do zaječích a nevzbudil kamarády. Štěstí, že byli strážní dva. Druhý, zkušenější strážný nečekal, až se stíny přiblíží. Potichu vzbudil kamarády ve sklepě. Tiše se vyhrnuli ven a zalehli v rozvalinách domů. Přivítali vetřelce vražednou palbou zblízka. Několik jich padlo. Ostatní se ve tmě rozprchli. Raněné odnesli s sebou.

Ráno dělostřelci našli několik odhozených náloží výbušnin, které táta považoval za várnice. Zřejmě šli zničit most přes potok Kapišovku, tekoucí mezi Svidníkem a Ladomirovou. Most byl sice už poškozen, ale dalo se po něm přejet. Němci nepředpokládali, že jsme už obsadili Svidník, neboť šli ve spořádaném tvaru a bez zajištění. Pohotový zásah dělostřelců jejich úmysl zmařil.

Tátu jsme ráno marně sháněli. Jako by se do země propadl. Ani jeho mrtvolu jsme nikde nenašli. Snad ho Němci neodvlekli?

Teprve třetího dne ho objevila naše sousední jednotka schovaného pod převislým břehem řeky. Neutíkal do týlu, ale okrajem řečiště Ondavy. Zabloudil. Tři dny a noci bloudil bez cíle. Byl v zuboženém stavu. Vyhladovělý a vychrtlý. Hrůza a šílenství mu hleděly z očí. Nemohli jsme z něho dostat souvislé slovo. Odeslal jsem ho do nemocnice a k baterii se už nevrátil.

VÁCLAV ŠIRC

Průzkum za Ondavu

Ze vzpomínek Vladislava Opočenského

Po zdolání Dukelského průsmyku se koncem prosince 1944 fronta na několik týdnů zastavila na Ondavě. Téměř veškeré naše dělostřelectvo odjelo pomoci Sovětské armádě při průlomu fronty u Jasla. V obraně zůstal pouze menší oddíl minometů a několik děl, která neustále měnila palebná postavení a vedla rušivou palbu proti nepříteli, aby měl dojem, že se zde chystá nová ofenzíva. Dřevěné makety děl a tanků, hukot motorů aut a traktorů za liniemi naší obrany měly v nepříteli vzbudit zdání, že fronta není obnažena a že není bez dělostřelectva. Současně bylo nutno získat spolehlivé zprávy o přípravách nepřítele na našem úseku, aby nemohl využít nepřítomnosti našeho dělostřelectva a případně nás překvapit vlastním úderem.

K průzkumu bojem za Ondavu byly určeny dvě čety nově zformovaného praporu samopalníků, složeného vesměs z nováčků, kteří prodělali v Ladomirové, v podmínkách maximálně přibližných podmínkám fronty sotva třítýdenní, ale tvrý intenzívní výcvik. Pouze důstojníci a poddůstojníci praporu byli převážně ostřílení vojáci.

Vybrané čety pod velením četaře Bohuslava Svítka, sotva osmnáctiletého chlapce, a četaře Holého, obou vojáků prošlých peklem Dukly, v síle asi sedmdesáti mužů se v noci na 16. 1. 1945 přesunuly do obce Kapišová, ležící v přifrontovém pásmu. Odtud pak do zákopů na přední okraj naší obrany s úkolem provést průzkum bojem nenadálým přepadem, bez dělostřelecké přípravy. Bylo nutno postupovat v naprosté tichosti, s naprostým utajením.

Ženisté předem položili dřevěné fošny na led přes slabě zamrzlou Ondavu, aby zajistili bezpečný přechod samopalníků na druhý břeh. Prostříhali rovněž průchody v drátěných překážkách, kterými nepřítel zajistil svou obranu před náhlým přepadem. Samopalníci měli nepozorovaně proklouznout prostříhaným průchodem. Jedna četa se měla odplížit podél překážek na pravou, druhá četa na levou stranu průchodu. Odtud pak na dané znamení vyrazit k nenadálému útoku.

Velení praporu pohlíželo na připravovaný útok s určitými obavami. Většinu mužstva tvořili v bojích dosud neostřílení nováčci, mezi nimi bylo mnoho cikánů z východního Slovenska, kteří nevynikali kázní ani statečností. Jakýpak také div, když tyto děti přírody dosud nikdy v ži-

votě nepoznaly žádnou kázeň, ani povinnost, nanejvýš posměšky a ústrky společnosti? Obavy velitelů se však ukázaly liché. Postup obou čet průchodem přes překážky probíhal tiše a hladce. Velitelé čet stáli u průchodu a tiše dirigovali rozestoupení samopalníků podél překážek po obou stranách průchodu. A snad by také zaujali východisko k útoku v naprostém tichu a klidu. Jeden z vojáků však nešťastnou náhodou zavadil lopatkou o drátěné překážky. Dráty překážek zazvonily. V nočním tichu to bylo slyšet daleko široko.

„Krucifix!" zakleli tiše velitelé čet. Co teď? Je nutno jednat rychle, dříve než se nepřítel vzpamatuje a vyhlásí poplach. Nečekali, až všichni samopalníci dosáhnou výchozích postavení za drátěnými překážkami: „Granáty připravit a vpřed!"

Zaútočili přímo z chodu. Ti, kdo postupovali vzadu, dobíhali rychle přední a připojovali se k útoku. Sotva dozněly výbuchy ručních granátů, samopalníci se bleskově vrhli vpřed. V bílých maskovacích pláštích se vynořili z temnot přímo před honvédem stojícím na stráži. Vytrhli mu pušku z rukou dříve, než stačil vystřelit. Vpadli do zákopů a tahali odtud ven rozespalé, vylekané honvédy, kteří neměli vůbec čas vzchopit se k odporu. Vyčistili první obrannou linii, vpadli do druhé, kde zajali v bunkru Maďara v důstojnické uniformě bez označení hodnosti a ukořistili jeho důstojnickou polní brašnu s mapovým materiálem. Zajatce odeslali ihned do týlu.

V bunkru zazvonil polní telefon. Jeden ze samopalníků uměl dobře maďarsky. Zvedl sluchátko. Z maďarského SV, ve vsi asi kilometr v týlu, se dotazovali, co se děje v první linii. Byli zneklidněni výbuchy ručních granátů. Samopalník jim odpověděl maďarsky: „Vše v pořádku. Útok jsme odrazili!"

Tím se Maďaři v týlu uklidnili.

Za chvíli však vznikl v té vsi daleko větší zmatek, neboť tam zcela nečekaně vtrhli naši samopalníci. Honvédi prchali zděšeně ze vsi, zahazujíce na útěku zbraně.

Úspěch byl neočekávaný, proto také nebylo připraveno a zajištěno jeho další rozvinutí a využití k případnému průlomu fronty.

Zoufalou situaci Maďarů zachránili Němci ze sousedních úseků fronty. Několik nákladních aut s německými vojáky přijelo zlikvidovat nebezpečí průlomu v jejich obraně. Pokusili se naše samopalníky obklíčit. Německá protitanková děla zahájila palbu ve chvíli, kdy se naši samopalníci octli ve vsi, v zemi nikoho. Jeden granát zasáhl velitele čety Holého. Strhl mu lebku, byl na místě mrtev. Velení čety se ujal desátník Saša Kliment z Novokrajova na Volyni.

Mimo četaře Holého padl pouze jeden nováček, cikán. Všichni ostatní se z průzkumu bojem k ránu vrátili. Na šťastném návratu se významně podílela chemická rota Sovětské armády, která kryla dýmovnicemi ústup přes Ondavu.

Ze zajatého důstojníka se vyklubal kapitán honvédů, který mluvil obstojně slovensky. V jeho polní brašně byly nalezeny plány nepřátelské obrany na Ondavě. Pro vzácného zajatce a ukořistěné dokumenty si přijeli vyšší sovětští důstojníci ze štábu 4. ukrajinského frontu na velitelství praporu samopalníků v Ladomirové. Našim samopalníkům pak poděkovali zvláštním děkovným přípisem.

VÁCLAV ŠIRC

Nad vlastním náhrobkem

Podle vyprávění plukovníka v záloze Jaroslava Perného a deníčku Antonína Solara

V roce 1965 jsem byl požádán velitelstvím jednoho našeho dělostřeleckého pluku, abych se jako pamětník a průvodce zúčastnil exkurze důstojníků pluku po dukelském bojišti.

S velitelem pluku podplukovníkem Antonínem Kačírkem jsem se znal od roku 1944. Pocházel z Dlouhého Pole u Dubna na Volyni. Sloužil tehdy jako spojař u 2. protitankového dělostřeleckého pluku, jehož jsem byl náčelníkem štábu. Byl to tehdy mladý, prostý vesnický chlapec, svědomitý, příkladný v plnění vojenských a bojových povinností.

Jdeme s exkurzí na kótu 534, kótu smrti, ležící severně od města Dukly. Po dvaceti letech jsou místy ještě znát stopy tehdejších urputných bojů. Čtyřikrát za den kóta vystřídala své držitele. Kolik zuřivých útoků, protiútoků, bojů zblízka, muž proti muži, kolik krve... Zmizely jen řady prostých dřevěných křížů na vojenských hřbitovech. Pozůstatky padlých byly exhumovány a pietně přeneseny na národní hřbitov v Dukelském průsmyku.

„Zde jsem byl raněn," ukazuje podplukovník Kačírek na jedno místo.

Vracíme se z Polska k Dukelskému památníku na naší státní hranici. Smekáme před nesmírnou obětí mrtvých i těch, kteří přežili. Kolik z nich zůstalo invalidy. Kolik jich živoří s podlomeným zdravím. Smekáme před obětí, kterou zaplatili za náš dnešní svobodný život...

Čteme dlouhé řady jmen: „... desátník Antonín Kačírek..."

Ne, zrak nás nemýlí. Jméno dnešného podplukovníka a velitele pluku. Jak se zde objevilo jméno živého? Či snad byli dva Antonínové Kačírkové?

Podplukovník Kačírek vyprávěl:

„Při odrážení jednoho německého protiútoku jsem byl vážně raněn do boku. Spolu se mnou byl těžce raněn jeden kamarád. Přes vlastní zranění jsem byl schopen pohybu. Provizorně jsem ošetřil vlastní ránu i ránu kamarádovu. Potřeboval rychlé odborné ošetření lékařem, měl-li být zachráněn před vykrvácením. Pokusil jsem se ho odnést z bojiště. Nesl jsem ho ve směru na Helenówku. Sotva jsem se vlekl. Nohy se mi podlamovaly v kolenou. Před očima mi vířila různobarevná kola, hlava se točila závratí. Kamarád sténal: ‚Toníku, zastřel mě, ať se netrápím! Stejně je se mnou konec! Zachraň se sám!'

Budeš ještě zdráv. Ještě frickům oplatíš! tešil jsem ho, ač jsem tomu sám už nevěřil.

Kolem nás vybuchovaly miny. Každou chvíli jsem musel s raněným zalehnout a krýt se. Po jednom takovém krytí jsem už neměl sil ho vyzvednout na rameno a nést dál. Buď se zachráníme oba, nebo zde oba zůstanem.

Svlékl jsem ze sebe kabát, položil na něj raněného a pomalu, krok za krokem, chvílemi plazením jsem ho táhl z palby. Pot ze mne jen lil. Dál jsem už nemohl. Oslaben ztrátou krve jsem pozbyl vědomí. Procitl jsem až na sovětské polní ošetřovně.

Naši pak po boji našli kamaráda, který zemřel na mém kabátě. Podle dokladů nazelených v kapse kabátu ho pohřbili jako Antonína Kačírka. Tak to také ohlásili štábu dělostřeleckého pluku, který mě odepsal z evidence jako podlého. Kamarádovy pozůstatky pak také byly pod mým jménem exhumovány a přeneseny na národní hřbitov u Dukelského památníku..."

Tak tomu opravdu bylo. Za tři měsíce se „zmrtvýchvstalý" Kačírek hlásil u svého pluku. Zúčastnil se historické dělostřelecké přípravy u Jasla a všech dalších bojů pluku. Jeho dobrodružství a útrapy však nekončily.

Začátkem května 1945 jsme na Moravě několika proudy postupovali na Holešov. Nepřítel panicky prchal na západ. Jednoho dne se nám vzdal celý dělostřelecký oddíl 105 mm kanónů. Naše spojčeta se zde zdržela přebíráním ukořistěné výzbroje a vozidel. Velitelství pluku a pátrači 1. baterie projeli linií fronty a pronikli daleko do německého týlu. Němci je obklíčili a odřízli od našich ostatních sil. Baterie zaujala kruhovou obranu. Palbou z děl a ukořistěných těžkých kulometů odrazila všechny německé útoky a dočkala se příchodu posil. Přešla pak k dalšímu postupu. Spojaři se o tom dověděli v Holešově. Přes zákaz zpravodajského důstojníka pluku kapitána Kazdy se pod velením rotného Prokopa na dvou autech vydali za baterií a velitelstvím pluku. Podcenili bojeschopnost ustupujících Němců. Zapomněli, že dodělávající šelma kouše nejzuřivěji. V zápalu boje a prenásledování ustupujícího nepřítele projeli německou obrannou linií a Němci jim odřízli cestu k ústupu. Přední studebacker zapálili panzerfaustem. Zadní nestačil zabrzdit a narazil do předního.

Spojaři vyskákali z aut a zalehli v silničním příkopu. Němci pak v příkopu na druhé straně silnice. Došlo k zoufalému boji spojařů proti obkličující je přesile. K boji ručními granáty přes silnici. Ústup jim odřízla kulometná palba do zad. Drželi se, dokud jim nedošly ruční granáty a střelivo.

Raněné pak Němci bestiálně dobíjeli krumpáči a lopatami. Několik raněných zajali, uvázali k našim autům a spolu s auty zapálili. Hitlerovci věděli, že jejich hodiny jsou sečteny, a přece do poslední chvíle

sadisticky vraždili. Doufali snad ještě v zázračné zbraně? Nebo zpiti neočekávaným úspěchem znovu v sobě pocítili sílu a slávu dobyvatelů světa z let 1940—1941? Pokládali dočasný úspěch za obrat ve válce?

Naše 1. baterie zpozorovala zdáli boj, nevěděla však, oč jde. Pro jistotu vypálila tím směrem několik ran a přinutila tím útočící Němce zalehnout, což umožnilo několika spojařům uniknout z obklíčení a probit se k našim.

Na bojišti zůstali padlí: rotný Prokop, četař, Holub, Čapek, Adof, Jirout, Perníček, Varga, Kuriljak, Povoda a řada dalších. Z šestatřiceti příslušníků spojčety se zachránilo šest (podle Solarova deníčku jedenáct).

Místní moravští občané pohřbili padlé spojaře na hřbitově v Ramicích. Tamní lékař pořídil zápisy o bestiálním dobíjení a upalování zajatých raněných spojařů. Zápisy, které pak byly našimi zástupci předloženy při norimbeském procesu v roce 1946.

Kačírek nebyl mezi padlými. Několik týdnů jsme ho tedy vedli jako nezvěstného. Nečekali jsme však, že se kdy ještě vrátí. Tím větší a milejší bylo naše překvapení, když se opět hlásil u pluku. Od Holešova si odnesl dvojnásobný průstřel hlavy. Z boje ho odtáhl kamarád Slovák. Ustupovali směrem k Holešovu, cestou však odbočili a byli zachráněni sovětskými vojáky, kteří je ošetřili a dopravili do sovětské vojenské nemocnice. Kačírek se zřejmě narodil na šťastné planetě. Žádná ze dvou střel nezasáhla mozek. Zůstaly po nich jen hladké průstřely, které se sovětským lékařům podařilo velmi brzy vyléčit. Dvakrát přežil svou smrt . . .

VÁCLAV ŠIRC

Štědrý večer na Volyni

Smutné, přesmutné byly vánoce a Štědrý večer 1944 v českých rodinách, ve městech i osadách na Volyni. Nebylo snad rodiny, kde by některý z jejích příslušníků nechyběl u štědrovečerní večeře. A o to smutněji bylo v těch rodinách, a nebylo jich málo, kde už věděli, že jejich otec, syn nebo bratr s nimi už nikdy víc k štědrovečerní večeři nezasedne, že zůstal někde na Dukle.

Ty rodiny, jejichž příslušníci byli nezvěstni, se ještě mohly utěšovat nadějí, že snad jejich drahý přece jen někde žije. Že se s ním po válce opět shledají. Věřily, nebo aspoň věřit chtěly, že je někde ve vojenské nemocnici v Rusku nebo snad v zajetí. Věřily někdy ještě mnoho let po válce. Někde snad věří ještě dnes.

Nejšťastnejší Štědrý večer snad byl v rodinách, jejichž příslušníci byli po zranění doma na zdravotní dovolené nebo o nichž se vědělo, že jsou v nemocnici, kde jim nehrozí žádné bezprostřední nebezpečí. Radost byla v mnoha případech zkalena vědomím, že zranění zanechalo trvalé následky — zmrzačení. Lépe však přežít válku jako invalida, než padnout.

Ti, kdo byli v sovětských, na určitá zranění specializovaných nemocnicích v hlubokém zázemí, roztroušeni mezi sovětskými raněnými, neměli vánoce ani přes veškerou péči a přátelství sovětských lékařů a ošetřovatelek nijak veselé. V SSSR byla tradice vánoc včetně vánočního stromku nahrazena tradicí Nového roku. Vánoce a Štědrý den se v ruských rodinách slavily neoficiálně pouze doma podle juliánského kalendáře 6. ledna. Raněným v nemocnicích tak zbyly na vánoce pouze stesk a vzpomínky.

Podívejme se do několika zvlášť těžce postižených volyňských rodin:

Mimořádně byla postižena osada České Noviny. Většina mladých mužů a chlapců měla smůlu, že byla zařazena k tankovým výsadkářům—samopalníkům a k pěším praporům. Tedy k útvarům, kde byly ztráty největší. Ve více než dvaceti rodinách už oplakávali své mrtvé. Zvlášť těžce to dolehlo na rodinu Antonína Synka.

Spolu s provdanou dcerou Toničkou a malou vnučkou seděli Synkovi u štědrovečerní večeře. Sedm večeří na velkém rodinném stole zůstalo netknuto. Čtyři syny a zetě vyprovázeli v březnu do československé

Václav Kazda se svou sestrou Jiřinou před vstupem do 1. čs. armádního sboru

armády. Čtyři syny — Josefa, Václava, Toníka a Vláďu. Netušili, že samopalníci Václav a Toník padnou hned první den bojů v Machnówce. Kulometník Josef někde u Teodorówky. Zeť Jaroslav Libovický byl jako kulometník raněn do ruky. Vánoce trávil v sovětské vojenské nemocnici, daleko od domova. Zůstal jim už jenom Vláďa, který sloužil u tankové brigády. Shledají se aspoň s ním? Přežije?

Shledají se ještě někdy se dvěma českými chlapci odněkud z českého pohraničí, Josefem (?) Haukem a Bedřichem Badalem, kteří spolu s jejich syny narukovali? Přes třičtvrti roku ilegálně prožili v rodině Synkových, kde našli azyl po svém útěku z Todtovy organizace v Dubně, kam byli nasazeni okupanty. Náhodou se v Dubně seznámili s chlapci Synkovými. Domluvili se s nimi a jednoho krásného letního dne v roce 1943 dezertovali. S chlapci Synkovými přijeli do Českých Novin. Přivezli s sebou pušky i střelivo, čímž posílili domobranu osady. Žili pak u Synků jako členové rodiny. Pomáhali jim v hospodářství. Žili v osadě veřejně. Věděla o nich celá osada. Nikdo je však německé okupační správě neprozradil. Mezi tamními Čechy zrádci nebyli.

V březnu 1944 spolu s chlapci Synkovými narukovali do československé armády. Oba dva k samopalníkům. Synkovi je vybavili na cestu potravinami, penězi i prádlem jako vlastní syny. Také tak na ně vzpomínají. Oba chlapci byli raněni. Štědrý večer a vánoce trávili v nemocnici. Válku patrně přežili . . .

Z chlapců Synkových ji přežil jedině Vláďa. Ani s ním se však rodiče víc už neshledali. Nedočkali sa reemigrace. Žal je oba předčasně sklátil do hrobu.

Smutný Štědrý večer u chudě prostřeného stolu trávila i rodina Piotra Grochowského v Rovně. Nedávno pohřbili dceru a malou vnučku. Zemřely z prožitého utrpení a také tak trochu z nedostatku. Zbyl jim jen pětiletý vnouček Saša. Jeho otec Václav Brdička trávil vánoce u ženijního praporu někde na východním Slovensku.

Žili dříve blízko Sarenů, v malé ukrajinsko-polské osadě, daleko od českých osad na Volyni. Dobře vycházeli se všemi sousedy. Jednoho dne na jaře 1943 tajně navštívil Brdičku jeho soused Ukrajinec: „Víme, že jsi dobrý člověk z Čech. Ale tvá žena a tvůj tchán jsou Poláci. Uprchněte odtud, nebo vás banderovci zabijí! Vím o tom. Neprozraď mě však! Zaplatil bych za to hlavou!“ varoval.

Co se dalo dělat. Zapřáhli do vozu koně a jen s nejnutnějšími svršky odjeli z rodné chalupy do Rovna, kde se pod ochranou německé posádky cítili před banderovci bezpečni. Jaká tragedie, když Slované musí proti Slovanům hledat ochranu u svých odvěkých společných nepřátel!

Dokud s nimi byl Brdička, dařilo se jim slušně. Dovedl si vydělat a uživit rodinu. Po jeho odchodu do československé armády však měli nouzi. Nedokázali najít cestu do českých vesnic, do české společnosti, kde by nalezli nezištnou pomoc. Byli to lidé prostí, vyrostlí v zapadlé osadě mezi lesy a močály Polesí. Kromě zetě Brdičky se s ostatními Čechy vůbec neznali.

Dnes jim už zůstal pouze vnouček Saša Brdička. Bůhví, zda má otce ještě naživu. Dlouho už nepsal.

Netušili tehdy, že se s Václavem Brdičkou shledají teprv za třináct let, až v roce 1957.

S polskou reemigrací odjeli v roce 1945 do Polska. Našli nový domov v Blizocině nedaleko Trzebnice ve Slezsku. Václav Brdlička jej našel ve Veleticích u Žatce. Marně odtud pátral po rodině Grochowských a po synovi. Napsal jsem mu tehdy řadu dopisů na různé polské instituce, rozhlas, Červený kříž a nevím už kam ještě. Bezvýsledně, jako by se po nich země slehla. Vždy přišla jen stručná zpráva, že se hledaní nenacházejí na listině válečných ztrát . . .

Teprve v roce 1956 jsem při návštěvě známých v Polsku objevil rodinu Grochowských a Sašu Brdičku. Jel jsem se svým známým z Volyně Antonínem Jaloszyńským navštívit jeho nezvěstnou, teprv nedávno nalezenou rodinu v Polsku, která byla 13. 7. 1943 deportována ze sousední polské osady Ludwikówky do Hitlerova reichu. Ludwikówku tehdy stihl osud Českého Malína s tím rozdílem, že zastřeleni byli pouze muži od patnácti let. Ostatní obyvatelstvo bylo deportováno.

Jaloszyński byl spolu se svým synem Janem odvlečen na práci do říše už v roce 1942. Když po repatriaci na Volyň v roce 1945 rodinu nenašel, uchýlil se k mým rodičům a reemigroval s nimi do Českoslo-

Václav Kazda (vpravo) po návratu z nemocnice

venska. Žil pak trvale v naší rodině. Jaké překvapení nám připravil ošemetný osud či snad prozřetelnost!

V Československu svedl do jedné pohraniční obce Václava Brdičku a Antonína Jaloszyńského, kteří se na Volyni neznali. V Polsku opět svedl do jedné obce jejich syny! Nebýt toho, Brdička patrně nikdy syna nenašel.

Kdybychom napsali Martinovi Jaloszyńskému dotaz, zda náhodou nezná Sašu Brdičku, mohli jsme jej najít o rok dřív, hned když jsme se dověděli o Martinovi . . .

Václav Brdička, ač už znovu ženatý a otec dvou dalších dětí, si odvezl Sašu do ČSSR v roce 1957. Saša se brzy znovu naučil česky a našel v ČSSR nový domov. Na dědu Grochowského však nikdy nezapomene. Několikrát jej už navštívil. Také jeho dopisy a balíčky často putují do Polska.

Smutný Štědrý večer a vánoce měli také u Kazdů v Novokrajově. U štědrovečerní večeře jim z tradičních jídel nechybělo nic. Díky pra-

covitosti a vrozené české hospodárnosti bídu dosud nikdy nepoznali. U stolu však byla tři místa neobsazena. Otec Josef Kazda slavil smutné vánoce daleko od domova jako velitel trénu 2. praporu v Ladomirové. Manžel nejstarší dcery Aničky Václav Šebek u tankové brigády. Syn Václav byl doma na zdravotní dovolené. Jako radista u SPO byl na kóte 534 raněn střepinou do hlavy. Po léčení v Miněralnych Vodach na Kavkaze byl propuštěn domů na zdravotní dovolenou. Nastoupil jako učitel na české škole v Zdolbunově.

Rodina by tedy zatím mohla být šťastna, nebýt třetího prázdného místa, kde chyběla devatenáctiletá dcera Jiřina. Vzpomínali na ni s dosud čerstvou bolestí v srdcích.

Daleko odtud na východním Slovensku, v budově školy v Bukovcích měl stejně smutný Štědrý večer Václav. Sloužil dříve jako radista pro poslech zpráv pro československý armádní tisk. Odtud byl v prosinci odvelen do kursu osvětových důstojníků v Bukovcích. Seděl na slaměném lůžku a v ponurém světle „koptilky" (svítilna z dělostřelecké nábojnice se zploštěným vrcholem, v němž byl zadělán knot, svítilo se benzínem) prohlížel Jiřininu podobenku. Znovu a znovu četl dopis od svého kamaráda Václava Kazdy. Malý, do trojúhelníčku svinutý lístek bez obalky, narychlo s ohledem na vojenskou cenzuru rusky psaný. Dopisy v cizích jazycích, tedy i v českém, putovaly na vojenskou cenzuru daleko, snad až do Moskvy. Docházely adresátům mnohem později, než když byly psány rusky.

Četl přímo telegraficky stručný dopis:

Milý příteli,

srdečně Tě zdravím a přeji Ti vše nejlepší v Tvém životě. Tvůj přítel a bratr Tvé přítelkyně, s kterou sis dopisoval, Václav Kazda.

Jiřině už nepiš. Už Ti víc neodpoví . . .

Václav vzpomíná na neblahý den, kdy dopis obdržel a četl poprvé. Při této poslední větě měl tehdy pocit, že snad Jiřinu urazil svou otevřeností a upřímností. Viděli se pouze jednou v životě v dubnu 1944 v Lucku, když byla u radistů navštívit svého bratra Václava. Seznámili se a vyměnili si spolu několik bezvýznamných společenských frází. Začal si s ní dopisovat. Záhy oba zjistili, že si spolu rozumí jako dva dobří kamarádi. Byl totiž zasnouben s Libuší. Temperamentní černovlasá Libuše byla snad hezčí, ale chyběla jí Jiřinina dobrosrdečnost a upřímnost. Přitahovala ho spíše fyzicky. Přes půl roku už od ní neobdržel jediný dopis. Měl pocit, že ho podvádí. Přesto v dopise Jiřině naznačil, že je zasnouben a jeho dopisování s ní je čistě kamarádské.

Nejdříve se domníval, že patrně urazil Jiřininu dívčí hrdost. Inu, kterápak dívka v té těžké době by nechtěla mít chlapce, byť vzdáleného, jen sama pro sebe, aby jednou nezůstala na ocet? Chlapci byli v té době na Volyni vzácní. Tolik jich už děvčata oplakala!

Ihned se tehdy rozhodl, že jakmile dočte přítelův dopis, napíše dopisy

dva. V prvním odprosí Jiřinu a požádá ji o další dopisování, o její lásku a ruku, vrátí-li se z války. Druhým dopisem Libuši zruší jejich zasnoubení...

Zhrozil se však další věty dopisu: ... není jí více, je mrtva! Zahynula! Byla zasažena kulkou při zátahu na banderovce. Událo se to poblíž rodné osady Novokrajova 4. prosince kolem třetí hodiny odpolední. Měla patrně lehkou smrt. Kulka ji zasáhla do zad, přímo do srdce. Průstřel veskrz.

Zatím na shledanou. Spěchám, jedu domů. Pohřeb zítra, 6. prosince.

Tvůj přítel Václav Kazda

Zdolbunov 5. prosince 1944.

Zrovna se to muselo stát na moje narozeniny. Do smrti snad budu mít každé narozeniny zkaleny vzpomínkou na Jiřininu smrt... pomyslel si v duchu.

Jak došlo k tragické události?

Jiřina se vracela domů z návštěvy od provdané sestry. Šla pěšinou kolem hřbitova. Nevěděla, že na hřbitově je sovětská vojenská hlídka, kontrolující pohyb po pěšině. Často tudy chodila do lesů ukrajinská děvčata ze sousední obce jako spojky a zásobovatelky banderovců v lesích. Sovětští vojáci si zde na ně políčili.

Jiřina minula hřbitov. Náhle uslyšela křik: „Stoj!" Nevěděla, kdo na ni volá. Byla vyplašena nedávným nebezpečným dobrodružstvím. Jela tehdy večer s kamarádkou domů z města. Cestou jim skočil do saní nějaký opilý marodér a s revolverem v ruce ji chtěl znásilnit. Srazily ho ze saní a práskly do koní. Běžel za nimi a střílel. Šťastně mu ujely.

V té době byla morálka na Volyni neúprosná, přímo puritánsky přísná. Běda dívce, které by se narodilo nemanželské dítě! Zmizely by tím veškeré její vyhlídky na slušné vdavky. Zbyl by pro ni nanejvýš vdovec s dětmi. A běda chlapci, jenž by se neoženil s dívkou, kterou přivedl do jiného stavu! Nikdy víc už by nezavadil o žádné slušné děvče. Nemanželské dítě — největší hanba a potupa, jaká se na mladém člověku mohla stát. Prakticky všechny případy, kdy se milenci zapomněli, nezbytně skončily u oltáře dřív, než těhotenství bylo příliš zřejmé... A teď ke všemu ještě pokus o znásilnění!

Výkřik „Stoj!" ji vyděsil. Místo zastavení se dala na útěk, což se jí stalo osudné. Vojáci ji považovali za banderovskou spojku a jeden z nich po ní vypálil dávku ze samopalu...

Zoufale si pak rval vlasy z hlavy, když k ní doběhl a poznal svůj omyl. Život jí už vrátit nedokázal...

Na podzim 1945 se s transportem československých vojáků rekonvalescentů, vracejících se ze sovětských nemocnic, podařilo celé rodině Kazdových dostat za otcem do Československa. O půldruhého roku dřív než začala oficiální hromadná reemigrace. Usadili se v Radičevsi u Žatce. Život v osvobozeném Československu se jim po prožitém utrpení jevil v nadějných barvách.

Ošemetný osud jim však připravil další ránu. Václav přes veškeré léčení neustále pociťoval následky zranění do hlavy a těžkého otřesu mozku. Trpěl stálými bolestmi hlavy. Když zjistil, že se jeho zdravotní stav dále zhoršuje, v létě 1946 dobrovolně ukončil život.

Nebyl sám. V letech 1945—1947 dobrovolně odešlo z tohoto světa kolem dvaceti bývalých vojáků 1. čs. armádního sboru z řad volyňských Čechů. Těch, kteří prošli peklem Dukly a dalších bojišť. Odloučení od rodin, potíže při osídlení a založení existence, rozčarování a zklamání nad poměry v Československu, které si dříve na Volyni příliš zidealizovali, někdy následky zranění — to vše se podílelo na jejich neblahém osudovém rozhodnutí. Selhaly jim nervy...

Inu, válka nezabíjí lidi jen na frontě. Zabíjí je zákeřně ještě dlouho po válce...

JOSEF V. REJZEK

Vánoce na východní frontě

Před vánocemi 23. prosince 1944 o 04.15 hodin náš 3. polní prapor 1. čs. brigády v SSSR převzal nový úsek od sovětského 519. pěšího pluku 81. divize. Bylo to ve východním Slovensku několik málo kilometrů od Ladomirové. Ještě téže noci naše přední bojové oddíly zaujaly obranu: levá hranice — Dobroslava — Vyšný Orlík; pravá hranice — Lipovar — Kečkovce, Nižná Polianka — Becherov. Vystřídání bylo provedeno dvěma zesílenými rotami.

Vystřídání frontového úseku — to je velký otazník pro každého vojáka v bojích. Kde to bude? V lese? V dědině? Zůstaly v té obci nějaké domky? Koho budeme mít zase před sebou — Němce, Maďary nebo vlasovce? A tentokrát se přidružila ještě jedna otázka: Je těsně před vánocemi — co nám přinesou na tomto novém úseku?

Přesun se prováděl co možná v největší tichosti. Napřed šly pěší oddíly, pak minometka s kanónkou 45 mm a konečně trény — dlouhý řetěz povozů naložených vrchovatě střelivem, proviantem a zbraněmi. Celý tento pochodový proud uzavírají vyhaslé kuchyně. Z opatrnosti se nesmí ani kouřit, ale jinak se tu a tam ozve cinknutí kovu a rachot povozů na vytlučené cestě se také nijak nedá utlumit. Jsme na otevřené silnici, která je za dne bedlivě pozorována a postřelována nepřítelem. A tak nám sem za chvíli na uvítanou posílají několik min a granátů. To však zvýší pouze ostražitost a jde se bez zastávky vpřed.

Rudoarmejci se na přední linii mlčky rozloučili s našimi hochy a ti rychle vskočili do zasněžených zákopů. Je ještě tma, štípe mrazivý vítr a všude sníh, hodně sněhu, ale každý se tu ihned zařizuje po svém. Inu, převzal novou domácnost, a tak „přestavuje nábytek" podle svého vkusu: Tam v tom koutě, bude-li možno, si třeba někdy v sedě zdřímne, tu střílnu rovněž přizpůsobí své výšce; konečně je třeba zákop prohloubit, poněvadž sem naválo sněhu, je ušlapán a tvoří teď jednu ledovou kru. A možná že o Štědrém večeru si sem bude moci donést i kus jedlové větve, ať má taky stromeček.

Povozy, kuchyně a štáb praporu zůstaly těsně za prvním sledem v obci Kružlová. Ubytovaly se ve zbytcích baráků, třebaže i ty byly bez oken a většinou beze střechy. Vesnicí ještě za noci procházejí Rusové, jdou rovněž na nový úsek.

Štábní kancelář je umístěna v opuštěné a boji zpustošené zděné faře. Okna jsou vytlučena, jen tu a tam zůstala nějaká prasklá tabulka. Hned vedle, tak asi 20 metrů od fary trčí sutiny kdysi pěkného kostelíku. U fary a také místy v dědině se zvedají mohutné jedle, jejichž větve jsou teď silně sehnuty pod tíhou sněhu. Celá Kružlová se nachází na úpatí volně stoupajících vrchů porostlých vysokými jehličnatými stromy. Kdysi tu bývalo krásné romantické zátiší, dnes tu však zůstala jen spáleniště, popraskané a sesuté zdivo, proděravělé chaty beze střech, vhodné k tomu, aby se do nich nastěhovali netopýři a sovy. Po celé délce středem Kružlové protéká malá říčka, nyní zpolovice zamrzlá. Původní můstky na této říčce byly vyhozeny, a tak tu zbyla po rudoarmejcích jen primitivní lávka, jediné spojení mezi dvěma protilehlými řady stavení.

Sotva se rozbřesklo, ve vesnici bylo živo, třebaže větší část mužstva již druhou noc ani oka nezamhouřila. Tam někdo štípe dříví, jinde napájejí koně, přetahují se vozy na vhodnější místa, narychlo se vyspravují polozbořené baráky a od kuchyní se nosí menáž.

Ale i jinak nastává oživení. Hned zrána zahájily nepřátelské minomety a dělostřelectvo zesílenou palbu, která silně zasahuje i Kružlovu. Několik dopadů následovalo přímo u budovy štábu, a když nepřítel přenesl palbu na jiné místo, zdravotníci odnesli od fary raněného vozku od minometky.

„Hele, začíná to tady dost neomaleně," poznamenává kdosi, ale to jen proto, aby se něco řeklo, jinak nikoho ani nenapadne, aby si kazil náladu pro několik těch nepřátelských granátů. Jedině výkonný kulometné roty rotmistr Honc dnes celý den láteří — nepřátelská mina mu hned zrána silně poškodila povoz s celým nákladem, třeba byl až na nejodlehlejším konci vesnice.

„Tak se podívej, ty chytrej, takhle mi tu furbeznu zřídili ty svině prašivý." A Honc se osopí na každého s takovým vztekem, málem že mu umělý chrup z úst nevyskočí, jako by ten druhý za to mohl.

Na přední linii průzkumná četa a četa samopalníků provedly pečlivý průzkum po celé šířce našeho úseku. A tak naši minometníci se už vytrvale zastřelovali do zjištěných cílů. Jinak ale přes všechnu tu palbu takřka po celý den se mužstvo vpředu zabývalo opravou zákopů. Byla to perná práce! Půda je tu i tak samý kámen a k tomu ještě takový mráz. Práce však ustává jen na několik vteřin, když občas nepřítel přesněji střílí a miny nebo granáty vniknou do našich řad. Po výbuších vyrazí vzhůru ohromné sloupy dýmu, ale sotva se dým rozplyne, je už vidět, jak se znovu pracuje, jako by se nic nestalo. Však také zdravotníci odnesli dnes ze zákopů pouze jednoho těžce raněného — co to bylo proti jiným dnům.

Až večer v 18.00 zahájil nepřítel velmi prudkou minometnou a dělostřeleckou palbu — hotové krupobití. Za několik minut byly zákopy

ještě v ubožejším stavu než předtím, když je naši vojáci obsadili. Na mnoha místech byly víc než z poloviny zasypány, jinde zas byl zákop tak zničen, že nestál za opravu vůbec. Dalo se proto očekávat, že nepřítel něco podnikne. Za malý okamžik se rozezvučely všechny naše telefonické linky a vpředu mužstvo bylo okamžitě připraveno k boji.

„Ti s tím nadělají rámusu!" houkl ze svého zákopu netrpělivý Jirka Stránský na svého souseda Kaliniče. „Tak ať jdou, smradi, když je svrbí kůže."

Kalinič se ani neohlédl a zdálo se, jako by dělal, že neslyší. To Jirku trochu dohřálo: „No neslyšíš? Pročpak se už nešinou?"

„Jen nefňukej — vidíš ho tamhle, hajzla? A tamhle! A co tam to hejno — vidíš?" A teprve teď Kalinič šlehl zrakem k Jirkovi. Ten už ale neměl čas na odpověď.

„Připravit granáty! Útočí!" zazněl krátce hlas velitele čety.

Naše zákopy na úseku 2. roty rázem oživly a chlapci pohotově zaujali vyčkávací postavení do dalšího rozkazu.

Telefonická linka byla zatím v neustálém provozu.

„Nestřílet, dokud se nepřítel nepřiblíží tak na 150 až 200 metrů," zněl hlas velitele praporu. „Potom začněte současně s naší minometkou. A nezapomeňte, že potřebujeme zajatce!" Poslední věta byla pronesena se zvláštním důrazem. To proto, poněvadž jsme dosud nevěděli, koho před sebou máme. To nám také nemohli prozradit při předávání úseku ani Rusové, protože tu již po několik týdnů nezískali jazyka.

Na výhledu se řetěz uniforem neurčité barvy stále přibližoval. Nepřátelská palba dosud nepřestala, naopak v poslední chvíli ještě zesílila. Útočící si zřejmě mnoho zakládali na této vlastní kanonádě, neboť někteří z nich si při postupu počínali tak vyzývavě drze, že se zdálo, jako by šli na obyčejnou procházku.

Stmívalo se. Najednou nepřátelská palba ustala jako když utne, ale skoro současně nad našimi zákopy zaječely naše vlastní miny a vnikly do řad útočících. Zároveň se také ozvaly z našich zákopů kulomety a pušky. Těsně za našimi zákopy rovněž chrlily oheň naše pěší kanóny 45 mm.

Útočníci v okamžiku zakolísali, zalehli a jen ojedinělí střelci se ještě plížili kupředu. Ale když naše palba ještě víc zesílila a zvlášť když minometníci nahmatali svůj cíl, tu se zastavili i ti přední a najednou měli velkou starost, jak by se dostali do řad těch zadních, kteří už přešli k neorganizovanému ústupu hlava nehlava.

Nato minometka přehodila okamžitě palbu několika minometů dopředu a tak palebnou přehradou jim ztěžovala ústup, zatímco kulomety, pušky a kanónky je tlačily zpět.

Byl to neslavný ústup! A jak se později zjistilo, každý utíkal na svou pěst a kam jen mohl. Ta minometná přehrada je nepouštěla a kulomety s kanónkou je zase do toho pekla vháněly. Co měli dělat? Roz-

prchli se proto jako vyplašené stádo ovcí doprava a doleva, jen aby se dostali z toho ohně, ať se už pak stane cokoliv.

„A jééé — koukni se, Jirko, kam si to ten bagán maže!" vyhrkl najednou Kalinič. A Jirka skutečně v šeru odcházejícího dne zahlédl přihrblého obra, jak dlouhými skoky letí doleva k jedlím, kde se nacházela malá úžlabina. Bylo to ale šikmo od nepřátelských zákopů k našim, čímž se prchající dostal do půli cesty mezi našimi zákopy a původním nepřátelským místem vyražení.

„No, pěkný útočiště si vyhlídl, Kaliniči, je to vůl, co? Kam to leze?" Ale když se Jirka ohlédl po sousedovi, Kalinič tam nebyl.

Nepřátelská palba měla pomoci svým neslavně ustupujícím útočníkům.

Kalinič se dlouho nerozmýšlel a třebaže nepřátelské granáty začaly již řádit i v našich zákopech a v okolí, beze slova vyskočil, přikrčil se a v malé chvíli zmizel mezi jedlemi. Pak se obezřetně blížil k úžlabině.

Chvílemi zapraskal v těsné blízkosti vršek jedle, následoval výbuch, pak se vyvalil vzhůru dým a dolů se sypaly celé kupy sněhu. Mrzlo jen praštělo. Šel obezřetně a pomalu vpřed. Pod botami se mu však nebezpečně ozývalo skřípění zmrzlého sněhu, které chvílemi tlumila jedině zesílená hustá kanonáda. Konečně tiše stanul na okraji úžlabiny. Byla porostlá jen nízkými smrky, ale s nastávající nocí tu nemohl zahlédnout živou duši.

Několik vteřin tu bezradně stál jako zkamenělý a se zatajeným dechem. Právě chtěl znovu vykročit, když v tom zaječela nepřátelská mina a dopadla těsně u něho, avšak na odvrácený svah úžlabiny. Kalinič uskočil za silnou jedli a následoval ohromný výbuch. Střepiny se rozstříkly po okolních stromech a způsobily nepříjemný hluk, podobající se sice nevinnému ťukání, ale doprovázený výstražným fičením. Kalnič mezitím zahlédl, jak se v rokli jen několik kroků od něho pohnul malý smrk a současně se z něho sesypal sníh.

To je on! pomyslel si a několika skoky byl u pozorovaného místa.

„Stoj!" vzkřikl úsečně a s prstem na spoušti automatu mířil na svou oběť. Ta tu ležala přilepena na sněhu jako placka. Do té pozice ji přivedl výbuch miny, kterou sem nazdařbůh poslali jeho kamarádi.

Byl to Němec — dlouhatánský Němec! Měl pušku, tu však poslušně okamžitě, jak ležel tváří do sněhu, odhodil. Kalinič nemeškal, pušku odkopl ještě o kus dál, pak Němci zběžně přejel rukou po kapsách a teprve potom ho přiměl, aby se postavil. Byl nejméně o dvě hlavy vyšší než Kalinič. Vybídl ho nasazenou hlavní na záda a šli.

U velitele 2. roty byl Kalinič již netrpělivě očekáván. Následovala obvyklá prohlídka zajatce a ihned nato běželo po drátě na štáb praporu: „Útok odražen. Výsledek: jeden zajatec."

„Tak přece něco," ozvalo se živě na druhém konci drátu. „A co je to — Němec, Maďar?"

„Němec jako poleno! Ale hodně dlouhé poleno — ten vydá za dva," vybuchl smíchy velitel roty.

„Jak to myslíš?"

„Ale je to takovej dlouhán, že ho tu mám v bunkru plno."

„Tak pěkně doprovod a sem s ním," ozvalo se netrpělivě ze štábu.

Velitele roty, uneseného v první chvíli tímto úspěchem, ani nenapadlo, aby vznesl námitku proti tomu, když Kalinič prohlásil, že nechce nikoho na cestu a že když toho frice sám z hnízda vybral, že jej také sám dopraví na štáb praporu.

Za několik minut se Kalinič s dlouhánem ztratil na pěšině mezi stromy. Z opatrnosti si nechal Němce před sebou tak na 4—5 kroků. Měsíc sice svítil, ale pod vysokými jedlemi byla hustá tma.

Na štábu praporu a u trénu bylo hotové pozdvižení. Všude se mluvilo jen o Kaliničovi a o tom zajatém dlouhánu. Konečně zase zajatec! — Ale hodina byla najednou pryč a Kalinič s Němcem jako by se do země propadli. Na štábu zavládla nervozita.

„Kdys k nám poslal toho Němce?" telefonovali veliteli 2. roty.

„Ihned po tom posledním telefonickém hlášení, bude to asi hodina. To ještě nedošli?"

„Nedošli . . . A koho jsi s ním poslal?"

„No Kalinič ho odváděl."

„Jenom on sám? . . . Víc nikdo?"

„Jenom Kalinič. On totiž nechtěl, aby s ním ještě někdo šel . . ."

Vy jste tam nahoře asi všichni stejní chytráci . . . Co myslíš, jak se asi budeme my všichni i s tebou tvářit, až zítra Kaliniče najdeme někde po cestě zavátého a vzhůru bradou? S takovým habánem a ty pošleš jen Kaliniče! Co teď? Je možné, že se Kalinič někde na strmé stezce třeba smekl a už měl toho chlapa na sobě. Přidržel mu trochu hrdlo a bylo po Kaliničovi. A k dovršení celé té ostudy jsme již hlásili na brigádu, že tu máme zajatce . . . K tobě je čtvrt hodiny a Kaliničovi to trvá už přes hodinu."

Ještě půl hodiny a Kalinič nikde. Okamžitě byl vyslán průzkum. Prošli celou tu cestu, tam i zpět, ale nikoho nepotkali, nic neviděli.

Kalinič zmizel. Velitel praporu ještě jednou telefonoval veliteli roty, ale nedostal žádnou uspokojivou zprávu. Rozhodl se proto, že nebude celý ten nepříjemný případ zbytečně roztahovat, a proto okamžitě vše hlásil na brigádu. Tahle zpráva tu účinkovala jako zničehonic hozená puma.

„Kde? — Co? — Jak?" A velitel praporu byl najednou zahrnut takovou spoustou otázek, že nevěděl, na kterou dřív odpovědět.

„Tááák — svatozář je v hajzlu," vybuchl potichu podporučík Suchara. „Průser pro všechny časy!"

Velitel praporu domluvil, těžce se posadil na židli, podíval se beze slova na přítomné důstojníky a vtom se otevřely dveře. Na prahu se

objevil Němec, hotový obr, a za ním celý zpocený, sahající dlouhánovi tak podpaží, stál Kalinič.

„Ty chlape zatracená, tys nám pěkně nahnal," vyrazil ze sebe velitel praporu a zatřepal Kaliničovi ramenem. Ten pak hned nato krátce vysvětloval: Sešel za tmy na jinou stezku a tou se dostal až daleko do týlu k našemu těžkému dělostřelectvu.

Kalinič byl vyznamenán Čs. válečným křížem a dostal tři dny dovolené.

Čas stravoval hodinu za hodinou, až přišel — Štědrý den.

Mrzne, až se na temeni vrchů ozývá praskot stromů. Pláště vojáků v zákopech jsou namrzlé a rachotí prkenným zvukem. Vousatým tátům visí na knírech ledové rampouchy a vpředu mají límce pokryty jinovatkou. Boty rovněž mrazem zdřevěněly.

A Němci se po včerejší ostudě snaží vše vyvážit alespoň zesílenou palbou. Jsou to prudké minometné a dělostřelecké přepady na jednotlivá místa našeho úseku. Sem tam se mezi našimi zákopy vyvalí ohromné sloupy černého dýmu a několik metrů do stran je úběl sněhové pokrývky potřísněn temně šedou kamenitou prstí, vyrvanou a rozmetanou explodujícími granáty. Naše zákopy jsou touto kanonádou velmi zpustošeny, a tak nezbývá, než aby se naši chlapci dali znovu do oprav.

Ale třeba byl Štědrý den, Němci se nespokojili jen touto kanonádou. Hned zrána se pokusili o výpad v síle asi 40 mužů a také se jim podařilo vklínit se do naší obrany do hloubky 60 metrů. Úporný boj trval kolem dvou hodin, až konečně byli Němci nuceni opět ustoupit do svých původních pozic. Stálo nás to dva těžce raněné. Nato pak ve 14.00 Němci opět zaútočili na pravém křídle naší 1. roty. Narazili tu však znovu na velmi tvrdý odpor, čímž i tento jejich podnik ztroskotal.

Německá kanonáda však neustává. Její granáty praskají vytrvale nejen mezi našimi zákopy, ale i v našom týlu, u štábu praporu a u trénu. Všude to zapáchá střelným prachem.Včerejší palbou nám na několika místech poškodili telefonické spojení, to však bylo do rána opět v pořádku. Spojaři se se svým velitelem podporučíkem Janíkem, kteří prováděli opravy poruch, do Kružlové vrátili až ráno, celí promrzlí a v obličejích mrazivým větrem zčernalí. Po hlášení na štábu sebral Janík své spojaře a odešel s nimi do polorozbořeného baráku.

„Tady si snad můžeme trochu zdřimnout," řekl krátce, a zatímco ostatní sháněli nějaké palivo, aby roztopili v proděravělých kamnech, podporučík Janík se převalil do kouta na hromádku zplesnivělé slámy. Okamžitě spal. Ale jen co usnul, již tu byla od štábu spojka s hlášením, že nastala znovu porucha telefonické linky. Janík vstal a nastoupil se svou četou opět cestu do mrazivého pole. Nevyspalí, vymrzlí, hladoví . . .

Německé granáty se nepřestávaly trhat. Občas byli spojaři nuceni

zalehnout do sněhu, aby se chránili před střepinami. Práce však musela být vykonána za každou cenu. Ale sotva byla jedna porucha zjištěna a odstraněna, již tu byla opět nová. Spojaři vytrvale pokračovali v opravách.

Konečně se dostali na vyvýšeninu hustě porostlou silnými jedlemi. Před nimi o něco níže, avšak na zcela holém, nechráněném širokém údolí protékal potůček. Toto místo bylo vystaveno německé dělostřelecké pozorovatelně, což také bylo našim spojařům dobře známo.

Najednou se na mýtině objevil voják. Na hlavě měl do strany sraženou papachu, na nohou válenky, oblečen do vatových kalhot a ruské vojenské „fufajky". Zpředu se mu na větru plandala modrá zástěra. V jedné ruce nesl vědro, druhá mu vězela pohodlně kdesi na břiše pod zástěrou. Velitel spojařů se okamžitě zastavil, jakmile jej zahlédl.

„Tondo, koukej, kam ten chlap sprostá leze!" žďuchl Janík do nejbližšího spojaře, který byl jeho spolurodákem z Volyně. Voják na mýtině se zatím bezstarostně blížil k potůčku.

„Ale tohle je už stará vesta," zamručel nedbale Tonda. „Ten tam chodí každý den jako na pouť ke svatýmu Matěji. Já ho tam už viděl několikrát a kluci taky. Je to kuchař tamhle od Rusáků ze sousední kóty. Říkají mu Palamarenko."

„Tak co se tam fláká?" zeptal se zvědavě podporučík Janík. „Vždyť ho tam mají frickové jak na dlani."

„Chodí až sem pro vodu. Říká, že tam u nich není dobrá a že ji asi Němci otrávili."

„Ahá, už ho mají na mušce," vyhrkl spěšně Janík, když pojednou zavyl granát. „Pozor, jak to teď dopadne!"

Palamarenko, kuchař ruského N-batalionu, právě stanul na břehu potůčku, připravoval si v ruce vědro a shýbal se pro vodu. Vědro se však ještě nedotklo říční hladiny, když vtom tak na 20 metrů od něho dopadl granát. Ohromný výbuch a střepiny se rozstříkly daleko po ubočí vrchu a po sosnách.

Palamarenko, aniž nabral vodu, se pomalu opět narovnal, podíval se krátce na nedaleký trychtýř, pak si dlouze tím směrem odplivl a vycedil ostře mezi zuby: „Ty tvoju mať, broďágo!" Nato nabral vodu a odcházel, jako by se nic nestalo.

„Tovarišč, utíkej!" vzkřikl za ním ještě podporučík Janík. Ale Palamarenko jen nedbale mávl do vzduchu rukou. Současně ale již byl ve vzduchu druhý granát a vzápětí dopadl těsně u kuchaře, tak asi pět metrů od něho.

Janík hrůzou vytřeštil oči, ale nic se nestalo, granát náhodou neexplodoval. A Palamarenko se zastavil, ušklíbl se a v divoké radosti zařval: „Iš ty, sobáka, kudá-to on!" Potom odcházel.

„Tak co tomu říkáte, kluci?" zeptal se konečně Janík, když kuchař zmizel v porostu a byl už mimo nebezpečí.

„No, byla to ohromná sranda!" odpověděl někdo krátce bez rozmýšlení. Janík se na něho podíval a pak pomalu, skoro přísným hlasem řekl: „Ne, tohle nebyla sranda! Tohle byla jedna z mnoha miliónů těch nepřekonatelných, ničím nezastrašených, nikým neodkoukaných, silných, ryzích ruských povah."

Stmívalo se a naši spojaři tiše odcházeli po lince do Kružlové.

Do třeskutého mrazu mezi tmavé jedle a na zasněžené holé pláně zamžikaly z oblohy první hvězdičky.

Štědrý večer 1944! Pokoj lidem dobré vůle! Ale u Kružlové se vesele stříli i o tomto svatvečeru. Je to sice jenom rušivá palba, ale střílí se. Přesto se však, sotva se setmělo, v našich zákopech najednou objevily jedlové větve. Stojí opřeny o stěny zákopů a jsou holé, beze světel, bez hýřivých barev, bez pozlátka a bez všech těch vánočních dobrot — pro naše vojáky jsou to však vánoční stromky. Někde se v zákopu k sobě nějak dostali dva tři a oslavují Štědrý večer společně.

Tady v zákopech jsou si všichni rovni, všichni jsou sbratřeni, třebaže jeden pochází kdesi z Čech, jiný z Volyně a ještě jiný ze Zakarpatské Ukrajiny. Co na tom: jejich krev, prolévaná v bojích, je učinila bratry.

Právě v tomto zákopu těsně za silnou sosnou jsou tři. Jako všichni tady v první linii, obdrželi i oni dnes každý mimo normální večeře ještě bílý bochníček, cigarety a kořalku. Vše bylo uloženo v koutě pod stromek. Pak se těsně sesedli a začali s večeří.

„Tož, na čí zdraví se napijeme?" ozve se tiše hlas a ruka potmě sahá po polní čutoře, v jejímž nitru se ozve pleskot palčivé tekutiny.

„Ech, třeba na zdraví těch, kdož na nás právě v téhle chvíli vzpomínají," odpoví jiný hlas, a pak už čutora koluje beze slova mezi sedícími. Na chvíli se uzavírá každý sám do sebe. Ale kam právě v oné chvíli letí jejich myšlenky? Jistě všechny daleko do světa — jeden má snad na mysli manželku s dětmi, druhý milenku a ten třetí třeba matku. — A kolik těch myšlenek letí tady z těch našich mrazivých, sněhem zasypávaných děr.

Občas se někdo vztyčí ze zákopu a na chvíli se pozorně zadívá směrem k nepříteli, který čas od času osvětluje vystřelenou světlicí mezifrontovou bílou plochu. Pak jednou nebo dvakrát vystřelí z pušky a opět se přikrčí ke dnu zákopu. Jinde zaštěká automat, někde zas třeba maxim vyplivne několik krátkých dávek olova. Sem tam zavyje vzduchem mina nebo granát . . .

Na štáb praporu do Kružlové donesl kdosi stromeček. Byl postaven v podlouhlé místnosti na stůl a večer se na něm objevilo několik chomáčků bílé vaty, pár ořechů a nějaká jablka. A na vršku tiše, jakoby zakřiknutě zazářila malá žárovka, vyňata pro tento večer z kapesní elektrické svítilny. Vedle ní nesměle zamrkala jedna svíčka. Zasedli za dlouhý, bílým plátnem pokrytý stůl — v čele u vánočního stromku velitel praporu štábní kapitán Sedláček, dále nadporučíci Jenč a Rep-

čín, podporučíci Baconi, Suchara, Rejzek a Giglan a několik poddůstojníků. První dva pocházejí z Čech, následující dvojice ze Slovenska, Suchara ze Zakarpatské Ukrajiny a poslední dva důstojníci s přísedícími poddůstojníky jsou z Volyně. Tiše povstali, zazvonily číše s kořalkou a někdo, jemuž tehdy selhal hlas, řekl: „Na zdraví těch tam doma!" Všichni přítomní prošli tuhými boji a jsou ostřílenými vojáky, ale právě v této chvíli se vše odbývalo tak tiše, v náladě víc než uskřípnuté, třeba se mnohý všemožně snažil oklamat sebe i ostatní nějakým utrouseným slovíčkem.

„Tady by nás teď měly vidět naše mámy," řekl ještě nadporučík Jenč, když už všichni seděli zase u večeře. A ta věta jako by každého definitivně dorazila. Konečně přišli od spojařů narychlo upečení koledníci. Zazpívali několik vánočních písniček, ale to vše bylo příliš slabé — stále tu v místnosti seděla jen pouhá těla, myšlenky — ty tu nebyly, ty se rozprchly daleko odtud do širého světa.

A k jedenácté před půlnocí se všichni tiše, nepozorovaně vytratili od štědrovečerního stolu.

Hluboká noc byla jasná a sníh svítil démantovým leskem. Měsíc zářil v plné své mohutnosti a jasu, jako by chtěl té noci provést jakousi bilanci toho, kolik vzpomínek táhlo toho svatvečera tam někam domů ze zasněžených, mrazem rozpukaných zákopů, a také kolik matek a žen vzdychalo toho večera vzpomínkou na své drahé; kolik dětí klečících doma před vánočním stromkem modlitbou prosí všemohoucího, aby jim vrátil otce.

A téže noci byl zároveň měsíc němým, tichým svědkem toho, jak vítr v korunách jedlí a buků nad zasněženými rovy zpíval „Narodil se Kristus Pán" těm, kteří padli u Dukly.

VÁCLAV ŠIRC

Vánoce tankistů ve Stropkově

Vzpomínky podporučíka v záloze Bedřicha Opočenského a rotného Alexandra Vízka

Po nešťastných bojích o naši státní hranici v prostoru Barwinek — Zyndranowa jsme měli nějaký čas odpočinek. Těžko však mluvit o odpočinku. Po celé dny a týdny jsme spolu, s pracovníky RTO (dílen tankové brigády) horečně pracovali, abychom z rozstřílených vraků dali znovu dohromady tanky schopné nejen pohybu, ale i boje.

I přes další zasazení tanků v bojích o Hroudovu výšinu se nám během několika týdnů podařilo dílo úspěšně dokončit. K vánocům jsme opět měli pohromadě sedm bojeschopných tanků, vyleštěných jako ze škatulky. Jen „náplasti" přivařené na místech poškozených zásahy z nepřátelských zbraní prozrazovaly, že se jedná o staré veterány. Mohli jsme být na svou práci hrdi. První tankový prapor byl opět bojeschopný.

Před vánoci 1944 četa podporučíka Firly s dvěma tanky byla detašovaná ve Stropkově, aby posílila obranu naší pěchoty, obsazenou nováčky ze Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny, kteří byli po čtrnáctidenním výcviku nasazení na frontu. Tanky jsme postavili vedle sebe, těsně vedle poškozených domů, v nichž jsme se ubytovali. Polovina z nás vždy byla v obraně, druhá polovina střídavě odpočívala.

Štědrý večer. Nevlídná karpatská zima ještě zvyšovala naši beztak tesklivou předvánoční náladu. Vzpomínali jsme u chudě prostřeného štědrovečerního stolu, ozdobeného jedličkou, na šťastné, spokojené předválečné vánoce doma na Volyni. Vzpomínali na své rodiče, sourozence a své milé. Ženáčů bylo mezi námi, mladými tankisty, poskrovnu. Zapíjeli jsme žal svátečním přídělem vodky. Vzpomínali jsme a proklínali světovládné choutky fašistů, které způsobily, že slavíme vánoce daleko od svých rodin, od svých drahých. Vánoce — svátky míru a lásky musíme slavit po zuby ozbrojeni, připraveni v každé minutě k boji a zabíjení.

Tesknili jsme. Nestali jsme se však nikdy bezmyšlenkovitými stroji — zabijáky, hotovými kdykoliv a kohokoliv vraždit na rozkaz. Jen fašistická zpupnost a bestialita nás přinutila chopit se dočasně zbraní. Tesknili jsme po dni, kdy je budeme moci odložit a vrátit se ke své mírové práci v osvobozené vlasti.

Štědrovečerní noc, syrová, chvílemi temná, chvílemi ponuře osvětlená měsíčním světlem. V rozstřílených domech a holých větvích stromů skučel vítr. Oslava byla smutná a teskná, jako bychom cítili, že něco visí ve vzduchu. Frontoví vojáci už cítí nebezpečí jakýmsi šestým smyslem, jako koně smečku vlků, i když nebezpečí nikterak nepáchne. Cítí nebezpečí a s ním i strach, který pak v rozhodné chvíli musí překonat.

Brzy jsme ulehli ke spánku. Na dosah ruky jsme si připravili dárky nikterak vánoční: pistole a ruční granáty.

Kolem půlnoci nás probudil vystrašený nováček, který vpadl k nám do světničky s výkřikem: „Tankisti, zachraňte nás! Němci!..."

Vyskočili jsme a chápali se zbraní. Vyběhli jsme ven. Venku jsme poklekli a snažili se ve tmě něco rozeznat. Poblíž se objevilo několik tmavých postav. Odjistil jsem samopal. Saša Vízek si připravil ruční granát. Na cvaknutí odjišťovaného samopalu se ozvalo: „Radi Boha, nestřelajtě — éto my!"

Byli to nováčci ze Zakarpatské Ukrajiny, kteří bez rozkazu opustili obrannou linii a běželi k nám pod ochranu tanků. Velitel družstva, mladičký osmnáctiletý desátník, se je marně snažil zadržet a znovu zformovat. Podařilo se mu to teprve u našich tanků.

Nevěděli jsme, kde a jak Němci potichu pronikli přední obranou. Nováčci před nimi zřejmě bez výstřelu utekli, takže se Němci octli v našem týlu, aniž o tom věděli. Jinak by si nevykračovali po silnici ve spořádané formaci jako někde na přehlídce. Nebo si byli tak sebejistí, že po oslavě Štědrého večera jsme se zpili a nyní tvrdě spíme, a očekávali, že nás i tak zaskočí? Zapomněli prostě na opatrnost.

Zezadu po silnici ze směru od Chotče jsme slyšeli blížící se dusot vojenských bot. Naskočili jsme do tanků a bleskurychle v tichosti otočili věže v příslušném směru. Motory jsme nestartovali, abychom nevítané hosty nevyplašili. Vzadu za blížícími se Němci náhle vzplála nějaká dřevěná budova. Neuvažovali jsme nad tím, kdo ji zapálil. Dokonale nám tím posloužil. Proti plamenům jsme jasně uviděli oddíl asi třiceti pochodujících Němců, zatímco my jsme byli před jejich zraky dokonale kryti tmou.

Chtěli jsme je nechat přiblížit do bezprostřední blízkosti a teprve pak zahájit účinnou palbu, i když nás samotné na spouštích svědily prsty. Jeden z nováčků to nevydržel a předčasně vystřelil. Němci se zarazili. Saša Vízek zahájil palbu z „lobového" kulometu tanku. Za ním spustil kulomet z druhého tanku. Rozštěkaly se pušky a samopaly nováčků.

Vystrašení Němci zmateně pobíhali sem a tam, hledajíce únik z pasti, kterou nám připravovali a do níž teď sami vpadli. Během tří minut zmizeli v postranních ulicích. Na hlavní ulici zůstali jen mrtví a umírající. Lehčeji raněné prchající odnesli s sebou.

Na našem úseku se rozhostilo neobvyklé ticho rušené pouze výbuchy ručních granátů u našich sousedů. Zbytky rozprášených Němců se patrně probíjely zpět ke svým.

Vystoupili jsme z tanků a šli si obhlédnout bojiště. Silnice byla nasáklá krví a poseta mrtvými i rozházenou výzbrojí.

Pozorujeme s Vízkem jednoho mladého kamaráda, jak si do novinového papíru balí cigaretu z „koryšků", připaluje si ji o dohořívající kus dřeva a po chvíli zamračeného mlčení si odplivne: „Zatracení fašouni, chtěli jste nám připravit stille Nacht, nu — máte ji sami! Patří vám za Český Malín, za Lidice, za Machnówku, za všechny padlé kamarády!"

Ve vzduchu zavyly miny a začaly dopadat kolem nás. To nás začaly vyhledávat nepřátelské minomety. Ukryli jsme se v tancích, kde jsme se proti nim cítili bezpečni.

VÁCLAV ŠIRC

Tankisté u Jasla

Podle vzpomínek podporučíka Bedřicha Opočenského a rotného Alexandra Vízka

15. leden 1945 vešel do dějin naší československé armády jako Den dělostřelectva. Naše dělostřelectvo se vynikajícím způsobem zúčastnilo památkové sovětské dělostřelecké přípravy v počáteční fázi sovětského průlomu u Jasla. Sovětská ofenzíva u Jasla dosáhla záhy Krakova.

O účasti našich dělostřelců při průlomu u Jasla se díky tradičnímu dni dělostřelectva všeobecně ví. Méně známá je skutečnost, že kromě našeho dělostřelectva se průlomu zúčastnily také naše tanky. Jmenovitě. 1. tankový prapor pod velením kapitána Imricha Gaše o celkové síle sedmi tanků. Prakticky vše, co nám zbylo po nešťastných bojích o státní hranici v prostoru Barwinku a Zyndranowé a co se dalo z vraků spravit.

Před odjezdem z obrany u Stropkova velitel naší roty, podporučík Emil Cilc, provedl z tanku demonstrační obstřel nepřátelských postavení za Ondavou. Tím vyprovokoval na dosud klidném úseku takovou nepřátelskou dělostřeleckou a minometnou palbou po tancích, že byl s tankem nucen sjet se silnice, aby se palbě vyhnul. Půda naneštěstí nebyla ještě dostatečně umrzlá. Tank se zabořil do bažiny.

Dostali jsme rozkaz jej odtud vyprostit. Nepřátelské minomety se nám v tom snažily zabránit. Jakmile jsme začali kolem tanku pracovat, po několika minutách s naprostou pravidelností začaly kolem nás dopadat miny.

Proklínali jsme nedomyšlenou demonstraci, pro kterou nám hrozilo, že nestačíme tank vyprostit před očekávaným přesunem, čímž budeme v boji o jeden tank oslabeni. Proklínali jsme, že musíme zbytečně nasazovat životy při vyproštění tanku z bažiny.

Pokusy vytáhnout tank ve vleku za tankem stojícím na silnici selhávaly, neboť při každém pokusu se uvízlý tank propadl hloub, zarývaje se pásy do bažiny. Nakonec nezbylo nic jiného než tank podložit trámy a kamením, aby se po vydlážděné cestě dostal za pomoci vlečného tanku na silnici. Trámy a ostatní materiál jsme použili z rozbité stodoly, kterou jsme zbourali do základu. Veškerý získaný materiál jsme kladli pod pásy tanku. Pro rušivou minometnou palbu nepřítele to nebylo nikterak snadné. Vždy jsme stačili podložit pod každý pás jeden trám

a rychle se ukrýt v tanku, dřív než přiletí pravidelná další nadílka min. Byla to věru nepříjemná práce, ve dne i v noci. Teprve druhého dne se nám tank s nastartovaným motorem pomocí vlečného tanku podařilo dostat na silnici. Naštěstí nebyl při tom nikdo zraněn. Naše dřina tím nekončila. Museli jsme rychle vyčistit pásy a dát tank do pořádku, aby byl schopný přesunu a boje. Stačili jsme to.

Asi 28. prosince 1944 jsme nenápadně, tak aby to nepřítel nezpozoroval, odjeli ze Stropkova směrem na Dukelský průsmyk a město Duklu. Známou cestou, kterou jsme tak krvavě dobývali. Silnicí lemovanou hroby padlých kamarádů.

Na hranici, na hrobech nadporučíka Jasioka a kapitána Vrány jsme slibovali fašistům pomstu za všechna naše utrpení a strádání našeho lidu, za všechny padlé kamarády.

Minuli jsme Tylawu a Trzcianu, Duklu, kde dříve padl poručík Churavý. Dorazili jsme do Bobrky v sousedství nešťastné Machnówky a Wrocanky, kde byl před třemi měsíci zahájen nástup 1. čs. armádního sboru do Karpat. Všude nám jej připomínaly roztroušené hroby našich pěšáků, samopalníků i příslušníků ostatních druhů zbraní.

V Bobrce jsme oslavili silvestra a Nový rok 1945, od něhož jsme všichni toužebně očekávali konec prokleté války. Po delším odpočinku jsme se odtud přesunuli do výchozích postavení v Kopytowé.

15. ledna 1945 začala sovětská dělostřelecká příprava, podporovaná rovněž čs. dělostřelectvem. Naším úkolem bylo překročit řeku Wisloku, vytvořit za ní předmostí a postupovat na Gorlice.

Sotva dozněly poslední dělostřelecké výstřely, vyrazili jsme do útoku. Záhy jsme zjistili, že nám byl svěřen nejtěžší úsek na levém křídle sovětského průlomu. Museli jsme prorazit nejen čelní obranu nepřítele, ale čelit i boční palbě z děl a minometů ze severních karpatských výběžků, kde německá obrana nebyla vzniklým průlomem narušena.

Jeli jsme s naším tankem na pravém křídle naší rojnice po silnici vedoucí do Gorlic. Výsadkáře—samopalníky jsme s sebou neměli. Podporovala nás sovětská pěchota, složená převážně z Moldavanů a besarabských Ukrajinců.

Uviděli jsme před námi most přes Wisloku. Proč ho nevyhodili? Je podminován? Nebyl čas na úvahy. Rozjeli jsme se k mostu, buď — anebo!

Náhle nás předjel sovětský tank z levého sovětského křídla. Těsně před námi vjel na most. Hromový výbuch fugasu (nálože třaskavin) a tank před námi se rozsypal jako domek z karet. Inu, zatím jsme měli z pekla štěstí, celá osádka . . .

Cesta byla zatarasena. Opatrně jsmě jeli objížďkou. Josef Šerák se držel stopy tanku, který projel před námi. Čert minám věř! Předjeli jsme rojnici postupující sovětské pěchoty. S jásotem nás uvítali a mávali lopatkami znamení: „Min nět!“

Zatím jsme nenarazili na vážnější odpor. Jeli jsme s otevřenými příklopy. Naráz tankem otřásl hromový výbuch. Udeřil jsem se hlavou o stěnu věže, až mi v očích zajiskřilo. Ještěže tankistická přílba ztlumila úder. Nic jsem neslyšel, tak jsem byl ohlušen výbuchem.

Co se stalo?

Najeli jsme na minu, zřejmě zdvojenou nebo doplněnou navíc fugasem. Prorazila dno tanku. Jedna protitanková mina obvykle postačí pouze přerazit pás nebo urvat hnací kolo.

Štěstí, že jsme měli otevřené příklopy. Tlak vzduchu mohl volně ven. Jinak by patrně roznesl celý tank, nebo přinejmenším usmrtil celou osádku.

Odnesl to z nás jen radista—kulometník Saša Vízek. Mina vybuchla přímo pod ním. Byl těžce raněn do nohou. Dostali jsme ho z tanku, poskytli mu první pomoc a dopravili jsme ho urychleně na ošetřovnu. Jednu nohu mu lékaři zachránili.

Druhý tank rotného Běleckého byl zasažen panzerfaustem přímo do řidičského příklopu. Tank vzplanul. Řidič Molnar byl na místě zabit. Ostatní členové osádky se zachránili. Jeden z nich byl po celém těle zraněn desítkami drobných střepin, které se patrně odštěpily od pancíře při průniku komulativní nálože panzerfaustu. Na ošetřovně dostal přes třicet injekcí, obpichů kolem střepin. Jinak nebylo jeho zranění vážné.

Zbývajících pět tanků, podporovaných sovětskou pěchotou, využilo poměrně schůdného terénu a vrhlo se do průlomu. Pronásledovaly nepřátelské oddíly prchající kvapně ke Gorlicím. Rozsévaly smrt a paniku po gorlické silnici.

Za několik hodin po průlomu postupovaly po uvedené silnici nekonečné kolony zbrusu nových těžkých sovětských tanků IS.

Naše tanky dorazily do Gorlic takovým tempem, že za nimi museli poslat autem spojovacího důstojníka s rozkazem k návratu, neboť rádiové spojení se nepodařilo nadvázat, nebo je tankisté v zápalu boje nevnímali.

Sovětské tanky IS převzaly po nich směr postupu a zastavily se až v Krakově.

VÁCLAV ŠIRC

Májová vzpomínka

Příběh Evžena Carbocha

Slunný květnový den 1945.

Československá tanková brigáda ze Západu defilovala pražskými ulicemi lemovanými po oboch stranách nepřehlednými zástupy jásajících Pražanů.

V jednom ze špalírů diváků stál na chodníku mladičký tankista z československé tankové brigády v SSSR, s řadou vyznamenání na prsou. Stál a znaleckým okem si se zájmem prohlížel defilující tanky. Prohlížel a v duchu srovnával:

Tyhle naleštěné anglické krabičky sice vypadají vzhledněji než naše sovětské T-34, s nimiž jsme prošli před Duklu a Ostravu až do Prahy a které jsou poznamenány šrámy těžkých bojů a vítězství... Tak uvažoval tankista, ktorému shořely dva tanky: Lidice na Dukle a další T-34 u Ostravy.

Tyhle krabičky nečinně obléhaly Němce v Dunkerque. Co by také s nimi v otevřeném boji s tygry a ferdinandy svedli? Vždyť tyhle hranaté věže by byly jako škatulky od sirek urvány při prvním zásahu, zatímco po šikmé věži našich T-34 se protitankový granát, pokud nedopadne pod kolmým úhlem, přece jen smekne, aniž by věž urval nebo prorazil.

Pravda, tankisté jsou líp oblečeni než my s otevřenými límci uniforem a kravatami, s nažehlenými puky jsou jako ze škatulky. Měli na to věru čas, zatímco my na východě jsme ho nikdy neměli nazbyt. Také fyzicky vypadají líp. Neprošli takovým peklem jako my. Nejsou tak vyčerpáni fyzicky ani nervově. Vyváznout dvakrát z hořícího tanku není věru maličkost. Můj bratr Josef z něho vyvázl dokonce třikrát. Můžeme oba mluvit o štěstí přímo z pekla...

Celé týdny den po dni v boji, bez odpočinku, beze spánku. Však také na nikom z nás gram přebytečného tuku nezůstal. Nevím, chlapci, nevím, zda byste obstáli tak jako my. Snad ano, kdyby přišlo opravdu do tuhého, člověk hodně vydrží, když musí, zvláště když chce!

„Evžene!“ dolehlo k jeho sluchu z jednoho tanku.

Nevěděl, zda volání patřilo jemu nebo ne. Vždyť přece na Západě nemá nikoho známého.

„Evžene!“ dolehlo k němu znovu.

Tentokrát se nemýlil. Zvolání platilo jemu, zahlédl ještě, jak mu tankista kynul rukou.

Kdo to jen může být? podivil se v duchu. Zadíval se pozorněji. Tank jej však už minul, takže dobře nezahlédl tvář jedoucího tankisty.

Kdo to jen může být? Že by Petrovci?

Ten přece měl bohaté tmavé vlasy, kdežto tenhle je už pokryt šedinami. Ale postava a hlas, pokud se nemýlím, jsou jeho.

Hleděl za tankem, dokud mu nezmizel z očí. V duchu jako by se mu odvíjel film jejich nedávného života. Kdy že to bylo? Včera nebo předevčírem? Nebo snad minulého podzimu?

Myšlenky se pomalu srovnávají v hlavě. Ano, minulého podzimu na Dukle. On, Evžen, byl tehdy řidičem tanku Lidice. Tank byl podbit a shořel hned v první fázi bojů o Duklu, někde u Kobylan. Vyvázl z něho se zdravou kůží. Zůstal bez tanku. Dlouhou řadu dnů pak loupal u kuchyně brambory. Nevoněla mu tato „babská" práce, cítil se zde být zbytečný. Tank pro něho zatím neměli. Hlásil se tedy na frontu k tankovým výsadkářům—samopalníkům. Nepovolili mu to: „Jsi specialista, nemůžeme tě pustit k samopalníkům. Řidiče tanku přes noc nevycvičíme. Dostaneme tanky, budeme tě ještě potřebovat," odbyl jej u raportu velitel roty.

Nu, jaká pomoc, odešel znovu loupat do kuchyně brambory. Záviděl šťastnějším kamarádům, kteří ještě měli tanky, že mohou bojovat, zatímco on pro ně loupe brambory.

V bojích o Hyrowou horu byl raněn střelec v tanku desátníka Petrovciho. Evžen se přihlásil na jeho místo. Rychle ovládl dělo a techniku kanónové střelby. Rychle se sžil s novými kamarády osádky, s velitelem desátníkem Petrovcim i s řidičem Smolíkem, svým krajanem z Hlinska na Volyni.

Po několikadenním odpočinku (lze-li nazvat odpočinkem dny oprav tanků po předchozích bojích) se tanky 1. československého armádního sboru přesunuly na shromaždiště u Tylawy. Odtud později nastoupily do výchozích postavení k útoku na Zyndranowou a československou státní hranici v Dukelském průsmyku.

30. září 1944 po dělostřelecké přípravě vyrazily tanky do útoku. Podporovaly útok pěchoty na Zyndranowou. Ale běda. Nad krajinou se nečekaně snesla hustá horská mlha, která znemožnila tankům rozhled a zastavila úspěšně se rozvíjející útok. První najel na minu tank podporučíka Linharta — přeražený pás. Nehybný tank dále pokračoval v boji. Teprve v noci se jej podařilo Němcům zapálit. Osádka se zachránila.

Rovněž tak skončil tank desátníka Hecka. Jedině tanku desátníka Jiřího Porazíka se podařilo vyhnout nástraze penzerfaustníků převlečených do civilu, kteří na něj čekali v záloze na okraji vesnice. Objel jejich postavení, překvapil je nenadálým útokem do zad a zkosil je

dlouhou kulometnou dávkou. Zničil taky dvě kulometná hnízda, čímž umožnil zalehlé pěchotě se zvednout k dalšímu útoku a dobýt část vesnice až po kostel.

Počáteční úspěšný útok našich vojsk záhy uvízl v nastalé mlze a v husté palbě německých děl a minometů. Tanky spolu s pěchotou zaujaly v dobytých postaveních novou obranu.

Velitel tankového praporu kapitán Vrána, který nedávno na vlastní žádost přišel z československé tankové brigády v Anglii, kde zanechal manželku — Angličanku a právě narozenou dcerušku, se pokusil navázat spojení se štábem sboru a vyžádat si další dispozice, ale bezvýsledně. Telefonní linky byly přetrhány minami, rovněž vysílačka byla poškozena.

Kapitán Vrána se rozhodl zajet do lesa na štáb sboru a osobně dohodnout další postup. Zajet tam autem bylo v rozbláceném horském terénu nemožné. Zbývala jediná možnost — zajet tam tankem. Zvolil tank desátníka Petrovciho. Jeden z osádky musil vystoupit z tanku a uvolnit místo pro kapitána. Nikomu se nechtělo z tanku ven do minometné palby, proti níž se cítili v tanku bezpečni. Evžen dostal rozkaz, a tak chtěnechtě vystoupil. Kapitán Vrána nastoupil na jeho místo a tank vyrazil zpět do lesa. Víc nikoho z nich nespatřil.

Když po několika dnech naši dobyli Zyndranowou a přilehlé výšiny, našli v lese asi kilometr od vsi tank desátníka Petrovciho zničený panzerfaustem a kolem něho mrtvolu kapitána Vrány i ostatních členů osádky. Chyběl mezi nimi jen desátník Petrovci.

Odpoledne po pražské přehlídce se Evžen vydal do tábořiště tankistů vyhledat toho, kdo ho ráno volal. Nesklamal se. Sotva vstoupil do tábora, ocitl se v objetí Petrovciho.

„Poznal jsem tě dnes, Evžene, na chodníku. Měl jsem náramnou radost, když jsem tě spatřil živého. Volal jsem na tebe. Jak vidím, i ty jsi mě poznal, i když jsem se hodně změnil. Ty jsi od podzimu jen poněkud zhubnul, jinak ses celkem nezměnil, ale já jsem prošel peklem zajetí. Podívej se, jak mě zřídili. Vlasů mám sotva polovic a ty ještě zpola šedivé."

„Vlasy tě nebolí, buď rád, žes zůstal živ! Tolik kamarádů zůstalo u Ostravy."

„Když jsi tehdy v Zyndranowé vystoupil z tanku, vyrazili jsme zpět do lesa, na štáb sboru. V mlze jsme však zabloudili. Náhle jsme se octli přímo mezi Němci. Na ústup nebylo ani pomyšlení. Svedli jsme zoufalý boj. Boj na život a na smrt. Drtili jsme pásy jejich zákopy, stříleli z děla i kulometu. Ne však dlouho. Ohnivý záblesk a těžký úder otřásl tankem. Tank vzplanul. Panzerfaust . . .

Kapitán Vrána byl raněn do ruky. Vyskočil však z tanku a s pistolí v ruce se bránil proti dorážejícím Němcům. Vyskočili jsme za ním, odhodláni draze prodat své životy. Sotva jsem vyskočil a dopadl na zem,

pocítil jsem silný úder do hlavy a v bezvědomí jsem klesl k zemi. Patrně rána pažbou.

Nevím, jak dlouho jsem byl v bezvědomí. Po procitnutí jsem ke své hrůze zjistil, že jsem mezi Němci, v zajetí. Hlava mi třeštila bolestí. Znovu jsem pozbyl vědomí.

Po nekonečných výsleších a týrání mě konečně odeslali do zajateckého tábora v Německu, kde jsem spolu se sovětskými zajatci pracoval na stavbě opevnění. Zmátla je moje sovětská tankistická uniforma, považovali mě za Rusa. Hladem a těžkou prací nás chtěli zlomit, přinutit ke vstupu do Vlasovovy armády. Ale bezvýsledně. Spolu s několika sovětskými kamarády se mi podařilo z tábora uprchnout a prodrat se do Francie, kde jsme přešli přes frontu k našim západním spojencům. Byli jsme zachráněni.

Přihlásil jsem se do československé armády odplatit Němcům za utrpěná příkoří a strádání. Byl jsem šťasten, když jsem opět poprvé zasedl do tanku. Moje přání ještě jednou si pořádně zabojovat se mi však nesplnilo. Jako hlídací psi jsme obléhali Němce, kteří jako krysy zalezli v Dunkerque, zatímco vy jste bojovali o Ostravu, osvobozovali naše slovenská, slezská a moravská města a dědiny. Jak jsem vám tehdy záviděl!"

„Buď rád, žes přežil válku, tolik kamarádů zůstalo u Ostravy: Tůma, Rubinstein, Pochožaj, Ponikelský, Gregor, veselý harmonikář Vláďa Doležal a dlouhá řada dalších."

„Máš pravdu. Pojďme to naše shledání oslavit!"

VÁCLAV ŠIRC

Příběh o chlebu

Oběd!" zahlaholilo to od okraje chmelnice a neslo několikanásobnou ozvěnou a opakováním přes celou velkou chmelnici.

Chmelnice zazněla veselým pokřikem a smíchem mladých hlasů. Česáči, studenti jedné z pražských středních škol, vstávali se stoliček, protahovali seděním znavená těla, chápali se jídelních příborů a spěchali k okraji chmelnice, kde jim kuchařka nalévala do misek kouřící polévku a její pomocnice rozdávala k polévce chléb a v papírových sáčcích svačinu. Hlavní jídlo se obvykle podává česáčům až večeer.

Mladým chutná vždycky, na chmelnici však chutná dvojnásob. Mnozí si po snědění polévky přicházeli ještě pro další nášup. Největším jedlíkem však byl student Jindra. Spořádal dvě misky polévky, dva krajíce chleba a hlásil se podruhé. Při velké konkurenci mladých žaludků však na něho nezbylo. Zabručel, rozbalil svačinu, aby se do ní zakousl:

„Žase ta brzda!" zavrčel a chléb mazaný sádlem pohrdavě odkopl do potoka. Chystal se dojít do obchodu pro salám a rohlíky. Někteří Jindrovi kamarádi následovali jeho příkladu. Odhodili svačinu — chléb se sádlem a dávali Jindrovi peníze, aby i jim nakoupil salám a rohlíky.

Vtom k nim přistoupil agronom JZD, statný prošedivělý muž středních let, který se při kontrole sklizně chmele stal bezděky svědkem celého výjevu. Na jeho opálené tváři byla zřejmá velká, stará, dávno zahojená jizva.

„Mládenci," pravil vlídně, „nechci vám dělat kázání, ale věřte mi, nemohu lhostejně přihlížet tomu, jak zacházíte s chlebem. Nepoznali jste dosud v životě, co je to hlad, nedovedete si vážit chleba. Povím vám příběh z mého života.

Bylo to počátkem roku 1945 na východním Slovensku pod Dukelským průsmykem, kde vojáci 1. československého aarmádního sboru v SSSR, jehož jsem byl tehdy příslušníkem, bojovali spolu s rudoarmejci za osvobození naší vlasti. Tehdy přicházeli do armády nováčci z osvobozeného území. Bylo zapotřebí je vycvičit, doplnit existující a zorganizovat nové vojenské útvary. K tomu bylo třeba mnoho poddůstojníků, jejichž řady velmi prořídly v bojích o přístup k našim hranicím. Tak jsem byl, jakmile jsem se vrátil po lehčím zranění z nemocnice, odvelen do poddůstojnické čkoly v Bukovcích, kde jsem tehdy při tuhém výcviku a školení strávil šest týdnů.

Těžko v učení, lehko v boji! říkal už starý Suvorov a tohoto hesla se drželi i velitelé školy.

Ve dne taktický výcvik, večer teorie ve světle koptilky ve školních lavicích a k tomu ještě občas cvičné noční poplachy. Od čoudu koptilky jsme všichni měli zarudlé oči. Zkrátka, lidově řečeno, proháněli nás jako psy. Byli jsme mladí. Jedli bychom hřebíky.

Měli jsme však smůlu. V horách napadl vysoký sníh. Osvobozené území bylo ustupujícími fašisty vydrancováno tak, že vůbec nikde nebylo možno opatřit nějaké potraviny. Armáda naopak musila sama ze svých zásob živit místní obyvatelstvo.

Zásobovací kolony nákladních aut, vyslané pro potraviny do českých vesnic na Volyni, odkud nás tamní Češi dosud vydatně zásobovali potravinami, se dosud nevrátily. Zásobování vázlo. Bylo nutno šetřit potravinami.

Ráno k snídani čaj, zapařený že starého červeného chmele vyšťáraného někde v pivovaru. K obědu fazolová polévka, večer hrachová kaše, příští den zase obráceně, v poledne hrachová polévka, večer fazolová kaše. V tom ojediněle plovaly kousky zapáchajícího, mnohdy červivého sušeného skopového masa, ukořistěného z nepřátelských zásob. K tomu všemu bylo 40 dkg chleba denně.

Takový chlebíček jste nikdy dosud nejedli ani neviděli a bohdá také v životě jíst nebudete. Mlýny byly ustupujícími fašisty široko daleko zničeny. Žito se mlelo v jednom malém zachovaném klepáči, bez předchozího čistění, se stoprocentním vymíláním. Chleba ve tvaru cihly se pekl v polních pekárnách. Dva krajíčky po sobě jste z něho neukrojili. Za každým krajíčkem bylo nutno očistit nůž od osin a nedopečeného těsta, kterými se nůž zalepil tak, že druhý krajíc už neukrojil. Chleba byl těžký jako kámen. A jak jsme si ho ještě vážili!

Pamatuji se, že kamarád našel v blátě ztracenou cihlu chleba. Přinesl ji večer na ubikaci, okrájel nožem zablácenou kůrku a dělil poctivě mezi všechny kamarády jako nějakou svátost.

Snadno bychom snědli dva denní příděly potravin v jediném dni. Žádný div, že za takových podmínek se začaly objevovat žaludeční potíže. Vychrtli jsme. Náladu jsme však dík postupu Rudé armády měli výbornou a netrpělivě jsme očekávali, kdy i my na našem úseku zahájíme postup vpřed. Brzy jsme se toho také dočkali. Postoupili jsme dále k Prešovu a Levoči. Tím také pominuly naše zásobovací potíže."

„A tu jizvu na tváři jste si přinesl z Dukly?" zeptal se Jindra.

„Ano."

„Povězte nám o tom něco!"

„Dobře, tak tedy večer po práci a teď už jděte česat!"

Když se agronom večer sešel na besedě s chlapci, odevzal mu Jindra pro výkrmnu prasat koš nedojedených krajíců chleba, rohlíků a knedlíků, které nasbíral pohozené na chmelnici a kolem ní . . .

JIŘÍ RÉBL VOLYŇSKÝ

U Dukly

Tam u Dukly na Karpatech převeliký boj se stal,
tam náš sbor československý bránu k vlasti otvíral.
Zem se třásla, zem se chvěla od hukotu min a děl.
V neprůhledném kouři, dýmu celý průsmyk se jen chvěl.
Přes potoky rudé krve, přes oheň a kouře mrak,
Čechoslováci se s Rusy hnali vpřed jak mstící drak.
„Do útoku!" zahřměl povel, hurá na boj rozhodný!
Rusi válčí jako orli, Čechoslováci jak lvi.
Němci brání se jak vzteklí. Ještě více zhoustl dým.
Automatčíci se řinou se Sochorem — vůdcem svým.
Zadrnčely samopaly, vzduchem hvízdla mračna pum.
Automatčíci se plazí jako dravci k zákopům.
Němci ze svých bunkrů pálí, hrůzou jim však stydne krev,
když jim náhle nad hlavami zahřměl hrozný český lev.
Do zákopů prudce sjeli automatčíci jak blesk.
Kolem hurá rozléhá se, v bunkrech duní pažeb třesk.
Naši bijí, Rusi buší, kolem leží kupy těl . . .
Hurá! Hurá! rozléhá se, stále duní salvy děl.
Útok skončil. Po zákopech proudem teče rudá krev.
Vítězství je dosaženo, boj dohrává „kaťuš" řev.
Nad Duklou se rozjasnilo, překročen jest vlasti práh,
nepřítel zbaběle prchá, pronásleduje jej krach.
Na hranici drahé vlasti hrdě zavlál prapor náš.
Otčino, buď pozdravena, chrabré ještě syny máš!

U Dukly 6. 10. 1945

PETR BLIML

Ráno 9. září 1964

Před dvaceti lety jednoho rána, jako dnes
sklonily hlavy své květy,
červené, žluté a zbrocený krví byl vřes.

Před dvaceti lety, toho dne ráno
9. září 1944 se tenkrát psalo.
V horách štěkaly kulomety,
tanky rachotily, kaťuše své střely vypustily,
letadla vzlétla.

A děla nepřátelská opevnění smetla.
To bylo před dvaceti lety.
Toho rána nastal těžký boj,
poslední fáze bojů na polské bratrské zemi.

Krev teče a z krve té se pomalu svoboda mění!
Tělo hrdiny chladne — má barvu bílou,
rudá krev z rány teče pomalu,
skleněný zrak upřen na modrou oblohu.

Zhasl život neznámého vojína,
ale doma matka, otec, sestra vzpomíná.
Bylo to ráno, 9. září 1964 se psalo.

Po dvaceti letech jsem viděl jeho hrob.
Byl v květech, květy červené, žluté
a vřes byl zelený, jenom květ byl růžový.
A nad hrobem vlál prapor svobodný,
modrobílý a červený!

ANTONÍN ENT

Vzpomínáme

Na průsmyk Dukelský tichý vánek vane,
vzpomínky tam nese na své milované.
Děti vzpomínají na svého tatíčka,
sestra tiše pláče pro svého bratříčka.

Ze slz žen a matek uroněných v lkání
přetekl by potok pod dukelskou strání,
kdyby všechny slzy sirotky prolité
sebral do jezera, bylo by veliké.

Kdyby všechny slzy tekly do potoka,
nebyl by to potok, ale velká řeka.
Řeka tok obrátí, hora se rozpadne,
vzpomínka na Duklu nikdy neuvadne.

Obsah

ÚVOD		5
PREDSLOV ARM. GEN. LUDVÍKA SVOBODU O KARPATSKO-DUKELSKEJ OPERÁCII		9
Marie Pánková	RADOSTNÁ ZPRÁVA	19
Petr Bliml	MLHY NAD PRŮSMYKEM	21
Václav Širc	DENÍČEK PSANÝ KRVÍ	23
	MACHNÓWKA, MŮJ PRVNÍ BOJOVÝ KŘEST	51
	SHLEDÁNÍ S MRTVÝM	56
	PRVNÍ ZAJATCI	61
	NAD ZAŽLOUTLOU FOTOGRAFIÍ	66
	PRŮZKUM	70
	BUĎTE PROKLETI!	77
	MEZI ŽIVOTEM A SMRTÍ	80
	NEDOČKAL SE	83
	PŘEŽIL SVOU SMRT	86
	S LEHKÝM KULOMETEM	91
	VZPOMÍNKA NA PPOR. A. VALENTU	95
Vladislav Šmidt	VZPOMÍNKY NA DUKLU	98
Andrej Lechman	MOJA ÚČASŤ V DUKELSKÝCH BOJOCH	103
J. Rejzek — V. Širc	JEDEN Z MNOHÝCH	105
Václav Širc	ZATRACENÁ NOHA	110
	HRANICE V DOHLEDU	114
	TRESTANCI	119
Josef Mlejnek	VZPOMÍNKY NA DUKELSKÉ BOJE	124
Václav Širc	MOJE PRVNÍ DNY V ČESKOSLOVENSKU	127
Michal Kudzej	VZPOMÍNKA NA DESÁTNÍKA ŽIROŠE	133
	Z FRONTOVÝCH DNÍ	136
Václav Širc	HROUDOVA VÝŠINA	141
	NEVYDAŘENÝ PRŮZKUM	145

	PŘENESTE PALBU NA VLASTNÍ POZOROVATELNU	150
	V MINOVÉM POLI	154
	OTEC A SYN ANEB NEČEKANÉ SHLEDÁNÍ	157
	ŠTĚDRÝ DEN 1944 V TÝLU U TRÉNU	161
Jaroslav Perný	KANADSKÝ ŽERT	163
	DĚLOSTŘELCI VE SVIDNÍKU	165
Václav Širc	PRŮZKUM ZA ONDAVU	167
	NAD VLASTNÍM NÁHROBKEM	170
	ŠTĚDRÝ VEČER NA VOLYNI	173
Josef V. Rejzek	VÁNOCE NA VÝCHODNÍ FRONTĚ	180
Václav Širc	VÁNOCE TANKISTŮ VE STROPKOVĚ	189
	TANKISTÉ U JASLA	192
	MÁJOVÁ VZPOMÍNKA	195
	PŘÍBĚH O CHLEBU	199
Jiří Rébl Volyňský	U DUKLY	201
Petr Bliml	RÁNO 9. ZÁŘÍ 1964	202
Antonín Ent	VZPOMÍNÁME	203
	OBRAZOVÁ PRÍLOHA	209

DUKLA VEČNE ŽIVÁ

Zborník spomienok účastníkov Karpatsko-dukelskej operácie.
Zostavili a na vydanie pripravili Ivan Mindoš, prom. pedagóg a prom. pedagóg Jozef Rodák.

Autori príspevkov

Petr Bliml, Antonín Ent, Michal Kudzej, Andrej Lechman, Josef Mlejnek, Marie Pánková, Jaroslav Perný, Jiří Rébl Volyňský, Josef V. Rejzek, arm. gen. Ludvík Svoboda, Václav Širc, Vladislav Šmidt.

Fotografie z archívu Dukelského múzea vo Svidníku.
Obálku a väzbu navrhol a graficky upravil Zoltán Sokolovič. Vydalo Dukelské múzeum vo Svidníku vo Východoslovenskom vydavateľstve v Košiciach roku 1969. Zodpovedný redaktor JUDr. Pavol Krnáč. Náklad 3000 výtlačkov. Vydanie prvé. Strán 208, obrazová príloha 16 strán. AH 13,87 (z toho fotografie a mapka 2,37). VH 14,69. Vytlačili Východoslovenské tlačiarne, n. p. Košice.

83 — 007 — 69
02 Kčs 20.-

Obrazová príloha

Gen. L. Svoboda v príhovore k jednotkám pred začatím Karpatsko-dukelskej operácie

Gen. L. Svoboda a škpt. Procházka sledujú bojovú situáciu

Postup jednotiek v rozmoknutom teréne

Boj tankistov o Duklu

Preprava munície do hôr

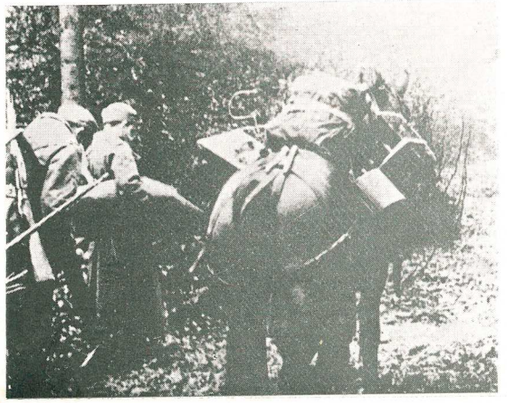

Tankisti pred začatím útoku

Veliteľ 1. čs. arm. zboru vyznamenáva bojovníkov o Duklu

Jednotky 1. čs. arm. zboru vstupujú na územie ČSR

Gen. L. Svoboda medzi občanmi vo V. Komárniku

Hrdina ZSSR Richard Tesařík

Vyšný Komárnik v plameňoch

Hrdina ZSSR Anton Sochor

Gen. Jaroslav Sázavský — Vedral

Kpt. František Vrána

Tankista Jiří Porazík na Dukle

Pôvodný cintorín na Dukle

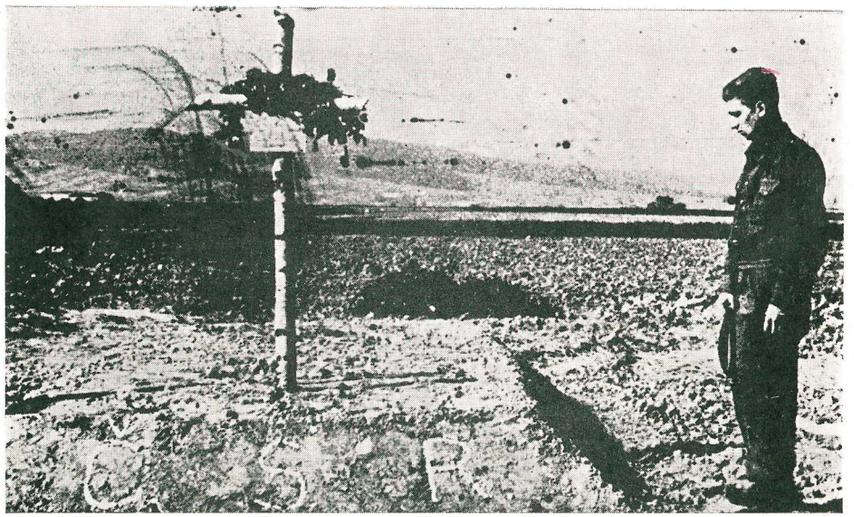

Por. Vendelín Opatrný

„Údolie smrti“ po ťažkom tankovom boji

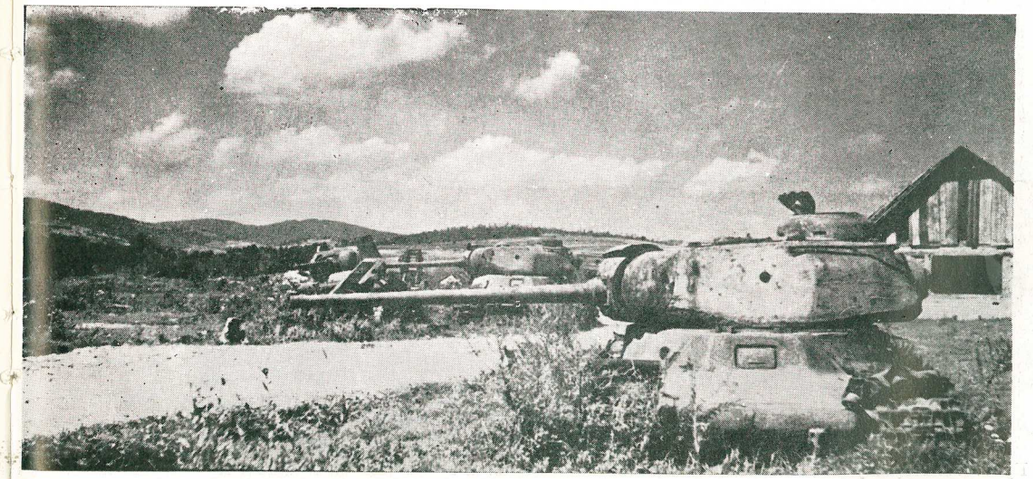

Ppor. Vít Nejedlý

Pamätník padlých sovietskych hrdinov vo Svidníku

Národný pamätník na Dukle

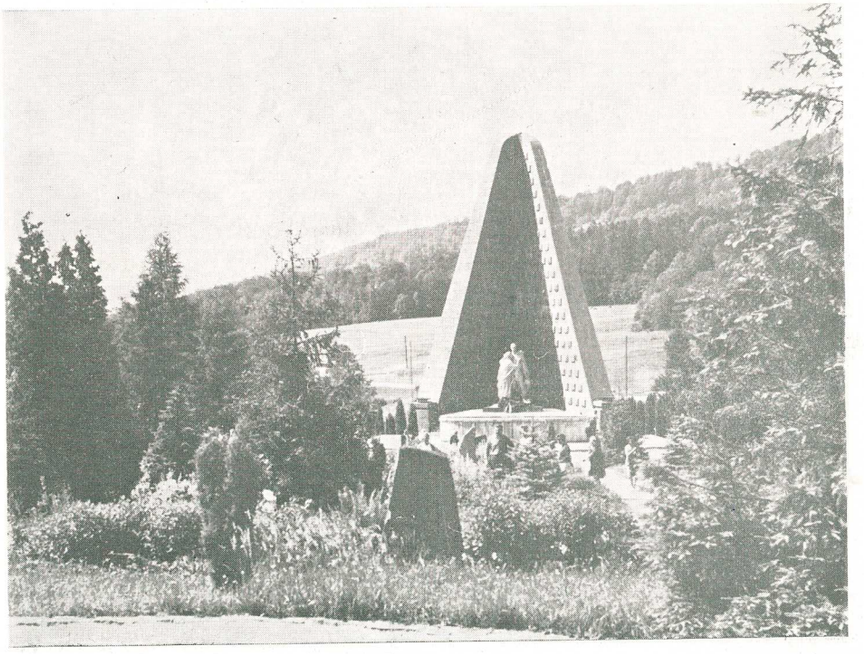

„Ruky ženistu“ — symbolika na Dukle

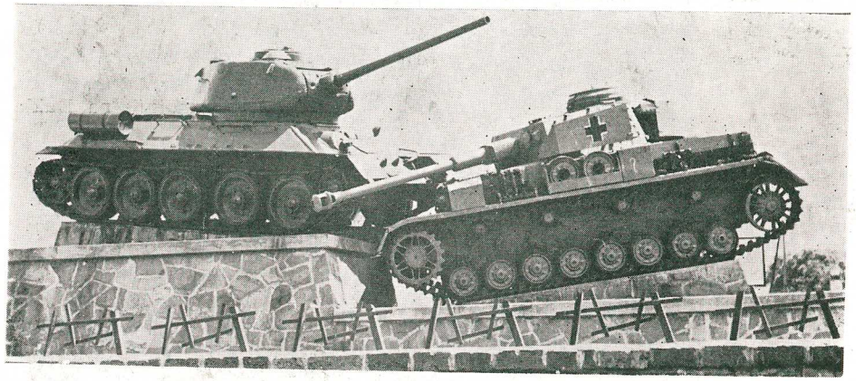

Symbol tankových bojov v „Údolí smrti“

Sovietske lietadlo IL-10 — „Šturmovnik“

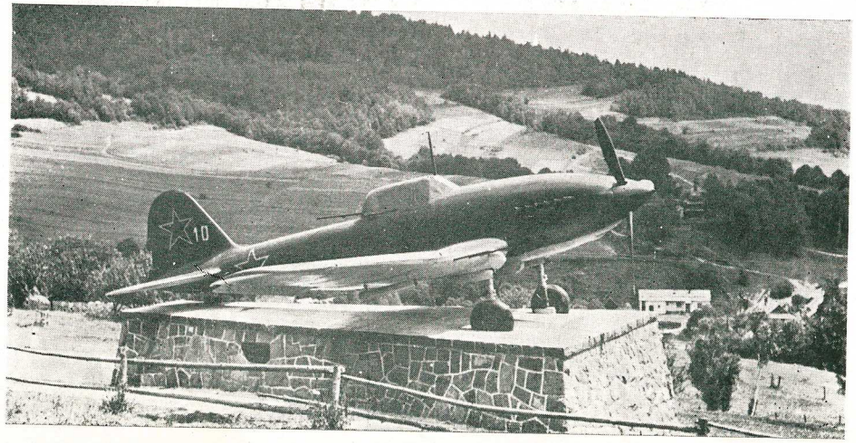

Sovietsky mínomet 120 mm na Dukle

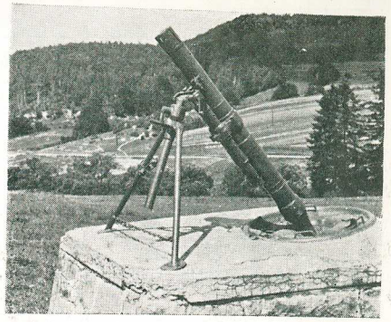

Obnovené pôvodné delostrelecké palebné postavenie na Dukle

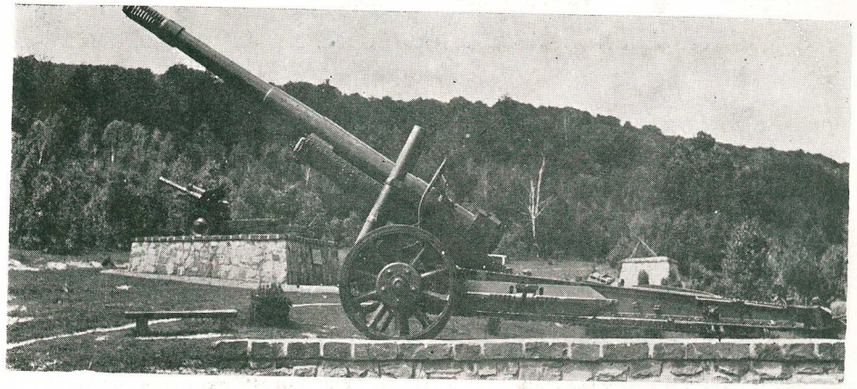

Účastníci bojov o Duklu po 23 rokoch v Žatci

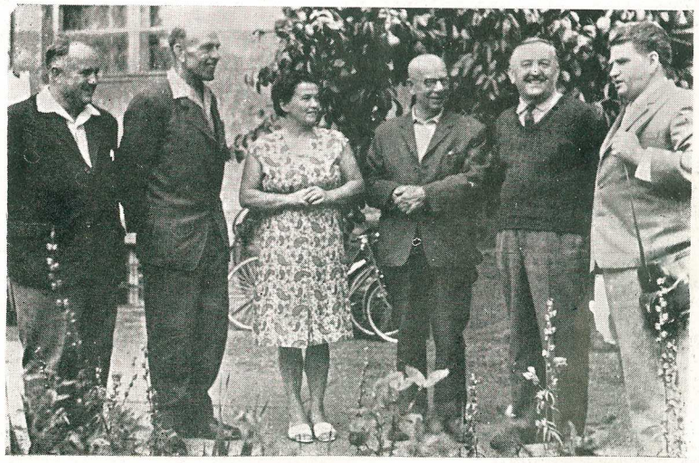

Uschovat na památku!

SMRT VETŘELCŮM A ZRÁDCŮM!

Za svobodné Československo

DENÍK I. ČESKOSLOVENSKÉHO SBORU V SSSR

PÁTEK, 6. ŘÍJNA 1944. ZVLÁŠTNÍ VYDÁNÍ.

Prapory Československé republiky vlají nad naším pohraničím

JSME DOMA!

Po tuhých krvavých bojích I. čs. sbor v SSSR bok po boku s hrdinnou Rudou armádou vkročil do vlasti. A teď začne velké čištění Československé republiky od Němců, Maďarů a zrádců!

B. R. — Dokázali jsme to! Jsme doma. S bratrskou pomocí vítězné Rudé armády jsme si vybojovali poslední, nejtěžší, největšími obětmi vykoupený úsek cesty do vlasti. Nad rodnou půdou, kterou nám ukradli, poslapali a vydrancovali fašističtí vetřelci, zavlály opět červenomodrobílé vlajky Československé republiky, prapory demokracie a pokroku. S Rudou armádou-osvoboditelkou národů a s námi vchází do vlasti nový, šťastný, svobodný život.

Kolik vzrušených myšlenek nám všem prolétlo hlavou v těchto pohnutých a vpravdě historických chvílích!

S radostnými pocity vítězství mísí se především hluboká vděčnost. **Díky Vám, maršále Staline, díky Tobě, milý sovětský lide, díky vám, bratři rudoarmějci. Bez Vás bychom tu nebyli!** Dlouho jsme požívali Vašeho srdečného pohostinství. Vy jste nás učili a posilovali na naší cestu. Vy jste nám svými silnými pažemi, statečným srdcem a těžkými obětmi proklestili cestu až sem.

Teď hrdinná Rudá armáda přichází do našeho domu. Jde nám její očišťovat od německých a maďarských lupičů. Postaráme se, aby ji náš lid zahrnul takovou láskou, jako své rodné děti. **Postaráme se, aby bratrství národů SSSR a Československa žilo věčně!**

Naše vzpomínky letí za hory a lesy Karpat, zkropené krví našich kamarádů, po širých pláních Ukrajiny, přes Žaškov a Bílou Cerkov, přes Černachov a Kijev až k Sokelovu. Před našimi zraky vystávají

СПАСИБО ВАМ БРАТЬЯ КРАСНОАРМЕЙЦЫ!

ЧЕХОСЛОВАКИЯ ПРИВЕТСТВУЕТ И БЛАГОДАРИТ СВОИХ ОСВОБОДИТЕЛЕЙ!

Titulná strana zvláštneho vydania denníka „Za svobodné Československo“